

Životopisná zповěď

Jana Kašpara

Radim Špetlík
Fakulta humanitních studií
Univerzita Karlova

Bakalářská práce

Praha 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně. Jan Havel svou zповěď autorizoval a její případné zveřejnění je podmíněno souhlasem narátora a mým. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 31. 8. 2014

Radim Špetlík

Tato práce je věnována Zdeňku Pincovi.

Poděkování

Především bych rád poděkoval své žene Barboře, bez jejíž trpělivosti, péče a porozumění bych se neobešel. Mé velké poděkování dále patří vedoucímu mé práce panu Zdeňkovi Pincovi, a to za veškerou pomoc, podporu a trpělivost, kterou mi při konzultování této práce poskytl. Musím též poděkovat Janu Havlovi, bez něhož by vznik této práce vůbec nebyl možný.

Abstract

Tato práce je životopisnou zповědí Jana Kašpara, vl. jménem Jana Havla, novináře, básníka, autora filmových a divadelních scénářů a učitele.

Obsah

1	Úvod	1
2	Teoreticko-metodologická část	2
2.1	Metody	2
2.1.1	Orální historie	2
2.1.2	Auto/biografická sociologie	4
2.1.3	Životopisná zповěď	4
2.2	Výběr narátora	8
2.2.1	Životopis z roku 2003	8
2.2.2	Životopis z roku 2007	10
2.2.3	Proč Jan Kašpar?	10
2.3	Průběh rozhovorů	11
2.4	Poznámky	15
3	Životopisná zповěď Jana Havla	16
	Býti Kašparem	16
	Kdy a kde jsem se narodil	17
	Naše Hanička	23
	Mnichovice	26
	Dětství	31
	Střední škola	42
	Srpen 1968	47
	Život po srpnu 1968	59
	První práce	63
	Mladý svět	68

První návštěva Nikaraguy	80
Státní bezpečnost	85
Druhá návštěva Nikaraguy	89
Španělsko a eurokomunismus	95
Teologie osvobození	104
Privatisimo	108
Léto 1989	109
Listopad 1989	114
Útěk do Spojených států	117
Návrat do Čech	120
Poznámka narátora č. 1	122
Poznámka narátora č. 2	126
Poznámka narátora č. 3	129
Poznámka narátora č. 4	130
Karel Kosík: Čest demokratů je v poctivosti	130
Poznámka narátora č. 5	143
Smysl rozhovoru a úskalí jeho přepisu (oral history?)	143
Jan Sokol o tlachání	147
Jan Sokol o čase	148
Příloha A Svět práce, č. 37 (II.) , 1969	150
Příloha B Svět práce, č. 41 (II.) , 1969	152
Příloha C Mladý svět, č. 39 (XV.) , 1973	154
Příloha D Mladý svět, č. 43 (XV.) , 1973	155
Příloha E Mladý svět, č. 52 (XV.) , 1973	157
Příloha F Mladý svět, č. 27 (XVI.) , 1974	158
Příloha G Tvorba, č. 46, 15. listopadu 1989	160
Příloha H Tvorba, č. 48, 29. listopadu 1989	162

Kapitola 1

Úvod

Pokouší-li se výzkumník něco objevit, přinést světu svou prací něco nového, vždy by si měl umět odpovědět na otázku: „Proč?“ Tato otázka má jednak rovinu osobní, jednak praktickou. Co se prvního případu týče, není nic horšího, než být člověkem, a odpověď na tuto otázku neznat. Takový stav věcí může lidskou bytost v hraniční situaci dovést i k šílenství. Co se druhého případu týče, jelikož se výzkumník snaží přinést světu něco nového, nejen splnit své vlastní cíle, je téměř jisté, že na onu otázku bude tázán i jinými lidmi. Neznalost odpovědi jej může v nejlepším případě vystavit posměchu spolupracovníků.

Téma mé bakalářské práce zní: „Životopisná zповěď Jana Kašpara“. Původní otázka *Proč?* se tedy rozpadá na dvě podotázky: „Proč životopisná zповěď?“ a „Proč Jan Kašpar?“ Ještě než se dostaneme k jejich zodpovězení, musíme nalézt odpověď na stejně závažnou otázku: „Co je to životopisná zповěď?“

Kapitola 2

Teoreticko-metodologická část

V této kapitole se pokusím odpovědět na otázky zmíněné v úvodu relativně standardizovanou formou relativně ustáleného úzu metodologie humanitních věd¹.

2.1 Metody

Účelem této části kapitoly je definice metody životopisné zповědi a její srovnání s metodou orální historie a auto/biografické sociologie.

Aby bylo možné metodu životopisné zповědi definovat, nejprve čtenáře seznámím s historií a se základními charakteristikami orální historie a auto/biografické sociologie.

2.1.1 Orální historie

Podle prof. Miroslava Vaňka se orální historie zrodila ve Spojených státech amerických a její počátky sahají až do devatenáctého století (Vaněk, 2008, str. 9). První zmínka o ní se objevila v listu *New York* v roce 1942 a vzešla z pera Joa Gouldy. Od té doby prošla tato původně čistě historická metoda mnoha proměnami, dokud nenabyla své současné interdisciplinární podoby. Nejen jako místo setkání výzkumníků a obecně lidí, kteří mají zájem o orální historii, ale i jako myšlenková základna, funguje hned několik asociací; jmenujme např. nejstarší americkou *Oral*

---

¹Narážím zde na Gadamerovu kritiku pseudo-karteziánského konceptu historicko-kritické metody, potažmo kritiku metodologie humanitních věd, které se ve své snaze být *pravou* vědou snaží napodobovat mnohdy stále ještě pozitivistický metodologický ideál přírodních věd (Gadamer, 1994, str. 11).

History Association, britskou *Oral History Society* či mezinárodní *International Oral history Association*.

Orální historie je kvalitativní metoda, která „se snaží dávat slovo opomíjeným (tzv. bezdějinným) vrstvám společnosti, [...] reflektuje tzv. malé dějiny²“ (Vaněk, 2007). K dosažení tohoto cíle si vybudovala poměrně mohutný metodologický aparát, který však není zcela jednotný. Jeho poměrně podrobný popis poskytuje ve své knize *Naslouchat hlasům paměti* Miroslav Vaněk.

Samotná metoda má dvě formy. *Interview* (rozhovor) a *životní příběh* (životopisné vyprávění). Zatímco při interview se výzkumník táže narátora na jeho účast na konkrétních historických událostech, zvolí-li si tazatel pro svůj výzkum formu životního příběhu, zajímá jej zejména průběh celého narátorova života. Výzkumník se pak s narátorem setkává zpravidla v několika následných setkáních a nechává si od narátora jeho příběh vyprávět.

Výzkumník je nabádán, aby si po každém uskutečněném rozhovoru zaznamenal všechny své „postřehy, pocity, dojmy z narátora samého i z průběhu rozhovoru“ (Vaněk, 2007, str. 111), aby pořídil písemný *Záznam o rozhovoru*. Rozhovor má následně přepsat, přičemž na jedné straně má zachytit především přesný smysl a obsah rozhovoru, na druhé straně nesmí do přepisu nijak zasahovat co se gramatické, syntaktické a stylistické stránky týče.

Poslední fází orálněhistorického výzkumu může být analýza a interpretace porízených dat. I když podle Miroslava Vaňka není „domácí ani mezinárodní vědecká veřejnost [...] zajedno v tom, jestli jsou tyto konečné fáze nezbytnou součástí výzkumu“, on sám považuje interpretaci a postupy s ní spojené za „skutečné výzkumné dobrodružství orální historie“ (Vaněk, 2007, str. 123). Základním stavebním kamenem analýzy je systém transkripčních symbolů, který vzniká již během přepisu. Přepsaný text je okódován, indexován, zorganizován a interpretován.

---

²Na jiném místě mluví M. Vaněk o dějinách „malých lidí“ (Vaněk, 2004), každopádně definici malých dějin neposkytuje. V jedné poznámce pod čarou pouze zhruba popisuje tzv. velké dějiny, a to jako dějiny mocenských sfér, funkcionářů atd. (Vaněk, 2007, str. 51). I když ne zcela vyčerpávající, ale alespoň nějakou, definici malých dějin podává Eva Krekovičová, když ve svém příspěvku *Etnokultúrne tradície a sociálna pamäť* mluví o jisté neoficiální vrstvě paměti (Krekovičová, 1996, str. 45).

2.1.2 Auto/biografická sociologie

Zatímco standardní kvantitativní sociologický výzkum chápe biografické materiály jako možnost jak doplnit dotazníkové údaje o informace „jemnějšího“ charakteru, Zdeněk Konopásek předkládá čtenáři svého článku *Biografie a sociologie* auto/biografické zkoumání jako plnohodnotnou kvalitativní sociologickou metodu (Konopásek, 1994). Místo termínu *biografická sociologie* navrhuje používat pojem *auto/biografická sociologie*, neboť ono lomítko prý zpochybňuje konvenční žánrové rozlišování mezi *biografií* a *autobiografií*. Jako *auto/biografické* označuje všechny formy životopisného psaní či povídání, které se kolem nás vyskytují, přičemž *životopisné* jsou podle něj takové narativní výpovědi, které jsou „tématicky organizovány okolo jedinečných historií nějakých individuálních životů“ (Konopásek, 1994).

Co se vzniku auto/biografické sociologie týče, odkazuje Konopásek na článek Liz Stanley nazvaný *On Auto/Biography in Sociology*, v němž se dozvídáme, že za počátek této kvalitativní výzkumné metody je považován spis Thomase a Znanieckého *The Polish Peasant in Europe and America*, který vznikl mezi lety 1918–1920 a obsahuje nejrůznější osobní dokumenty tehdejších polských imigrantů do Spojených států amerických (Stanley, 1993).

Výzkumník, který se hlásí k auto/biografické sociologii jako k metodě své práce, obrací svou pozornost k životopisu jako k sociálnímu fenoménu a činí z něj předmět sociologického zkoumání o sobě (Konopásek, 1994). Není přitom podstatné, zda se jedná o životopis v psané formě, či ve formě audio nebo video nahrávek. Auto/biografický přístup předpokládá, že již samotné sdělování životního příběhu výzkumníkovi-interpretátorovi, ať už jakoukoliv formou, je samo o sobě bytostnou interpretací; o tom, že člověk si vytváří jakýsi obraz svého života, který upravuje tak, aby tvořil souvislý a srozumitelný příběh, píše např. psycholog Jefferson A. Singer (Singer, 2004).

2.1.3 Životopisná zpověď

Jan Kašpar, vl. jménem Jan Havel, propaguje na svých přednáškách na Fakultě humanitních studií na Univerzitě Karlově výzkumnou metodu, která se nazývá *životopisná zpověď*. Svou povahou se tato metoda velmi podobá orální historii.

Stejně jako ona si neklade nároky na to, stát se samostatným oborem či odvětvím, stejně jako ona využívá ke zkoumání daného problému ústní sdělení osob (Vaněk, 2007, str. 10).

Je však třeba mezi těmito dvěma metodami, které slouží k zachycení minulosti, rozlišit. Zatímco orální historie má v sobě cosi z pozitivistické nálady přírodních věd, cosi z pseudo-karteziánského konceptu, o němž se dočítáme v jedné ze čtyř přednášek H. G. Gadamera, které byly vydány pod názvem *Problém dějinného vědomí* (Gadamer, 1994, str. 11), v životopisné zповědi nic takového nenalzááme. Životopisná zповěď si, na rozdíl od orální historie, za cíl co nejobektivnější zachycení reality rozhovoru neklade. Uvědomuje si, že snaha orální historie uchovat narátorovu výpověď v co nejpůvodnějším stavu, čehož ideální podoba je do puntíku přepsaný rozhovor bez jediné změny, je z hlediska snahy o co nejmenší dezinterpretaci dat na cestě mezi narátorem a výzkumem zcela marná. Narátor, jak již bylo řečeno dříve, svůj život sám pro sebe interpretuje takovým způsobem, aby mu dával smysl. Kdybychom se ptali proč, odpoví nám Miroslav Petrušek. Ve své knize *Společnost pozdní doby* cituje Williama I. Thompsona, který říká: „lidé nejsou objekty, které existují jako židle nebo stoly; oni žijí, a jestliže zjistí, že jejich žití je redukováno na pouhou existenci židlí a stolů, pak páchají sebevraždy“ (Petrušek, 2006, str. 19). Narátorova intepretace vlastního života se však neomezuje pouze na prostor uvnitř jeho mysli. Rozhovor neprobíhá ve vzduchoprázdnu, neprobíhá s jeho *já*. Narátor svěřuje svou interpretaci výzkumníkovi, a právě pro něj ji znovu interpretuje. Každý rozhovor je jedinečný. Nejen výzkumník si všímá narátorových reakcí a jeho chování, komunikace probíhá obousměrně. Tuto skutečnost však nebere v potaz pouze životopisná zповěď, ale též auto/biografická sociologie, to když mluví o *výzkumníkovi-intepretátorovi*. Ať se vědec snaží sebevíc, z role intepretátora se nevyllže.

Co se přepisu týče, Jan Kašpar ve svém *Teoretickém minimu* uvádí, že pokud jej výzkumník provádí správně, vytváří *nový rozhovor*. V něm nejde pouze o co nejvěrnější zachycení všeho, co narátor řekl, ale cílem se stává i zachycení narátorovy *tváře*. Díky tomu, že slovo *nejvěrnější* získává v pozadí slovního spojení *narátorova tvář* zcela odlišných konotací, než v metodologii orální historie, má výzkumník mnohem větší prostor, co se úpravy textu týče. Není nutné přepsat rozhovor doslovně. Přesnost zde nabývá jiné podoby.

Nejmarkatněji se orální historie a životopisná zpověď rozcházejí v otázce interpretace a analýzy dat. Jan Vaněk v šesté kapitole své knihy *Naslouchat hlasům paměti* rozpracovává analytické a interpretační strategie orálněhistorického výzkumu. Na jednu stranu zdůrazňuje, že orální historie je kvalitativní výzkumnou metodou, do které nepatří tvrzení typu: „všichni komunističtí funkcionáři soudí“, na druhou stranu se v kapitole věnované analýze setkáváme s analytickými postupy, které snad až příliš připomínají metodologii kvantitativních věd, a které životní příběh redukuje na systém kódů; neberou jej jako předmět výzkumu o sobě. Zatímco na začátku knihy píše M. Vaněk o tom, že orální historie reflektuje tzv. *malé dějiny*, individuální prožitky, dějiny „psané zdola“, v závěrečné fázi orálněhistorického výzkumu přichází ke slovu *kódování* a *indexace*, které umožňují *organizaci*. Vyšli jsme od kvalitativní metody a končíme s kvantitativní analýzou dat, která, jak sám Miroslav Vaněk píše, „může posloužit jako odrazový můstek dalším [...] interpretačním a analytickým úvahám“. Otázkou ovšem zůstává, zda je možné něco takového, jako je život člověka, takto popsat. Zmíněné analytické postupy se zřejmě hodí pro popis *velkých dějin*, kde je možné si dovolit prohlásit: „všichni vězni v koncentračních táborech velmi trpěli“. Pokud se nám však dostane do rukou několik, byť orálněhistorických, prepisů rozhovorů s vězni, kteří byli nuceni žít v koncentračních táborech, zjišťujeme, že osobní výpověď člověka se na kód přenést nedá. Počet lidí, kteří umřeli v koncentračních táborech během druhé světové války, působí v učebnici dějepisu pouze jako číslo. Stačí však jeden rozhovor s bývalým vězněm, stačí mu pohlédnout do tváře, když vypráví o tom, jak mu v táboře zemřeli rodiče i sestra, a tehdy člověk pochopí, jaký je rozdíl mezi kvalitativní a kvantitativní prací. Životopisná zpověď se o nějaký takový pohled do tváře snaží.

Z výše uvedeného by se mohlo zdát, že to, co chybí a přebývá orální historii, nacházíme a nepostrádáme u auto/biografické sociologie. Ač postoupila mnohem dále, přece nám některé její aspekty stále připomínají staré sociologické podhoubí, z něhož vyšla. Objevují se zde standardní strašáci všech sociologických výzkumů, totiž „problém“ *reliability a validity*. Ze sociologických luhů, jmenujme například Wenera Fuchs-Heinritze a jeho sociologickou příručku o biografickém výzkumu z roku 2000, zaznívá, že jedním ze základních problémů auto/biografické sociologie

je nedostatečná objektivita jejího zkoumání. Myslím, že k tomuto tématu netřeba dalšího komentáře.

Další skutečností, která mě odrazuje od metody auto/biografické sociologie, je interpretační fáze výzkumu. Vypadá to, že výzkumná zpráva bez kapitoly nadepsané *interpretace*, snad ani jako by nemohla být považována za vědu. Je však snad již doufám jasné, že provádění interpretace interpretace interpretované interpretace³ je zkrátka zbytečné. Nesnažím se nyní snad znevažovat interpretaci samou, mým cílem je ukázat, že příběh lidského života není něčím, co by vždy mělo jít vyložit. Není něčím, co by mělo jít za každých okolností zasadit do systému celistvých významů (Petrušek, 2006, str. 18). Příběh lidského života je podle mě spíše něčím, co „vydává svědectví“. A toto svědectví není možné nahradit vysvětlováním.

Dostali jsme se až k počátkům historie, neboť ve starověkém Řecku nebyla historická věda něčím, co se snaží konstruovat a popisovat skutečnost, nýbrž něčím, co po skutečnosti „pátralo“, co o ní „vydávalo svědectví“ (Le Goff, 2007, str. 28). Historie byla nejprve vyprávěním. Životopisná zpověď se nesnaží člověka a jeho život interpretovat *na druhou*, zasadit ho do širších významových rámců. Svou podstatou se vrací k *původní* historii. Zajímá jí to, co Hans-Georg Gadamer označuje za historické poznání, totiž „jak se *tento* člověk [...] stal tím, čím je; jak se to všechno mohlo seběhnout a dospět právě *sem*“ (Gadamer, 1994, str. 12). Jejím jediným a hlavním cílem je poskytnout svědectví o životě člověka, poskytnout svědectví o jeho tváři.

A právě proto jsem si jako výzkumnou metodu své práce vybral životopisnou zpověď.

Na závěr této podkapitoly nezbývá, než si znovu vypůjčit slova Hanse-Georga Gadamera: „přírodní vědy jsou humanitním vědám vzorem jen natolik, nakolik se humanitní vědy podřídí ideálu autonomie a založené vědecké platnosti“ (Gadamer, 1994, str. 14).

---

³Myslím, že tato literární „figura“ si zaslouží krátkého komentáře. Pokud píše o interpretované interpretaci, mám na mysli způsob, jakým si narátor sám pro sebe vysvětluje svůj život, a jak toto své vysvětlení prezentuje výzkumníkovi. Slovní spojení „interpretace interpretace“ vychází ze skutečnosti, že metoda *auto/biografické sociologie* nelpí na doslovném přepisu rozhovoru, tudíž badatel provádí interpretaci interpretované interpretace, přičemž ona poslední interpretace spočívá ve snaze zasadit vše do nějakého širšího významového rámce (pozn. autora).

2.2 Výběr narátora

Již jsme si odpověděli na otázku: „Proč životopisná zpověď?“ nyní si odpovíme na otázku: „Proč Jan Kašpar?“ V předchozím textu jsem již něco o Janu Kašparovi prozradil. Byl bych ale rád, kdyby se mohl představit sám. Proto uveřejním dva životopisy, jejichž autorem je Jan Kašpar sám. První je z roku 2003 a vznikl pro potřeby přijímacího pohovoru na pozici učitele na Fakultě humanitních studií.

2.2.1 Životopis z roku 2003

Jmenuji se vlastním jménem Jan Havel. Od roku 1973 používám pracovní pseudonym Jan Kašpar. Důvody byly tenkrát dočasné a ryze praktické, ale nakonec mi toto druhé jméno zůstalo jako výrobní značka a je ke mně přilepené už třicet let. Důvod, proč používám druhé jméno, nikterak nesouvisí s trapnou (z mojí strany!) epizodou se Státní bezpečností, která mne vodila za nos (kvůli mé hlouposti) od konce roku 1981 do konce roku 1985 a nakonec odložila jako nepoužitelného *ad acta* (viz. Seznamy StB na internetu).

Narodil jsem se v pražské Libni, dědeček z matčiny strany byl silnoproudý elektrikář, dědeček z otcovy strany tramvaják, oba moji rodiče pracovali celý život jako úředníci v automobilovém průmyslu. Sourozence nemám. Poprvé jsem se oženil v roce 1968, podruhé v roce 1983. Mám dceru a tři syny. Moje manželka pracuje jako zástupkyně šéfredaktorky časopisu *Living* (dříve *Střecha nad hlavou*), který vydává společnost Sonoma (dříve Mona).

Absolvoval jsem základní školu, střední všeobecně vzdělávací školu (maturoval jsem v červnu 1968), později jsem dálkově vystudoval Fakultu žurnalistiky UK (promoval jsem v roce 1980, obhájil diplomovou práci „El Brigadista – čtrnáctideník nikaragujské mládeže“ – vedoucí mé diplomové práce byla dnešní proděkanka FSV UK Barbara Köpplová – a udělal čtyři státní zkoušky, z nichž má dnes srozumitelnou hodnotu pouze státní zkouška z rozhlasové žurnalistiky, kterou jsem měl na výbornou).

Do prvního zaměstnání jsem nastoupil záhy po maturitě, v srpnu 1968, jako pomocný archivář ve Státním ústředním archivu, poté jsem pracoval jako dělník na

nákladovém nádraží, jako asistent režie a scénárista v dětském vysílání Československé televize, od konce roku 1973 pak deset let jako redaktor zahraniční rubriky, reportér a vedoucí kulturní rubriky v týdeníku *Mladý svět*. Po konfliktu s šéfredaktorkou jsem krátce pracoval jako archivář Mladé fronty, poté v literární příloze *Tvorby Kmen* jako stipendista Českého literárního fondu, od roku 1984 pak jako stálý zaměstnanec. Po převratu jsem byl jedním z šéfredaktorů nezávislé *Tvorby*, kterou spoluvydávala Levá alternativa OF + šéfem knižní edice Tvorba uvádí. Po krachu těchto projektů jsem v roce 1992 nastoupil do a.s. Mladý svět, kde jsem pracoval jako editor a později jako zástupce šéfredaktora. Když *Mladý svět* koupila německá společnost Neuer Passauer Presse, dostal jsem výpověď. Po půlroční epizodě v nakladatelství Motto jsem na konci roku 1996 nastoupil do deníku *Právo* jako zástupce editora literární přílohy *Salon*. Tam jsem se zaměřil mj. na popularizaci vědy a úzce spolupracoval s lidmi z CTS a z dnešní FHS UK. V *Právu* jsem pracoval do srpna 2002, kdy jsem na vlastní žádost odešel na tzv. volnou nohu. Od roku 1990 jsem členem Obce spisovatelů, od roku 1999 stálým externistou rozhlasové stanice Vltava. Od roku 1987 dodnes vyšlo asi deset knížek, kde jsem byl uveden jako autor nebo spoluautor (m.j. s Erazimem Kohákem nebo s Petrem Hořejšem, autorem řady Toulky českou minulostí). Samostatně jsem vydal mj. sbírku *Jedna báseň!*, knížku veršů pro děti *Tulikráska*, politický cestopis *Nikaragujský deník* (byl přeložen do bulharštiny a slovenštiny a jeho části pak do polštiny, ruštiny, angličtiny a španělštiny).

Z mého politického životopisu stojí dnes za zaznamenání snad jen moje urputná (a zbytečná) snaha rehabilitovat u nás (za bývalého režimu) eurokomunismus a teologii osvobození. Věnoval jsem tomu hodně papíru, hodně času, hodně machinací, tři měsíční pobyty ve Španělsku mezi dělníky, horníky, odboráři a členy Komunistické strany Španělska, a téměř rok (tři pobyty v letech 1980, 1981 a 1984) života a práce v Nikaragui, kde jsem působil mj. jako zástupce šéfredaktora již výše zmíněného čtrnáctideníku *El Brigadista* (+ sbíral a překládal nikaragujskou poezii).

Jsem relativně zdravý a domluvím se (dnes již hůře) španělsky a rusky.

2.2.2 Životopis z roku 2007

Jan Kašpar, 9. 5. 1950 v Praze

Od roku 1973 do roku 1989 hledal (naprosto zbytečně) tzv. „třetí cestu“. Pracoval mj. ve dvou etapách (celkem 14 let) v týdeníku *Mladý svět* (1973–1983 a 1991–1995). Mezi tím (do 1989) redaktor literární přílohy *Tvorby Kmen* a (po 1989) člen vedení nezávislého týdeníku *Tvorba*. Od roku 1996 do roku 2002 redaktor literární přílohy *Práva Salon*. Od roku 2004 učitel na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Svého času překládal a propagoval nikaragujskou poezii v měsíčníku *Světová literatura*. Dnes stálý spolupracovník Českého rozhlasu 3 – stanice Vltava (pořad *Osudy*) a hradeckého divadla Drak (Alenka zamilovaná, Carmen 20:07, Sedmá vlna). Dostal (s Miroslavem Zajícem) novinářskou Cenu křepelek (1995). Vydal mj. knížky *Nikaragujský deník* (reportáž – 83), *Tulíkráska* (poezie pro teenagery – 87), *Zem je obežnice Mesiaca* (antologie nikaragujské poezie s Miroslavem Válkem a Ľubomírem Feldekem – 87), *Jedna báseň!* (poezie pro dospělé – 88), *Safari* (hříčka pro děti – 93), *Dobrý den* (s Miroslavem Zajícem – 94), *Bajky* (s La Fontainem – 94), *Hesla* (s Erazimem Kohákem – 95), *Toulky zámeckými parky* (s Petrem Hořejšem – 97). Jeho verše jsou také v antologiích *Pohodlný život* (1990, ed. Ludvík Kundera, antologie veršů Oldřicha Wenzla s dodatky epigonů), *Kostkovaný ideály* (1999, ed. Marie Vodičková), *Piju čaj* (2003, kniha Ludvíka Kundery o jeho nekonečné vášni doplněná antologií 80ti básnických textů o čaji). Má jednu dceru, tři syny, dva vnuky, dvě vnučky a napsal několik písňových textů pro Luboše Pospíšila, Bohumila Zatloukala a Jiřího Š. Svěráka.

2.2.3 Proč Jan Kašpar?

Miloslav Petrussek píše ve své knize *Společnosti pozdní doby*, že „postmoderní člověk“ odmítá „jedinou závaznou perspektivu“, že neumí přijmout „generální interpretační schéma“. Co se odmítání „totalizujících perspektiv“ týče, jsem postmoderní člověk. Primárním důvodem, proč jsem si jako narátora vybral Jana Kašpara, byla má snaha získat další perspektivu, další pohled na to, jak „se žilo za komunismu“. Jan Kašpar se totiž narodil v květnu roku 1950. Dva roky po přijetí *zákona č. 120/1948 Sb. o znárodnění obchodních podniků s 50 nebo více činnými osobami*, rok po schválení *zákona č. 49/1959 Sb. o jednotných zemědělských družstvech*,

osmnáct dní po tom, co začal proces s představiteli politických stran, u nichž hrozilo nebezpečí, že by mohli vystupovat proti tehdejší komunistické vládě, a mezi nimiž byla např. Dr. Milada Horáková (Pernes, 1999). Když mu byly dva roky, mohl v rádiu slyšet průběh procesu s Rudolfem Slánským, ale to bylo maximum zločinnosti komunismu, se kterou se až do svých osmnácti let, do roku 1968, mohl setkat. Jeho ani jeho rodičů se měnová reforma z června 1953 nedotkla výrazněji, než drtivé většiny obyvatel. Dospíval v době, kterou Jiří Pernes označuje za období „nenápadné liberalizace“, které je obecně známé jako „Pražské jaro“ (Krejčíř, 1995, str. 107), a plnoletým se stal jen nedlouho před tím, než podle Pernese nastalo období „konzumního socialismu“. Období, během něhož bylo cílem většiny rodin vlastnit škodovku, období, kdy chtěl-li se mít člověk dobře, stačilo dodržovat nespravedlivé zákony a plnit své pracovní povinnosti (Pernes, 1999). V jednom ze svých životopisů uvádí, že až do roku 1989 hledal tzv. třetí cestu. Třetí cesta je termín, který označuje souhrn politických postojů, jenž se snaží uvést do souladu levicovou sociální a pravicovou ekonomickou politiku (Bobbio u. Cameron, 1997). Píše též, že se u nás za bývalého režimu snažil rehabilitovat eurokomunismus, jehož principem je zavrnutí leninské ideje revoluce a přijetí teze o „postupném pokojném přechodu k socialismu za pomoci parlamentních změn“ (Eurokomunismus, 2014), a teologii osvobození, která usiluje o osvobození od „sociálního hříchu, od násilí a nespravedlivých struktur a [o] vytvoření nové společnosti založené na křesťanských principech“ (Teologie osvobození, 2014). Z toho je patrné, že Jan Kašpar byl levicově smýšlející člověk, který si však zároveň uvědomoval slabiny tehdejšího komunistického zřízení. To, že uslyším výklad o životě za „totáče“ odlišný od toho, který jsem zvyklý slyšet, mi přišlo jasné.

2.3 Průběh rozhovorů

Na druhé straně barikády

Jan Kašpar je zkušený tazatel. Více jak třicet let pracoval jako novinář, přičemž mezi lety 1996 a 2002 pracoval jako zástupce editora literární přílohy *Salon*, a tak pro něj vedení rozhovoru není žádnou novinkou. Ukázalo se však, že v pozici narátora není tak úplně „ve své kůži“. Původně jsme byli domluveni, že se budeme

pravidelně setkávat do té doby, dokud nebudeme mít oba pocit, že už nezůstalo nic, co by bylo třeba (do)říci. K osobnímu setkání však došlo pouze dvakrát, zbylých deset „setkání“ proběhlo na dálku, přes komunikační počítačový program *Skype*.

Vymezení témat rozhovorů

Na základě životopisů, které mi Jan Kašpar poskytl, jsem sestavil osnovu, které jsme se během našich rozhovorů měli zhruba držet. Stanovil jsem pět základních záchytných bodů, které jsem nazval: *rodina, dětství a léta ve školních lavicích (1950–1968)*; *první zaměstnání (1968–1973)*; „*Už jsi čet’ Mladý svět? aneb hledání „třetí cesty“ (1973–1989)*“; *po převratu (1990–2003)* a *na FHS (2003–současnost)*. Zároveň jsme se s Janem dohodli, že z jeho životopisné zповědi vynecháme tu kapitolu jeho života, která se vztahuje k jeho cestám do Nikaraguy. Věnuje se jí totiž ve své knize *Nikaragujský deník*.

Chronologický postup

Původní záměr postupovat při rozhovorech s Janem Kašparem chronologicky dle mnou sestavené osnovy, tzn. začít jeho dětstvím, a postupně přejít do současnosti, se ukázal jako nesplnitelný. Jan, ve snaze vysvětlit mi kontext příběhu, který mi zrovna vyprávěl, přeskakoval mezi současností, přítomností a budoucností, jako by snad žádná chronologie v jeho životě neexistovala. Nezdráhal se též přestoupit do roviny relativně teoretického výkladu nějaké své teze či teze, bez které bych podle něj danou látku nemohl pochopit správně. Tato odbočení jsem ve výsledném textu vyrušil, jak jen to bylo možné. Ukázalo se totiž, že místo toho, aby čtenáře seznamovaly s kontextem Janova života, rušily linearitu, a tudíž i srozumitelnost jeho vyprávění.

Autorizace přepisu

Autorizace přepisu probíhala těžce a pomalu. Text jsem Janovi odevzdal 3. srpna 2013, ale k autorizaci došlo až tři čtvrtě roku poté. Klimešův Slovník cizích slov vykládá autorizaci jako úkon „schválení, povolení, zmocnění, oprávnění“ (Klimeš, 1998, str. 45). Ukázalo se, že Jan Kašpar chápe autorizaci jako „upravení, upřesnění,

narovnání všeho“⁴. To však definici slova „autorizace“ podle Klimeše neodpovídá. Jan text „narovnával“. Škrtnal, reformuloval a dopisoval do něj, přidal *Poznámku narátora č. 1*. Naštěstí pro mě nebyl problém tyto Janovy zásahy odhalit. Existuje totiž mnoho počítačových programů, které dokáží porovnat dva texty a upozornit uživatele i na sebemenší rozdíly. Já jsem použil program *Araxis Merge*. Za výchozí text mé práce jsem použil „narovnanou“ verzi textu.

Změny, které Jan v textu provedl, komentuji v poznámkách pod čarou. Co se obsahu sdělení týče, původní verzi přepisu nikde neuvádím. Jan sám na několika místech píše, že část textu vynechal a uvádí důvody, proč to udělal. Tyto jeho komentáře uvádím v nezměněné podobě v poznámkách pod čarou s dodatkem (*pozn. narátora*). Pokud je nějaká část textu vynechána bez Janova komentáře, uvádím pouze rozsah vynechaného textu. Co se formy sdělení týče, pokud mi přišlo, že Janova redakční úprava učinila text hůře srozumitelným a na obsah neměla žádný vliv⁵, upravil jsem text do původní podoby a úpravu jsem nekomentoval.

Druhá, neplánovaná autorizace přepisu

Když mi Jan poslal poslední část „zautorizovaného“ textu, začal jsem jej procházet, komentovat a podrobovat závěrečné redakci. Po týdnu práce mi od něj bez předchozího upozornění přišel email, v němž stálo: „Milý Radime, tady je to v definitivní podobě. 125 stránek (cca) normostran. Myslím, ale nechci se Ti cpát do invence, že stačí dát před to nějaké metodické zakotvení a dát za to závěrečnou poznámku, která může být i relativně dlouhá a ve které mi můžeš nadávat, jak libo (budu jen rád). Velmi pravděpodobně budeš mít největší trápení s poznámkami pod čarou ohledně lapidárního vysvětlování pojmů, které zmiňuji. Opatruj se! Kašpar“. Jelikož se *de facto* jednalo o novou autorizaci textu, byl jsem nucen nový text podrobit analýze. Vzhledem k náročnosti závěrečné redakce⁶ jsem se rozhodl, že do již napůl zredigované práce zapracuji pouze změny, které se týkaly obsahu,

---

⁴Takto Jan Kašpar definuje autorizaci ve své *Poznámce narátora č. 1*, kterou během autorizace přiřadil k původnímu textu (pozn. autora).

⁵O vlivu formy na obsah lze polemizovat, a proto chci čtenáře ujistit, že nejčastější redakční úpravou, se kterou jsem se setkal, byla změna spojky, druhou nejčastější bylo prohození dvou slov ve větě (pozn. autora).

⁶„Narovnaný“ autorizovaný text obsahoval mnoho gramatických, ale i logických chyb (pozn. autora).

nikoliv formy. Při analýze jsem opět využil programu *Araxis Merge*. Změny jsem opět okomentoval v poznámkách pod čarou.

Kromě „malých změn“ se v „definitivní podobě“ textu objevily i změny „velké“. Jan přidal další čtyři poznámky narátora, které avizoval, ale kromě nich také svůj životopis z roku 2007, rozhovor s Karlem Kosíkem *Čest demokratů je v poctivosti*, tzv. *Teoretické minimum Mgr. Jana Kašpara - Smysl rozhovoru a úskalí jeho přepisu (oral history?)*, což je text, který obsahuje základní metodické pokyny pro vypracování životopisné zповědi a který Jan používá během svého kurzu *Smysl rozhovoru a úskalí jeho přepisu* na Fakultě humanitních studií, a dva ne zcela správně ocitované texty *Jan Sokol o tlachání* a *Jan Sokol o čase*. Jelikož žádný z těchto „přídavků“ nebyl předmětem našich rozhovorů, nepovažuji je za součást své práce. I přes to je uvádím. Pokusil jsem se pouze opravit gramatické chyby, které jsem v nich našel.

Na závěr jsem celý text zповědi časově uspořádal.

Janovy redakční snahy jako svědectví

Zřejmě aniž si to uvědomil, poskytl nám Jan svou redakční snahou další, dle mého názoru, ještě hlubší otisk sama sebe. Co víc o člověku vypovídá, než to, co činí. Co víc o člověku vypovídá, než to, co se ve své životopisné zповědi snaží zdůraznit, co se snaží skrýt. Právě proto jsem věnoval nemalé úsilí tomu, abych zachytil i zdánlivě nedůležité změny, které Jan v textu provedl. K tomu se váže jedno doporučení. Vzhledem k rozsáhlosti poznámkového aparátu, komentářů vztahujících se k Janovým redakčním úpravám je lehce přes sto dvacet⁷, doporučuji čtenáři, aby mé poznámky pod čarou nebral při prvním čtení Janovy zповědi v potaz, ale aby si jich všímal až při čtení druhém. Je to rada, která jednak pomáhá udržet kontinuitu Janova vyprávění, jednak čtenáři umožňuje následný pohled na Janovu osobu z „trochu jiného úhlu“.

---

⁷Ve zbylých cca. třiceti poznámkách se snažím uvést čtenáře do kontextu popisované problematiky (pozn. autora).

Osobní zkušenost

Jana Kašpara znám bohužel primárně jako nemocného člověka. Pokud mohu soudit, to, jak řeší krizové situace v současnosti, odpovídá jeho popisu toho, jak je řešil v minulosti.

2.4 Poznámky

Přílohy

Kopie stránek časopisů, do nichž Jan Kašpar přispíval, jsem pořídil v Národní knihovně. Bohužel jsem byl vzhledem k neuvěřitelně špatným reprografickým službám Národní knihovny na radu tamějších pracovníků nucen pořídit všechny kopie svým fotoaparátem Canon 60D. Měl jsem ale zakázáno použít jak blesk, tak stativ. Vždy jsem se pokusil pořídit co nejlepší možnou fotokopii daného dokumentu, a proto jsem všechny fotografie na místě kontroloval. I přes všechnu mou snahu nejsou všechny kopie zcela ostré.

Kapitola 3

Životopisná zповěď Jana Havla

Býti Kašparem

„Nebát se není nebát se tmy,
Nebát se je bát se jí a přes to do ní vkročit,
řekl dědeček a bál se, že mu nebudu rozumět.“

J. K.
(Tulikráska)

Studentům vtlokám do hlavy, že každý příběh se odehrává v určitém kontextu, v souvislostech. Pokud vyprávíte příběh a do onoho kontextu jej nezařadíte, tak jako by nebyl; stává se z něj cosi abstraktního, co nemá žádný smysl; člověk, který jej poslouchá, vůbec neví, proč říkáte to, co říkáte. Rozhovor, který následuje, je součástí mé životopisné zповědi a paradoxně jsme na něm začali pracovat ve chvíli, kdy mi byla diagnostikována nemoc, která mi brání v plném používání paměti.

Kdy a kde jsem se narodil

Narodil jsem se jako Jan Havel 9. května 1950 v jedné z pražských dělnických čtvrtí, v Libni, kde jsem ve společnosti rodičů a prarodičů strávil první tři roky svého života. Důležitější než to, že Libeň byla čtvrť veskrze dělnická, byla skutečnost, že jsem se narodil ve slepé ulici, která mimochodem během let celkem třikrát změnila jméno. Když jsem se narodil, nazývala se Němcova, pak se jmenovala Rosenbergových, což byli manželé, kteří byli v 1953 ve Spojených státech amerických popraveni za špionáž pro Sovětský svaz; po převratu dostala jméno Světova. Nikoli dlouze, Světová, ale krátce, Světova; to po panu Světovi, kdysi majiteli libeňského Paláce Svět a obrovských pozemků v jeho okolí.

První dvě věci, které si pamatuji, se odehrály v ulici, ve které jsem se narodil. Na rohu té ulice stála stanice veřejné bezpečnosti, a já, pokaždé když jsme tam šli s mámou, to jsem byl asi dvouletý kluk, jsem vyběhl pět schodů ke dveřím té stanice, postavil jsem se mezi sloup a zeď¹, a seskočil ze schodů na chodník. Docela mi to vycházelo, až jednou jsem si při tom zlomil ruku, což bylo nepříjemné. Žádné hrozné vzpomínky na to nemám, jen vím, že ta sádra hrozně svédila a maminka mi do ní lila Alpu, a protože se mi ta sádra přilepila ke kůži, mám na tom místě, kde jsem ji měl přilepenou, jizvu¹. Druhá vzpomínka je spojená s tím, jak jsme, celá rodina, chodili na nedělní korzo. To jsem býval náležitě oblečený, no vypadal jsem jako pako, ale když se šlo na korzo k Rokytce², i v té Libni jste museli mít správnou fazónu. Víím, že mi maminka dala chleba namazaný máslem a řekla mi: „Běž napřed, a počkej na nás na chodníku, my hned přijdeme.“ Tak jsem šel napřed. Pamatuji si, jak jsem otevíral dveře od domu a jak jsem se do těch dveří postavil... A pak se stalo to, z čeho by měl radost každý znalec grotesky. Ty těžké dveře, ve kterých jsem stál, se vlastní silou zavřely a vzaly mě s sebou. Nejdřív letěl chleba, a pak jsem letěl já. Chleba do silnice, já do louže. Ležím v té louži a slyším chechot. A kdo myslíte, že se mi smál. Moji rodiče. Byli na balkoně a sledovali, jestli už jsem na ulici a jestli už čekám. Pamatuji si, že mě ten jejich smích neurazil ani že jsem neměl nějaký tísnivý pocit z toho, že se mnou nakládali

---

¹Jizvy jsou dobrá mapa paměti (pozn. narátora).

²Místní určení „k Rokytce“ se objevilo až v autorizované verzi (pozn. autora).

jako s blbečkem. . . Nic.³

Když mé matce skončilo šestinedělí, propukla Korejská válka. Atmosféra v rodině i ve vzduchu byla tichá a šedá⁴. I když jsem musel být malinké dítě, na tu hnusnou atmosféru, která pokračovala, si pamatuji. Pamatuji si, jak jsem seděl v kuchyni dědovi na klíně. Babička seděla na čtyřnožce u kamen, máma se opírala o kredenc, otec stál u okna a kouřil, a všichni poslouchali záznam z procesu se Slánským⁵. Bylo mrtvolné ticho. Jen to si pamatuji, nic předtím, nic potom.

Už od narození nejsem psychicky příliš zdatný člověk. Jsem si téměř jist, že popis situace, kdy se Franz Kafka z celého srdce raduje z toho, že plive krev, je buď v Dopisech Mileně, nebo v Denících. Raduje se proto, že mu konečně něco je. Krev je konkrétní a sdělitelná, deprese a psychóza konkrétní a sdělitelné nejsou. Radost F. K. byla radostí z jistoty. Svedu to popsat. Od narození mám to, čemu se nepřesně říká endogenní (bezpříčinná?) deprese. Většinou je způsobena absencí serotoninových vláken spojujících v mozku centra libosti. Už mnoho let se toto neexistující spojení dá nahradit léky. Já ještě pamatuji časy, kdy léky, které byly k dispozici, z vás svedly udělat medvěda v zimě. Duše prý bolí víc než rakovina. Říkají to ti, co měli obojí. Mně stačilo ulevit si od bolesti duše zlomeným kotníkem, zlomenou klíční kostí, v posledku zlomeným pátým bederním obratlem. Bolí to jak sviňa, ale jak sladká je to bolest, jak srozumitelná, jak transparentní. Všichni vidí sádku, všichni vidí krunýř a francouzské berle, všichni, správně, předpokládají, že to bolet musí. Vaši duši nikdo nevidí, takže větrem letí špitané soudy: “Je to hysterik, Je to simulant, Je to psychopat, Je to vůl.” A vy, uzlíček rozemletých nervů, máte z těchto soudů strach, protože jste bezmocný a protože strach je bezmoc⁶.

Již od svých raných let jsem v sobě nosil určitý pocit zoufalství, beznaděje, samoty a čím jsem byl starší, tím to bylo horší. Endogenní deprese jsou obvykle maniodepresivní. Když se dostanete do manické fáze, tak jste hyperaktivní, všechno

---

³Zde následovala v původním přepisu jedna věta, která osvětlovala důvod, proč Jan tuto příhodu uvedl (pozn. autora).

⁴Věta získala během autorizace poetický ráz (pozn. autora).

⁵Proces se Slánským byl vykonstruovaný politický proces, který se konal v roce 1952 na nátlak Stalina. Bylo vyneseno 11 rozsudků smrti. Proces měl v Československu velký ohlas; rozsudky podporovalo přes 8500 peticí a většina z nich žádala smrt pro všechny obžalované (Proces se Slánským, 2014).

⁶Celý tento odstavec kromě první věty se objevil až v autorizované verzi textu (pozn. autora).

zvládáte, všechno vám odsýpá, všechno jde a jedete jak draci, ale pak stačí jedna jediná nehoda, jedna maličká překážka, a všechno se zhroutí. Jsem člověk, který se nedobrovolně zklamává a to zklamání prožívá způsobem zcela neadekvátním důvodu, kvůli kterému se zklamal.

Navíc jsem pokřtěný evangelík. Být evangelíkem je pro mě neuvěřitelné utrpení. Katolíci, ti to mají lehké. Něco provedou, jdou do kostela, vyzpovídají se, dostanou desetkrát „zdravas“ a jsou čistí. Ale co já? Já se zbytnělým pocitem viny a odpovědnosti? Mám pocit viny a odpovědnosti absolutně za všechno. Například v Izraeli začne válka a já si řeknu: „Zatraceně, co jsi udělal pro to, aby nezačala?“ Takhle já uvažuji. Neustále s tím bojuji. Ono totiž to, že to všechno o sobě vím, ničemu nepomáhá. Sice můžete říct, že člověk, který o sobě říká, že je blbec, není blbcem, protože si uvědomuje, že je blbec, ale to přeci vůbec nic neznamená. On je blbec, i když si to uvědomuje. Z toho se prostě vymluvit nelze.

Vždycky jsem si všechno plánoval. Co budu dělat v určitý den, co budu dělat během určitého týdne, během určitého měsíce, na co se mám těšit, co si mám postavit ze stavebnice Merkur, kam půjdeme s kamarádem atd. Už když jsem byl dítě, snažil jsem se do svého plánu vložit několik alternativ, kdyby nějaká jeho část selhala. Mé plány tak byly vždy vypracovány velmi precizně. Většinou vychází, ale ve chvíli, kdy přijde něco, s čím jsem při své takzvané inteligenci nepočítal, jdu úplně na dno. Jsem bezradný, nechápu, jak se mohlo stát to, co se stalo, a nevím, co mám dělat. A toto moje zklamávání má velmi špatné důsledky co se vztahů týče. Všichni ostatní, na rozdíl ode mě, jsou totiž normální a nedělají takové blbosti, že si něco plánují, a když jim to nevyjde, hroutí se z toho. Prostě žijí, mají své povinnosti, vědí, co mají dělat, a nejsou takoví blázni, aby trávili usínání tím, že přemýšlejí, jak bude probíhat zítřejší den. Tráví své usínání tím, že si čtou, spí, nebo nespí, ale prostě neřeší, „jedou dál“. Já ne. Právě tohle moje zklamávání bylo klíčem ke všem konfliktům s mými partnerkami. Udělaly něco, co jsem ve svém velmi sofistikovaném životním plánu neměl zanesené. A nešlo ani o plán magora, ani o plán naivního optimisty, byl to plán, který jsem považoval za naprosto realistický, protože jsem do něj vložil všechny alternativy, které by mohly nastat, zároveň s řešením, jak se s nimi vypořádat. Mě to vždycky tak sebere proto, že to, s čím jsem nepočítal, vnímám jako podraz druhé strany. I absolutní banalita mě dokáže zlomit drtivým způsobem. No a právě tehdy padám z mánie do deprese.

Pamatuji si na dva kardinální střety mezi mým pocitem povinnosti a realitou. Jako dítě jsem s velkým odporem chodil do houslí. Chodil jsem na ně k takovému starému, docela hodnému učiteli, kterého ta práce neuvěřitelně štvala, ale potřeboval peníze. Vždycky tam tak seděl a bylo na něm vidět, jak se těší, až to skončí. No, a já jsem k němu jednou šel, bylo mi asi jedenáct nebo dvanáct, a posral jsem se. Doslova. Normální člověk by se sebral, šel domů a vykašlal se na housle. Ale já jsem na housle jít musel, to přeci nebyla otázka volby, vždyť on tam na mě čekal. Tak jsem šel na hodinu posranej. On po chvíli tak začíchal a zeptal se: „Co to tady smrdí? Ty ses posral. . . Tak ven!“ No ostuda to byla strašlivá, ale z mého hlediska by bylo mnohem horší, kdybych na ty housle nešel.

Druhý takový střet se odehrál myslím v roce 1971. To jsem s jedním mým kamarádem šel pracovat do kohinorky, kde jsme pásovali bedny na export. Bedny se pásovaly plechovými páskami, byl na to takový speciální utahovací strojek. Kamarád byl přede mnou a víka těch beden zatloukal hřebíky. Já jsem to pásoval a za mnou byl takový starý blb, vedoucí směny, jehož práce spočívala v tom, že vzal z papíru vystřiženou šablonu destinace, položil jí na bednu a přetřel ji barvou. Vedle nás tam byla hromada ženských, které bedny plnily. Makaly jako protržené, aby splnily normy. Já nejsem ranní ptáče, takže jsem měl problémy s docházkou, protože se začínalo v šest, v půl sedmé. Ty ženské to měly vymyšlené tak, že tam chodily už o půl šesté, píchly si půl šestou, ale tu hodinu tam stejně nic nedělaly. Hlavně jim ale hrozně vyhovovalo, že už ve dvě hodiny mohly jít domů. Já jsem takový vztah k práci nikdy nepochopil. Nicméně, co mi vadilo nejvíc, byl ten starej chlap. S kamarádem jsme pásovali, a když přijely nákladáky, tak jsme je zavázely rudlem. A on seděl a díval se. Nic víc. Já jsem se jím cítil být hrozně pokořený. Snažili jsme se s kamarádem zpunktovat stávku, protože mi přišlo nedůstojný nechat se jím „vykořisťovat“, ale baby nás hnaly⁷. „Opovažte se, vy spratci,“ říkaly nám. Kamarád mi říkal, ať se na to vykašlu, že vyděláváme peníze a nebojujeme za práva lidu.

Blbnula mi pásovačka, už byla taková vyšolíchaná, tak jsem šel za mistrovou, která seděla ve skleněné kukani a nedělala už vůbec nic. Bylo jí maximálně třicet, a říkám jí: „Prosím vás, paní mistrová, mohla byste mi dát novou pásovačku?“

---

⁷Důvod, kvůli kterému chtěl Jan s kamarádem uspořádat stávku, se během autorizace změnil (pozn. autora).

Ona na to, že žádnou nemá. Tak jsem ukázal směrem, kde visely dvě úplně nové pásovačky, a zeptal jsem se: „A co je támhleto?“ Ona na to: „Co je vám do toho?“ Tak jsem odpověděl: „Jak co je mi do toho? Vždyť z toho mám rozbitý ruce, protože mi to občas vylítne, jak to utahuju. . .“ Řekla mi: „Já vám ji dám, až to uznám za vhodný. . .“ Tak jsem vzal tu starou pásovačku a prohodil jsem ji oknem. Mistrová vyletěla jak raněná laň a říká mi: „Ještě jednou a jdete. . .“ Na to jsem jí odpověděl, že jdu hned.

Šel jsem k místnímu závodnímu doktorovi a říkám mu: „Mě prdly nervy, všechno, co je tady, mě štve. . .“ Přesně pochopil, o co mi jde. Jediná finta, kterou jsme ještě vymysleli, když mě mistrová honila po dílně, byla, že ještě než mi dají padáka, mohl bych být na nemocenské. Ten doktor byl normální, dal mi nemocenskou a poslal mě za nějakým psychiatrem. Přišel jsem k psychiatrovi a on měl v sobě tak dvě a půl promile. To byly takový ty nešťastný lidi po roce šedesát osm, kteří byli hrozně znechucení, ale zároveň strašně solidární. Když někdo potřeboval pomoci, kdokoliv, tak oni mu okamžitě velmi aktivně pomáhali. Někteří z nich to snášeli lépe, někteří hůře, jako například ten psychiatr. Tak jsem si u něj sedl, on se tak houpal, pospával, pozdravil jsem ho a on se mě zeptal, co mi je. Řekl jsem mu: „Nic, jenom jsem prohodil oknem pásovačku, protože mi prdly nervy. Já v tomhle pitomém prostředí, kde všichni lžou, kde se lidi bojejí bojovat za vlastní práva, prostě nemůžu dělat, mě to tak uráží, že tam je nějaký polír pitomej, kterej jak v koncentráku dohlíží na baby, jak dřou, a baby nechtěj stávkovat, protože jim to vyhovuje. . .“ On se tak pořád houpal a říká: „No jo no, tady máte prášky, lepší nemám, jenom počítejte s tím, že asi tak měsíc nebudete dělat nic jinýho, než spát.“ Přišlo mi to jako výbornej nápad. Vzal jsem si první prášek a za půl hodiny jsem spal. Jediné, co jsem zvládal, bylo ráno chodit s malinkou dcerou do školky a odpoledne ze školky. Pro mě to bylo hrozné utrpení, navíc ona na mě byla hrozně naštvaná, protože když bylo teplo, tak jsem šel kolikrát ráno jen v pyžamu. Neměl jsem ani sílu se obléknout. Zhruba tak tři nebo čtyři hodiny denně, obvykle mezi pátou a osmou, jsem ale nějak fungoval.

Šel jsem potom k psychiatrovi na kontrolu a on se mě zeptal, jestli mi ty prášky pomáhají. Tak jsem mu řekl: „No jestli vám jde o spaní, tak velmi, otázkou ale je, co mi to dělá s mozkiem. . .“ Řekl mi: „Ale na to se vykašlete, na mozek, ten už stejně nebudete potřebovat, už nikdo nebudeme potřebovat mozek, všichni

jenom budeme držet hubu a krok. Ještě si dáme měsíc, co říkáte. Dyť vám to platěj. . . Nemusíte dělat nic, spíte, ještě za to dostáváte peníze. . . “ Takže ještě měsíc. Ale v polovině toho měsíce⁸ jsem sám začal ubírat, protože ta otupělost byla hroživá. A tehdy jsem se najednou z toho spánku prudce probral do jakéhosi „nového života“ a vtloukl si do hlavy, že zachráním stát, a že vím, jak na to. Bylo to, jako kdyby za mnou přišel někdo z nebe, jako kdyby mě ozářilo boží světlo⁹. Poprvé za ty dva měsíce jsem se probudil a byl jsem úplně svěží. A v tu chvíli mi došlo, že jsem povolán, že to je brnkačka, že si to asi odnesu, ale že to tak má být. Vecpal jsem do sebe nechutný mesiášský komplex a byl jsem připravený se naprosto obětovat. Utéct do zahraničí jsem nechtěl, i když mě k tomu otec pořád nutil, a tak začalo mé politické kličkování.

---

⁸Během druhé autorizace ze změnil údaj o počtu měsíců, které uběhly, než Jan začal léčbu ubírat (pozn. autora).

⁹Konkretizace světla se objevila až během druhé autorizace (pozn. autora).

Naše Hanička

Byl jsem první dítě a mí rodiče toužili minimálně ještě po jednom. Můj otec si přál, aby to byla holčička; mamince se to čtyřikrát nepodařilo, čtyřikrát potratila. Po páté se narodila holčička, ale zemřela ještě před tím, než ji pokřtili. Pamatuji si, že jsem měl pocit viny, že umřela; ten pocit mi přeci musel být nějakým způsobem vštěpen, ten se přeci v dítěti neobjeví jen tak. I přes to, že nebyla pokřtěná, jí moji rodiče říkali „naše Hanička“. Když mi byli tři roky, rodiče si našli garsonku ve Strašnicích, a tak jsme se stěhovali. Každou neděli jsme pak chodili na návštěvu k prarodičům do Libně¹⁰. To se šlo přes Malešický park, pak se sestoupilo dolů do Libně a šlo se takovou stezičkou kolem zahrádkářské kolonie až k plynárenské kouli na Palmovce¹¹, která se mi vždycky moc líbila; asi od té doby jsem se zamiloval do industriální kultury. Takže jsme chodili k té babičce, kde se vedly nějaké „plky mlky“, a mimo nás tam chodila také mámina starší sestra se svými dětmi. Její syn, můj bratranec, byl o rok starší, a byl to můj nejlepší kamarád až do patnácti let. Když jsme takhle jednou byli v neděli v Libni, bylo mi asi osm let, přiměl jsem svého bratrance, aby šel se mnou ven. Dospělým jsme řekli „jdeme ven“; nikdo se neptal, kam jdeme, v kolik přijdeme: „Jdete? Tak běžte...“ Vyšli jsme s bratrance z domu a já mu říkám: „Ty, pojd' se mnou, musíme najít Haničku. Já musím vědět, kde leží.“ Přesně si na to pamatuji. Tenkrát jsem se někoho zeptal, co se děje s dětmi, které zemřou nepokřtěné, a nějaký blbec mi tenkrát řekl: „Házej je ze skály.“ A tak jsme šli podél Vltavy až pod skálu, na které je nemocnice na Bulovce, a hodiny tam hledali moji mrtvou sestru.

Podle mě musí mít dítě mezi narozením a deseti lety v rodině zázemí, místo, kde se cítí absolutně v bezpečí, kde má absolutní ochranu před vnějším světem, absolutní zastání, a to i ve chvíli, když třeba udělá nějakou lotrovinu, zkrátka místo, kam může chodit plakat. Já jsem ve své rodině nic z toho neměl. Mí rodiče byli sami o sobě neobyčejně hodní lidé, úžasně se doplňovali a vytvářeli takovou homogenní dvojici, ale nejspíš právě to, že se měli tolik rádi, způsobilo, že já jsem jim, alespoň mám ten pocit, tak trochu překážel. Navíc patřím ke generaci lidí narozených mezi rokem čtyřicet osm a padesát tři, jejichž rodiče byli v drtivé

¹⁰Během druhé autorizace se změnilo místo, kde prarodiče bydleli (pozn. autora).

¹¹Upřesnění pozice plynárenské koule se objevilo až během druhé autorizace (pozn. autora).

většinu případů přesvědčení o tom, že když budou své děti dávat do družin¹², tak že to je pro ně dobré, že je správné, aby si rodič vytvořil čas sám na sebe, že by měl umožnit svému dítěti, aby žil co nejvíce v dětském kolektivu. Že opak je pravdou, lze ukázat nejen na mně, ale i na mých dvou nejlepších kamarádech. Všichni tři v sobě neseme určitý pocit vykojení, viny, úzkosti a nebezpečí. Zkrátka, když jsme ho nejvíc potřebovali, neměli jsme místo, kde bychom mohli plakat. Na to bohužel doplatily zejména naše životní partnerky. Stojím si za tím a zkušenost to potvrzuje, že dítě, o které se matka, a může být chudá, hloupá, bohatá, chytrá¹³, svědomitě stará, která s ním řeší jeho problémy, která je s ním a pro něj, takovéhle pocity úzkosti a nebezpečí nemá. Další věc, která byla v té době samozřejmá, byla, že rodiče odkládali své děti k prarodičům, ale ne tak jako „my jdeme dnes do kina, tak nám je pohlídejte.“ Já jsem byl odložen ke strašnické babičce a dědečkovi třeba na týden. Máma se na mě každý den přišla podívat, donesla mi něco k jídlu, popovídali jsme si a pak odešla domů.

Po zkušenostech s mými manželstvími a se všemi krizemi, kterými jsem prošel, tvrdím, že rodina je to poslední místo, kam by měl dospělý člověk chodit plakat. Rodina má pro něj být místem, kde by měl hrát svoji roli. Pokud je to muž, tak roli manžela a otce, pokud žena, manželky a matky. Vždy, když můj otec přišel z práce, sedl si s maminkou do křesla, dal si kafe, a dvě hodiny nadával na toho blbce, na tamtoho blbce, a matka trpělivě poslouchala. A že jsem tam byl ještě já, to jim bylo úplně jedno. Oni pro mě nebyli otcem a matkou, já jsem pro ně nebyl dítě, byl jsem pro ně druhým mužem v domácnosti, akorát menším. Nikdy jsem jim to ale nevyčítal, protože oni za to nemohli, byli takhle indoktrinovaní, stejně jako celá jejich generace.¹⁴

Jako dítě jsem žil v kombinaci endogenních depresí, pocitů zklamání, zoufalství, beznaděje, absolutní viny a odpovědnosti, každovečerního modlení u babičky a tělesných trestů, protože rákoska je nejlepší evangelický výchovný prostředek. V bytě, kde jsme bydleli s rodiči, jsem byl pořád zalezlý ve svém pokojíčku. Byl

---

¹²Během autorizace zmizely dva ze tří ústavů, které se specializují na hlídání dětí (pozn. autora).

¹³Během autorizace přibily tři přívlasky, které upřesňují, jaká ona matka může být (pozn. autora).

¹⁴V původním přepisu byly na tomto místě tři věty, v nichž Jan generalizoval své poznání na celou společnost (pozn. autora).

jsem samotář. Nemůžu si stěžovat, že bych byl nějaké svázané dítě, na základní škole jsem patřil do docela dobré party, ani později, jako svazák, jsem nebyl extra nešťastný. To jsme ještě měli jiné svazácké košile¹⁵, než ty, co byly za Husáka. Byly krásné, tmavě modré z kvalitní bavlny, a my jsme si je vyhrnovali až k ramenům podle vzoru Jamese Deana a Marlona Branda. Na střední škole se to mé samotářství zlepšilo, začal jsem s kamarády chodit na pivo.

---

¹⁵Specifikace košile přibyla až během druhé autorizace (pozn. autora).

Mnichovice

Můj libeňský dědeček, který pracoval jako mistr ve výrobě velkých elektromotorů¹⁶ v Pragovce, využil jednu z prvních nabídek vlády, která nabízela pozemky na výstavbu rekreačních objektů, díky čemuž měla naše rodina jednu z prvních chat v republice. Můj děda byl v tomto ohledu velmi dobrodružný člověk, tak dobrodružný, že celou první republiku toužil z naší země zmizet a začít rolničit v Argentině. Tenkrát byly takové akce, kdy lidé dostali v Argentině velký kus pralesa, který museli vyklučit a na něm pak hospodařit. Babička z toho měla hrůzu a v rodině se vypráví, že moje maminka se narodila proto, aby se nemuselo jet do Argentiny. Maminka se narodila v roce 1925, a když jí bylo pět, děda řekl, že už je dost velká na to, aby jela, a tak babička otěhotněla podruhé. Říká se, že „normálně“ se narodila jen nejstarší ze tří sester. I když byl děda od pasu nahoru velmi fyzicky zdatný a zakládal si na tom, chodil o holi a kulhal, protože od dětství měl jednu nohu kratší. Tento můj děda koupil jeden chatový pozemek a můj strejda, manžel tety Marie, což byla nejstarší ze tří libeňských sester, koupil hned vedle druhý, a pozemky se zcelily. Bylo to dohodnuto tak, že se tam postaví dva baráky. Děda s babičkou měli mít chatu a strejda si tam chtěl postavit zděný dům. Do Mnichovic jsme jezdili ještě před tím, než se vůbec začalo přemýšlet o koupi pozemků. Jezdili jsme do penzionu Malkovský. Muselo to být hrozně levné, protože celá naše rodina tam bydlela celé léto. I když je pravdou, že jsme všichni měli jenom jeden velký pokoj a moji rodiče a teta se strejdou jezdili každý všední den do práce. Ale babička s dědou byli v penzionu celé léto. Nepamatuji si, že by kdy došlo k nějakým hádkám. Na co si ovšem pamatuji, je pan Malkovský, což byl majitel toho penzionu, který tam měl taky hospodu a řeznictví. Případ pana Malkovského tak trochu vypovídá proti automatickému znárodnování živnostníků¹⁷, protože to, o čem vyprávím, se dělo někdy mezi lety 1954-1956 a nepamatuji si, ani z vyprávění jsem se nedoslechl, že by někdy někdo panu Malkovskému jeho penzion, hospodu nebo řeznictví sebral. Asi měl nějaké prudké daňové nevýhody

---

¹⁶V původním přepisu i v prvním autorizovaném textu pracoval dědeček ve výrobě něčeho jiného (pozn. autora).

¹⁷Přídavné jméno, které popisuje způsob, jakým znárodnování živnostníků probíhalo, se během autorizace změnilo (pozn. autora).

a jiné povinné odvody, ale dával této nevýhodnosti přednost před představou, že by měl někomu sloužit¹⁸.

Pan Malkovský byl skvělý chlap. Výtečný řezník, dobrý hoteliér a skvělý kuchař¹⁹, který si všechno dělal sám. Jeho manželka mu pomáhala, když potřeboval někoho k ruce, když bylo třeba roznést obědy, poklidit pokoje či umýt nádobí. Za penzionem byl dvorek, za nímž byla zahrada se včelínem. Byl to první včelín, se kterým jsem se setkal, a u kterého mě pan Malkovský odnaučil bát se včel. Když jsem začal ječet, že mám na ruce včelu, tak řekl: „No a co?“ „A co když mě píchne?“ zeptal jsem se ho. On mi na to, na rozdíl od mé babičky a maminky řekl, že k tomu nemá důvod. Tak jsem se přestal bát. Podobně mě odnaučil bát se i psů. Takové věci mě nikdy neučili rodiče, vždy to byl někdo jiný. Kromě včelína byla v té zahradě spousta jabloní, a na nich rostla překrásná, velká, žlutozelená letní jablka. Pamatuji si, že mi hrozně chutnala a že jsme je jako děti jedli, jak protržení. S panem Malkovským jsme chodili na ryby k nedalekému rybníku, kde jsem se naučil trpělivosti. Zpočátku jsem mu říkal, že mě to nebaví, že to je nuda a chtěl jsem jít zpátky. Ale on mě nepustil a řekl mi: „Sedni si a čekej...“ Tak jsem si sedl a čekal.

Když děda postavil chatu²⁰, přestali jsme v penzionu bydlet. V dědově chatě jsem trávil každé léto až do svých patnácti let. Nebyl jsem tam sám, byl jsme tam ještě s bratrancem a sestřenicí. Později se k nám přidal můj mladší bratranec a má mladší sestřenice, a tak nás tam bylo jak Burešů. Jelikož byl mezi námi značný věkový rozdíl, asi šest let, občas jsme ty mladší docela tyranizovali. Na druhou stranu jsme bratránka Járu naučili jezdit na kole. Povedlo se nám to do té míry, že se na kole vůbec nebál, ani když jsme ho pouštěli z opravdu vysokého, asi tři sta metrů dlouhého travnatého kopce. Říkali jsme mu: „Hlavně nebrzdi...“ A on nás poslouchal. Ten kopec končil prudkým zvedákem, nad kterým vedla cesta z nádraží do chaty. Járovi se tyhle divoké jízdy hrozně líbily, protože v tom fofru ho to vyhodilo a celou tu cestu přeskočil. Jednou jsme tam takhle blbnuli, jeden ho vždy pouštěl a druhý hlídal pasáž skoku, a Jára vyskočil přesně ve chvíli, kdy se

---

¹⁸Tato věta se objevila až během druhé autorizace (pozn. autora).

¹⁹Ohodnocení kuchařských dovedností pana Malkovského se liší ve všech třech verzích textu (pozn. autora).

²⁰Během autorizace zmizelo Janovo hodnocení chaty (pozn. autora).

zpoza travnatého náspu vynořila jeho maminka. Když to viděla, tak položila tašky na zem, šla ke mně, loupla mi jednu, pak šla ke svému synkovi, loupla mu druhou, pak zamávala na Petra, aby seběhl, a když seběhl, loupla mu třetí a zakázala nám to. Jára nás samozřejmě přiměl k tomu, abychom pokračovali dál i přes zákaz. ²¹

Dříve bylo normální, že člověk nechodil na houby, ale pro houby. Šlo se vždy pro konkrétní houby, pro konkrétní množství. Nikdy jsme nechodili brzo ráno, jak se musí chodit teď. Vstali jsme, nasnídali jsme se, a babička řekla: „Dneska bych si dala lišky.“ Tak jsme s dědou šli pro lišky a všechny ostatní houby jsme v lese samozřejmě nechali. Jindy babička řekla, že bychom si mohli dát humrovou pomazánku. To jsme s bratrancem vzali kýbl, šli jsme dolů k potoku, a asi za dvacet minut jsme ten kýbl přinesli plný raků. Babička pak raky naházela do hrnce, ve kterém se vařila slaná voda, a uvařila je. Když byli rudí, obrala z nich maso, udělala domácí majonézu, smíchala to a my jsme si to dávali na chleba a milovali jsme to. Za horkých dnů jsme se chodili koupat k rybníku, který se jmenoval Hubáčov. Tam jsme se koupali, a když nás to přešlo, šli jsme domů. Z dnešního úhlu pohledu mě fascinuje míra svobody, které jsme se těšili, zvláště když si představím, kolik dětí se tam za tu dobu, co jsme tam s bratrancem a se sestřenicí chodili, utopilo. Když jsme byli starší, hrávali jsme s babičkou hluboko do noci kanastu. Už nevím proč, ale vždy jsme se při tom hrozně smáli. Babička se kolikrát smála tak, až se počůrala. Děda, který spal vedle nás u kamen, nic neslyšel, protože byl hluchý. Byl hluchý mimo jiné proto, že odmítal nosit ve fabrice kryty na uši s tím, že bez nich slyší daleko lépe skutečné trampoty nového motoru²². Babička říkala, že to byla jen výmluva, že ve skutečnosti nechtěl ta sluchátka nosit, protože mu cuchala účes. Dědeček na sebe velice dbal.

V Mnichovicích jsem se též naučil pracovat. Bylo tehdy naprosto samozřejmé, že třináctiletý kluk, jako jsem byl já, šel na brigádu. Chodili jsme s bratrancem pomáhat panu Zedníkovi a panu Matesovi, což byli vozkové. Oba měli koně ustájené doma, a my jsme k nim chodili na šestou a pomáhali jsme jim. Od pana

---

²¹[takto barevně vysazený text není předmětem autorizace, je pracovní: Fotografie pan Malkovský a Jan na dvorku za penzionem – vzkaz pro kolegu Špetlíka: Fotografie jsem teď přestěhoval, dokonce vím, kde jsou, ale budu se moci do nich ponořit nejdříve 20.7.] (pozn. narátora). Jde o jednu z Janových poznámek, v pracovním dokumentu měl text červenou barvu (pozn. autora).

²²Tato a následující dvě věty se v textu objevily až během autorizace (pozn. autora).

Matesa jsem nikdy neslyšel slovo chvály či poděkování, bylo pro něj samozřejmé, že jsem držel pusku a krok, že jsem makal a neptal se na blbosti. Cílem bylo získat při práci takovou míru dovednosti, aby vám nikdo za celý den nemusel vynadat.

Když jsme bývali v létě v Mnichovicích, babička s dědou nás, tedy mě a bratrance, posílali na nákup. Bylo mi třináct, když jsme s bratrancem vynalezli způsob, jak z peněz, které jsme dostali na nákup, něco ušetřit a koupit si cigarety. Deset cigaret tenkrát stálo dvě koruny, a tak, když jsme ukradli máslo, které stálo deset korun, mohli jsme si koupit pět balíčků po deseti cigaretách. Poprvé, na začátku prázdnin, se nám to povedlo, aniž by na to někdo přišel. Finta spočívala v tom, že jsme máslo hodili do bandasky na mléko a u pokladny zaplatili jenom žvýkačky Pedro. Když nám cigarety došly, bylo to někdy na konci prázdnin, rozhodli jsme se loupit podruhé, ale tentokrát v jiné, vzdálenější samoobsluze. Jenže pan vedoucí, strašně sympatický postarší muž, který nás znal, nás viděl. Ale nezasáhl hned, počkal si, až vystojíme frontu u pokladny. Když jsme byli na řadě, řekl mi, ať zaplatím želé, které jsem měl v košíku, pak se otočil na bratrance, který držel tu bandasku, a řekl mu: „Vyndej z ní to máslo a zaplať mi ho.“ Dokážete si představit, jak jsme zrudli. Máslo jsme zaplatili a on, aby nás ještě postrašil, tak řekl: „no, a protože já vím, kdo jste, budu velmi přemýšlet o tom, jestli si nezjistím, do jaké školy chodíte a neoznámím to vašemu panu řediteli“. S bratrancem to vůbec nic neudělalo, ale já úplně zesinal, stáhl se mi žaludek, a dostal jsem chronický strach z té ostudy. Jelikož jsem měl úplnou hrůzu z představy, že přijde naše třídní učitelka a celé třídě řekne, že jsem zloděj, téměř jsem nejedl. To trvalo až do konce září. I když se vlastně nic nestalo, poprvé jsem poznal tenhle typ strachu. Ten strach byl pro mě něčím úplně novým. Nic takového jsem do té doby necítil, ani když jsme po sobě s bratrancem stříleli vzduchovkou. Nutno říct, že jsme byli opravdu blbí, protože jsme po sobě stříleli ze vzduchovek ze vzdálenosti deseti metrů²³ normálníma diabolkami s dovětkem: „ale do očí ne. . .“ To, že jsem mu to našil do tváře a do čela a on mě asi do zadku, do krku, do ucha mě nechávalo úplně klidným. Tedy, musím říct, že taková diabolka v zadku není nic příjemného, že to

---

²³Upřesnění vzdálenosti, ze které na sebe Jan s bratrancem stříleli, se objevilo až během autorizace (pozn. autora).

bolí, a že diabolka do nadočnicového oblouku způsobuje vcelku masivní krvácení²⁴. Poslední dobou si čím dál víc kladu otázku, proč jsem se mnohem více bál ostudy ve škole, než např. toho, že přijdu o oko, a docházím k názoru, že hnacím motorem mého života byl strach a jeho překonávání, potlačování, vítězství nad ním²⁵. Nejen strach ze selhání, ale jakýsi hluboký, existenciální strach, o kterém si myslím, že má svůj původ v mém raném dětství.

Myslím si, že jsem se narodil a byl vychován jako úkolově orientované dítě, které vyžaduje, aby bylo minimálně jednou denně požádáno o cosi, a pak se hrozně těší na to, že až to udělá, tak mu za to poděkují. Protože bratranec tuhle moji vlastnost nesnášel, občas se snažil, abych úkol nedostal a odměny se nedočkal²⁶.

Jednou, takhle po obědě, se sebral, a aniž by mi cokoliv řekl, odešel. Běžel jsem za ním a snažil jsem zjistit, kam jde, ale on mi to nechtěl říct. Tak jsem se na něj naštvál a rozhodl jsem se ho tajně sledovat. On samozřejmě věděl, že ho sleduji, a já jsem zase věděl, že ví, že ho sleduji. No byla to docela legrace, bratranec podnikal různé manévry, aby se mi ztratil, a já jsem podnikal jiné manévry, aby si myslel, že se mi ztratil. Každý skaut by z nás byl nadšený. Nakonec se mi ale podařilo zjistit, kam šel. Byl pozván domů k jedné paní, které jsme občas v JZD pomáhali. Byla to mladá žena, zootechnička, a potřebovala pomoci se stěhováním do sousední vesnice. Zeptal jsem se jí, bratrancí na vztek, jestli jí taky můžu pomoci a ona souhlasila. Tak jsme ty její věci naházeli na valník a jeli jsme. Na místě jsme všechno vyložili a ona nás všechny, i se svými dvěma kamarády, kteří se stěhování taky účastnili, pozvala na něco k jídlu. Udělala nám míchaná vajíčka asi z třiceti, každý jsme jich dostali naběračku, dala nám taky měkounký chléb a studenou desítku. Já i bratranec jsme byli úplně u vytržení, a jak jsme se přiopili, tak jsme se smířili. Když jsme pak dorazili domů, první otázka babičky zněla: „Tak kolik jste toho chlapci vypili?“

---

²⁴Košatý popis toho, co všechno dokáže člověku diabolka způsobit, se v textu objevil až během autorizace (pozn. autora).

²⁵Rozpracování toho, v jakém ohledu je strach motorem Janova života, se objevilo až během autorizace (pozn. autora).

²⁶Tato věta se v textu objevila až během autorizace (pozn. autora).

Dětství

Babička a děda z tátovy strany byli oba křtění v Československé husitské církvi, protože moje prababička spoluzakládala tuto církev s panem Farským na Benešovsku. Otec byl, myslím, už jako husita pokřtěn (narodil se v prosinci 1922), já byl v roce 1950 jako husita pokřtěn dozajista. Otcova část rodiny chovala neuvěřitelnou úctu k Benešovi, Masarykovi, tím spíš, že T. G. M. ve svém protivatikánském tažení nepřímo inicioval vznik Československé církve husitské. První umřela babička, pak dědeček, třetí matka (ta přešla k husitům před svatbou s tátou) a čtvrtý otec a já jsem postupně zažil čtyři pohřby, z nichž dva jsem organizoval, a které celebraval husitský kněz. Pro mě to bylo fascinující. Ten kněz měl neustále na tváři úsměv, povídal si nahlas s pozůstalými, vyprávěl příběhy, bylo to příjemné. Byl jsem hrozně rád, že i v tom smutku to jde i jinak, než s pláčem. Protože se mi to zalíbilo, už v tu dobu jsem měl tendenci vrátit se k mým evangelickým kořenům. Ale evangelík musí vždy mluvit pravdu. Pravda je pro nás samozřejmostí, ne polehčující okolností.

Evangelická hrůza spočívá v tom, že člověk nesmí lhát. Lež je strašný hřích. Jednou, to už jsem chodil na druhý stupeň základní školy, se naše třídní učitelka paní Dvořáčková, mimochodem dobrá známá mých rodičů, zachovala v nějakém kontextu, který si už nepamatuji, velmi nepěkně k holkám. A já jsem se při vyučování postavil a jak hrdina ze sovětských románů plamenně mluvil. Co jsem říkal, už si nepamatuji, ale když jsem domluvil, tak mi řekla, ať jí dám žákovskou knížku. Do drзости dnešních dětí jsem měl daleko, takže jsem jí neřekl, aby si pro ni přišla sama, ale přinesl jsem jí ji a ona mi do ní napsala, že by se ráda tehdy a tehdy tam a tam setkala s mými rodiči. Doma jsem žákovskou ukázal a matka se mě zeptala: „Co si zase provedl?“ Já na to: „Nic jsem neprovedl, jenom jsem mluvil. . . “ „A o čem?“ zeptala se mě. Tak jsem jí vylíčil, jak se třídní zachovala jako absolutní koza a rozplakala nějaké dvě holky. Ona to ve své podstatě byla hrozně hodná a spravedlivá ženská, ale měla zrovna blbou náladu. A když měla blbej den, vždycky to odnesly holky. Matka rozhodla, že tam se mnou nepůjde, že půjde otec. Když přišel otec z práce, šli jsme do školy. Tam byla paní učitelka Dvořáčková, a když jsme k ní přišli, otec se jí zeptal: „Co provedl?“ No paní Dvořáčková ne, že by lhala, ale řekla to strašně nepřesně, že to vypadalo, že chyba byla na straně těch

holek a samozřejmě na mé. Vypadalo to, že jsem neměl absolutně žádný důvod se zvedat a zastávat se jich. Zkrátka to překroutila. Zároveň si nemyslím, že by to udělala naschvál, lidé takhle věci vnímají. Každý vidí věc ze svého úhlu pohledu. Když se deset lidí kouká na jednu židli, vidí deset židlí. Já jsem tam tak stál a táta se mě zeptal: „Co ty na to?“ A já jsem odpověděl: „To je lež.“ Prásk! On mi dal před ní facku. Tak jsem si v duchu říkal: „Co si to dovoluješ? To mám lhát?“ Nikomu jsem se neomluvil, když jsme šli domů, šel jsem asi deset metrů za ním a vůbec jsem nedovedl pochopit, jak mi někdo, kdo mi celý život říká, že lhát se nemá, může dát pohlavek za to, když řeknu, že někdo lže. Šli jsme domů, otec si sedl k mamince a povídali si o tom, jaké to bylo v práci a jak je to všechno blbý, a já jsem z vedlejšího pokoje křičel, že lže.

Tenkrát vyšla krásná kniha od pana profesora Běhounka, který se účastnil výpravy Roalda Amundsena k severnímu pólu. Já jsem si ji přečetl a v tu ránu jsem chtěl být Amundsenem. To znamenalo namazat si saně voskem, zabalit si čokoládu, a aby jsem se při té hrozivé cestě tím hrozivým mrazem nemusel vyčerpávat, rovnou si ji rozdělit na čtverečky, vzít si hořký čaj do termosky, obléknout se, naskládat to na saně a přes Malešice vyrazit k Uhříněvsi. Když jsem dorazil k Uhříněvsi, řekl jsem si, že už jsem dobil severní pól, a nasvačil jsem se. Dal jsem si čokoládu, ale nechal jsem si rezervu, kdyby náhodou přišla vichřice a já zapadal sněhem. Polárníci si vždycky musejí nechat rezervu. Na expedici jsem vyrážel po obědě, přičemž jídlo jsem samozřejmě odmítl, a celou zimu jsem v noci spal s otevřeným oknem, abych se otužil. Je zvláštní, kolik dětí mělo úplně stejné lásky, kolik mých vrstevníků se chovalo úplně stejně, kolik z nich četlo stejné knihy, kolik z nich chtělo být kosmonautem, Emilem Zátopkem, Amundsenem.

Vzpomínám si celkem na dva politické zážitky, které se udály během mých předškolních let. Když zemřel Gottwald a Stalin, oni zemřeli hned po sobě, šel jsem s dědou na procházku po holešovickém nábřeží, tam kde je teď holešovická tržnice, a na jednom baráku jsem viděl viset černou vlajku. Zeptal jsem se dědy, co to znamená a on mi řekl, ať se nestarám. To byl můj první politický zážitek. Druhý mám z období, když mí rodiče a prarodiče poslouchali v rádiu záznam z procesu se Slánským a třetím zážitkem bylo, když mi babička s dědou koupili nějakou obrázkovou knížku o Číně. Byla to čínská komunistická propaganda pro děti. To jsem tehdy nevnímал, ale vím, že se mi ta knížka hrozně líbila, a pořád

jsem od babičky chtěl, aby mi ji četla. Co se mé rodiny týče, nikdo z nich nikdy nebyl v komunistické straně, zároveň však nikdo z nich nebyl antikomunistou.

Když mi byly tři roky, přestěhovali jsme se z Libně do garsoniéry ve Strašnicích. Jedna z nejlepších kamarádek mé maminky se jmenovala Nina. Bydlela se svým synem Michaiem a se svou tchyní nedaleko nás a my jsme k nim často chodili na návštěvu. Její tchyně byla zatrpklá²⁷ ruská kvočna, které pořád něco vadilo, a Michail byl tak trochu ňouma, kterého babička hrozně rozmazlovala. Manžel Niny Dimitrij, syn bělogvardějských emigrantů, byl v roce 1945 odvezen z Prahy na Sibiř, aniž by spatřil svého syna, který se narodil pár dní předtím. Z našich návštěv jsem se dozvěděl, že je v gulagu, a že se určitě vrátí. Ptal jsem se rodičů, co to je ten „gulag“, ale naši to nechtěli moc rozebírat, a jenom řekli, že je zavřený, ale že za nic nemůže. Na moje další otázky mi odpovídali, abych se o to nestaral, že se to jednoho dne dozvím. Jednou večer (řekl bych 1956), kdy už jsem ležel v posteli, u nás zazvonil zvonek. Najednou se z chodby ozvaly výkřiky nadšení a radosti, a do našeho jediného pokoje vešli mí rodiče se strejdou Dimitrijem a touto Ninou. Dimitrij byl příjemný a veselý člověk a Nina vedle něj neuvěřitelně zkrásněla. Když si pak spolu povídali, nezaslechl jsem jediné slovo proti komunistům²⁸, proti Stalinovi. Nikdo z přítomných se samozřejmě Dimy neptal, jaké to tam bylo. Všichni zkrátka byli šťastní, že je zpět. Michail se po příjezdu svého otce úplně změnil, přestal být plachý a rozmazlený a stal se z něho muž. Dima zemřel v roce 1958 ve spánku na infarkt.

I když archivy se tzv. začaly otevírat až v roce 1968, já jsem to, jak probíhalo povstání v roce 1945, kterého se účastnil jak můj děda, tak můj táta, věděl už ve svých zhruba sedmi letech a znal jsem i jeho „podvody“. Např. jsem věděl, že podstatnou část Prahy osvobodili Vlasovci. Když všichni šleli a žasli nad tím, že existovaly a existují gulagy, já už jsem to dávno věděl. Rok 1968 se mnou politicky nepohnul. Já jsem se ho zkrátka účastnil jako člověk, který byl naštvaný, že Rusové, které mám rád, se chovají jako pitomci. I po roce 1989 jsem byl fascinován tím, jak se spousta lidí divila věcem, které by podle mě měl každý normální člověk vědět.

---

²⁷Přídavné jméno, které dokresluje povahu tchyně maminky kamarádky Niny, se liší ve všech třech verzích textu (pozn. autora).

²⁸Následující dovětek přibyl až při druhé autorizaci (pozn. autora).

Kromě několika nepříjemných příhod mám na období od šesti do patnácti let ty nejkrásnější vzpomínky. Do kategorie těch méně příjemných patří ty, kdy jsem dostal přes hubu. Hlavní náplní přestávek u nás na škole totiž bylo zápasení. A zápasil-li někdo nekale, zápas se změnil ve rvačku. Někdy jsem vyhrál, ale protože jsem nebyl žádný Rambo, častěji jsem prohrával. No a jednou jsem dostal opravdu hodně.

Vím, že jsem musel povinně vstoupit do pionýra, ale vůbec nic z toho si nepamatuji. Tedy kromě toho, že jsem byl šátkován, což spočívalo v tom, že maminka mi koupila bílou košili, a já jsem od nějaké výše postavené dívky z ČSM²⁹ nafa-soval červený šátek. Pionýři byli spojení s letními tábory, ale ne nutně, protože letní tábory pro děti tehdy pořádala každá menší továrna. Jediné, co si pamatuji z letních táborů, je, že jsem se tam poprvé zamiloval. Ta holka byla nádherná, dokonce hrála roli dívenky ve filmu *Občan Brych* v hlavní roli s Karlem Högre-m. Ale měl jsem smůlu. Všichni jsme se těšili, až vstoupíme do ČSM, protože tam už se nemusely nosit ty šátky. Každopádně v té době platil za největšího kanóna ten, kdo měl nejožvůvanější špičku šátku.

Ve výzkumném ústavu³⁰, kde pracovali, platili mí rodiče za nejpocitivější a nejpracovitější zaměstnance. Díky tomu jsem byl tak trochu maskotem podniku. Táta dělal nákupčího, jezdil takovým staříčkým autem po celé republice, a maminka pracovala jako kreslička. Naši hojně využívali nabídek na rekreaci, které nabízelo ROH³¹. Jeden zájezd ROH se konal na jezeře v Hamru, což tenkrát bylo nádherné místo se spoustou prvorepublikových rekreačních domů. Když jsme tam přijeli, tak jsem se rodičů zeptal, kde bydlíme. Oni se tak na mě podívali a řekli mi: „Kde bydlíme? No my bydlíme támhle, ale ty bydlíš u hajného v lese.“ Rodiče tak žili v relativním přepychu jedné z těch vil, a já jsem bydlel asi tři kilometry od nich

---

²⁹„Československý svaz mládeže (zkratka ČSM) byla jednotná mládežnická organizace v Československu řízená KSČ. Vznikla v roce 1949 sloučením existujících mládežnických organizací. V roce 1968 se rozpadla, později byla obnovena jako Socialistický svaz mládeže (SSM).“ (Československý svaz mládeže, 2014) (pozn. autora).

³⁰Během druhé autorizace nabylo označení organizace, v níž Janovi rodiče pracovali, důstojnější formy (pozn. autora).

³¹„Revoluční odborové hnutí (ROH) byla monopolní odborová organizace, která byla zároveň nejmasovější společenskou organizací v socialistickém Československu. Mnohde bylo členství zaměstnanců v ROH prakticky povinné a automatické.“ (Revoluční odborové hnutí, 2014) (pozn. autora).

vprostřed lesa. Táta se mnou samozřejmě šel, aby mě předal. Hajnej, u kterého jsem bydlel, byl skvělejší chlap. Kdyby se mě někdo tehdy zeptal, jestli bych ho vyměnil za svého otce, tak bych mu řekl: „Okamžitě!“ Byl jsem tedy předán a šel jsem s tátou zpátky, rodiče hajnému zaplatili za to, že u něho budu moci přespát, a dali jim také nějaké peníze na snídani. Po snídani jsem se musel vydat sám pěšky na pláž, najít rodiče a strávit s nimi zbytek dne. Obědy a večere se řešily tak, že ze dvou jídel, která měli rodiče zaplacená v rámci zájezdu, udělali jídla tři. Po večeri, obvykle za tmy, jsem musel mazat do hájovny, kde na mě čekala paní domu, taky skvělá žena, která mi hned podstrkovala něco k jídlu. Táta mi sice kladl na srdce, abych u nich nic nejedl, ale protože jsem byl ve vývinu a žral jsem jak protržený, když mi něco nabídla, tak jsem neodmítl. Taky co jsem měl dělat, přece jsem jí nemohl říct, že mám zakázané u nich jíst. Spal jsem na půdě, kde byla krásná postel, voňavé duchny, voňavý polštář a světlo. I když jsem nejdřív nechápal, proč mi pan hajný říkal, abych nezavíral střešní okénko, velmi rychle jsem to pochopil. Spolu se mnou tam totiž přespávalo asi tak tři sta netopýrů. Samozřejmě nebyli přímo u mě, ale na druhém konci půdy, kam jsem se na ně chodil dívat. Ani jednou si mě nevšimli a já jsem se jich nebál. V určitém věku jsem se přestal bát všech zvířat. Nebál jsem se ani psa mého libeňského dědečka, který vždycky každého pokousal. Bylo to něco jako jeho pozdrav. Jako si lidé podávají ruce, tak on mě vždycky kousnul do lýtky, a to pořádně, do krve. Děda na něj samozřejmě vždycky začal rvát, a já jsem řval na hluchého dědu, aby ho nechal být, že mě to nevadí.

Na té dovolené jsem se skamarádil s asi o tři roky starším Slovákem, Milanem; přesněji řečeno, moji rodiče se spřátelili s jeho rodiči. Ostatně, to bylo jejich dobrým zvykem, oni se pořád s někým přátelili. Milan kupodivu mohl bydlet společně se svými rodiči na třílůžkovém pokoji. Tak jsem si tam hrál s Milanem, on byl takový trochu protektorský, protože byl o tři roky starší, což mi občas dával sežrat, ale jinak to byl hrozně hodný kluk. Spíš si to vždycky odnesl, když jsme udělali nějaký průšvih. Obvykle nás napadla nějaká blbost, ve vymýšlení takových věcí jsem byl velmistr. Třeba když jsme si půjčili nafukovací člun s pádlama a vyrazili jsme, rodiče nám říkali: „Ale abychom na vás viděli. . .“ No a my jsme vždycky jeli někam, kde nás za žádných okolností vidět nemohli. Takhle jsme si z nich dělali srandu. I když jsem si tyhle hovadiny vymýšlel já, facku za to dostal Milan. Dostal ji, protože byl starší, a tak to musel být jeho nápad a ne můj. Kvůli tomu mě

Milan neměl moc rád, i když jsem vždycky říkal pravdu: „To ne Milan, to já. . .“ „Nekecej,“ říkal strejda, lup, a už jí měl. Pamatuji si, že jsme pluli skrz takový ty doutníky, bylo to moc půvabný, bylo to jako v pralese. Proto nás neviděli, nebyli jsme od nich moc daleko.

To, že mě rodiče nechali spát jinde mi přišlo jako naprostá samozřejmost, byl jsem tak vychován. Jednoho dne jsem se vracel do hájovny a zjistil jsem, že na pozemku pana hajného je postavený stan. Druhý den ráno jsem se probudil, paní hajná mi udělala obrovskou snídani, většinou tři míchaná vejce a dva chleby s pomazánkou, kterou dělala z tvarohu, s jemně nakrájenou cibulkou a pažitkou, to bylo božský, a když jsem dosnídal, koukám, že ze stanu vylézají dva kluci, o dost starší, než já, a ptají se dost drzým způsobem paní hajné: „A co my?“ Ona na to: „Vy můžete být vděčný manželovi, že vás neodvezl na policii.“ Později jsem zjistil, že pan hajný našel ty kluky v lese na místě, kde se nesmí stanovat, a navíc ten starší u sebe neměl občanku³². Protože pan hajný byl hrozně hodný člověk, řekl jim, že jestli tam chtějí být, ať jdou k němu na pozemek. Byli to takoví gauneři odněkud ze severu Čech, pořád mi říkali: „Pod’ si zakouřit.“ Já jim říkal, že nekouřím, ale oni: „No tak to aspoň pod’ zkusit. . .“ No já se vždycky rozkašlal a oni se mi strašně smáli. Druhý večer, co tam byli, mi jeden z nich říká: „Tady je nuda, co?“ Mě to nepřišlo, ale řekli mi: „Pod’, dneska večer uděláme dobrodružství, máme tajnej plán. . .“

Když padla noc, vyšli jsme do lesa. Jdeme, jdeme a najednou vpravo vidím pionýrský tábor. Když jsme se přiblížili, slyšeli jsme, jak tam někde popíjejí vedoucí, evidentně to byla nějaká bujará oslava. Ti pionýři, respektive pionýrky, byl to holčičí tábor, nestanovaly v klasických stanech pro dva s dřevěnou podestou, ale ve velkých armádních stanech. Do každého se vešlo tak patnáct, dvacet dětí. Takových stanů tam bylo asi osm a byly postavené do kruhu. My jsme si to zamířili doprostřed mezi ně, kde byla lampa, která osvětlovala celé prostranství. Ty vojenské stany měly taková okna, a toho staršího blbce nenapadlo nic lepšího, než strčit ruku do jednoho z těch oken, nahmatat vlasy nějaké holky a zatahat za ně. To si nedovedete představit, jak ta holka zařvala, a hned bylo slyšet: „Co se děje? Kdo to je? Tady jsou zloději. . . Tady jsou draci. . .“ No naprostý blázelec. Jeden

---

³²Údaj o tom, kdo všechno u sebe neměl občanku, se během autorizace změnil (pozn. autora).

stan se rozbrečel, druhý, snad ze soucitu, se rozbrečel taky, holky vybíhaly ven, no a ti hoši na to: „Musíme zdrhnout Honzíčku.“ Tak jsme začali zdrhat a oni mi ještě řekli: „A chraň tě pánbůh běžet za náma. Každý musíme jít jinou cestou.“ To se rozumělo, však jsem četl Vinnetoua a Old Shatterhanda, takže jsem věděl, jak se utíká před nepřítelem. Oni to vzali do lesa, a já jsem to vzal přes cestu, po které jsme přišli, ale při útěku jsem si rozbil koleno takovým způsobem, jakým jsem si ho už nikdy nerozbil. U té cesty byla hluboká zarostlá strouha, do které jsem skočil, zůstal v ní a říkal si, že tam mě nikdo nikdy nenajde. Ležel jsem v ní a okolo byl slyšet křik. Asi za pět minut jsem uslyšel, jak po té cestě jde nějaký člověk. Najednou říká: „Já vim, že tu seš, já si počkám. . .“ A bylo to v pytli. Našel si mě podle krve, která mi tekla z kolene, chytil mě za flígr a odvedl mě do domu, kde byla kuchyně, a ze kterého se předtím ozývala oslava vedoucích. Ty dva kluky nechtyli. První, co udělali, bylo, že zavolali doktora, který mi ošetřil tu ránu na koleni. Už si nepamatuji, jestli to svorkoval nebo šil, každopádně na to dal takovou zelenou hmotu, která když ztuhne, tak se s tím člověk může jít koupat. Až do té chvíle jsem byl v podstatě v pohodě. Když mě ošetřili, tak jsem se zvedl, poděkoval jsem a že jako půjdu domů. „Jo domů panáčku? Tak to ne. Tady si sedni a sed’.“ Zeptal jsem se jich proč a oni na to, že jsem tahal holky za vlasy. „Ale já jsem žádnou holku za vlasy netahal.“ „Tak dobře, tak si to nebyl ty, ale kdo to teda byl?“ Tenkrát jsem měl zarytě mlčet a nechat se mučit, ale já jsem jim řekl, že jsme byli tři, a ti dva kluci, se kterými jsem tam byl, znám teprve den, a ani neznám jejich příjmení, ani nevím, kde bydlí. No a oni mi předvedli hru na hodného a zlého policistu. Byl tam takový debilní typ vedoucího, něco mezi pedofilem a náckem, takový dojem jsem z něj měl, a on na mě zařval: „Tak ty nevíš, jak se jmenujou. . .“ A ten druhý: „Nekřič na něj, podívej se, jak je ten kluk vyděšený.“ Pořád jsem ještě nebrečel. Opakoval jsem jim, že jsem to neudělal já, že jsme byli tři, a že ty dva kluky neznám a nevím, kde bydlí. Když skončil výslech, tak ten zlej se zeptal toho hodného, co se mnou udělají. Ten hodný říkal: „Tak ho pustíme. . .“ Ale ten zlý na to: „Pustit ho? Tak to teda ne. Uděláme to takhle,“ říká. „Vprostřed támhlejší louky stojí indiánskej totem. K němu mi tě přivážeme, vzbudíme všechny holky a necháme je, aby si s tebou dělaly, co budou chtít.“ „Jak, co budou chtít?“ zeptal jsem se jich. „No můžou tě svlíknout, něčím namazat, praštit.“ Já jsem jim řekl, že nechci. „No uděláme to právě proto, že nechceš, to

je totiž trest, nikdo nechce bejt potrestanej, když páchá něco zlého.“ V tu chvíli přišla nějaká holka, řekla tomu zlému, aby toho už nechal a pustil mě. Tak ten zlý mi řekl: „Tak mazej domů, a zejtra sem přiveď svého otce. My víme, kde bydlíš, takže jestli ho nepřivedeš, tak teprve budeš mít průser.“ Ještě tu noc jsem se vrátil do hájovny, ale kluci už tam nebyli. Utekli i se stanem.

Když moji rodiče ráno viděli moje koleno, koukali jak vrány. Zajímalo je, co jsem dělal, a i když to ze mě lezlo jak z chlupaté deky, nakonec jsem jim to všechno vylíčil. Řekl jsem tátovi, že tam se mnou musí zajít, a on proti tomu nic neměl. Před večerí jsme s mým otcem vyrazili. Když jsme došli do tábora, řekl jsem tátovi, ať počká na okraji a šel jsem do toho domu, kde byla kuchyně. V něm byla nějaká žena, která si mě pamatovala a divila se, co tam chci. Tak jsem jí řekl, že ten pán, co na mě včera řval, mi řekl, ať přivedu svého otce, tak že jsem ho přivedl. „A proč?“ ptala se mě. No já to nevěděl, ale přišlo mi jako dobrý nápad, aby si to s mým otcem šel vyřídit ten pán, co mi to poručil. Ta žena ho zavolala a vyšli jsme k otcí. Když jsme k němu dorazili, můj otec se ho zeptal, co se stalo. Ten vedoucí říká: „Ale v podstatě nic. Nějaký kluci chtěli vystrašit holky a jeden z nich, váš syn tvrdí, že on ne, zatahal nějakou holku za vlasy, nastala hysterie, a jediného vašeho syna se nám podařilo chytit, protože si rozbil koleno.“ A najednou, bez varování, jsem od táty dostal facku do zátylku. I vedoucí říkal, že to nemuselo být, ale táta na to: „Ne, trest je trest, zločin je zločin.“ A šli jsme zpátky. Já jsem byl naštvanej a mlčel jsem. Když si na to vzpomenu, na to, že jsem neutekl, rozbil si koleno a ještě se před nimi málem rozbřečel a nedržel hubu, vždycky se spolehlivě zastydím.

(...)³³

I když příhoda, o které bych teď rád mluvil, pro mě nevyznívá moc dobře, přesto bych ji rád zmínil. Nerad se pasuji na dobroděje. Už jsem myslím říkal, že mě naši s chutí odkládali k babičce a dědovi, kteří, pravda, bydleli za rohem. Když jsem u nich spal, tak mě nejvíc štvalo, že vždycky, když jsem se probudil, spatřil jsem takový oválný obraz Ježíše Krista, který visel nad jejich manželskou postelí. Štval mě, protože byl ošklivý, hrozně se mi nelíbil, nic v něm nebylo, byla to taková kýčovitá malba, která visela snad ve všech ložnicích věřících. Každopádně vedle té

---

³³Zde jsem vyškrtnul cca. 30 řádek, kde jsem daleko velkohuběji, a proto nepřesněji, popisoval již výše zmíněný incident ze základní školy „s fackou od otce“ kvůli pojmu Lež (pozn. narátora).

postele stála toaletka s vysokým zrcadlem, která byla natočená šikmo ke zdi. Díky tomu byla za tím zrcadlem škvíra. Můj druhý děda, který byl taky moc hodný, pracovitý, šikovný, a který kulhal a byl hluchý, byl hrozný provokatér. Rád si dělal z lidí legraci, a pak se hrozně smál, když mu to vyšlo. Moje druhá babička to nesnášela, a tak na něj pak vždycky křičela. On si pak ukazoval na uši, jako že neslyší, a říkal jí: „Řvi si, jak chceš, já tě stejně neslyším. . .“ Nepochybně mám v sobě něco z toho dědy, protože jednou zrána jsem se vzbudil, to mi bylo asi osm let, a nenapadlo mě nic lepšího, než se schovat za to zrcadlo. Zajímalo mě, co se bude dít. Seděl jsem tam zhruba hodinu, prarodiče mě asi chtěli nechat spát, pak tam najednou někdo vlezl, nevím, jestli to byl děda nebo babička, a viděl, že postel je prázdná. Tak se jeden zeptal druhého: „Viděl si ho?“ Druhý odpověděl: „Neviděl. . . A nemoh odejít?“ „Vždyť měl jenom pyžamo. . .“ Tak děda okamžitě běžel k oknu, jestli jsem z něho náhodou nevyskočil a nespáchal sebevraždu, bydleli ve druhém patře, tam mě neviděl, a tak běžel dolů ptát se lidí, jestli mě neviděli. Takhle jsem tam sedět a ty chudáky trýznit vydržel asi půl hodiny. Kdyby mi to udělalo jakýkoliv moje dítě, tak ho zabiju. Jsem totiž přesně ten typ, který má o své nejbližší permanentní strach a starost. Jednou týdně jim volám, jestli jsou v pořádku, jestli se něco závažného nestalo. Já blbec jsem tedy udělal takovouhle hloupost. Když v pokoji zrovna nikdo nebyl, tak jsem zalezl zpátky do postele a přikryl jsem se. Děda s babičkou tam po tom malém bytě běhali a já tam ležel. Najednou jsem cítil, jak se nade mnou někdo zastavil a přemýšlel, jestli si mě předtím jenom nevšimli, nebo jestli jsem na ně udělal podraz. Když dědovi došlo, že správně je ta druhá možnost, tak ze mě strhl peřinu, chytl mě za flígr, odvedl do kuchyně, přehnul mě přes koleno a neuvěřitelně dlouho, asi třicet nebo čtyřicet ran, mě mlátil rukou do zadku a nadával při tom. Mě to ani nebolelo, ale nechtěl jsem se smát. „Ty blbečku, my jsme se o tebe tak báli. . . Kde jsi byl?“ na mě mezi těmi rány křičel. A já mu řekl: „Za zrcadlem. . .“ Chtěla mě seřezat i babička, ale když jsem jí řekl: „Babi, tak já si lehnu na břicho tady na gauč v kuchyni, abys to měla jednodušší,“ tak se rozplakala. Zajímavé bylo, že to rodičům nikdy neřekli. Tento příběh považuji pro mé dětství za svým způsobem typický.

Jednou, když mi bylo asi patnáct a byl jsem zrovna v Mnichovicích, jsme se s partou cestou z kina, z filmu *Smrt v sedle*, zastavili v hospodě, kde jsme poprosili někoho, komu bylo osmnáct, aby nám koupil piva. Před hospodou jsme

je vypili, vykouřili jsme jedno cigáro a to nám stačilo. Byli jsme načatí a vydali jsme přes celé Mnichovice domů. Šli jsme kolem domu pana Santorcla staršího, doyena mnichovských klempířů³⁴, který měl několik synů, z nichž jeden byl na olympiádě v Melbourne, hrál pozemní hokej. Řada těch reprezentantů byla z Mnichovic, protože Mnichovice u Prahy bylo kultovní místo českého pozemního hokeje. Jdeme tedy kolem jeho domu a jednoho z té naší desetičlenné party napadlo do té temné tiché noci vykřiknout: „Santorcl je vůl!“³⁵ Koukám jak vrána a najednou se všichni přidali: „Santorcl je vůl! Santorcl je vůl!“ Šli jsme dál, a když jsme ušli asi sto metrů, najednou jsem uslyšel dusot. Jenom v trenýrkách za námi běžel mladý Santorcl, ten reprezentant. Devět z nás se rozeběhlo a já desátý jsem si řekl: „Před kým mám utíkat, dyť má pravdu. . .“ Postavil jsem se tam, Santorcl ke mně přišel a povídá mi: „Ještě jednou a bude to horší. . .“ A dal mi facku. Byla to ale hrozně zvláštní facka. Poprvé v životě jsem dostal facku, která mě vůbec nebolela, akorát jsem se okamžitě ocitl na zemi. Vstal jsem a on se mě ptá: „Chceš ještě jednu?“ „Jo. . .“ povídám mu. Byl jsem totiž hrozně zvědavý, jak se mu to povedlo. Dostal jsem tedy z druhé strany, zase to nebolelo, plácl jsem s sebou na druhou stranu, ale za nic jsem se mu neomlouval, ostatně jsem taky neměl za co. „Tak to těm svejm blbečkům vzkaž, před mým domem bude klid,“ říká mi. A pohodlnou chůzí šel v těch trenýrkách zpět domů. Šel jsem a postupně za mnou vybíhala parta. Ptali se mě, proč jsem neutekl, ale já jim to nebyl schopen vysvětlit. Později jsem dospěl k názoru, že to byl počátek mého mesiášského komplexu. Takhle já se chovám celý život, i když teď už velmi rychle přestávám a začínám se mít i rád.

Neviděl jsem se s bratrancem spoustu let³⁶, až jednou, v polovině devadesátých let, se mi hrozně zastesklo, měl jsem tenkrát krásné auto, Opel Kadet kombi v tmavě zelené metalýze se širokýma gumama. Vypadalo krásně. Než jsem ho, jako tradičně, zrušil, tak jsem vzal všechny své syny a jel jsem jim ukázat, kde se nacházejí ty dvě chaty, v nichž jsem strávil mládí. Dojeli jsme k chatám, ukazují je klukům a vidím, že na té straně, kde bydlel strejda, se někdo pohybuje. Šli jsme

³⁴Zde Jan během autorizace vyškrtl poznámku o tom, do jaké míry se pana Santorcla týkalo znárodnění (pozn. autora).

³⁵Zde Jan během autorizace vyškrtl větu, v níž popisoval nesmyslnost onoh výkřiku (pozn. autora).

³⁶Údaj o tom, jak dlouho se Jan neviděl se svým bratrancem, se v průběhu autorizace změnil (pozn. autora).

se tam podívat a on tam byl můj bratranec Petr. Tak jsme si začali povídat, vyšla i jeho žena, oba už měli rozpito, a řekla mi, abychom tam zůstali. Souhlasili jsme, dostali jsme něco k jídlu, a pak jsme s Petrem vyrazili do hospody, kluci zůstali na chatě. Šli jsme do hospody, která tam byla nově a stála naproti domu, v němž bydlela první dívka, kterou jsem miloval a s kterou jsem se líbal³⁷. Zjistil jsem, že ještě žije v Mnichovicích, pracuje tam, hraje na klavír. Někdo jí zavolal, že jsem tam asi po třiceti letech dorazil, tak mě po telefonu pozdravovala. Najednou jsem si vzpomněl na ty dvě facky a ptám se bratrance: „Hele Petře, pamatuješ si, jak mě tenkrát Santorel dal ty dvě šupy a jak jste se mi smáli?“ „Ne asi,“ povídá mi s úšklebkem. „Hele, nevíš, proč sem to, prosím tě, udělal?“ ptám se ho. On se tak na mě překvapeně podíval a říká mi: „No protože si byl pomalej ty vole, protože sme ti všichni utekli. . .“ A já mu vytřeštěně říkám: „Já jsem byl pomalejší, než ty čtyři holky?!“ Okamžitě jsem se o tom přestal bavit, protože jsem pochopil, že moje nitro je jen moje, že vzpomínka na podobné zážitky je naprosto nepřenositelná³⁸.

V roce šedesát tři jsme všichni byli svazáci. Nosili jsme svazácké košile bez šátku a odznaků a vyhrnovali jsme si rukávy po vzoru Marlona Branda. Košili jsme nosili zásadně z kalhot, i když nám za to občas nějaký svazák vynadal. Představte si, že u dřevěného pultíku s nápisem ROH stojí tři kluci, jeden z nich má španělku se staříčským snímačem zapojenou na velké rádio, a před funkcionáři ROH z Prahy 10 hrají Beatles. Myslíte, že z toho byl nějaký průšvih? Naopak, i když to muselo znít hrozivě, sklízeli jsme bouřlivé ovace. Takhle já vnímám tu dobu, ne jako dobu nesvobody. Mě totiž nikdo, kromě mých rodičů, za nic netrestal.

---

³⁷Popis toho, co Jan s onou dívkou dělal, se během autorizace změnil (pozn. autora).

³⁸Tato věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

Střední škola

Když mi bylo patnáct let, nastoupil jsem na Střední všeobecně vzdělávací školu ve Voděradské ulici v Praze a vstoupil tak do studentského života. Ta škola se studovala tři roky a na konci měl člověk maturitu. Naše třída nesla označení E a ještě po nás tam bylo F, takže si dokážete představit, kolik dětí tam chodilo. Na můj studentský život vzpomínám jako na příjemnou dobu lehce nechutného fanfarónství.³⁹

Jelikož jsem velmi dobře zpíval a hrál na klarinet, na housle a na kytaru, a hodně rád jsem měl Boba Dylana, Beatles a tak, platil jsem za „toho, kdo hraje“; samozřejmě, že jsem toho zneužíval, zejména co se vztahů s dívkami týče. Díky tomu, že mě Jiří Josek (dnes významný překladatel Williama Shakespeara m.j.), který v té době seděl vedle mě v lavici, seznámil s Martinem Urbanem (dnes dramaturg Národního divadla m.j.)⁴⁰, jehož rodiče vlastnili chalupu ve Strážném v Krkonoších, otevřely se mi úplně nové perspektivy. V Martinově a Jirkově společnosti jsem objevil horskou přírodu a hospodu. Horskou přírodu díky pravidelným výjezdům na chalupu, hospodu kvůli pravidelným vycházkám do malostranské hospody U Slunců, která byla nahoře v Nerudově ulici. Nerudova ulice byla plná takových hospod. Když měl člověk štěstí, mohl na jednom kilometru čtverečním poznat celé středoškolské milieu Prahy, byla to zkrátka oblast, kam chodili studenti pít pivo. Ne, že by se v hospodě U Slunců dělo něco zaznamenáníhodného, prostě jsme se tam scházeli, povídali si, pili pivo, kouřili Lípy, když jsme měli víc peněz, nechali jsme si udělat topinky a bylo nám dobře. Na tohle období, mezi mými patnácti a osmnácti, vzpomínám velmi rád. Kupodivu nikdo z našeho spolku si nenamluvil děvče. Co se žen týče, svou první ženu, kdybych nebyl blbej, jsem mohl mít na silvestra šedesát sedm, šedesát osm, to mi bylo sedmnáct. Ale protože jsme byli oba opilí, sešlo z toho, i když byla krásná – a starší.

Nejsem si jistý, jestli jsem na střední dělal nějaké přijímačky, protože ty možná dělali jen ti, kteří měli horší známky; na základní škole jsem měl vždycky samé jedničky. Dostal jsem, pravda, dvě důtky z chování, ale dvojku ani trojku z chování

---

³⁹Během autorizace zde Jan vyškrtl deset vět, v nichž popisoval své postavení ve třídě (pozn. autora).

⁴⁰Informace o Jiřím Joskovi a Martinovi Urbanovi přibýly až během autorizace (pozn. autora).

jsem nikdy neměl⁴¹. Důležité pro mě je též to, co jsem zažil se svými dvěma nejlepšími kamarády, Jiřím Joskem a Martinem Urbanem, s nimiž jsem to táhl celé dětství a mládí a s nimiž jsem v té době trávil každé léto výlety do Krkonoš. Pamatuji si, že jsme byli jakoby nad věcí, cítili jsme se hrozně volní a šťastní, politiku jsme vůbec neřešili. Jediné, co nás zajímalo, bylo pivo, víno a holky. Jezdili jsme na Urbanovic chalupu, a pod námi bydlel starší kluk, jmenoval se Pepa M., který měl v té době kompletního Elvise Presleyho na vinylech. Jediné, co poslouchal, byl Elvis, měl doma všechny jeho nahrávky. Tak jsme vždycky šli k Pepovi dolů, pouštěli jsme si Elvise, pili víno a bylo nám blaze. Paradoxně si tedy pamatuji něco úplně jiného, než politiku. Z našeho hlediska byla ta doba hrozně svobodná. Když jsme měli trochu peněz, seběhli jsme ze Strážného, kde jsme bydleli, do Herlíkovic na autobus do Špindlerova Mlýna, a tam jsme šli do mléčného baru, kde jsme si dali pět deka vlašského salátu, jeden voňavý rohlík a jeden jahodový koktejl. Občas jsem si dal smaženku; zajímavé je, že tenkrát měla úplně božskou chuť, zatímco dneska mi přijde odporná. Pak jsme se tak nějak loudali po Špindlu a očumovali holky, možná, že jsme i zašli někam na pivo. Jednou jsme takhle seděli na pivu a řekli jsme si, že pošleme pohled prezidentu Novotnému. Tak jsme napsali: „Milý pane prezidente, doufáme, že žně dopadnou lépe než loni. . .“ Zkrátka takové kecy šestnáctiletých kluků⁴². Ten pohled jsme napsali, podepsali jsme se celými jmény, napsali jsme, ze které jsme školy, a poslali jsme ho na Hrad. Nikdo nám samozřejmě neodepsal, ani nás nikdo nevyhledal, aby nám vynadal, že si děláme legraci z hlavy státu.

Nechtěl bych vynechat jednu takovou hanebnou věc, kterou jsem provedl Martinovi Urbanovi a omlouval jsem se mu za to snad asi čtyřicetkrát. Byla tam jedna holka, Jitka, která bydlela asi kilometr od nás v jiné chalupě, my jsme bydleli v chalupě rodiny Urbanů a byli jsme tam sami; maminka a tatínek Urbanovi přijížděli tak jednou za čtrnáct dnů o víkendu. Jitka k nám chodila často na návštěvu, povídali jsme si, popíjeli jsme, já jsem hrál na kytaru. Jednou takhle Jitka byla zase u nás, Martin se na ní koukal jak na svatý obrázek, chtěl ji sbalit, a jednou jí

---

⁴¹Zde Jan během autorizace vyškrtl čtyři věty, v nichž upřesňoval název střední školy, do které chodil, a shrnoval nejdůležitější zážitky, které prožil během svých středoškolských studií (pozn. autora).

⁴²Během autorizace se věk kluků změnil (pozn. autora).

ukecal, že ji sám doprovodí zpátky do chalupy, kde bydlela. A já jsem vyrazil pět minut za nimi, protože jsem věděl, že tam nedojdou, a věděl jsem, že si sednou na lavičku u jedné chalupy a budou se ocicmávat. Místo toho, abych je jenom sledoval, tak jsem se tak jako nechal spatřit. Martin mi začal nadávat, ale pak se stala ta hrozná věc. Jitka se podívala na Martina a řekla mu: „Víš co Martine, jdi radši domů. . .“ Pak se podívala na mě a řekla: „A ty Honzo, zůstaň. . .“ A já místo toho, abych odmítl a šel s Martinem domů, tak jsem tam zůstal a cical se s ní. Nicméně nic se nestalo, ona šla domů, já se vrátil na chalupu a Martin tam nebyl. Ze spodní chalupy zněl rock 'n' roll, tak jsem tam šel, omluvil jsem se mu, ale on nebyl naštvanej, řekl mi, ať na to zapomenou. Tenhle incident, myslím, krapet poznamenal náš vztah.

Vzpomínám si, že tenkrát jsme se dostali na třetí nebo čtvrtou reprízu Havlovi *Zahradní slavnosti* v divadle Na zábradlí. Hrozně se nám to líbilo. Maminka i tatínek Martina Urbana pracovali v divadelním prostředí, tatínek pracoval na Ministerstvu kultury jako významný divadelní referent a jeho maminka byla významná divadelní kritička, která silně chránila mj. divadlo Semafor. Vyprávěla mi, že zažila Jana Wericha ještě jako fungujícího herce v divadle ABC, kterého tenkrát už bolely nohy, a jak tam tak pajdal, tak se na ni podíval a řekl jí: „Holčičko, stáří stojí za hovno. . .“ Tak tihle jeho rodiče nám občas přinesli nějaké informace z politického centra a byli vždycky hrozně naštvaní, že nás to absolutně nezajímalo.

1. ledna 1968 byl generálním tajemníkem ÚV KSČ⁴³ zvolen Dubček, a nám to bylo úplně jedno. Vzpomínám si vlastně jen na to, že studenti demonstrovali za zvolení studentského kandidáta Čestmíra Císaře prezidentem republiky, kandidátem ÚV byl Ludvík Svoboda. Studenti všech gymnaziálních škol v Praze vyrazili na Karlovo náměstí, kde udělali ohromný happening. Voděradská se ovšem rozhodla, že to určitě není na Karláku, ale že to je na Hradě. Zatímco tedy všichni středoškoláci z celé Prahy byli na Karláku, jediná naše škola šla až nahoru na Hrad. Jen si pamatuji, že nás tam pan profesor na latinu, pan profesor Králík, přiměl k tomu, abychom si tam ověřili své schopnosti coby latiníci a museli jsme

---

⁴³ „Ústřední výbor Komunistické strany Československa byl nejvyšší orgán KSČ mezi dvěma po sobě následujícími sjezdy. Ústřední výbor ze svých členů volil nejužší vedení strany (předsednictvo a politbyro) a generálního tajemníka.“ (Ústřední výbor Komunistické strany Československa, 2014) (pozn. autora).

tam zazpívat celou skladbu *Gaudeamus igitur* v latině. Když jsme svůj omyl zjistili, hrozně jsme se tomu smáli; skončili jsme pak s kamarády v hospodě U Slunců a bylo nám dobře. Stejně byl zvolený Svoboda a my jsme si z toho opět nic nedělali. Byli tam jen středoškoláci, protože vysokoškoláci si pořádali vlastní akce, například Majáles. Když jsem se zúčastnil prvního Majálesu já, viděl jsem na vlastní oči Allena Ginsberga, který byl tehdy zvolen králem Majálesu a byl zfetovaný, jak zákon káže.

Jednou k nám na školu přišel tehdejší šéfredaktor *Literárních novin* Jungmann⁴⁴. Vyprávěl nám o politice a pamatuji si, že jsem měl ten samý pocit, jako na hodině chemie⁴⁵, které jsem vůbec nerozuměl a o které jsem věděl, že jediná věc, která se nesmí stát, je, že tam usnu. Přitom jsme měli skvělého učitele. Až pak nás jednou svolali do místnosti pro společenské akce, a promlouval k nám jakýsi obtloustlý hoch z Československého svazu mládeže, tenkrát už značně obrozeného, který nás lanařil k větší aktivitě v ČSM. Vyprávěl nám, jak je třeba z ČSM udělat masovou organizaci, která bude bdít nad komunistickou stranou a nad jejím obrozením, a že obrodný proces je záležitostí nejen komunistů, ale i svazáků, a že nás tedy prosí, aby ti, kteří svazáky byli a přestali fungovat, aby se zase vrátili, že každého je zapotřebí. Najednou jsem úplně automaticky vstal, došel jsem na pódium, kde ten hoch stál, všichni seděli na zemi, a zeptal jsem se ho, jestli můžu mluvit. On řekl, že ne. Tak jsem se ho zeptal, co je to za demokratizaci, když mě nenechá mluvit, a Voděradská ho vypískala. Byl tam se mnou Jiří Josek, který mi řekl, že na mě zíral jak vrána, protože jsem tam prý předvedl brilantní krátký politický projev, ve kterém jsem všechny zúčastněné vyzval k tomu, aby se každý choval jak sám uzná za vhodné, a aby se nikdo nenechával lanařit k nějakým hromadným vstupům nebo výstupům, že jsme svobodní lidé atd. Po deseti minutách jsem si za ohromujícího potlesku šel zase sednout zpět na své místo. Josek mě plácal do zad a říká mi: „Ty vole, ty si politik. . .“ Načež jsem mu odpověděl: „Jakej politik, ty blbečku. . .“ Tehdy jsem celou Voděradskou přiměl k tomu, aby se vykašlala na nějakou masovou ČSMáckou akci a nikdo mi to nikdy nevyčítal. To byla moje první politická akce.

⁴⁴Jméno šéfredaktora *Literárních novin* přibýlo až během autorizace (pozn. autora).

⁴⁵Předmět, kterému Jan vůbec nerozuměl, se během autorizace změnil (pozn. autora).

Na období, které jsem prožil na střední škole, mám jen samé pěkné vzpomínky a pocit, že jsem neprožil ani vteřinu nesvobody. I když tenkrát měla komunistická strana špatnou pověst, byla to legitimní špatná pověst, protože její moc nespočívala na bodácích, které si nasadila v srpnu 1968.

5. června 1968, tedy v ten samý den, co zabili Roberta Kennedyho⁴⁶, jsem úspěšně odmaturoval. S kamarády jsme se dohodli, že až odmaturojeme, každý jsme maturovali v jiný čas, tak půjdeme do hospody U Strašnického divadla, a postupně se tam sejdem. Když jsem odmaturoval, tak jsem si tam sedl, dal jsem si pivo, zapálil cigáro a poslouchal jsem tzv. rozhlas po drátě, který tam byl, a ve kterém hráli, pro nás tehdy avantgardního, Neckáře. Seděl jsem tam, měl jsem v sobě druhé pivo, a najednou přerušili písničku a všechny upozornili na to, aby řekli druhým, aby si zapnuli rádio. Tak jsem si říkal: „No dóprdele, tak už sou tady...“ Bylo chvilinku ticho, pak vystoupil hlasatel a oznámil, že před dvaceti minutami přišla ze Spojených států zpráva, že při volebním mítinku v Los Angeles byl úkladně zavražděn Robert F. Kennedy. V souvislosti s tím si pamatuji i na to, jak jsem se dozvěděl o atentátu na jeho bratra. Otec, který vstával hrozně brzy a pouštěl si rádio, mě tehdy vzbudil asi v půl šesté a řekl mi, že zabili Johna F. Kennedyho. Když přerušili zprávy a oznámili, že zavraždili i Roberta, tak si pamatuji, že servírka, která tam obsluhovala, se rozbrečela. V rádiu pak pouštěli temnější hudbu, blues a takové pomalejší písně, a když tam za mnou přišli kamarádi, nebavili jsme se o maturitě, ale o jeho vraždě⁴⁷.

---

⁴⁶Když jsem Janovi odevzdával text k autorizaci, zapomněl jsem z něj vymazat poznámku pod čarou, ve které jsem si poznamenal, že Robert F. Kennedy byl zavražděn 6. června 1968, nikoli den předtím. Jan si této mé poznámky všiml a v autorizovaném textu se červeným písmem objevilo: „NEBYL, byl zavražděn 5. 6.“. O tom, že byl zavražděn ve 12:05 kalifornského času (UMT-8) 6. června 1968, není pochyb. Cituji zde stránku z wikipedie o Robertu F. Kennedym (Assassination of Robert F. Kennedy, 2014), na níž je ve spodní části uvedeno téměř osmdesát zdrojů, z nichž článek čerpal. Otázkou tedy zůstává, zda Jan skutečně maturoval 6. června, či zda si události, které se staly bezprostředně před nebo po jeho maturitě, pouze špatně pamatuje. Datum, kdy Jan maturoval, jsem se pokoušel zjistit na sekretariátu školy, ale od hospodářky Hedviky Berkové mi přišla následující odpověď: „Informace mohu poskytnout pouze dané osobě a nebo osobě s plnou mocí.“ Tím mé bádání skončilo (pozn. autora).

⁴⁷Na tomto místě vyškrtl Jan při autorizaci odstavec, v němž popisoval své první zaměstnání a příhody s ním spojené (pozn. autora).

Srpen 1968

Čtenáři tohoto textu budou první, kdo se dozví o tom, co všechno jsem dělal v srpnu 1968. Nikdy jsem o tom nechtěl mluvit a nebyl jsem schopen o tom komunikativně vyprávět. Jsem zkrátka tak vychovaný. Můj dědeček, který se zúčastnil první světové války, mi nikdy neřekl nic z toho, co prožil, i přes to, že za války utržil mnoho zranění; byl mimochodem pyšný, že nemá žádné vyznamenání a že to za té války, kterou absolvoval celou od začátku do konce dotáhnul z vojína na vojína. Můj otec zase, který se aktivně účastnil Pražského povstání, mi vždy vyprávěl pouze tři komické historky, ale nikdy mi neřekl nic, co zavánělo smrtí, nebo co vypadalo zle. Já jsem se pak od jiných dozvěděl, co provozoval za skopičiny v tzv. zámečku Miramare (Strašnice) a jak pomohl zlikvidovat německého ostřelovače, který z podkroví v ulici Pod Strašnickou vinicí dva dny blokoval celé okolí⁴⁸. O otcově pobytu v tzv. totálním nasazení v Německu nevím nic. Nemluvil o to nikdy. Jediný veřejný důsledek jeho válečného pobytu v Německu spočíval v tom, že maminka nesměla vařit rajskou omáčku. Když jsem žil se svou ženou Soňou, se kterou mám dva syny, jezdili jsme pravidelně do Úval, kde bylo naše letní „sídlo“. V Úvalech, když člověk vyjíždí z Újezdu nad Lesy, stojí na pravé straně vozovky pomník padlým. Vždycky, když jsme kolem něj jeli, tak jsem si třikrát odplivl. To mě naučil táta, který neplival, ale troubil, ale protože já troubení moc nemusím, tak si radši odplivnu. Jednou takhle jedeme kolem, bylo to zrovna po nějakém sporu nebo po nějaké mé existenční krizi, já byl samozřejmě pro tuhle slušnou a hodnou ženskou velmi nepříjemný životní partner, měla se mnou jenom trápení, každopádně Soňa, když viděla, jak jsem si na tom místě, kde stojí ten pomník, třikrát odplivl, najednou řekla něco pozoruhodného. Řekla mi: „Ty máš strašně těžkej úkol. Tobě rodiče naložili na záda něco, co je vlastně nerealizovatelný. Oni tě přinutí konfrontovat se s odvahou tady Honzy Plecháčka a ty to zkusíš, ale uvědom si, že jediná možnost, jak se mu vyrovnat, je ta, že tě zabijou.“ Já jsem to tak jako pustil jedním uchem dovnitř, druhým ven, nějak víc jsem o tom nepřemýšlel, no ale pak, když jsem o tom později chvíli přemýšlel, tak jsem musel uznat, že má pravdu.

---

⁴⁸Tato a následující tři věty se v textu objevily až během autorizace (pozn. autora).

Nemohl jsem udělat nic, co by degradovalo jeho smrt, i když těch devět chlapů, co tam u Úval zemřelo, a mezi něž Honza Plecháček – pokud jsem o něm již nemluvil, tak to byl syn mého kmotra Františka Plecháčka, který, i s tetou Tončou, vstoupili do naší rodiny v roce 1948, kdy strejda dal dohromady mého budoucího otce a mou budoucí matku – patřil, zemřelo vlastně úplně zbytečně a hloupě. Část jednotek SS se rozhodla, že se vzdá Američanům, a tak jim vyrazila vstříc na západ přes Prahu. Tihle chlapi z Újezda nad Lesy to zjistili a rozhodli se je zastavit. Ale Němci ty jejich barikády pokropili těžkým kulometem a bylo vymalováno. Oni prostě měli nutkavou potřebu alespoň na konci války dokázat, že nejsou žádní poseroutkové. Myslím si, že to byla hlavní motivace všech bojovníků z 5. - 9. 5. 1945. Ti lidé ze studu, že nebyli v odboji, vyletěli do ulic a řezali se s těmi Němci jako koně. Pravdou je, že cíl jejich snažení byl různý. Zhruba polovina jich trvala na nějakém diplomu typu: „Děkujeme vám, že jste se zúčastnil. . .“ Druhá polovina, ke které patřil můj děda a můj otec, nechtěla nic. Takže když jsem se před dvěma lety prohraboval v rodinném archivu, našel jsem tam takový malinkatý papírek z Dopravního podniku hlavního města Prahy, v němž děda celý život pracoval, a na němž je napsáno: „Jaroslav Havel se aktivně zúčastnil povstání proti nacismu od 5. - 9. 5. 1945.“ Nepamatuji si, že by mi o tom kdy děda vyprávěl. Přitom bránil velmi klíčovou, tzv. tramvajáckou barikádu, na dnešní konečné tramvaje 13 (odjakživa 11).

V srpnu 1968 jsem zažil všechno, co se v Praze dělo, a paradoxně jsem neviděl jediného mrtvého člověka, a to i přes to, že jeden z těch mála lidí, kteří v srpnu zemřeli⁴⁹, Jarda Kubeš, bydlel u nás v domě. Byl jsem kousek od toho a vím, jak se to stalo. Někdo tam podpálil muniční vůz, který vybuchl a zabil čtyři nebo pět kluků. Když to bouchlo, byl jsem asi padesát metrů odtamtud. Nedaleko byla prodejna nábytku, která měla vymlácenou výlohu, do které, když jsme utíkali před Rusy, kteří stejně stříleli do výšky, protože měli zakázáno střílet do lidí, sedli jsme si na ta sofa, co tam byla, kouřili jsme a smáli jsme se. To, že Jarda umřel, jsem se dozvěděl až za tři dny. Pak jsem zaběhl do jedné ulice, to už bylo ve chvíli, kdy se ti Rusové začali chovat tak, že přestanou střílet do vzduchu, a někdo z nich pokropil samopalem celou řadu domů, v jejichž portálech se spolu se mnou

---

⁴⁹Srpnová invaze vojsk v roce 1968 si v Praze vyžádala 25 obětí (Bárta u. Ústav, 2008) (pozn. autora).

skrývalo asi tak dvacet kluků. Nejdřív nám to kropili asi tak metr nad hlavou, pak půl metru, ale byl jsem si jistý, že i kdyby to pokropili v naší úrovni, tak to nedostanu, protože jsem byl dost hluboko ve vstupním portále domu. Strach jsem si vůbec nepřipouštěl, což je vlastně výraz jakési stupidity, protože tenkrát šlo opravdu o život. Když ten tank odjel a přestal nás ostřelovat, tak jsme všichni, co jsme se tam skrývali, vyběhli a šli jsme na Václavák. Tam stál u sv. Václava tank a v domnění, že Národní muzeum je nějaká státní budova, tak ho kropil těžkým kulometem, takže muzeum vypadalo, jako když má neštovice. To bylo první místo, které soudruzi opravili. Ale opravili to tak blbě, že všechna ta místa, kam dopadly střely, byla vidět. Takže zatímco nejdřív mělo muzeum normální neštovice, pak to vypadalo, jako že má plané.

Na Václaváku jsem se přilepil k Emilu Zátopkovi, který tam lítal ve vojenské uniformě, on byl „duklák“ a pokud se nepletu, tak měl vysokou hodnost, nic menšího, než major, a česky, napůl rusky, na ty Rusáky neuvěřitelně vztekle křičel: „Vy hovada, copak si myslíte, že tady je nějaká kontrarevoluce, vždyť my jsme vás až doteď měli ze všech nejradši...“ Takhle chodil tank od tanku, já společně asi s dalšími pěti s ním, ne, že bych se mu snažil dělat bodyguarda, ale proto, že to byla asi nejvýznamnější figura, která tam v tu dobu byla. Takhle jsme došli až k tzv. proluce Myslbek, což byla vybombardovaná díra mezi dvěma domy, kterou byste našli, kdybyste zahruli z Vodičkovy do Panské a šli jste Panskou až na její úplný konec, kde je na pravé straně kostel a proti vám by byla prázdná díra. Teď je tam nějaký ohromný obchodní dům. Byly tam takové vysoké betonové podesty, Emil vyskočil na jednu z nich a vyprávěl nám, jací jsou Sověti ve sportu podrazáci, kolik podvodů od nich za celou svoji kariéru zažil, jak dovedou lhát a krást, když chtějí vyhrát. Já mu to věřil, protože podle mě neměl důvod lhát, byl to v podstatě nejlepší světový běžec. Kdekoliv ve světě, kde jsem byl, znali jedině Emila Zátopka. Kolem Emila jsem tedy chvíli pobíhal, pak jsem se zdekoval a šel jsem za Martinem, který bydlel ve Vodičkově ulici v malinkém barokním domě. Zazvonil jsem u něj a on byl ještě doma. Řekl mi, že byl celé dopoledne venku, že se přišel jenom najíst.

Tenkrát jsem měl takovou taštičku, kterou jsem nosil přes rameno a ve které jsem nosil Proustovy eseje. Ta kniha měla černý obal a stránky, na nichž byly ty eseje vytištěné, byly červené. Nikdy jsem to nedočel dál, než do první třetiny, ale

z důvodů, kterým absolutně nerozumím, jsem si tu taštičku vzal s sebou. Vyšli jsme s Martinem z Vodičkovy ulice a došli jsme až k Národnímu divadlu, kde byla do hloubky rozkopaná ulice. Tam jsme jak vrány koukali na to, jak v tom výkopě honí jeden Rus jednoho Čecha, a ten Čech jak mu mistrně uniká a jak mu nakonec unikl. Pak jsme šli na most, kde stál ruský frajírek se samopalem, který nám řekl, ať mu ukážeme všechno, co máme u sebe. Tak jsme ukázali kapsy, ale on chtěl vidět ještě tu tašku. Tak jsem mu jí dal, on jí otevřel, a jediné, co ho zaujalo jako něco, co nikdy v životě neviděl, byly ty Proustovy eseje. Nikdy neviděl černou knihu s červeným papírem a byl z toho tak vytřeštěný, že mi ji zabavil. Vlastně mě to ani nijak zvlášť nebolelo, protože Prousta moc rád nemám, a to, že jsem ho tenkrát četl, byl nepochybně výraz jistého snobismu. Když nás pustil přes most, šli jsme na Kampu a chtěli jsme jít po starých zámeckých schodech nahoru, ale nahoře na schodech byla ruská barikáda; měli tam asi čtyři těžké kulometry, dokonce nějaké malé dělo. Jelikož jsme s Martinem měli v občankách kulaté razítko Ministerstva vnitra, rozhodli jsme se, že to zkusíme projít, protože vlastně jdeme do práce, do jedné z budov archivu pod Loretánským náměstím; měli jsme legitimní důvod tam projít. Snažili jsme se to vysvětlit jednomu vojákovvi, který nakonec přivolal nějakého důstojníka. Ten vypadal jako normální inteligentní chlap, a tak mu říkáme: „Heleď, my musíme jít do práce a ta práce je skrze vás.“ A on říká: „No tak do práce holt hoši dneska nepůjdete.“ Pokoušeli jsme se ho přesvědčit, ale on si nedal říct, a pak odešel. Sedli jsme si s Martinem na kamennou římsu, která je u schodů, a najednou koukáme, že po těch schodech běží nahoru muž, bylo mu asi třicet, sportovní typ. Plakal, byl rudý vzteky a běžel nahoru, vůbec ho nezajímaly kulometry, prostě přes tu jejich barikádu přeběh, a když ho začali honit, tak si sedl na zem a seděl. Muselo přijít asi šest mužů, kteří ho zvedli a vynesli ho na druhou stranu k barikádě, která byla směrem k Nerudovce. „Tý vole, to je frajer,“ řekli jsme si a udělali jsme fintu Ž. Na to náměstí jsme proklouzli, a hned vpravo, jak jsou kasárna hradní stráže, jsme si sedli na zem. To byl opravdu výkon. Víím, že jsem na sobě měl asi čtrnáct dnů starou moc pěknou drahou bundu, kterou mi koupila maminka, a protože odpoledne už nebyla taková zima, tak jsme si na ní s Martinem sedli. Sedíme a zhruba od míst, kde byla Národní galerie, vyšla četa vojáků v čele s takovým fousatým, dobrosrdečně vypadajícím poddůstojníkem, a my koukáme jak vrány, oni se postavili asi deset metrů od nás, natáhli pušky

a přiložili si je k líci, jako že nás popraví. Tak říkám: „Martine, myslíš, že to myslej vážně?“ Najednou k nám jde ten milý kníratý dědoušek a povídá: „Tak chlapci, co, co s tím uděláme?“ My na to: „A s čím? Sedíme ve vlastní zemi, na vlastním chodníku a jdeme tudy do práce.“ Dědeček říká: „Já vám na to, pánové, kašlu. Já mám svoje rozkazy a očekávám, že se seberete a půjdete okamžitě pryč, nebo, vidíte tu četů před vámi?“ „Přece byste nás nezastřelil,“ říkáme mu. „Co ty víš, co když mi loupne v bedně?“ řekl. Po chvílce povídá: „Podívejte, já vás nechci vynášet jako tamtoho chlapa. Mě to uráží. Zkrátka zmizte, protože přes to náměstí stejně neprojdete.“ Tak jsme vstali, tak jako jsme kolem nich proklouzli, a ve chvíli, kdy jsme byli za barikádou, jsem si vzpomněl, že jsem tam na zemi nechal svou bundu. Představoval jsem si, co by matka řekla tomu, kdybych přišel bez ní. Martin chtěl jít domů, ale já mu říkám: „Nemůžu, musím se vrátit pro tu bundu.“ Dohodli jsme se tedy na takové fintě; Martin je nějak odlákal doleva, já jsem se tam vrátil, vzal jsem bundu a po čtyřech jsem došel zpátky. Nikdo si mě nejspíš ani nevšiml.

Strýc, jako nejvyšší velitel Státního ústředního archivu, mi přikázal, abychom s Martinem přes noc hlídali Státní ústřední archiv v Karmelitské ulici. Je to neuvěřitelně krásný dům, v němž dřív byla policejní kasárna, dnes je tam muzeum hudby. Na povel nás tam dostal náš nadřízený z Těšnova, jehož velení spočívalo v tom, že nám řekl: „Vy budete přes noc ve vrátnici, já jdu nahoru spát, opovažte se chlapci, aby se byť jen jedinej Rus dostal dovnitř,“ a nechal nás tam. My jsme byli tak inteligentní, že jsme si všimli, že na zdi visí věšák s asi osmdesáti klíči, a řekli jsme si, že když tam přijde nějaký Rus a uvidí to, jsme v pytli. Tak jsme ten věšák vzali a schovali. Pak jsme si po telefonu dělali legraci z Jirky Joska, který byl doma jako nějaká spojka mezi ilegální skupinou A a ilegální skupinou B a strašně to prožíval. Jirka, chudák, seděl doma na drátě a dostal za úkol, aby vyřizoval různá hesla typu „Ema má maso“ nebo „přivez vodu Karlovi“. V jednu chvíli jsme se podívali z okna a viděli jsme, jak na ministerstvo školství vjíždí ruská auta. Buď tam ten den zaváželi zbraně, aby je pak objevili jako kontrarevoluční, a nebo je v ten den objevili jako kontrarevoluční, i přes to, že byly jejich. Tak na to koukáme, jak tam ty auta vjíždí a vyjíždí, a najednou vidíme, jak směrem k nám jdou tři vojáci, jeden z nich byl mariňák, který vypadal velmi chytře a energicky; jeho jediné mínus bylo, že měl odjištěný samopal, který neměl hozený přes prsa, ale držel ho připravený k palbě. Přišel k bráně archivu, ve kterém jsme hlídali, a zabouchal

na ni. Vidět nás nemohl, měli jsme zhasnuto. Říkám Martinovi: „Hele, co budem dělat? My mu otevřem a on nám to napálí do břicha. . . “ On na to: „Pustíme ho, zvládnem to, neboj.“ Tak jsem tam šel, dal jsem na vrata řetízek, pootevřel jsem je a vyjela na mě hlaveň od samopalů. Mariňák říká: „Atvari. . . “ Rusky jsem mu odpověděl: „Vždyť je otevřeno. . . “ On znovu, hlasitěji: „Atvarij!“ Znova jsem mu řekl, že je otevřeno. On se naštvál a řekl mi, že jestli okamžitě neotevřu, tak to do mě napere. Tak jsem sundal řetízek a otevřel. Dovnitř vstoupil jenom on, ty dva nechal venku, chodil tam chvíli po vstupní chodbě, pak ukázal na jedny dveře, které tam byly, a řekl, že se chce do nich podívat. „To je zamčený, my od toho nemáme klíče,“ řekli jsme mu. Šel tam, zkontroloval to, nešlo to otevřít, a tak se nás zeptal, co tam je. My jsme mu odpověděli, že tam nic není, že to je jenom průchod do další budovy. To si nedovedete představit tu legraci, když přijedou Rusové, kteří mají zakázáno zabíjet lidi, a střetnou se s o pár let mladšími osmnáctiletými rusisty z českých gymnázií. To nevypadalo jako filmy o nacismu, to byla komedie. Jsem si jistý, že když odcházel, tak mu koutkem úst cukal spíš smích, než vztek. Myslím si, že velmi dobře věděl, co tam děláme a co tam je, ale protože v rozkazu to neměl, tak odešel, já jsem zamknul a zavolali jsme panu našemu nadřízenému. Dlouho to zvonilo, a pak se rozespale ozval: „Co jé?“ „No nic, my jenom hlásíme, že tady byli Rusové, a že jsme je vyhnali,“ pochlubili jsme se. „To se od vás taky čekalo,“ řekl nám. Neřekli jsme mu, jak inteligentní jsme byli hrdinové, položili jsme telefon a uložili jsme se ve vrátnici k spánku.

Druhý den ráno volám strejdovi do práce a říkám mu: „Hele strejdo, tak jsme to zvládli. . . “ Převyprávěl jsem mu tu historku, na druhé straně bylo hluboké ticho a pak se strejda ozval: „To je fajn kluci, to jste udělali dobře, akorát že díky vám obsadili Rusové dneska v noci ministerstvo zemědělství.“ „Jak kvůli nám?“ zeptal jsem se ho. „No vzali si vás dva za záminku, aby tam mohli vtrhnout a říct, že hledaj ty dva, co na ně ze sklepních oken dělali sprostá a vulgární gesta.“ řekl. Žádná oslava se nekonala, protože jednu budovu jsme zachránili, ale druhou kvůli nám obsadili.

Den předtím jsem vyšel z ministerstva zemědělství na ulici, měl jsem hlad a chtěl jsem se někde najíst. Najednou vidím, jak jde přes most od Holešovic ohromný průvod. Tak jsem k nim běžel a ptal jsem se jich, kam jdou. Oni že na Václavák. „A proč?“ zajímalo mě. „A proč ne, ty vole,“ odpověděl mi jeden

kluk. Přidal jsem se k nim, bylo nás asi dvacet, třicet tisíc, a jelikož jsem hlupák, tak jsem se postavil do čela vedle toho kluka, který mi řekl, že jsem blbec. Prošli jsme kolem Masarykova nádraží a došli jsme na Gorkého náměstí, dnes Senovážné náměstí, kde jsme chtěli zahrnout doprava na Václavák. Jen jsme zabočili, tak koukám, v Jindřišské jsou dva tanky. A co teď? To, že do nás nesměli střílet v podstatě moc neznamenalo, i když většina lidí, kteří tehdy umřeli (ovšemže vinou Rusů), umřeli díky nehodě nebo kvůli něčemu takovému, díky čemu umřel Jarda. Vím o jediném případě, kdy se Rus lekl a střelil mladou holku. To se stalo na Klárově, jak je teď metro Malostranská. Lidé, kteří tam byli, říkali, že to bylo absurdní, protože vyndala skládací deštník, prudce ho otevřela a už byla mrtvá. Ten Rus se prostě lekl, že to je nějaká zbraň; nikdy nic takového neviděl. Na Václavák se tedy Jindřišskou nedalo, mohli jsme jen uhnout k hlavnímu nádraží. V jedné z těch budov vpravo od nás, kde je teď banka či co, nouzově zasedali poslanci a kromě poslanců tam taky seděl rozhlasový hlasatel, který posluchačům popisoval střet toho průvodu, v jehož čele jsem šel, s tanky a vyprávěl, jak: „jdou mladí lidé spontánně, tváří tvář smrti, proti nim dva tanky, jeden sklopil hlaveň, druhý sklopil hlaveň,” a podobné řeči valil do celého národa. Rusové nám dali jasně najevo, že tam neprojdeme. Asi tři metry nad nás vypustili pár dávek, takže ještě nešlo o život. Pak sundali kulometry na dva metry, a když na jeden, rozhodli jsme se jít Jeruzalémskou nahoru k hlavnímu nádraží. Když jsme tam došli, nějak se to rozešlo. Ten večer jsem byl poprvé po třech dnech doma. Když jsem odtamtud před třemi dny odcházel, má matka se chovala jak matka z hry Karla Čapka. Ji vůbec nenapadlo, že by mi měla říct, že to je nebezpečné, ona mi prostě řekla: „Běž, to je tvoje válka. . .“ Když jsem přišel domů, našel jsem tam Michala, syna tety Niny a strejdy Dimitrije, s jeho ženou, také Ruskou, jak sedí na zemi pod oknem. Zeptal jsem se Michala, co tam dělá, a on mi řekl, že se bojí. On měl v sobě tak zakódované to trauma svého otce, „když přijedou Rusové do Prahy, jsem ohrožený druh,“ že tam oba proseděli a prospali čtyři dny. Když si chtěli dojít na záchod, tak šli po čtyřech. Matka se mě pak zeptala, kde jsem celý den byl. Tak jsem jí něco řekl a ona na to: „Víš, že je Jarda mrtvej?“ To mi zatrnulo. Matka se mě znovu zeptala, kde jsem byl. Řekl jsem jí, že kousek od něj, když se to stalo, a pak, že jsem šel s takovým průvodem. Matka zesinala vzteky, protože poslouchala toho hlasatele, ale netušila, že jsem v čele toho průvodu. Dala mi facku a řekla mi, ať

už jí to nikdy nedělám. Divil jsem se, proč mě bije, když jsem byl první, kdo všem zavelel: „Doleva Jeruzalémskou k hlavnímu nádraží!“ Ale řekla mi, že mi na to kašle.

Když už Jirka Josek nemusel sloužit doma u telefonu, byli jsme já, on a Martin zbytek srpnových událostí spolu. Jeden den jsme se sešli ve Vodičkově ulici u Urbanů a probírali jsme, co bude dál, protože to už se Dubček a spol. vrátili z Moskvy. Tak tam tak sedíme a kouříme, všichni tři jsme tenkrát kouřili, teď už kouřím jen já, a říkáme: „Pánové, my musíme jít ven mezi lidi, protože my víme, co se stane a ty lidi to nevědí...“ Už si nepamatuji, jak přesně to bylo, ale z nějakého důvodu jsme věděli, že to je všechno v pytli. Rozhodli jsme se, že půjdeme na Jungmannovo náměstí, protože za ním byla brána do chrámu Panny Marie Sněžné, kde když člověk zazvonil, otevřely se dveře na špehýrku, někdo si vás prohlídnul a když usoudil, že jste normální, tak vás pustil dovnitř. Tam byla největší dílna pražských protiruských plakátů, odkud se to všechno kolportovalo. Byly to kreslené a psané plakáty, některé byly vtipné, jiné ne. Celá ta dílna se nacházela v chodbě mezi vchodem z Jungmannovy ulice a východem na prostranství před chrámem; ti, co tam pracovali, se snažili neobtěžovat církev. Celému tomu podniku velela holka, které mohlo tenkrát být tak pětadvacet, a která byla, když jsme tam došli, psychicky dost v pytli. Když jsme se tam po Dubčekově příjezdu byli podívat, tak tam seděla na zemi a brečela. Řekli jsme jí: „Hele pod' ven, sedni si k pomníku, ty seš taková ikona tohohle místa, my se každé postavíme na jednu stranu...“ Vzala si židli, posadila se přímo pod Jungmana na podestu a my, jak blbci, jsme asi hodinu mluvili k lidem, co tam byli. Každý jsme měli své vlastní posluchače, a když jsme pak absolutně vyčerpaní skončili, tak jsme se shodli, že jsme každý říkali něco úplně jiného. Muselo být hrozně komické, když někdo přešel z jedné skupiny do druhé či do třetí. Já jsem stál čelem k ulici 28. října, přímo pod Jungmannem stál, myslím, Martin a vlevo od něj, směrem k zahradě, kterou se prochází k bývalému divadlu Semafor, stál Jirka.

Asi po deseti minutách naší rozmluvy začalo kolem pomníku jezdit ruské auto, takový lehký pancéřový vůz, ze kterého koukal periskop, který se nápadně podobal kameře. Projíždělo tam velmi pomalu a nahrávalo všechno, co jsme řekli. Po určité chvíli jsem se naštvál, a ukázal jsem těm svým posluchačům na to auto a řekl jsem: „Podívejte se, co je to za svině...“ Z nějakého důvodu mě poslouchaly pouze ženy,

bylo jich asi tak čtyřicet, a ty baby se obrátili na to auto, doběhly k němu, začaly do něj bušit a ono odjelo.

Většina těch lidí, když zjistila, že je všechno v pytli, tak brečela. Já jsem říkal věci, které kdyby slyšeli moji kamarádi, tak by mě asi vypískali. Až po dvaceti letech jsem s údivem zjistil, jak moc jsem se shodoval třeba se Zdeňkem Mlynářem, Pavlem Kohoutem nebo s osmašedesátníky. Já jsem do tzv. šedé zóny vstoupil až necelý rok před převratem. Ne, že bych se bál tam vstoupit, ale oni to měli tak posychované, že považovali každého nového aktivistu za fízla, jímž jsem v té době navíc oficiálně byl. Stál jsem u Jungmanna a říkal skoro to samé, co Mlynář na ÚV. Říkal jsem, že to je v pytli, protože tu Rusové zůstanou a neodejdou, že celý šedesátý osmý rok byla provokace a že si to někdo celé vymyslel jenom proto, aby dal Rusům záminku, aby posunuli linii o dva tisíce metrů na západ; tady nikdy žádná ruská armáda nebyla. Antonín Novotný nikdy přítomnost vojsk neschválil. Myslím, že schválil jen přítomnost raketových sil. Američané o všem věděli a vůbec se do toho nemíchali. I kdybychom tady všichni zemřeli, tak je to nezajímalo. Ale nebyla to Dubčekova provokace, Dubček byl takový „hodný, lehce nepřesný a trochu naivní“ člověk. Těžko říct, jestli to celé nebyla hra KGB, která to rozehrála tak, abychom si mysleli, že budujeme socialismus s lidskou tvář, čehož by pak mohli využít a přijít sem. Ne aby potlačili český národ, to je nesmysl, kdyby chtěli, tak nás zničí za třicet vteřin třiceti raketami, ale aby posunuli linii obrany víc na západ. To, že toho následně využijí čeští a slovenští politici, a to, že to Rusové přesně věděli, to je věc druhá. Já jsem těm ženám, které mě poslouchaly, říkal: „Vykašlete se na jakékoliv odboj, jakákoliv smrt v tuto chvíli je naprosto zbytečná. Musíme zůstat svobodný v sobě. I člověk zavřený do vězení může být vnitřně svobodný.“ A podobné hloupé řeči. Ty ženy ale byly skvělé. Když odehaly to ruské auto, tak se ke mně vrátily a začaly si se mnou o tom povídat. Každá z nich chtěla něco vědět a paradoxně se mě žádná z nich nezeptala, kdo jsem, co jsem zač, proč tam mluvím a kdo mi na to dal právo. Takže jsem ty dámy demilitarizoval. Řekl jsem jim, že přijde takových patnáct let, ve kterých bude důležité, abychom si udrželi svobodu v sobě.

Když se v roce 1989 vrátil do Čech Zdeněk Mlynář, tajemník ústředního výboru

KSČ mezi lety 1968-1969, vybral si mě za svého pomocníka⁵⁰. Byl neuvěřitelně dominantní, měřil dva metry a s ničím se moc nepáral. Zavolal mi domů a řekl mi, že se musíme sejít. V té době jsem dělal zástupce šéfredaktora *Tvorby*⁵¹. Říká se, že Mlynář přijel po konzultaci s Gorbačovem z Vídně, kde byl v exilu, 19. nebo 20. listopadu večer⁵². Nevím. Myslím, že přijel později a že na to Gorbačova nepotřeboval. V televizní debatě pak řekl, že přijel proto, aby obrodil KSČ. Ta věta ho zcela zdiskreditovala. Když jsem byl jeho tzv. pomocníkem, pokusil se vytvořit novou partaj, jakousi Stranu práce, a zrušit KSČ. Soudruzi ho vypískali. Kvůli té větě ho vypískal i celý národ; byl to fofr, stačilo 24 hodin a všichni najednou věděli, že KSČ je zločinecká organizace. Já to díky debatám s rodiči Martina Urbana věděl od roku 1966, ale všichni ostatní jako by to věděli až v roce 1989. Nedovedu se zbavit dojmu, že to museli vědět všichni už v tom roce 1966. Nikoho nepřekvapil pád Novotného, všechny nadchlo zvolení Dubčeka. Myslím si, že celá ta porážka spočívala mj. v tom, že Dubček se stal prvním tajemníkem Komunistické strany Československa, ale prvním tajemníkem Komunistické strany Slovenska se stal Vasil' Biľak; to je taková disproporce, že nikdy neexistovala Česká komunistická strana, ale existovala Federální komunistická strana Československa a Komunistická strana Slovenska. Myslím si, že tato skutečnost, že proti sobě stáli tito dva muži, tito vnitřně absolutní nepřátelé, do značné míry rozhodla. Zatímco Dubček měl renomé muže, který prožil celé dětství v Rusku se svým otcem Štefanem Dubčekem, starým dobrým komunistou, jedním z nejvýznamnějších účastníků Slovenského národního povstání, a před nástupem do komunistické strany pracoval v mezinárodní organizaci Interhelpo, což byla organizace, kde pracovali, a do které se sjížděli komunisti z celého světa a vytvářeli přehradu, byty a domy⁵³, Biľak měl renomé muže, který neuměl šít saka.

Jak jsem už říkal, moje maminka i můj tatínek považovali za naprosto samozřejmé, že jsem na barikádách a nikdy mi ani slovem nedali najevo, že bych

---

⁵⁰Funkce, kterou Zdeněk Mlynář Janu Kašparovi po svém příjezdu přidělil, se během autorizace změnila (pozn. autora).

⁵¹Minimálně ještě 6. prosince Jan jako zástupce šéfredaktora *Tvorby* nepracoval (viz. příloha I.1).

⁵²Tato a následující dvě věty přibýly až během autorizace (pozn. autora).

⁵³„Interhelpo bylo průmyslové dělnické družstvo esperantistů a idistů, založené v květnu 1923 v Žilině, na pomoc budování socialismu v sovětském Kyrgyzstánu“ (Interhelpo, 2014).

se měl někde schovat nebo tak, i když o mě nejspíš strach měli. Myslím, že když to celé končilo, tak jsem měl s mámou dohodu, že jí odněkud z budky jednou denně zavolám, že žiji. Jednou jsem se naprosto bezděčně, to bylo nějakého 25. nebo 26. srpna, kdy už se nic moc nedělo, vrátil domů. Jel jsem tramvají číslo 11, což byla milovaná linka mého tramvajového dědy. Vystoupil jsem u hotelu Solidarita, šel jsem domů a najednou koukám, že u nás před barákem stojí auto, které jsem velmi dobře znal. Bylo to auto našich slovenských přátel, kteří se pět let před tím přestěhovali do Prahy a bydleli v jednom výškovém domě, jednom z nejvyšších v té době v Praze, který stál hned vedle konečné tramvajové linky jedenáct. Bydleli tam, protože strejda, on samozřejmě nebyl můj pravý strejda, dostal v Praze nějaký federální „solích“, a tak se tam s celou rodinou z Žiliny přestěhovali. Jeho rodina dosti doplatila na holokaust, i když on, jeho sestra i jejich maminka to přežili. Jejich maminka to byla taková krásná babička, která na přelomu padesátých a šedesátých let dělala make-up paní Hegerové⁵⁴, hvězdě, která hrála v Žilinském divadle. Takže koukám, jak před naším domem stojí to jejich auto a má na sobě zahrádku, na které je asi do metru naskládána bagáž. Říkám si: „Co blbnou?“ Přijdu domů, zazvoním, dveře se otevřou a otec říká: „To je dost, že si doma. . .“ Tak se ho ptám: „Ono se něco děje?“ Michal s ženou už u nás nebyli, vrátili se domů⁵⁵. Když jsem se u nás rozkoukal, vidím, že tam sedí ten můj strejda, teta a jejich dvě děti, moji kamarádi. Jeden byl o dva roky starší, ten druhý o rok mladší. Říkám jim: „Ahoj, co je nového, co se děje, co tady děláte. . .“ Otec říká: „Pojď se mnou do mého pokoje. . .“ On měl jakousi pracovnu, protože studoval dálkově Vysokou školu ekonomickou, v té době už dostudoval a byl z něho inženýr. Přišli jsem tam, zavřel za námi dveře a říká mi: „Oni čekají na tebe. . .“ „S čím jako, proč na mě čekaj? Oni někam jedou?“ ptám se ho. „Jo, oni jedou do Švýcarska, naporád,“ odpověděl mi. Povídám: „Aha, tak já se s nima rozloučím, snad se někdy ještě uvidíme“ a podobné řeči. „Ne ne ne, proto ti to neříkám, v jejich autě je jedno místo, pro tebe. . . Řídit bude strejda, vepředu bude teta a vzadu v autě jsou tři místa,“ řekl mi otec. Já na něj vytřeštil oči a ptám se ho: „Zatraceně proč já mám emigrovat? Copak jsem něco provedl?“ Já byl tak vytřeštěný

⁵⁴Časové určení, kdy že to ona krásná babička dělala make-up paní Hegerové, se během autorizace změnila (pozn. autora).

⁵⁵Zde Jan během autorizace vyškrtl dvě věty, v nichž poukazoval na paradox, který se týkal Michala a jeho ženy (pozn. autora).

z toho, že mě můj vlastní otec vyhání z této země, že od té chvíle se mezi námi, aniž jsme to oba tušili, vytvořila bariéra nedůvěry a zloby. Začali jsme se hádat, a když pochopil, že nikam nepojedu, navíc jsem tehdy už měl, i když jsem to ještě nevěděl, těhotnou holku, tak vstal, šel do předsíně, zabouchl dveře od té své pracovny a sdělil všem, že nikam nejedu a že můžou odjet. Strejda s tetou byli hrozně naštvaní, protože tam asi pět hodin čekali, až se vrátím. Později jsem je viděl v Curychu a s tím starším klukem jsem se dost pohádal o politice. Vyčítal mi můj eurokomunismus.

Život po srpnu 1968

Když skončil srpen 1968, zjistil jsem, že budu otec. 5. prosince 1968 jsem se oženil a v červnu příštího roku se narodila moje dcera Kateřina.

Život šel dál. S mojí ženou, která čekala dítě, jsme bydleli v bytě u mých rodičů, v bývalé pracovně mého otce. Má žena chodila dál na Střední všeobecně vzdělávací školu, protože byla o ročník níž, a já jsem pracoval. Odešel jsem z archivu a pracoval jsem rukama, protože za to bylo víc peněz. Pořád jsem někde něco tahal, vozil a nosil. Pamatuji si na jednu brigádu, které jsem se zúčastnil. Vyhlásili ji rozhlasem a zvali všechny dobrovolníky. Byla strašná zima a byl nedostatek uhlí. Na jedno depo přijely vlaky s uhlím pro Prahu, ale protože byla opravdu velká zima, to uhlí zmrzlo. Tak jsme ho krumpáčem rozkopávali, aby ho bylo možné naložit na náklad'ák, rozvést a použít k zátopu. Byla to velká dřina. Ti frajeři, kteří věděli, jak se to dělá, dávali pod vagony, které jsme vyprazdňovali, kotlíky, v nichž byl rozžhavený koks, což nám mělo trochu pomoci. Moc to ale nepomáhalo. Byli jsme hrozně zmrzlí. Tohle byla například jednodenní akce, za kterou si člověk vydělal dvě stě korun, což bylo na tu dobu neuvěřitelné množství peněz, když si představím, že v archivu má měsíční mzda činila osm set korun.

První tři měsíce po narození Kateřiny jsme měli tu možnost žít v Krkonoších v chalupě, která patřila rodičům mého kamaráda Urbana. I když tam jeho rodiče za námi o víkendech jezdili, většinu času jsme tam se ženou a s dcerou byli sami. Tenkrát jsem byl zaměstnanec Národního výboru ve Strážném s povinností kopat škarpy. Když byly škarpy mělké a zarostlé, měl jsem je kultivovat a prohloubit, aby byly lépe průtočné. Tak jsem kopal. Zcela odpovědně musím říci, že mě to neuvěřitelně nebavilo. Vždy jsem si s sebou přinesl nějakou knihu a zhruba polovinu času jsem kopal, druhou polovinu jsem si četl, dokud mě neudali nějakí turisté z chalup, které byly okolo. Zavolal si mě starosta a řekl mi, že jestli nebudu pracovat a budu si číst, že mě vyhodí. Tak jsem začal trochu víc dělat. Paradoxně jsem byl později prizván na policii, abych proti němu a jeho tajemnici svědčil, protože ve Strážném něco rozkradli. Policisté si mě zavolali do tzv. zámečku ve Strašnicích, a jelikož jsem z nich měl respekt, protože tenkrát se chovali sprostě i k nevinným lidem, byl jsem trochu vyklepaný. Asi po deseti minutách jsem zjistil, že se nejedná o mě, ale o starostu a jeho tajemnici ve Strážném, a že mě přivolali pouze proto,

že v sejfu našli moje „plaťáky“. Chtěli ode mě, abych jim potvrdil, že ty „plaťáky“ jsou moje a že podpis, který na těch „plaťácích“ je, je taky můj. Všechno souhlasilo, a tak jsem jim podepsal protokol a šel jsem.

Po okupaci jsem sedával na mezi nad chalupou, pode mnou byla moje žena s mojí dcerou, a jelikož jsem tenkrát četl všechny možné dostupné knihy o vojenské taktice a strategii, neustále jsem přemýšlel, jak bych se v té soutěsce, která se táhne ze Špindlerova Mlýna do Vrchlabí, zachoval jako voják. Co bych tam udělal. Mě to tak fascinovalo, že do jakéhokoliv bytu jsem se nastěhoval, tak třetí čtvrtý den mě chytl rapl, podíval jsem se z okna a začal jsem přemýšlet, jak se bránit, kdyby došlo k nejhorsšímu. V té době jsem si četl deník Ernesta Che Guevary a jeho vznešená rezignace a sebevražda (de facto) mě fascinovaly⁵⁶. Ze mě se takhle v prostředí, v němž v kasárnách bydleli Rusové – počítám, že jich tenkrát bylo podstatně méně, než jich je dnes v civilu po českých panelácích a v Karlových Varech –, stal člověk, který odchod sovětských vojsk považoval za opravdu významný dlouhodobý cíl, a postupně jsem se proměňoval z mírumilovného evangelíka ve velmi nemírumilovného „revolucionáře“. Měl jsem např. problém distancovat se od Rudých brigád, ale jelikož se chovali jako blbci, povedlo se mi to naštěstí velmi rychle. V suitě soudruhů, se kterými jsem se musel občas sejít, mně neřekli jinak, než teroristo, a hrozili mi komicky prstem⁵⁷.

Když měl Neil Armstrong vstoupit na Měsíc, to už byla moje dcera na světě, tak jelikož jsme doma neměli televizi, dohodla se má žena s nějakou svou kamarádkou, která bydlela nedaleko, že tu noc strávíme u nich. Přišli jsme tam s kočárem, dceru Kateřinu jsme uložili do oddělené místnosti, kde se nekouřilo, a všechno fungovalo. Kouřili jsme, pili jsme kafe, popíjeli víno a sledovali ten mamutí přenos. Bylo to pro nás něco neuvěřitelného, něco naprosto fascinujícího. Když přenos skončil, tak už svítalo. Kateřina si vůbec nevšimla, že nespí doma. Spala jako dřevo. Byla hrozně hodné dítě. Problém byl ale v tom, že jsme si zapomněli klíče. Od domu i od bytu. Musel jsem tedy přelézt dva ploty dvorků, vyšplhat se do okna a skrz okno do našeho bytu. Naštěstí jsem to okno nechal otevřené.

---

⁵⁶Během autorizace se změnilo to, co Jana na Che Guevarovi fascinovalo (pozn. autora).

⁵⁷Tato vedlejší věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

Život pokračoval, a když byl děda už dost chabrus, babička Havlová umřela v roce 1969⁵⁸, tak se přestěhoval do bytu mých rodičů a my jsme se přestěhovali do dědova bytu, do ulice, která se dříve jmenovala Na Primasce, ale na Gagarinovu počest byla přejmenována na Saratovskou, podle jeho rodného města⁵⁹. Děda na tom byl už tak špatně, že musel bydlet u mých rodičů. Rodiče se o něj starali co nejdéle to bylo možné, ale nakonec stejně musel na léčebnu dlouhodobě nemocných, i když jsem si jistý, že tenkrát se to jmenovalo jinak. Tam velmi rychle zemřel. Tam totiž umírají všichni velmi rychle, zejména z psychických důvodů, protože vědí, že to je konečná. Já samozřejmě neviním rodiče, že ho tam šoupli. Bylo to právě tak přirozené, jako že mě šoupli do školky. Ta LDNka nebyla propagovaná jako něco, kde se umírá, ale jako něco, kde se o vás stát velmi dobře stará a pomáhá vám žít déle, než kdybyste zůstali doma.⁶⁰ Tak to prostě bylo, byl to způsob myšlení generace mých rodičů, která považovala stát za svoji pravou ruku. Pro ně bylo přirozené se o výhody i nevýhody se státem dělit.

Z dědova bytu 1+1 jsme tedy udělali 2+kk a začali jsme tam s mou ženou a dcerou žít. Jedna taková blbá epizoda naše manželství málem rozbila. Když se má žena před Vánoci roku 1973 vrátila z návštěvy za svým otcem, který žil a pracoval v Německu⁶¹, jen co zabouchla dveře, oznámil jsem jí, že jsem se zamiloval a že odcházím, a odstěhoval jsem se za Věrou, shodou okolností první manželkou Zdeňka Pince. Jednou, když jsme se bavili o politice, nabídl jsem jí, že když mě dá dohromady s Pincem, který měl pověst významného studentského vůdce z roku šedesát osm, mohli bychom vytvořit takříkajíc ilegální buňku. Ten den, kdy jsme podnikli návštěvu k němu na Žižkov, měl zrovna Zdeněk velmi špatnou náladu⁶². A já mu, jako „člen oficiálních struktur“, nabídnul klasickou ilegální spolupráci se vším všudy. A Pinc řekl: „Ven!“ S Věrou jsem žil od poloviny listopadu do poloviny února následujícího roku, protože jakmile se dozvěděla, že mám dceru, tak

---

⁵⁸Tato vedlejší věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

⁵⁹Yuri Gagarin se ve skutečnosti narodil ve vesnici Klušino poblíž města Gzhatsk (Yuri Gagarin, 2014). Saratov je město, v němž studoval na technické škole obor, který měl co do činění s traktory, a kde se v místním aeroklubu naučil létat (pozn. autora).

⁶⁰Během autorizace zde Jan vyškrtl dvě věty, v nichž s jistou nadsázkou komentoval náhled dnešních lidí na tehdejší dobu (pozn. autora).

⁶¹Upřesnění, kde pracoval otec Janovy ženy, se objevilo až během autorizace (pozn. autora).

⁶²Během autorizace zde Jan vyškrtl košatý popis toho, co se tehdy u Zdeňka Pince stalo (pozn. autora).

mě vyhnala jak psa zpět k mé první ženě. Bylo mi odpuštěno, ale vyžral jsem si to až do dna.

(...)⁶³

Na sklonku léta 1976 jsme na výjezdní doložku odjeli s ženou a dcerou do Itálie, do jednoho městečka poblíž Janova, kde měl otec mé ženy, významný a již německý antropolog, bytovku na léto. Odtamtud jsem odjel na měsíc do Španělska, a když jsem se vrátil, tolik jsme se na sebe s mou ženou těšili, že devět měsíců poté se nám narodilo druhé dítě, syn Jan. Myslím si, že dost doplatil na to, že když mu bylo pět let, tak jsem ho opustil, protože jsem se opět zamiloval.

---

⁶³Zde jsem vyškrtnul zhruba patnáctiřádkovou pasáž, ve které vyprávím příběh mého nejstaršího syna, jehož obsah by se ho mohl tvrdě dotknout. Nelhal jsem, pouze si myslím, že bez jeho vědomí to tady nemá co dělat (pozn. narátora).

První práce

Prvního srpna šedesát osm jsem s Urbanem nastoupil do svého prvního zaměstnání. Pracovali jsme ve Státním ústředním archivu, jehož ředitelem byl můj strýc. Ta práce s sebou nesla jisté výhody. I když jsme pracovali na vůbec nejnižší pozici v hierarchii ministerstva vnitra, která se jmenovala „pomocný archivář“ a byla srovnatelná s pozicí uklízečky, jednou jsme byli jeho zaměstnanci, a tak jsme měli v občanském průkazu kulaté razítko. To nám v mnoha případech zachránilo kůži. Jako pomocní archiváři jsme většinu času trávili tak, že jsme jak horníci nafárali do nějakého sklepního archivu, kde jsme hodili záda a dospávali. Opravdu jsme se tam nepředřeli. Když jsme zrovna pracovali, třídili a přenášeli jsme krabice z bodu A do bodu B. Některé dokumenty, se kterými jsme manipulovali, byly docela vzácné. Třídili jsme například celý metternišský archiv. Vzhledem k mému lehkému kleptomanství, ke kterému jsem se doznal v příběhu s máslem, je trochu s podivem, že jsme nic neukradli. Dívku, se kterou jsem tehdy chodil, jsem přivedl do jiného stavu, a i když chtěla jít na potrat, zakázal jsem jí to. Ne z náboženských důvodů⁶⁴. Já jsem zkrátka chtěl mít dítě. Mě ta představa, že budu mít v devatenácti letech dítě, že budu mít pro co žít, hrozně těšila. Tenkrát už bylo po okupaci, a já jsem tušil, že jediným pro mě možným smyslem života je budování pevné, kvalitní a početné rodiny. Ženil jsem se pátého prosince 1968 a Kateřina se narodila v červnu 1969. Protože jsem měl rodinu, musel jsem pracovat. Naštěstí nám zpočátku pomohli moji rodiče, protože mi dovolili, abychom s ženou a malou bydleli v mém pokoji; tenkrát rodiče bydleli v ulici Ve Stínu ve Strašnicích.⁶⁵

Jelikož jsme potřebovali peníze, pracoval jsem všude, kde to šlo. Hodně jsem pracoval rukama, protože mě to bavilo. Pracoval jsem například na Žižkovském nákladovém nádraží jako manipulát. To se člověk musel naučit jezdit s rudlem, což nebyla žádná brnkačka. Ono vozit s rudlem malé a lehké věci umí každý, ale mě ty chlapi, co tam pracovali, byli to obvykle bývalí boxeři nebo stěhováci, naučili vozit na malém rudlu i pětimetrákové náklady. Nebyla to věc síly, byla to

---

⁶⁴Během autorizace zmizela věta, v níž Jan prohlásil své zkušenosti za zkušenosti všech lidí té doby (pozn. autora).

⁶⁵Během autorizace zde Jan vyškrtl šest vět. Jednu, která blíže popisovala jeho zkušenosti s bydlením u rodičů, a dalších pět, v nichž odskočil k jedné příhodě z roku 1968 (pozn. autora).

věc grifu⁶⁶. Chvilí jsem i jezdil s ještěrkou, což mě bavilo do chvíle, než jsem si na ní rozbil hubu. Čtyřicetkrát jsem udělal krásný smyk, a po jednačtyřicáté se ještěrka v plném fofru převrátila a spadla do kolejiště. Naštěstí se nic hrozného nestalo, stihl jsem vyskočit. A jelikož se nic nestalo ani ještěrce, dostal jsem jen hrozně vynadáno. Ani z platu mi nic nestrhli. O jedné pracovní neděli, kdy jsem z „mladejch“ pracoval jen já – všichni „starý bejci“ si povídali ve skladu, a tak to nikdo z nich naštěstí neviděl – mi na prsty u nohy spadla zhruba třímetráková bedna. Měli jsme sice boty s kovovou špičkou, ale když vám na nohu spadne tři sta kilo, plech to jen ztlumí. Ještě se mi tu bednu podařilo položit tak, aby byla stabilní, ale hned potom jsem bolestí omdlel. A jak jsem padal, tak jsem si přerazil zub, a musel přestat hrát na klarinet. Ne, že by ten zub nešel opravit, ale já jsem to bral jako boží poselství: „Nech na pokoji klarinet a starej se o rodinu“. Tahle příhoda byla myslím tím, kvůli čemu jsem se rozhodl odtamtud odejít. Dal jsem výpověď, oni ji bez váhání přijali, protože to byla v té době velmi dobře placená práce a za mnou stálo deset dalších takových, a vrátil jsem se do Státního ústředního archivu, kde stále ještě pracoval Martin.

Byl počátek roku 1970 a můj strýc už byl z pozice ředitele vyhozen⁶⁷. Na konci jara jsme s Martinem dostali za úkol roztřídit a srovnat jakýsi archiv, jehož obsah se nacházel v přízemí zřejmě vnitřácké vily asi padesát kilometrů od Prahy. Když jsme tam přijeli, našli jsme haldu plných a rozházených archivních krabic. Vypadalo to, jako kdyby tam najelo nákladní auto a ty krabice tam vysypalo. Náš vedoucí nám řekl něco ve smyslu: „Až to srovnáte, tak to srovnáte, ale abyste tam byli rok, tak to bacha, chlapci, to ne. . . Já to vidím tak na čtrnáct dnů. . .“ A měl pravdu. Trvalo nám to čtrnáct dnů a dokonce jsme i s chutí odjeli, protože bylo ošklivo a nedělali jsme tam nic jiného, než pracovali, jedli lečo, pili lahvové pivo a prali se mezi sebou. Měli jsme totiž jeden pár boxerských rukavic a vždycky jsme losovali, kdo bude mít levou a kdo pravou. Platilo, že ta druhá ruka, ta bez rukavice, smí jen vykrývat. I tak se nám oběma povedlo v zápalu boje tomu druhému jednu natáhnout tou rukou bez rukavice. A to opravdu nebylo nic příjemného. Když něco takového nastalo, shodili jsme rukavice a servali se mezi sebou jako psi. Pak jsme

⁶⁶Tato věta se v textu objevila až během autorizace (pozn. autora).

⁶⁷Zde Jan vyškrtl dvě věty, v nichž lící vztah svého strýce k tehdejšímu politickému zřízení (pozn. autora).

se usmířili, vypili jsme pár lahvových piv, vykouřili pár cigaret a jelo se dál. A tím skončila éra, kdy jsem měl v občanském průkazu razítko ministerstva vnitra.

Když jsme se Martinem vrátili do Prahy, poprosil jsem matku mého kamaráda Jiřího Joska, která v té době pracovala jako dramaturgyně v televizi, jestli by mi nesehnala nějaké místo, že umím vcelku gramotně psát. A ona mi sehnala místo v odborářském týdeníku *Svět práce*, kterého šéfredaktorem byl spisovatel Jan Drda. Ten tam z kamarádů skrýval opravdu koho mohl. Asi měl špatné svědomí z padesátých let, kdy se vůči některým spisovatelům nezachoval moc pěkně. Postavil se velmi tvrdě proti sovětské okupaci⁶⁸. Měl jsem ho rád. Prvního května 1970 jsem se stal zaměstnancem těchto novin, novinářem elévem. Drdu ale v říjnu vyhodili a zbytek jeho chráněnců i se mnou v lednu. Ještě si pamatuji, jak jsem mu někdy před Vánoce volal, jestli by mi z Dobříše, kde trávil hodně času, nepřivezl nějaký vánoční stromek. Byl jsem jeho novinářské děťátko, které mělo, ke všemu, děťátko vlastní⁶⁹. Přivezl mi překrásnou jedli. Brzy potom umřel^{70,71}.

Další místo mi znovu sehnala maminka Jirky Joska. Začal jsem pracovat jako asistent scény v oddělení nazvaném Děti a mládež v České televizi. Tam jsem vydržel asi rok a půl a během té doby jsem napsal své první scénáře. Dokonce jsem postoupil až na asistenta režie, ale vyhodili mě, protože jsem odmítl vstoupit do SSM, tedy socialistického svazu mládeže⁷², což je v kontextu mých dalších životních

---

⁶⁸Tato a následující věta se v textu objevily až během druhé autorizace (pozn. autora).

⁶⁹Tato věta se v textu objevila až během autorizace (pozn. autora).

⁷⁰Tato věta se v textu objevila až během autorizace (pozn. autora).

⁷¹Tvrzení uvedená v tomto odstavci si zaslouží bližšího prozkoumání. Nejprve k dataci. V původním přepisu uvedl Jan Kašpar, že se stal zaměstnancem *Světa práce* v jiném roce. V archivu *Národní knihovny* jsem dohledal všechny ročníky zmíněného týdeníku od roku 1968, tzn. od roku jeho založení, do roku 1971 a snažil jsem se v nich najít dvě věci. Jednak první článek Jana Kašpara, jednak místo, z něhož bych poznal, kdy byl Jan Drda nucen opustit post šéfredaktora. První článek, u něhož je Jan Kašpar uvedený jako autor, tenkrát ještě jako Jan Havel, jsem našel v třicátém sedmém čísle týdeníku, které vyšlo 17. 9. 1969 (viz. příloha A.1 a příloha A.2). Co se druhé skutečnosti týče, od čísla čtyřicet jedna vydaného 15. 10. 1969 (viz. příloha B.1) přestal být v tiráži uváděn šéfredaktor (viz. příloha B.2), z čehož lze usoudit, a jiné zdroje to potvrzují (Jan Drda, 2014), že Jan Drda opustil svůj dosavadní šéfredaktorský post. Je kuriozní, že se obě Janovy datace, jak původní, tak její autorizovaná verze, lišily jak vzájemně, tak vzhledem k prozkoumaným pramenům. Jan Kašpar se sice mohl stát zaměstnancem týdeníku až v roce 1970, ale v tom případě by již nezažil Jana Drdu jako šéfredaktora. Jan Drda zemřel 28. listopadu 1970 v Dobříši.

⁷²„Socialistický svaz mládeže (zkratka SSM) byla organizace v ČSSR sdružující mladé lidi ve věku 15–35 let, fungující mezi lety 1970 až 1989. Organizace byla řízená a spravována KSČ.“ (Socialistický svaz mládeže, 2014) (pozn. autora).

osudů docela směšné. Když mě vyhodili, šel jsem se do nakladatelství ROH, které vydávalo *Svět práce*, zeptat, jestli tam nemají nějaké volné místo, a oni mě přidělili do časopisu *Kováč*⁷³. Šéfredaktora jsem nesnášel. Nebyl to novinář a jeho představa o novinářské práci byla taková, že jsme všichni museli v půl osmé ráno do práce přijít a ve čtyři odejít. Nejhorší bylo, že tam nebylo co dělat. Časopis, který bych já sám udělal za tři dny, a o tom jsem přesvědčený, protože jsem podobné formáty později vydával, dělali čtyři lidé měsíc. Jediné, co mě tam bavilo, bylo, že jsem se naučil do novin kreslit. Každopádně jsem tam nevydržel dlouho. Podnět k té hádce jsem zavdal já, protože jsem si tam chodil, kdy se mi zachtělo. Řekl jsem mu, že práce pro mě znamená práci a nikoliv sezení za stolem, a tak jsem skončil.

Chodíval jsem do hospody v Jindřišské, což byla novinářská a televizní hospoda, kde se pila první liga a která otevírala už v šest hodin ráno, aby se chlapi moc dlouho při abstráku netřáslí. Tam jsem se scházel s kamarádem z televize, s Karlem Weisem⁷⁴. Karel pak spáchal sebevraždu, ani nevím proč. Byl to právě on, kdo mě naučil opravdu milovat Dylana, protože byl jeho fanatickým znalcem. V roce sedmdesát tři měl všechno, co od něj do té doby vyšlo. Já měl jen *Highway 61 Revisited*, kterou jsem ale v době, kdy jsem ji získal, měl jako jeden z prvních v Praze. Otcův kamarád dělal obchodního zástupce v Keni, a jelikož můj tatínek mu zařizoval koupi auta, chtěl se mu nějak odvděčit, a tak se mého táty zeptal, co by mi udělalo radost. A tak jsem získal *Highway 61 Revisited*. Pamatuji si, že jsem si zvykl chodit ke Karlovi domů do Libně, kousek od domu, kde jsem se narodil, a tam jsme spolu poslouchali Dylana. On byl neuvěřitelný pijan. Vždycky mi dal džbán na deset piv a peníze a já šel pro pivo. Byl starší. A takhle jsem během večera šel pro pivo třeba třikrát. Něco takového jsem nikdy neviděl a nezažil. Znáám to pouze z vyprávění o jednom mém strýci řezníkovi, který celý týden nepil, ale v sobotu večer si rozpekł čtyři deci sádla, nechal to chvíli vychladnout, nalil to do sebe, odešel do hospody, kde do sebe nalil čtyřicet piv⁷⁵, v neděli se srovnal, aby mohl v pondělí zase pracovat. V těchhle hospodách se prý chlapi ani nenamáhalí

---

⁷³Vzhledem k tomu, že v časopise *Kováč* jsem nenašel soupisku redakce a u většiny článků nejsou uvedeni jejich autoři, nejsem schopen časově přiblížit Janův nástup do redakce, ani jeho odchod z ní (pozn. autora).

⁷⁴Během autorizace zde Jan vyškrtl dvě věty, v nichž popisuje svou spolupráci s Karlem Weisem (pozn. autora).

⁷⁵Při druhé autorizaci zvýšil Jan počet piv, které do sebe strýc za večer nalil (pozn. autora).

chodit na záchod, močilo se do pilin na zemi. Když se člověk naučil močit na hůl, tak moč stékala dolů po holi a člověk se ani nezasvinil. Myslím si, že Karel byl homosexuál, ale nikdy mi to neřekl, ani se mě nepokoušel sbalit. Byl absolventem Fakulty žurnalistiky Univerzity Karlovy, a než prý na fakultu nastoupil, nikdy se alkoholu ani netknul. Po imatrikulaci si ale s ostatními studenty sednul v hospodě U Černého orla, a protože oni věděli, že nikdy nic nepil, tak se ho v domnění, že bude legrace, snažili vyhecovat. Karel tam ten den udělal rekord fakulty, myslím třicet šest piv. Říká se, že když dopil, došel si na záchod a šel domů.

Končil jsem v *Kováku*, když jsem v Jindřišské ulici a náhodou potkal Zdenku Joskovou, již několikrát zmíněnou maminku mého kamaráda Jirky. Jak mě viděla, šla ke mně a se zlou tváří mi řekla: „Ty svině jedna, ty sloužíš těm debilům. . .“ Já jsem vůbec nevěděl, o co jí jde. Řekl jsem, že mě zrovna vyhodili z práce a hledám nějakou jinou. A ona na to, ať jdu tam, kam píšu. Já netušil, co má na mysli, a ona mi řekla, že se v časopise *Svět sovětů* objevuje nějaký budovatelský román na pokračování, který se odehrává v ČKD, a jehož autor se podepisuje jako Jan Havel. O to větší důvod jsem pak měl, abych psal pod pseudonymem.

Mladý svět

V roce 1973 došlo v Chile k puči a já jsem byl schopen dát do týdne dohromady dvoustranu o tamních událostech, kterou jsem donesl do *Mladého světa*. Chileané žijící v naší republice v ní komentovali, co se tam stalo, a já jsem se tak stal nejrychlejším časopiseckým novinářem, co se událostí v Chile týče⁷⁶. Faksimile dopisů, které bývalí chilští studenti z Prahy psali z Chile svým chilským kamarádům do Prahy, a které jsem měl k dispozici, byly hrozně sprosté. Ani ve snu mě nenapadlo, že by to někdo mohl otisknout. Nicméně jsem je odevzdal a oni tam jeden z nich, který byl plný sympaticky sprostých nadávek na Pinocheta, dali. To se mi na tom časopise líbilo.

A tak se zrodil Jan Kašpar. Dostal jsem nabídku z *Mladého světa*, abych tam nastoupil, která ale byla podmíněná vstupem do SSM, rozuměj socialistického svazu mládeže. Po dlouhém rozmyšlení jsem nakonec tu nabídku přijal a do SSM jsem vstoupil, ale zapřísahal jsem se, že si na sebe nikdy nevezmu tu jejich bledě-modrou dederonovou košili s hnusnou rudou kravatou⁷⁷, což jsem, nelžu⁷⁸, splnil. Pokud si pamatuji, tak to, že se ve skutečnosti jmenuji Havel a ne Kašpar, nikdy nikomu nevadilo. Vzpomínám si pouze na jeden incident, dodnes nevím, jestli šlo o provokaci, nebo jestli to byla náhoda. Každopádně v prvním roce mé práce v *Mladém světě*, tehdy jsem zrovna utekl od rodiny a žil jsem s ženou, která byla tak či onak napojená na disent, vyšla v *Mladé frontě* zpráva namířená proti disentu a místo Václav Havel tam bylo napsáno Jan Havel. Druhý den na tom samém místě vyšla oprava. Proč se to stalo, nevím. Každopádně s disidenty jsem to měl těžké, protože se vždycky zhnusili, že pracuji v *Mladém světě*. To mi připadalo

---

⁷⁶O tom, že v Chile došlo v roce 1973 k puči není žádných pochyb. V třicátém devátém čísle patnáctého ročníku časopisu *Mladý svět*, které vyšlo 19. 9. 1972 o tom mj. nacházíme zmínku na stránce s obsahem (viz. příloha C.1). Ovšem žádný článek, který by popisoval tamní události, případně v němž by v Československu žijící Chileané ony události komentovali, a jehož autorem by byl Jan Havel nebo Jan Kašpar, jsem nenašel. Ve čtyřicátém třetím čísle stejného ročníku (titulní strana viz. příloha D.1), které bylo vydáno 3. 10. 1972, jsem našel článek Petra Koudelky „CHILE - Naděje, která neumírá“ (viz. příloha D.2). Jméno „Jan Kašpar“ jsem objevil až ve dvacátém sedmém čísle šestnáctého ročníku *Mladého světa*, které bylo vydáno 26. 6. 1974 (titulní strana viz. příloha F.1, obsah viz. příloha F.2) (pozn. autora).

⁷⁷Upřesnění stejnokroje SSM, barvy košile a materiálu, ze kterého byla vyrobena, se objevilo až během autorizace (pozn. autora).

⁷⁸Důraz na to, že Jan svůj závazek opravdu splnil, se ve všech třech verzích textu liší (pozn. autora).

krátkozraké, říkal jsem jim: „Podívejte, kdybyste chtěli dělat nějakou revoluci, tak já jsem přeci pro vás ten nejideálnější spojenec, protože mě už máte nasazeného přímo v břiše nepřítele. . .“ Jednak v té době revoluci dělat nechtěli a navíc mi nevěřili⁷⁹.

K mému nástupu do *Mladého světa* se pojí ještě jedna historka. Víím, že jsem tam nastoupil, protože se uvolnilo místo po Petrovi Koudelkovi, který, pokud víím, odešel sám a z osobních důvodů. V téže době byl z *Mladého světa* ale vyhozen Petr Prouza, protože se proláklo, že tam horoskopy pod jeho jménem a s jeho vědomím píše Milan Kundera. Víím, že mi Prouza později vyčetl, proč mi nevadilo, že nastupuji na jeho volný flek, o který přišel kvůli „perzekuci šéfredaktorky“. Nevadilo mi to proto, že jsem to nevěděl, že jsem si byl (a jsem si) jist, že jsem nastoupil místo Koudelky a ne místo Prouzy, ale hlavně: i kdybych věděl, že to je kvůli Kunderovi (ne Ludvíkovi, ale Milanovi), moc by to se mnou neotřásl, protože Milana Kunderu jsem jako autora nikdy rád neměl a nemám – nesnáším jeho nepěkný vztah k jeho románovým hrdinkám, které ponižuje, zesměšňuje a uráží. Nevím, proč má tuto obsesi, ale vadí mi to (včetně *Směšných lásek* a *Žertu*).⁸⁰

Mladý svět byl opravdu prestižní časopis. Pamatuji si, že ještě před tím, než mě tehdejší šéfredaktorka Olga Čermáková v roce 1982 vyhodila, měli jsme náklad sedm set tisíc výtisků týdně. Když jsem se tam po převratu v roce 1992 vrátil jako zástupce šéfredaktora, měli jsme náklad necelých dvě stě tisíc. Za největší přínos *Mladého světa* považuji to, že jsem se tam naučil pracovat. V době, kdy jsem tam nastoupil, byla spousta novinářů z ostatních periodik schopna prochlastat půlku dne. Další slavný výčep, kde se scházeli novináři, byl v Panské ulici, a tam byste našli kluky, kteří ráno ani nešli do práce. Šli rovnou tam, dali tři, čtyři kousky, pak se šli mrknout co se děje, jestli musí něco napsat nebo ne, no a když museli, dali si ještě dva kousky, šli tak na dvě, tři hodiny dělat, a pak zase zpátky do výčepu. Z *Mladého světa* tam chodil pravidelně jediný člověk, a to nebyl písíci redaktor. U nás se tehdy dřelo, a to bez kecání. Podle mě všichni, co tam pracovali, byli dobří novináři. Jednoduše proto, že pokud se z někoho po pár měsících dobrý novinář nestal, šéfredaktorka ho vyhodila.

⁷⁹Tato věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

⁸⁰Celý tento odstavec se objevil až během autorizace (pozn. autora).

Začal jsem pracovat v zahraniční rubrice, kde jsem dělal mukla svému vedoucímu, ale nejsem si jistý proč, protože mé jazykové schopnosti kromě ruštiny byly chabé⁸¹. Psal jsem zahraniční komentáře, a jelikož jsem tenkrát o světové politice vůbec nic nevěděl, poprosil jsem jednoho kamaráda, jestli by se mnou každý týden nešel na pivo, které bych mu zaplatil, a nevysvětlil by mi kontext problémů, které v tom týdnu postihly svět. Celý honorář z těch komentářů jsem dával jemu. Tak jsem to vlekl, dokud jsem po půl roce nepochopil, která bije. Pracoval jsem tedy jako zahraniční zpravodaj.

Na začátku roku 1975 mi můj vedoucí řekl, že navrhl šéfredaktorce, abych s ní jel na Kubu na dny přátelství československé a kubánské mládeže⁸². Byly to takové akce, které se cyklicky opakovaly. Myslím, že poslední před převratem byla v Severní Koreji a hlavní hvězdou tam byla Lucie Bílá. Já vytřeštil oči a říkám: „Dyť já neumím ani slovo španělsky. . .“ On mi říká: „To ňák dopadne, to zvládneš. . . Hlavně přineste nějakou pozitivní reportáž o hezkém životě na Kubě. . .“ Ještě jsem to konzultoval s manželkou a s kamarády. Ti mi říkali: „Jeď, no kdo by tam nechtěl. . .“ Sedl jsem si tedy s šéfredaktorkou do letadla, neseděli jsme vedle sebe, a letěli jsme. Pro mě to byl první takhle dlouhý let. Měli jsme mezipřistání někde v Irsku a v Kanadě. V Kanadě jsem si všiml jedné hrozně zajímavé věci. Byla tam závora, vedle které seděl chlap v uniformě, a kdybych tam byl býval přišel a slušnou angličtinou nebo francouzštinou mu řekl: „Už se nechci vrátit,“ tak on by tu závoru zvedl, zavřel ji za mnou, a já bych se opravdu neměl kam vrátit, protože zpět by mě nepustil. Takhle se řešily emigrace. Absolvovala to spousta českých a slovenských emigrantů do Kanady a USA, zaplatili si zájezd na socialistickou Kubu a při mezipřistání emigrovali. Přiletěli jsme na Kubu a začala komická akce, která mi ale nijak neublížila, protože jsem se tam ničeho nezúčastnil. Byl jsem povinen pouze to zaznamenávat. Tenkrát tam s námi byla kapela Olympic, tak jsem se tam skamarádil s Petrem Jandou, tedy skamarádil, ono to nebylo žádné přátelství, on je velmi praktický muž. Mluvil se mnou věcně, konkrétně a vždy mi zavolal nebo za mnou přišel, když potřeboval s něčím pomoci. Naposled jsem mu pomáhal

---

⁸¹Svým vedoucím myslí Jan zřejmě ing. Aleše Bendu, v registru StB krycí jméno „Mošna“. Kromě něj v redakci ještě pracoval Jiří Janoušek, od roku 1977 zeť Lubomíra Štrougala, v registru StB krycí jméno „SORRÉ“, Karel Krtička, Jan Hrubý, Jaroslav Pacovský, Dušan Pokorný, Petr Koudelka, Jan Krůta a Rudolf Křesťan (pozn. autora).

⁸²Název akce se během autorizace změnil (pozn. autora).

někdy v roce 1994. Když celá ta skvadra, která přijela autobusem z letiště, vstoupila do překrásného letoviska Varadero, kde jsme byli ubytovaní, bary zadarmo, daiquiry zadarmo, no prostě komunismus jak zvon, najednou od jednoho stolu vstal syn Gustava Husáka Jáno, který byl až do roku 1985 významnou osobností Socialistického svazu mládeže, letěl přímo ke mně, já jsem se otáčel, jestli tam není nějaká pěkná holka nebo tak, objal mě a říká mi: „Já sem tak rád, že si tady. . .“ V životě jsem ho neviděl, v životě jsem s ním nemluvil, tak jsem byl velmi rozpačitý a on říká: „Jdeme na panáka. . .“ Já nikam nechtěl, protože mi bylo špatně a chtěl jsem si odpočinout. Nijak mu to nevadilo, tak jsem šel do své ubikace, kde jsem si vybalil věci, vylezl jsem na palandu a asi hodinu jsem spal. Pak už mi nikdy nic takového neudělal.

(. . .)⁸³

Jednou, když jsme opilí procházeli ulicemi Havany, připojila se k nám jedna holka, Slovenka, která tam studovala na univerzitě španělštinu. Chodila tam s námi, když mohla tak se u nás někde vyspala, byla to hrozně příjemná ženská⁸⁴. Chytrá, vzdělaná, věděla o Kubě všechno. Jednou dopoledne přišla a ukázala mi významný kubánský časopis, který se jmenoval Bohemia, a říká mi: „Podívej se, co se stalo. . .“ Ukázala mi článek, v němž bylo napsáno, že na Kubu dorazili nikaragujské hoši ze Sandinovské fronty⁸⁵, kteří předtím obsadili americkou ambasádu a vynutili si na Somozovi⁸⁶ propuštění asi deseti významných partyzánských velitelů, kteří byli ve vězení, respektive ve vyschlých studních. Prostředníkem byl biskup Miguel Obando y Bravo⁸⁷, což byla taková zvláštní figura, která nesnášela teologii osvobození, ale

---

⁸³Zde jsem škrtnul stupidní pasáž o Egonu Bondym a Janu Urbanovi atd. . . Nechápu, proč byla uprostřed Kuby. Oba jsem měl rád a Honzu mám doteď, i když jsme se naposledy viděli v roce 2002 v noci u ohniště před domem Pavla Kohouta v Sázavě a moc jsme toho nenapovídali, jen spokojeně mlčeli (pozn. narátora).

⁸⁴Během autorizace zde Jan vyškrtl jednu větu, v níž komentoval zvyky zmíněné Slovenky (pozn. autora).

⁸⁵„Sandinovská fronta národního osvobození (Frente Sandinista de Liberación Nacional, FSLN) je levicová politická strana v Nikaragui vzniklá z partyzánských skupin, které v roce 1979 vyvolaly povstání, nazývané Sandinistická revoluce. FSLN měla ve svém programu společné vlastnictví, marxismus a teologii osvobození. Od roku 1979 do 1990 byla jedinou vládní stranou. V roce 2006 vyhrála volby a její předseda Daniel Ortega se stal prezidentem Nikaraguy.“ (Sandinisté, 2014) (pozn. autora).

⁸⁶„Somozové představují rodinný klan diktátorů, jehož členové vládli v Nikaragui od r. 1937 do r. 1979. K moci se dostali díky podpoře vlády USA. . .“ (Somozové, 2014). Jan má zřejmě na mysli Anastasia Somozu Debayle, který vládl mezi lety 1967 a 1979 (pozn. autora).

⁸⁷Biskupova role v celém incidentu se během autorizace změnila (pozn. autora).

jinak to byl docela rozumný člověk. Z vězení dostali tehdy také Daniela Ortegu a Tomáse Borgeho⁸⁸. Kromě propuštění těch lidí chtěli ještě dva miliony dolarů a bezpečný odlet na Kubu. Všechno, co chtěli, dostali. Ta holka mi tedy ukazuje ten článek a říká mi: „No tak když jsou teď tady, tak s nima uděláme nějaký rozhovor, ne?“ Říkal jsem jí, že jsou někde zašitý v podzemí. Ona na to: „Prd v podzemí, mám jednoho kamaráda na vnitru, tak se ho zeptám“ a odešla. Za dva dny se objevila a povídá mi: „Vyřízeno...“ „Co je vyřízeno?“ zeptal jsem se. „No máš zařízený interview s celou tou skvadrou. I s těma, co byli zavřený, i s těma, co tu akci podnikli.“ řekla mi. „A co mám teď dělat?“ zajímalo mě. „No nic, za chvíli jsou tady.“ povídá mi. Tak jsme čekali. Čekání trvalo asi čtyři hodiny a někdy kolem druhé k nám dorazila limuzína s černými skly, ze které vystoupil člověk, který šel rovnou k ní, dal jí pusu a řekl nám, abychom si nastoupili. Sedli jsme si do auta, dali nám brýle, skrz které nebylo vidět, a velmi dohlíželi na to, abychom si ty brýle neposunuli trochu níž, a tak viděli, kde jsme. Takhle nás vozili po Havaně a já se nedovedl zbavit dojmu, že jezdíme pořád dokola. Nakonec jsme přijeli do nějakých podzemních garáží, ve kterých nám brýle sundali a řekli nám, že jsme na Ministerstvu vnitra a že nás chtějí seznámit s šéfem nějakého odboru. Vyjeli jsme nějakým výtahem, přišli jsme do nějaké pracovny, a proti nám stál asi třicetiletý kluk. Všichni to byli hrozně mladí lidé. Dostali jsme skvělé kafe, kouřili jsme a ona se ho zeptala, proč nás chtěl vidět. Řekl nám, že by nás rád poprosil o spolupráci. Žádal nás, abychom si cestou nesundávali brýle a neptali se, kde jsme, abychom na místě, kam nás vezou, naprosto respektovali sandinovského šéfa, zkrátka abychom se chovali adekvátně. Pak jsme se rozloučili, znovu nás posadili do auta, znovu jsme dostali brýle a znovu jsme jezdili dokola. Asi za tři čtvrtě hodiny jsme zastavili, vystoupili z auta, sundali jsme si brýle a ona, naštěstí slovensky a ne španělsky, říká: „To snad není možný, dyť já tady bydlím...“ Přes ulici měla pronájem. Přišli jsme do jakési vily, sedli jsme si a opět jsem dostali kafe, vodu a cigarety. Najednou se otevřely dveře a do místnosti, v níž jsme seděli, vstoupil šéf Sandinovské fronty Carlos Fonseca⁸⁹. Pak tam byl šéf té party, co ve-

---

⁸⁸Tomás Borge Martínez (13. srpna 1930 – 30. dubna 2012) byl jedním ze spoluzakladatelů Sandinovské fronty (pozn. autora).

⁸⁹Carlos Fonseca Amador (23. června 1936 – 8. listopadu 1976) byl Nikaragujský učitel a knihovník, zakladatel Sandinovské fronty (Carlos Fonseca, 2014). Fonseca byl zavražděn v nikaragujských horách tři roky před nástupem fronty k moci (pozn. autora).

lel té osvobozovací akci, takový blondák s modrýma očima, Eduardo Contreras, kterého jsem měl moc rád, a byl tam také Daniel Ortega, který později stál se svým bratrem v čele nejmasovější frakce Sandinovské fronty a když po pádu Somozy vznikla první porevoluční pětičlenná junta, byl tam za Sandinovskou frontu on. V té době jsem ho viděl poprvé.

Udělalí jsme s nimi rozhovor, který pak vyšel v Čechách. Šéfredaktorka mi řekla, že dostala vynadáno od soudruha Fojtíka, že podporuji terorismus a že nepodporuji Komunistickou stranu Nikaraguy, tak jsem jí řekl, že žádnou Komunistickou stranu Nikaraguy neznám, a bylo. Nic víc se namouduši nestalo⁹⁰.

Co se toho terorismu týče, únosci tenkrát moc dobrou pověst neměli. Nesmíte zapomínat, že to, co jsem popisoval, se stalo chvíli po mnichovské olympiádě 1972, kde Palestinci popravili několik sportovců⁹¹. Celá Evropa na takové akce hleděla s velkým despektem. Fojtíkův vztek byl tedy svým způsobem legitimní. Netušil ale, že už předtím jsem dostal vynadáno i od svého přímého nadřízeného, který mě přinutil k tomu, abych tu svou reportáž zakončil nějakou úvahou, v níž odsoudím podobné praktiky. Výsledek snažení sandinovců jsem odsuzovat nemusel, musel jsem krapet zpochybnit pouze jejich metody. Ještě na Kubě jsem se jich ptal, proč zvolili zrovna únos a ne třeba volby. Vytřeštili na mě oči, a když zjistili, že o situaci u nich skoro nic nevím, začali mi vysvětlovat: „U nás není demokracie, u nás je diktatura atd.“ Podstatné bylo, že mi řekli: „Co máme dělat jinýho, když jediná řeč, které nepřítel rozumí, je řeč zbraní?“ Už si nepamatuji, co konkrétně jsem napsal, vím jen, že poslední věta zněla, že za pravdu jim může dát pouze budoucnost. Měl jsem tenkrát kamaráda, který byl starší, než já, dobře se s ním pilo. Byl neuvěřitelně vzdělaný, pracoval v Ústavu marxismu a leninismu, byl to pevně přesvědčený komunista, ale normální chlap, se kterým jsem se mohl hádat o všem. Když si to přečetl, tak mi zavolal a říká mi: „Co to je za blbost, za pravdu jim může dát jen budoucnost? Víš, co je to objektivní pravda? Víš, co je to objektivní realita? Ty už teď musíš vědět, jestli jsou to svině, nebo ne. . .“ Tak mu říkám: „Víš co, polib mi šos. Počkáme si. . .“ Počkali jsme si a já jsem měl pravdu.

---

⁹⁰Zde Jan během autorizace vyškrtl tři věty, v nichž popisoval, jak s šéfredaktorkou vyřešili Fojtíkovu námitku (pozn. autora).

⁹¹Bylo popraveno celkem 11 izraelských sportovců (Munich massacre, 2014) (pozn. autora).

Později jsem poslal do háje jednoho nikaragujského komunistu, o kterém si myslím, že byl od KGB, jak jsem po našem převratu zjistil, tak Fonseca, bohužel, údajně taky⁹², který se mnou chtěl jít na kafe. Nikam jsem s ním jít nechtěl, ale povídá mi: „Ne, to je absolutně nutný. Já znám tvůj vztah k naší straně,“ a že mě nebude provokovat, tak jsme zašli do jedné pražské kavárny, kde jsem mu vysvětlil, že to jsou prostě mamlasové. Řekl mi na to: „Ty nejsi internacionalista.“ Tak jsem ho poslal do háje. Zatvářil se, že tím můj život skončil, ale nestalo se vůbec nic. Když jsem pak v roce 1980 v lednu přijel poprvé do Nikaraguy, bylo to půl roku po vítězství sandinovců, a vylezl jsem z letadla, přímo naproti mě bylo na obrovském transparentu na letištní budově napsáno: „Všichni komunisti ať jdou do prdele!“ Vystupuji z letadla, sám člen strany, a říkám si: „To nám to hezky začíná. . .“ Den před tím, než jsem přijel, zavřeli sandinovci kompletně celou komunistickou stranu, asi sto lidí, do vězení, kvůli nedovolenému ozbrojování. To se mi samozřejmě líbilo. Pustili je za týden.

(. . .)⁹³

Vlastně jsme spolu s šéfovou udělali na Kubě ještě jeden rozhovor; byli jsme domluvení s Ramónem Castrem, vlastním a starším bratrem Fidela, který neměl s politikou nic společného a specializoval se na šlechtění dobytka. Tenhle Ramón, který se náramně podobal svému bratrovi, byl už od pohledu neuvěřitelný kuřevník. Já jsem mu byl úplně putna, montoval se do tlumočnice, do té Slovenky a do šéfové. Sváděl je prudce, obě dámy byly nadšené, no a já jsem tam byl na práci. Když jsme si sedli, zapnul jsem magneták a na střídačku s šéfredaktorkou jsme mu pokládali otázky. Já navíc fotil⁹⁴. Asi měsíc po našem návratu, rozhovor vyšel. A to byl průšvih. Až v roce 1995 jsem zjistil, jak velký průšvih to byl⁹⁵. Jeden můj bývalý kamarád, velký znalec latinskoamerických poměrů a vzdělaný marxista, a to neříkám nijak pejorativně, mladého Marxe mám velmi rád a jsem schopen ho číst doted', tak ten kamarád mi volá a ptá se mě, jestli si nechci vydělat dva tisíce za hodinu. Samozřejmě jsem chtěl. „Tak vem celou rodinu a přijed'te.“ Když jsme

---

⁹²Komentář o Fonsecovi přibyl až během autorizace (pozn. autora).

⁹³Zde jsem vyškrtnul 26 řádek, ve kterých jsem se dopustil nevhodných indiskrecí na adresu šéfredaktorky. Nebyla to lež, ale bylo to neslušné (pozn. narátora).

⁹⁴Zde Jan během autorizace vyškrtnul dvě věty, v nichž popisuje detaily své tehdejší novinářské práce (pozn. autora).

⁹⁵Rok, v němž Jan zjistil, jak velký průšvih to byl, se během autorizace změnil (pozn. autora).

přijeli, tak jsme dostali zadarmo jídlo i pití, vyspali jsme se, vystřízlivěli jsme, dostali jsme ohromnou snídani, no a pak přišla chvíle, kdy měl být nějaký mítink. Posadil jsem se do křesla, na každou stranu jsem si položil jednoho ze svých psů, a začal jsem jim vyprávět. Chtěli ode mě slyšet jakousi esej na téma: „Já a Kuba.“ Celé to organizoval Ústav, ze kterého později vznikla Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy. Byly to vlastně první peníze, které jsem od FHS dostal. Byl jsem na Kubě dohromady pětkrát, naposledy někdy před převratem. Povídám si s nimi, vyprávím jim o Kubě, nijak ji nekritizuji, protože já ten tehdejší český hyperkritický postoj ke Kubě strašně nesnášel, každý, kdo o tom něco ví, tuší, o čem mluvím. Můžu se na ně naštvat a říct jim, že si s těmi jejich disidenty sami házejí klacky pod nohy, ale nemůžu přestat mít rád Kubánce⁹⁶. Navíc celý kubánský exil je rozdělený. Najde se v něm jak ultra pravice, která by bratry Castrovi nejraději oběsila, tak velmi kvalitní politici levého středu, kteří se s nimi chtějí dohodnout. Já jsem nikdy žádnou zemi nepomlouval. Ani Rusko. Když člověk nějakou zemi pozná, seznámí se s lidmi, kteří tam žijí, každou noc a každý den si s nimi povídá, tak zjistí, že jsou stejně hloupí a stejně chytří, jako ostatní lidé kdekoliv jinde na světě. Tvrdím, že v každé sociologické skupině existují naprosto shodné množiny lidí. Od ultra pravičáků až po ultra levičáky a to všechno mezi tím. Podle mě se v každé skupině analogicky nachází i stejné procento hlupáků, inteligentních lidí, zbabělců, odvážných lidí, moderátorů, organizátorů, neschopných lidí atd. A na tom mimopražském mítinku najednou Jiří K. (už zemřel)⁹⁷, který seděl ve stejné místnosti s Janem Sokolem, když ještě Fakulta humanitních studií neexistovala a existoval jen její předchůdce Institut základů vzdělanosti, říká publiku: „Já vám něco povím. On to vůbec neví. . .“ A ukázal na mě. „Co nevím?“ zeptal jsem se. „No že jsi tři roky nesměl na Kubu. . .“ povídá. Zeptal jsem se ho proč, a on na to, že kvůli tomu rozhovoru s Ramónem Castrem. „Snad sis nemyslel, že to odnese šéfová, všechno to spadlo na tebe a bylo rozhodnuto, že tři roky nesmíš na Kubu.“ pokračoval. Vůbec mi to nikdy nikdo neřekl, i když to šéfová určitě věděla. Hodila to na mě ne proto, že by byla zbabělá, ale protože pochopila, že to tak bude

⁹⁶Během autorizace Jan zcela změnil význam této vedlejší věty (pozn. autora).

⁹⁷Jan má nejspíše na mysli prof. PhDr. Jiřího Kunce, CSc., který se jako vědec specializoval na latinskou ameriku a politické dění v ní (Česká společnost pro politické vědy, 1994, str. 3-4). Zemřel 9. května 2006 (pozn. autora).

bezpečnější. A ještě zajímavější je, že ten zákaz byl za otázku, kterou Ramónovi položila ona, ne já, a která zněla: „Přepral jste svého bratra, když jste byli malí?“ A Ramón tenkrát řekl: „Levou zadní.“ Kvůli téhle větě se Fidel naštvál, a já nesměl tři roky na Kubu. Byl jsem tam ostatně až v roce 1980. Ramón z toho měl taky průšvih. Za rok poté byl vyslán do Československa, kde dělal besedy v černém obleku, vypadal v něm jak idiot, na kterých vyprávěl o sobě, o svém vztahu ke straně a taky se setkával s šlechtiteli dobytka, aby si s nimi tzv. vyměňoval zkušenosti. Bylo mi ho líto.

Jednou mi šéfredaktorka řekla, že musíme s Mirkem Zajícem udělat reportáž z parlamentu Federálního shromáždění, a že to musí být nikoliv politická, ale lidská reportáž. Díky tomu jsem měl možnost se sejit se soudruhem Aloisem Indrou, jedním z lidí, kteří 21. srpna pozvali Rusy do Československa. Nenáviděl jsem ho k smrti. Přišel jsem do jeho pracovny, byla to obrovská místnost, velká jak tělocvična, v jednom koutě měl stůl a když jsem tam přišel, byl už lehce na šrot. Loupal do sebe nějaký tvrdý alkohol a ptá se mě: „Dáš si taky?“ Co jsem měl dělat. Přidal jsem se a jen jsme si sedli, říká mi: „Já tě znám.“ „No to těžko, vidíme se poprvé.“ řekl jsem mu. „Ne, ne, ne, já tě znám ze svodek,“ povídá mi. A najednou začal brunátnět a říká mi: „A co na tobě nejvíc nesnáším je to, jak lezeš do zadku těm španělskejm a italskejm komunistům.“ Zeptal jsem se ho, proč mu to vadí, když to jsou normální lidi jako já a on. Zbrunátněl ještě víc a zeptal se mě, jestli znám knihu *Eurokomunismus a stát* od Santiaga Carilla, někdejšího šéfa španělské partaje. Já jsem ji znal v originále, protože jsem si ji koupil ve Španělsku a dovezl si ji domů. „Já ti dám *Eurokomunismus a stát*,“ zařval. Běžel ke svému stolu a z něj tu knihu vytáhl. Ale neměl stejnou knihu, co já; nechal si to přeložit do češtiny, a v češtině to četl. I když v originále to byl paperback o tloušťce zhruba 1,5 cm, on měl takovou tlustou těžkou cihlu, kterou po mě přes celou tu místnost hodil. Netrefil se, jelikož byl opilý. Pak se vrátil na své místo a začal mi dělat přednášku o pravicovém revizionismu, dokud nepřišel jeho sluha. Ten musel být evidentně ve vedlejší místnosti na odposlechu, protože přišel ve chvíli, kdy už na mě soudruh Indra opravdu řval. Jemu něco pošeptal a mě řekl, abych šel druhým vchodem pryč. Tak jsem šel pryč. Takhle to vypadalo v této zemi v roce 1978.

Paradoxní a pro stupiditu tehdejší doby je typické, že když naše reportáž vyšla, a měla kupodivu úspěch i mezi studenty a normálními lidmi, dozvěděli jsme se

s Mirkem, že soudruh Indra dostal na zasedání politbyra držkovou od soudruha Husáka za to, že si za zády strany buduje nemístnou popularitu. A přitom tam nebylo na jeho adresu jediné pochvalné slovo. Byla to zkrátka na tu dobu dobrá fotoreportáž z Federálního shromáždění, jehož byl Indra předsedou. Zvláštní. Kdyby nás Husák pustil do kuloárů ÚV KSČ (dnes budova Ministerstva dopravy), určitě bychom se Zajícem taky vyrobili něco, co by prošlo a za co bychom se nemuseli tenkrát stydět. Husák nás nepustil, Indra ano. A schytl to.⁹⁸

V roce 1975 na podzim jsem přišel do redakce a hned si mě zavolal zástupce šéfredaktorky Olda K.⁹⁹ Říká mi: „Sedni si, prosím, potřebuju s tebou nutně mluvit.“ Tak jsem si myslel, že zase bude nějaký průšvih. Byl ale hrozně vlídný, úplně z něho tekla cukr. „Hele, nás s Olgou napadlo, že bys byl ideálním kandidátem a později členem Komunistické strany Československa. „Já? Dyť z mé rodiny nikdo v partaji nebyl. . . Já sem daleko víc vlevo Oldo. Ty myslíš, že je tady nějaký komunismus nebo socialismus? Tady je akorát bordel,“ povídám mu. „Já to nepotřebuju proto, abys mi vysvětloval teorii a praxi. Potřebujeme to my, Mladý svět, protože ti, které bychom tam rádi viděli, ti tam nesmějí, těm to městkej výbor neschválí. Každý z nich má svůj vroubek, zatímco ty nemáš vroubek vůbec žádný. Jsi z nekomunistický rodiny, zatímco jejich rodiče byli buď vyškrtnutý nebo vyloučený, ty nemáš nic, ty seš úplně čistej,“ říká mi. Zeptal jsem se ho: „Tim mi chceš říct, že když do strany nevstoupím, zničím Mladý svět?“ Na to mi řekl: „To jistě ne, ale uvědom si, že na to, abychom si mohli dovolit to, co děláme, potřebujeme více členů, abychom mohli mít samostatnou stranickou organizaci, více méně nezávislou na organizaci nakladatelství. Teď o každé naší prkotině rozhodují jiní.“ a podobné řeči¹⁰⁰. Pral se ve mně mesiáš s pragmatikem, rozhodl jsem se, že to zkonzultuji s kamarády. Většinou říkali: „A co, dyť se to stejně nedá změnit jinak než zevnitř. . . “ Přísahám, že jsem svým vstupem do strany neztratil jediného přítele, i rodiče to přijali sice s rezervou, ale bez hněvu¹⁰¹. Kandidaturu jsem nakonec podepsal a v roce 1977 jsem se členem té podivné strany stal. Popravdě řečeno, na mé členství v Komunistické straně Československa nemám žádné vzpomínky.

⁹⁸Celý tento odstavec přibyl až během autorizace (pozn. autora).

⁹⁹Jan má zřejmě na mysli Oldřicha Kubalu (viz. příloha C.1).

¹⁰⁰Jan během autorizace celou Oldovu promluvu změnil tak, aby působila oficiálněji (pozn. autora).

¹⁰¹Přísaha přibyla až během autorizace (pozn. autora).

Ve straně jsem nikdy nic neprožil. Nevím ani o žádné materiální výhodě, která by se mi členstvím dostala. V Mladém světě drželi stále absolutní prim ti nestraníci, kvůli kterým mne o vstup do KSČ Olda požádal¹⁰². Teprve po převratu jsem se (až na jednu výjimku) dozvěděl proč. Jediné, co vím, je, že jsme jednou za měsíc museli jet do Radlic na schůzi. Později u nás samostatná stranická organizace vznikla, takže jsme měli měsíčně schůze dvě¹⁰³. Víím také, že jsem měl jeden čas na starost tzv. stranické školení, tak jsem se alespoň snažil dostat k nám zajímavé lidi. Pamatuji se na jediného, na Karla Dybu, tenkrát řadového zaměstnance Ekonomického ústavu, kde možná v té době, mluvím zhruba o roce 79, pracoval už i Václav Klaus. Dyba byl tenkrát fascinující. Bez jediné známky obav tvrdě kritizoval před členy naší tzv. stranické skupiny ekonomickou politiku ÚV KSČ, vyčítal jí zejména urputnou snahu o vyrovnanou platební bilanci, vysvětloval nám motivační prvek ekonomického schodku atd. Když se stal po převratu ministrem, už nevím čeho, plédoval, v duetu s Klausem, se vši vehemencí za vyrovnanou platební bilanci. Asi se za těch deset let ekonomická teorie obrátila naruby.

Každá organizace, pokud si chtěla za normalizace zachovat čistý štít, ze svého středu vybrala nestraníka, ukecala ho, aby se stal straníkem, a ten měl hrát roli užitečného idiota. Já jsem tuhle roli plnil v časopise Mladý svět, ale snažil jsem se pomáhat i jinde. Občas se mi ozval nějaký disident a zeptal se mě na něco. Nebyly to ale pravidelné schůzky a navíc si myslím, že nevěděli, co si o mě mají myslet. Nevěděli, jestli to, co jsem jim řekl, je pravda, nebo jestli jsem provokatér. Stávalo se také, že někdo napsal svoji první povídku a nikde mu ji nechtěli otisknout, tak jsem ji otiskl já. Nebo se zakládalo divadlo, s čímž byla hrozná spousta problémů. Takže jsem přiložil ruku k dílu a problémy postupně zmizely. Ale, opakuji, nikdy jsem to nepovažoval za něco výjimečného, ale za samozřejmost.

Čím víc se blížil rok 1989, tím jsem byl drzejší a od září 1989, když jsem se vrátil z Bohnic, jsem veřejně začal říkat věci, které byly proti tzv. linii strany.

Když se dnes nějaký současný či bývalý komunista vymlouvá na to, proč byl ve straně, vždy je to buď doplněné něčím v tom smyslu, že tam vstoupil, aby stranu změnil nebo rozložil zevnitř, nebo že toho lituje. Já jsem to každopádně

---

¹⁰²Tato a následující věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

¹⁰³Tato věta a celý zbytek odstavce přibyl až během autorizace (pozn. autora).

z kariérních důvodů nedělal. Nechci vypadat jako člověk, který se lituje nebo obhajuje, ničeho nelituji. Musel jsem se zkrátka zachovat tak, jak jsem se choval. Celý život jsem žil v nekomunistické rodině, a když jsem tu nabídku dostal, první, za kým jsem šel, byli moji rodiče. Řekl jsem jim, že jsem dostal nabídku stát se členem strany, a co si o tom myslí. No že by byli šťastní, to se říci nedá. Trochu je asi štvalo, že budou pro smích svým bratrům a sestrám, zkrátka že se stanou tak trochu rodinnými odpadlíky. Moji mentoři, což byla skupina čtyř lidí, se kterými jsem konzultoval jakýkoliv čin, který přesáhl běžnou novinářskou rutinu, byli všichni vyloučeni ze strany. Nikdo mi nikdy neřekl, že jsem špína a že jsem se do strany dostal z kariérních důvodů. Představte si, že ve straně bylo milion lidí, nějaké výhody pro všechny nepřicházely v úvahu. Výhody měli nestraníci, kteří za sebou měli lobby tehdejších partajníků. Já osobně se srovnávám spíše s dělníky z fabrik¹⁰⁴. Všichni mí kamarádi se dostali na vysokou školu, protože měli protekci. Jejich rodiče byli třeba i vyškrtnutí či vyloučení ze strany, ale měli přátele, kteří ve straně zůstali. Já jsem žádnou protekci ani žádné zázemí neměl, a tak jsem se na vysokou školu nedostal. Až později jsem dálkově vystudoval žurnalistiku na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy.

Žádná z mých manželek nikdy nebyla ve straně i přes to, že je k tomu nutili. Žádné z mých dětí nikdy nebylo ani v pionýru. Svedl jsem to prosadit¹⁰⁵.

Pamatuji si, že nedávno zesnulá Jiřina Švorcová byla mnoho let doslova smýkána za to, že na závěr Setkání představitelů čs. uměleckých svazů v Národním divadle v lednu 1977 přečetla text tzv. Anticharty. Já si ji ale pamatuji úplně jinak. Samozřejmě, že to četla a že to byl debilní žvást. Ale kolik lidí ona v divadelním světě ze své pozice zachránila. Vždy to byla přesvědčená komunistka. Občas jsem byl z pozice vedoucího kulturní rubriky Mladého světa zván do Malostranské besedy na divadelní představení, které jsme měli zhodnotit a „schválit“. Vždy tam byla Jiřina Švorcová a vždy, když představení skončilo, přišel za ní šéf daného souboru a ptal se jí, zda je to košer a ona vždy řekla: „Co bych měla říct? Co na tom má být zakázaného? Prostě hrajte a neřešte to...“ A odešla. Pamatuji se, že tohle udělala mockrát.

---

¹⁰⁴Zde Jan během autorizace vyškrtl větu, v níž ospravedlňoval určitý způsob, jakým se hájí bývalí komunisté, když odůvodňovali svůj vstup do strany (pozn. autora).

¹⁰⁵Tato věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

První návštěva Nikaraguy

Když jsem byl v lednu 1980 poprvé v Nikaragui, byl jsem tam jako zástupce Mezinárodního svazu studentstva. Nikdo z naší republiky, kromě mě a Zbyňka F., tam jet nechtěl, protože se báli. V té době byli ještě sandinovci považováni v Moskvě za kryptoteroristy a za úhlavního nepřítele místních komunistů, což byla pravda. Do Nikaraguy mě dostal Miroslav Štěpán, tehdy předseda Mezinárodního svazu studentstva, politik, kterého v listopadu vypískali dělníci se sloganem: „My nejsme děti!“ Po převratu seděl v base, pak založil obskurní komunistickou stranu a pak umřel¹⁰⁶. Socialistický svaz mládeže mě tam totiž nechtěl pustit, ale když zjistili, že Štěpán by rád, abych tam jel, tak jim lehce zatrnulo. Asi si už v té době si o mě začali myslet, že jsem fízl, jímž jsem v té době zdaleka nebyl. Když mě svazáci pustili, poprosili mě ještě, jestli bych se nezastavil v Peru, kde byl nějaký třídní sjezd tamní komunistické mládeže, na který je SSM pozvaný, ale že se jim kvůli těm třema dnům za to nechce vyházovat peníze. Tak jsem jel nejdřív do Peru, kde jsem naštvál všechny peruánské komunisty, kteří, jak jsem s údivem zjistil, nesnášeli sandinovce. Vlastně jsem tam vystoupil jako indolentní blb, protože jsem o jejich vztahu k sandinovcům vůbec nic nevěděl. První večer, když jsem tam přijel, jsem se s jedním ekvádorským klukem strašně opil. Měl jsem s sebou dva litry Myslivce, což byl tenkrát kultivovaný nápoj, a celý jeden litr jsem s ním vypil. Druhý den jsme šli uctít hrob jednoho peruánského hrdiny komunistické strany a já jsem tam seděl asi pět hrobů od toho jeho hrobu a jedině, co jsem byl schopen dělat, bylo, že jsem si podpíral hlavu, abych neusnul. Pravda, taky jsme se předtím trochu nadýchali slzného plynu, protože než jsme došli na hřbitov, vystartovalo proti nám asi deset policistů na koních, kteří po nás loupili pár patron slzného plynu. Jelikož jsem to znal ze Španělska, nebyl jsem z toho zas tak šokovaný. Ještě ten den večer bylo to shromáždění, na kterém jsem měl vystoupit jako hlavní řečník za československou mládež. Ona samotná skutečnost, že Československo vyslalo svého delegáta na něco takového, jako je sjezd mladých peruánských komunistů, pro ně byla senzační. To ale ještě netušili, co se stane. Napsal jsem si ten text v Praze ve španělštině. Napsal jsem ho ale svou tenkrát lámanou španělštinou a tak jsem jej dal kamarádovi Chilanovi k opravě a pro jistotu jsem si jej nechal

---

¹⁰⁶Tato věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

schválit, co se politické korektnosti týče, ještě od jednoho kluka z mezinárodního oddělení SSM, který uměl španělsky. Byla to těžká adorace sandinovců, adorace nové doby, adorace Bolívara¹⁰⁷, adorace emancipace Latinské Ameriky. Řekli mi: „Jasně, do nich, do imperialistů!“ A smáli se. Strčil jsem to tedy do kapsy, odjel jsem do Peru, a večer, kdy už jsem se z kocoviny dostal, dal jsem si tři piva a byl jsem víceméně fit, byla konference. Po konferenci byl velký raut, který financovala Komunistická strana Peru z moskevských peněz. Na rautu jsem poznal generálního tajemníka Komunistické strany Peru. Přišel za mnou a začal na mě rvát. Proč, řeknu později. Představte si plný kongresový sál, na pódiu předsednictvo, na jehož jednom kraji jsem seděl já, na druhém seděl náš kulturní atašé, který se mě sice ptal, co budu číst, ale jelikož jsme si nesedli do noty, tak jsem mu jenom odvětil: „Příspěvek.“ Když jsem byl vyzván k projevu, šel jsem a přečetl jsem na mikrofon asi třístránkový projev ve španělštině, který byl z hlediska Komunistické strany Peru celý absolutně revizionistický. Nikdo mě nepřerušil, ale už v průběhu svého vystoupení jsem slyšel, jak ten sál šumí, jak mě už ke konci první stránky nikdo moc neposlouchá. Nikdo ale nepískal, nechali mě to dočíst. „Ať žije komunistická mládež v Peru, ať žije budoucnost Latinské Ameriky, ať žije Simon Bolívar!“ řekl jsem a odešel do absolutního ticha. Tak jsem si říkal, že je něco špatně. Potkal jsem toho soudruha z ambasády a on mi povídá: „Tys to teda pěkně posral, já ti říkal, ať mi to dáš přečíst. . . “ „Co sem posral? Říkal jsem svoji pravdu. Já můžu říkat kdekoliv, cokoliv a navíc jsem si to nechal schválit na ústředním výboru socialistického svazu mládeže.“ řekl jsem. To ho lehce polekalo. Pak jsem šel na raut, kde si mě vyhledal velmi starý, asi osmdesátiletý pán, generální tajemník Komunistické strany Peru a začal na mě rvát cosi o komunistické internacionále. Já na něj koukal jak vrána, protože tenkrát žádná komunistická internacionála neexistovala, existovala socialistická internacionála. Kdyby existovala, tak bych asi jako řadový člen české strany musel před generálním tajemníkem jiné strany sklopit uši, ale takhle jsem nic nemusel. On do mě pravice, renegát, revizionismus, a že to nahlásí soudruhu Bilakovi, tak mu povídám: „Víte co soudruhu, nechte mě žít. A jestli vás můžu poprosit, nahlaste to tomu Bilakovi už zejtra, protože jedu

---

¹⁰⁷ „Simón José Antonio de la Santísima Trinidad Bolívar y Palacios Ponte Blanco (24. července 1783 – 17. prosince 1830) byl venezuelský generál a politik, jeden z hlavních představitelů jihoamerického boje za nezávislost na Španělsku.“ (Simón Bolívar, 2014) (pozn. autora).

ještě na čtyři měsíce do Nikaraguy. . . “ „Vy jedete přímo do toho doupěte?“ ptá se mě. „Ano.“ A tím to skončilo. Nic, pokud vím, nenahlásil. I ten chlapík z ambasády nenapsal žádnou žalobnickou umrněnou svodku na ZAMINI¹⁰⁸, pokud vím¹⁰⁹.

Když jsem přiletěl do Managuy, na letišti bylo heslo: „Ať jdou všichni komunisti do prdele. . .“. To už jsem říkal. V kontextu mé peruánské zkušenosti to však působí půvabněji. Z letiště jsem jel rovnou do svého tamního „sídla“, kde jsem byl skoro pět měsíců ubytován. Musel jsem jet taxíkem, který byl za hubičku, autobusy jsem tam neviděl. V novinách, které jsem si cestou koupil, bylo napsáno, že zatkli kompletní Komunistickou stranu Nikaraguy, a že našli několik úkrytů zbraní, které jí patřily. Vládla tam tenkrát tzv. pětičlenná junta, v níž byli Sergio Ramírez Mercado, Daniel Ortega, Moisés Hassan Morales, Alfonso Robelo a Violeta Barrios de Chamorro. To, co jsem tam dělal, jsem popsal ve své knize *Nikaragujský deník*. I když ta kniha není cenzurovaná, sám jsem ji podrobil jisté autocenzuře, protože sandinovci dělali na počátku své vlády spoustu elementárních chyb. To v ní samozřejmě nikde není. Nic jsem tam neprovedl, jen jsem dosti tvrdě pracoval. Nikoho jsem nezastřelil, i přes to, že jsem měl zbraň a poslední dva měsíce jsem byl pověřený vojenským velením ochrany budovy, kde jsem spal i pracoval, protože kvůli mně vyhodili původní ostrahu. Byl to takový lehce přihlouplý kluk, který si pořád hrál se zbraní a rád střílel v noci do vzduchu, čímž strašil ty, kteří byli v té vile ubytováni; většinou zahraniční delegace. Navíc jsem úplnou náhodou objevil v tom pokoji, kde jsem bydlel, sklad zbraní, bylo tam asi osm samopalů, nějaké granáty, pancéřovou pěst a plno munice. Zavolał jsem tedy jedné kamarádce, která v té době fungovala jako něco jako ministryně zahraničí sandinovské mládeže a říkám jí: „Marivette, našel jsem tady nějaký zbraně a při té příležitosti ti ještě oznamuju, že ta ostraha, co tady je, mě včera málem zastřelila.“ Měli jsme redakci v dřevěném domku v zahradě vedle té obrovské vily, kde jsem bydlel. Do noci jsem tam seděl, a když jsem skončil, šel jsem si lehnout do svého pokoje. Procházel jsem zahradou a ten blbeček na mě udělal: „Baf!“ S puškou. Než jsem ho rozpoznal, trvalo mi to asi vteřinu, a říkám mu: „Ty kreténe, co kdybych byl ještě víc šeroslepej, než jsem. . . Co kdybych tě nepoznal? Byl bys byl mrtvej!“ „Proč bys to dělal?“ zeptal se mě. „No když na mě někdo míří flintou,“ pak jsme šli víc do světla, „navíc

¹⁰⁸ZAMINI je zkratka pro Ministerstvo zahraničních věcí (pozn. autora).

¹⁰⁹Tato věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

koukám odjištěnou ty blbče. . . Kdybych tě zastřelil, tak se mi vůbec nic nestane. To tě ujišťuju. . . “ Ještě ten den jsem našel ty zbraně. Byl jsem totiž vynervovaný a napadlo mě prohlédnout si skříně, do kterých jsem nikdy neměl důvod lézt. Zavolal jsem tedy té Marivette a čekal jsem, že mě pošle do háje, ale ani náhodou. Řekla mi, že mi děkuje, položila telefon a za deset minut siréna, přífrčelo elitní komando sandinovské armády, řvali jak zásahovka, bouchali do dveří. Když jsem jim otevřel, naštěstí mi ji nenatáhli, jenom vtrhli do mého pokoje, zjistili, že tam ty zbraně opravdu jsou, vysílačka, přijelo další komando, tentokrát s velkým autem, naložili zbraně, tomu klukovi, který tam dělal ostrahu, nasadili klepeta, naložili ho do džípu a odjeli pryč. Pak tam našli ještě další skříně plné zbraní. Ta vila, ve které jsme bydleli, totiž před revolucí patřila jednomu vysokému veliteli Somozovy národní gardy, takže to byl jeho arzenál. Všechno to vynosili a jediné, co mi tam nechali, byl můj malý kolt, jeden samopal M16 a tři granáty. Ptal jsem se jich, co s tím budu dělat. Řekli mi, že to je pro mě. Přišel takový frajer, nejspíš velitel a řekl mi, že mě slavnostně jmenuje vojenským velitelem tohoto objektu, a že přes to vlak nejede. Když odešli, lehl jsem si do atrie na kachličky, u levé nohy jsem měl samopal, u pravé tři granáty, a tak to bylo každou noc. Nesměl jsem spát v posteli, nicméně asi za měsíc jsem dostal pochvalu, a když jsem si při té příležitosti postěžoval, že mě to hlídání v atriu unavuje, jelikož jsem tam přijel jako novinář a musím přes den normálně dělat, poslali mi tam novou, tentokrát už normální, ostrahu. Skamarádil jsem se s ním, a když jsem se tam v roce 1984 potřetí vrátil, pořád dělal tu samou práci. Jsem si jistý, že už při mé první návštěvě Nikaraguy mě vedení sandinovců považovalo za agenta StB. Nedovedli totiž pochopit, proč by tam ti Čechoslováci poslali někoho jiného. Chovali se ke mně s respektem.

Jednoho dne se moje nejbližší nadřízená, mladá žena, která měla na starosti zahraniční styky sandinovské mládeže, a která byla podřízenou té Marivette, o které už jsem mluvil, začala chovat divně. Nepozdravila mě, když jsem za ní přišel, téměř se na mě nepodívala a její odpověď byla vždy velmi lapidární. Co se stalo, mi v nestřežené chvíli řekl její pozdější muž. Předseda SSM Dočkal poslal do Nikaraguy z mezinárodního festivalu mládeže na Kubě, kde všichni chlastali, inkognito člověka, fízla, který měl se sandinovci vyjednávat a který též dostal za úkol zjistit, jak si tam vedu. Mě o tom samozřejmě nic neřekli. Nikaragujci si tedy spočítali, že z rozvědky nejsem, jelikož jsem se o tom neměl dozvědět. Hrozně jsem

se naštvál a vynutil jsem si hovor do Prahy s vedoucím mezinárodního oddělení SSM, kterému jsem to řekl. On o tom samozřejmě nic nevěděl, protože to byl takový pytlík, který zůstal doma. Všichni kluci z mezinárodního byli na Kubě na festivalu. Řekl jsem mu, ať jim vyřídí, že mě neuvěřitelným způsobem ohrozili, a že takhle se to nedělá.

Státní bezpečnost

Když skončila má první cesta do Nikaraguy, napsal jsem o ní několik článků, dokonce jsem od ÚV SSM dostal zlatý odznak Julia Fučíka, což bylo nejvyšší svazácké vyznamenání, ale šéfová z toho radost neměla, těžce nesla, že její dělník dostal bez jejího vědomí vyšší vyznamenání než její prominenti¹¹⁰. Hned jsem se začal připravovat na návrat do Nikaraguy, který se konal v roce 1981. Před odjezdem mi do kanceláře Mladého světa, ve které jsem pracoval, zavolal kluk, kterého jsem od vidění znal. Dokonce s námi byl v roce 75 na té akci na Kubě. Mokrát jsem ho viděl v redakci, ale nikdy jsem nevěděl, kdo to je, protože jsem ten typ člověka, který se zbytečně neptá. Musím říci, že jsem na to mokrát doplatil. Ten kluk mi říká: „Ty, já s tebou potřebuju mluvit, než odjedeš do Nikaraguy.“ „Proč?“ zeptal jsem se ho. A on mi po telefonu řekl: „No, já jsem ze státní bezpečnosti. . . “ „A co mám dělat, kam mám jít?“ zajímalo mě. Dohodli jsme se, že se sejdeme u Domu obuvi, který se nesměl jmenovat Baťa. Přišli dva. Jeden byl ten, kterého jsem znal, a který se na mě mile usmíval, a druhý, ten se neusmíval. Pamatuji si, že mě podělal holub. Protože takové věci silně prožívám, přemýšlel jsem, jestli to znamená, že budu mít štěstí, nebo že budu mít smůlu. V jedné knížce o starém Římě jsem se dozvěděl, že jednoho římského císaře také podělal pták, a on to považoval za důkaz toho, že jde dobrou cestou. Tak jsem si řekl, že to zvládnou.

Vzpomínám si ještě na jednu věc s opeřenci. Vydával jsem Zdeňku Pincovi knihu k jeho šedesátinám, takový hold. Na obálce je vyfocený on s papouškem na hlavě. Původně měl ale na hlavě hrdličku. Grafik jí dal pryč a místo ní mu na hlavu posadil papouška a ještě ho vybarvil. Proč to udělal, nemám ponětí. Autorem původní fotky je Mirek Zajíc. Byla to překrásná fotka, dokonce s ní, myslím, něco vyhrál. Na Zdeňkově oslavě jsem knihu rozdál a koukám, že Zdeněk je nějaký divný. Až po několika sklenicích vína a několika hodinách mi říká: „Ty si mě tak naštvál. . . “ „Čím proboha?“ divil jsem se. „Tu knížku si dělal ty, ne?“ povídá mi. „No dělal, no. . . Čím sem tě naštvál? Je tam nějaká lež?“ ptám se ho. „Ne lež, ale co ten papoušek na tom obalu?“ říká mi. „No, za prvý jsem to nevymyslel, ani jsem tu obálku neschvaloval, ale i kdybych to schvaloval, tak si řeknu, no a co,

---

¹¹⁰Popis toho, jak nesla Janovo ocenění jeho šéfová, se objevil až během autorizace (pozn. autora).

nechtěj pořád opakovat tu Mirkovu fotku,“ povídám mu. „Víš, čeho je papoušek symbolem ve starém Římě?“ ptá se mě. „Nevím,“ odpověděl jsem po pravdě. „Ve starém Římě,“ říká Pinc, „je papoušek symbolem lháře, pokrytce, podvodníka, no prostě šmejda. . .“

Zpátky ke Státní bezpečnosti. Chlapci tedy za mnou přišli, šel jsem jim na-proti, ruku jsem jim myslím nepodával a dohodli jsme se, že půjdeme do nedaleké kavárny. Až po převratu jsem od lidí, kteří byli v disentu, zjistil, že jsem s nimi neměl chodit mimo vyšetřovnu. Prý jsem měl trvat na tom, že půjdeme na „Barták“, a že se bude podepisovat protokol. Já to samozřejmě nevěděl, ale prý to byly od roku 1970 cyklostylované vnitřní pokyny Charty. Sedli jsme si a ten hodný mi říká: „Hele Hozno, nebudeme se s tím párat. Jsme tu za Státní bezpečnost a chtěli bychom, aby si s námi spolupracoval.“ Divil jsem se: „Já? Já o to vůbec nestojím. Navíc v týchle době, kdy máte v každé redakci informátorů hafo. Prostě nechci.“ Oni na to: „My ale nechceme, abys byl nějaký elitní agent nebo co, potřebujeme s tebou spolupracovat na zcela konkrétních věcech, který s naší republikou vůbec nesouvisejí. . .“ „A s jakou republikou souvisejí?“ zajímalo mě. „No s Nikaraguou. . . V Čechách zkrátka není člověk, kterej by to znal líp, než ty,“ povídají mi. „A co konkrétně potřebujete vědět, co nikdo neví?“ zeptal jsem se jich. Ten jeden se ke mně naklonil a říká mi: „Hele ta země je plná ákáček a my máme pozitivní informaci, že nejdou ani od nás, ani z Ruska. Nemoh bys, prosim tě, zjistit, kde to ty sandinovci kupujou nebo odkud to dostávají?“ „Opravdu chceš vědět jenom tohleto?“ překvapeně jsem se zeptal. „Já vám to můžu říct hned,“ řekl jsem a oni vytřeštili oči, „dostávají to nebo kupujou ze Severní Koreje, která to dostává od Číny. . .“ „Jak to víš?“ zajímalo je. „No viděl sem jich tam tuny a všechny mají na sobě čínský znaky. . . Taky korejská ambasáda má v Managui tu nejluxusnější budovu. . .“ řekl jsem jim. Ne, že by sandinovci podporovali Kim Il-Sunga¹¹¹, ale bylo to v bipolárním světě; byli jste buď na jedné, nebo na druhé straně. Zeptali se mě, jestli jsem si opravdu jistý, a když jsem jim odpověděl, že si jistý jsem, vstal jsem a chtěl jsem odejít. Zastavili mě ale, a tak jsem jim řekl: „To, odkud ty zbraně mají, je informace, kterou kromě vás vědí všichni, včetně

---

¹¹¹Kim Il-Sung, jinou transkripcí Kim Ir-sen, „[. . .] (15. dubna 1912 – 8. července 1994), byl politickým vůdcem Severní Koreje od jejího vzniku v roce 1948 až do své smrti.“ (Kim Ir-sen, 2014) (pozn. autora).

Kubánců a Rusů, takže mám pocit, že na mě používáte pěkně blbou metodu. . . “ Zeptali se mě tedy ještě na jednu věc, na kterou jsem taky znal odpověď, ale byl jsem zticha. Řekl jsem si, že jim to povím, až se vrátím, čímž jakože splním svůj úkol a bude. Rozloučil jsem se a šel jsem do práce, kde jsem samozřejmě nikomu nic neřekl. 23. 9. 1981 jsem podepsal vázací akt, čímž jsem se stal spolupracovníkem Státní bezpečnosti¹¹². Ten vázací akt vypadal moc vznešeně, jako nějaký diplom. Když jsem se později bavil s dalšími lidmi, kteří také podepsali, tak mi říkali, že se podepisovalo na čemkoliv, ale přede mě položili takové červené desky, v nichž byla přísaha, téměř stejná, jakou podepisují vojáci. Zeptal jsem se jich: „A jak se mám podepsat, jako Kašpar nebo jako Havel?“ A viděl jsem, jak dali hlavy dohromady, přemýšleli, něco si špitali, a pak řekli, že Havel.

Nejvíce úkolů od Státní bezpečnosti jsem dostával mezi druhou a třetí cestou do Nikaraguy, ale protože všechny ty úkoly byly nesmyslné, většinou jsem na ně zapomínal a rozhodně jsem je neplnil. V roce 1985 jsem se Státní bezpečností, s doložkou „naprosto zbytečný, nedal ani jednu důležitou informaci“ skončil v roce 1985. Ale to vím až od roku 2000, kdy jsem se rozhoupal a jel se s Urbanem podívat na moji složku do Pardubic. Celé to čtyřleté období, kdy jsem byl jejich spolupracovníkem, nevnímám jako pohanu, ale jako moji blbost, protože mi přibýly povinnosti v komedii, kterou jsem hrál a proto, že jsem měl víc pánů. Také mě štvalo, že jsem musel chodit do nějakého konspiračního bytu, kde mi vždy udělali kafe a vždy se mě zeptali, jestli chci cukr. Když se mě ten samý estebák po třetí zeptal, jestli chci cukr, tak jsem se zasmál a říkám mu: „Jak můžeš dělat u bezpečnosti, když si ani nepamatuješ, jak sladím. . . “ Jediné, co vím, je to, že jsme neustále probírali politiku zahraničního oddělení Komunistické strany Československa vůči Nikaragui, protože jsem se jim pořád snažil vysvětlit, jak hloupě se chovají a jak je to absurdní. Nikdo ode mě nechtěl vědět nic o Mladém světě, nikdo ode mě nechtěl vědět nic o čemkoliv jiném, probírala se jen Nikaragua.

Pravda, jednou se probíraly moje politické názory, protože dostali od někoho echo, že jsem si na jedné stranické schůzi pustil hubu na špacír, že to prý nebylo

---

¹¹²Jan Havel, narozen 9. 5.1950, registrační číslo 22448, krycí jméno Klaun, útvar X. správa FMV III. odbor 2. oddělení (zdroj: Archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra, Evidenční záznamy podle § 7 zákona č. 107/2002 Sb.). Velmi podobný záznam lze vyhledat i na www.cibulka.com (pozn. autora).

politicky korektní. A jednou jsem jim řekl, že mě šéfová svými kecy občas pěkně s. . . . To byla chyba. Neuplynul ani týden, šéfredaktorka vlítla do mé kanceláře a povídá mi: „Tudle si vypiješ!“ Vůbec jsem nevěděl, co si mám vypíjet, ale ona mi řekla, že prý vím, o čem mluví a práskla dveřmi. Nic jsem netušil, protože jsem žil v domněnání, že pracuji zcela inkognito. Neznal jsem ani své krycí jméno, to jsem se dozvěděl až po převratu (měl jsem krycí jméno Klaun, což mě velmi potěšilo)¹¹³. Ale šéfová mi začala dělat zle. Dělal mi tak zle, že jsem odešel z redakce do archivu Mladé fronty na Jarově.

---

¹¹³Poznámka v závorce přibyla až během autorizace (pozn. autora).

Druhá návštěva Nikaraguy

Před druhou Nikaragou si mě zavolala šéfová k sobě do kanceláře, kde seděl muž, kterého jsem od vidění znal. Pracoval v Moskvě pro časopis *Otázky míru a socialismu* a poprosil mě, jestli bych ho nevzal na večeři, že má dneska večer čas. Tak jsme šli k Medvídkům nebo tam někam. Měl tam přijít jenom on, ale přišel s ním ještě jeden. Jedli jsme, povídali jsme si o politice, o Nikaragui, pak to tam zavřeli, ale protože ten druhý chtěl ještě pokračovat, skončili jsme v baru hotelu Intercontinental, což byl tenkrát nejsnobtější a nejdražší hotel v Praze, v němž oba bydleli. Cestou do hotelu se ke mně ten druhý naklonil a říká mi: „Ty si myslíš, že tě neznám, vid’? Ty si myslíš, že nikdo neví, co jsi dělal ve Španělsku?“ „To si vůbec nemyslím, protože o většině věcí jsem napsal,“ řekl jsem mu. „Nenapsal,“ odvětil mi. Zeptal jsem se ho, jak to ví a on mi povídá: „Já jsem kapitán KGB, mám na starost Španělsko a o tvých španělských eskapádách jsem měl svodky na stole každý týden.“ Zajímalo mě, proč se o mě tak zajímali. „O nic nešlo,“ říká mi, „já jenom aby sis nemyslel, že seš hrdina. Nebejt mě, tak seš nahranej.“ V životě jsem ho neviděl předtím, v životě jsem ho neviděl potom. Jenom, uvědomuji si to vlastně až teď, mi teprve po tomto setkání volali hoši z naší StB, aby si mě zavázali. Byl jsem tenkrát přio opilý, on ostatně taky, alespoň se tak tvářil, takže jsem všechno přebral do roviny, že mu jako moc nerozumím a že jde jako o hovno. Ale když se mi to zpětně všechno rozložilo, uvědomil jsem si, že jsem naprosto bezmocný člověk.

Protože mé reportáže z prvního pobytu v Nikaragui měly v Latinské Americe obrovský ohlas, když jsem do Nikaraguy přiletěl podruhé v říjnu 1981, platil jsem tam za super prominenta (mj. také proto, že tam už při mém prvním pobytu vešlo v obecnou známost, že jsem první evropský novinář, který dělal už v roce 1975 rozhovor s Fonsekou a s Ortegu, a také proto, že jsem si vytvořil poměrně poctivý osobní vztah s třemi z devíti nejvyšších velitelů Sandinovské fronty; s Ortegu, s Borgem a s Arcem. S Danielem jsem při prvním pobytu vyrobil obsáhlý rozhovor, který vyšel v Mladém světě, a měl, řekněme, evropský ohlas. Sešel jsem se s Ortegu v letech 1975-1987 – to byl v Praze – mockrát, ale dnes by mě pan prezident asi nepoznal, a kdybych mu řekl: „Ahoj,“ byl by zprvu zděšen. Ještě jedna poznámka: můj konflikt s vedoucí zahraničního oddělení sandinovské

mládeže, který, de facto, způsobil svou neobratností se svým fízlem předseda SSM Dočkal, jsem tenkrát musel vyřešit ve svůj prospěch velmi nevybíravým a pro mne zcela netypickým způsobem. Zaútočil jsem na ni a minimálně na půl roku, když jsem byl v Praze, její manévrovací prostor byl opět pouze její, jsem ji té její milované funkce zbavil.)¹¹⁴ Na letišti na mě čekal džíp, který mě odvezl do hotelu, kde jsem dostal pokoj pro VIP zahraniční hosty sandinovské fronty národního osvobození. Sám za sebe jsem měl dva úkoly. Dostat se na hranici s Hondurasem, na níž probíhaly hlavní střety v nové občanské válce, a začít nabírat nikaragujskou poezii, protože jsem zjistil, jak jedinečná a svébytná poezie to je. Dokonce první latinoameričan, který dostal Nobelovu cenu za literaturu, byl nikaragujský básník Ruben Darío¹¹⁵. Zjistil jsem též, že tam existuje neuvěřitelná básnická škola, kterou zná pár lidí na světě. Měl jsem ještě jeden úkol. V té době již měla Nikaragua v Praze svého velvyslance, od kterého jsem dostal korespondenci, kterou jsem měl předat jednomu z těch devíti nejvyšších komandantů. Měl jsem ale nakázáno, že mu to musím dát z ruky do ruky. Těsně před odletem, letěl jsem přes Kubu, ještě za mnou přišel hoch z SSM, který mi dal snad deseti litrový demižon slivovice, abych jej v Havaně předal. Nejdřív jsem nechtěl, ale když mě ujistil, že půjdu VIP zónou, že mě nikdo kontrolovat nebude a že mi sehnal nejlepší místo v letadle, souhlasil jsem. V Havaně jsem tedy demižon předal a po příletu do Nikaraguy jsem těm, co mě vezli, řekl, že se zítra musím zastavit u Bayarda Arceho¹¹⁶ a něco mu dát. Vytřeštěně se na mě podívali, ale řekl jsem jim, ať se zastaví na centrále Sandinovské fronty a vzkáží tam, že zítra přijedu a že pro něj vezu nějaké politické dokumenty z Evropy. Druhý den ráno pro mě přijel džíp, naložil mě a odvezl do rezidence, kde jsem se měl setkat s Bayardem, kterého jsem osobně znal z mého prvního pobytu. Nikdo mě nešacoval, nikdo ode mě nic nechtěl, jen mi řekli, ať počkám v jednom pokoji, že zanedlouho přijde Bayardův osobní tajemník, který to se mnou vyřídí. Sedl jsem si a asi za deset minut přišel ohromný frajer, měl hodnost plukovníka, a říká: „Dej mi to.“ „Ne,“ odpověděl jsem mu. „Jaký ne, tady

¹¹⁴Celá tato poznámka v závorkách přibyla až během autorizace (pozn. autora).

¹¹⁵V původním přepise se jednalo o jiného básníka a jiný typ ocenění (pozn. autora).

¹¹⁶Bayardo Arce je původně novinář z povolání, byl jedním z velitelů Sandinistické revoluce a v sandinistickém vládním kabinetu si prošel mnoha funkcemi (Bayardo Arce Castaño, 2014) (pozn. autora).

snad rozhoduju já," řekl mi. „Já mám ale pokyn, že to mám dát přímo Bayardovi," povídám mu. „Od toho mamlase?" rozčílil se. „Já o tom nic nevím, mám to jenom předat," snažil jsem se ho uklidnit. „Hele dej mi to, já to tady před tebou rozbalím a uvidíš, co tam bude. Už teď sem schopnej to odhadnout. Bude tam nejspíš perletí vykládanej kolt, a tak tři, čtyři dýmky se skvělým tabákem. . . " Otevřel to a měl pravdu. Byl tam kolt s dlouhou hlavní, pět dýmek, šest druhů tabáku a cedulička, na které bylo napsáno: „Mému nejdražšímu příteli, mému nejmilovanějšímu Comandante. . . " Prostě kecy. Když jsem viděl, co jsem přivezl, už jsem se s Bayardem vidět nechtěl. Poprosil jsem ale jeho tajemníka, jestli by mi nedal povolenku, abych se jako zahraniční novinář mohl pohybovat po celé severní frontě. Řekl mi, že to nebude problém, ať se zastavím za dva dny. Přišel jsem za dva dny a dostal jsem obálku, v níž bylo na vládním papíře s hlavičkou „Přísně tajné" napsáno, že mi k mé novinářské práci má být k dispozici sandinovská armáda na jakékoliv úrovni. Strčil jsem si jej do kapsy a jen jsem přijel do hotelu, měl jsem telefon. Ženský hlas mi řekl: „Soudruhu, za půl hodiny je u tebe auto, nic kromě nejnnutnějších hygienickejch věcí si s sebou neber a na nic se neptej." Udělal jsem si takový pytlík s kartáčkem na zuby a se spod'áry a jel jsem. Po zkušenostech z Kuby mě ani nebavilo zjišťovat kam mě vezou. Přišla ke mně holka s hodností nadporučíka a ptá se mě: „Máš všechno?" Odvětil jsem jí, že ano. „Chce s tebou mluvit velitel. Pod' za mnou." řekla mi. Šel jsem za ní a dovedla mě ke kapitánovi Sánchezovi. Byl takový fascinující šedovlasý muž, který mi řekl, co budu dělat, a že nemám dělat nic, co mi vojáci neřeknou. Upozornil mě ještě, že ráno se vyjízdí brzy. Co se tam stalo a co jsem tam dělal, to popisuji ve své knize *Nikaragujský deník* v kapitole Na honduraské hranici klid.

Když jsem se do Čech vrátil podruhé, napsal jsem reportáž a na záchodě na ÚV SSM jsem dostal druhý zlatý odznak Julia Fučíka. Nechtěli mi to už dávat před svědky, protože moji šéfovou velmi dobře znali a nechtěli s ní riskovat roztržku¹¹⁷. Pak jsem se začal svědomitě věnovat překládání nikaragujské poezie.

Na podzim roku 1975, zanedlouho po tom, co vyšla reportáž o sandinovcích v Havaně, která končí větou: „Za pravdu jim může dát jedině budoucnost," mi volal režisér Karol Spišák z Nitry a říká mi: „My sa neznáme pán Kašpár, ale mně

---

¹¹⁷Tato věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

do vysílacího plánu schválili velký televizní film podle té vaší reportáže.“ Já byl úplně vytřeštěný a on mi říká: „Já se vás chci teď jenom zeptat, jestli z toho má scénář udělat někdo jiný nebo jestli si troufáte sám?“ „Já si samozřejmě troufám, už jsem pro televizi napsal několik scénářů,“ řekl jsem mu. „Tím líp, takže přiletíte zítra nebo pozítří?“ zeptal se mě. „A kam jako?“ zajímalo mě. „Do Bratislavy,“ odpověděl. Tak jsem odletěl do Bratislavy, kde na mě na letišti čekala černá volha, která mě odvezla k zadní části hotelu Carlton. Tam jsem vystoupil a koukám, že se ke mně blíží velmi milý muž. Přišel ke mně, objal mě a povídá: „Ty jsi Honza? Tak pojď. . .“ Hned vedle byly dveře, kterými jsme vešli do kuchyně hotelu Carlton, tenkrát nejprestižnějšího hotelu v Bratislavě. Procházeli jsme jí, on cestou ochutnával a nabízel mi vše, co se tam zrovna vařilo, objímal se s kuchařkama. Pak mě dovedl do nějakého salóнку za barem, kde stál stůl, na stole psací stroj, popelník, kanape a židle a řekl mi, kudy je to na záchod, kde bude on a kde najdu jeho kamarády, pro mne tenkrát modly slovenského herectví. „To mám teď začít ihned psát?“ zeptal jsem se ho. „Ne, já ti teď jenom ukazuju, kde bydlíš,“ řekl mi a pokračoval: „teď jdeme na tah.“ První slovenský tah, to bolo niečo. Začal jsem psát až po třech dnech. Když jsem to dopsal, Karol to natočil, film byl schválen vedením bratislavské televize a měl jít do vysílání asi čtyři měsíce poté. Dva dny před tím, než měl jít na prvním programu, mi ale volá Karol a povídá: „Je to v prdeli. Nemůžu takhle po telefonu, ale prostě to nepůjde. Je to politicky nevhodný. Hlavní hrdina je arcibiskup.“ „No a co jako?“ řekl jsem mu na to. V telefonu bylo chvilku ticho, a pak se ozvalo: „Ty seš tak blbej. Ty seš tak strašně blbej. Takový argumentace už nikdy nepoužívej. Za čtrnáct dnů budeš mít na letišti na přepážce další letenku, přileť a vymyslíme další kšeft.“ Tak jsem zase přiletěl a až mezi čtyřma očima jsem se dozvěděl, že ten, kdo řekl: „Ne,“ byl Biľák.

Psal se rok 1982, já jsem ještě pracoval v *Mladém světě*, mé srdce bylo bez výhrad v Nikaragui a žil jsem v domnění, že když člověk podepíše československé kontrarozvědce spolupráci na jednu konkrétní akci, která nemá nic společného s Československem, ani s jeho „vnitřním nepřítelem“, že se o tom nedozví nikdo jiný, než příslušné osoby, které pro státní bezpečnost pracují¹¹⁸. Zvláštní je, že se o tom dozvěděla šéfredaktorka. Začalo peklo.

¹¹⁸Tato věta byla v původním přepisu velmi strohá. Vzletná vyjádření přibyla až během autorizace. Dvě věty, které následují, v původním přepisu vůbec nebyly (pozn. autora).

(...)¹¹⁹

Dovedete si představit, že byste byli tajní agenti, a za vašim zaměstnavatelem by přišel MOSAD nebo KGB, a řekl mu, že pro něj pracujete? To je přeci úplně absurdní. No, a přesně tohle udělali ti čeští blbečci. Když jsem se pak s těmi chlupci sešel, tak jsem na ně řval jak raněná laň, že pro mě nejsou policajti, ale normální svině. A ten jeden mi říkal: „My jsme ti říkali, že když budeš zlobit, tak to řekneme tvým přátelům a tím tě zlikvidujeme.“ Ale to se přepočítali, protože šéfredaktorka nebyla moje přítelkyně. Moji skuteční přátelé, kteří byli z šedé zóny, se to dozvěděli až po převratu. Pithart, se kterým jsem se později chvilenu stýkal na Občanském fóru, mi později potvrdil, že můj případ byl jedním z mnoha, kdy se StB rozhodla člověka zdiskreditovat pro budoucnost. Jim vůbec nešlo o to, aby se ode mě něco dozvěděli. Všechno, co jsem jim řekl, už věděli, protože střední Amerika byla profízlovaná KGB. Dokonce jsem se jich ptal, proč mi kladou tak stupidní otázky. Tahle příhoda, tato tzv. spolupráce, se se mnou táhla do roku 1985, do mého nástupu do *Tvorby*.

V roce 1982 jsem z *Mladého světa* odešel a skončil jako archivář na Jarově¹²⁰. Archiv nakladatelství Mladá fronta na Jarově byla totální „zašívárna“, od které byl pouze jediný klíč, který jsem měl já. Když jste otevřeli dveře, vstoupili jste do malinkého prostoru, v němž se nacházely regály, na nichž byly položené haldy *Mladé fronty* svázané provázkem. Když jsem se zeptal, co tam mám dělat, řekli mi, abych to roztrídil a seřadil. To jsem samozřejmě nedělal. Seděl jsem tam a zkoušel si něco psát, ale moc mi to nešlo, protože jak nad sebou nemám bič, tak zlenivým, protože neoplývám potřebou zviditelňovat se. Pravda, vyšlo mi pár knížek, ale to bylo vždycky spojené s nějakou konkrétní zakázkou. A krom toho, poezie se nejlépe píše, když jste zamilovaní nebo milovaní. Dvě knížky, *Tulikráska* a *Jedna báseň!*, které jsou poměrně ceněné¹²¹, tak vznikly v počátku mého druhého manželství. Pro mě bylo to nicnedělání dost deprimující. Já potřebuji mít nějaký úkol, který dává smysl. Kdyby mě potřebovala tehdejší opozice, tak tam by se dala ilegální práce dělat krásně, jenže nikdo mě nepotřeboval.

¹¹⁹Zde jsem vyškrtнул cca 8 řádek, v kterých naprosto nepřesně a nepravdivě toto „peklo“ popisují (pozn. narátora).

¹²⁰Jan zde během přepisu vyškrtl čtyři věty, v nichž popisuje, proč skončil jako archivář na Jarově (pozn. autora).

¹²¹Tato vedlejší věta přibyla až během druhé autorizace (pozn. autora).

Ve stejném roce jsem odešel od své první manželky a začal jsem žít se svou druhou ženou, Soňou. Brali jsme se na pokyn mé matky, která umírala na rakovinu, a která z nějakého důvodu nesnesla představu, že bychom s ženou, se kterou jsem čekal dítě, nebyli svoji. Vzali jsme se 12. listopadu 1983, kdy už měla velmi velké břicho, a v lednu se narodil Kuba. Má matka zemřela v dubnu 1984.

(...)¹²²

---

¹²²Zde jsem vyškrtl 28 řádek proto, že jsem si v nich „vyřizoval“, naprosto zbytečně a ne-logicky, účty s již zesnulou šéfredaktorkou Olgou Čermákovou. Za svou blbost jsem mohl já, ne ona. Neměli jsme spolu nikdy optimální vztah, ale čím více se vzdaluje to období, kdy jsem pod ní pracoval, tím více si uvědomuji, že základní pracovní dril do mě vtloukla ona, a když za nic jiného, tak za toto jsem jí vděčný (pozn. narátora).

Španělsko a eurokomunismus

Byl jsem první a jediný, kdo u nás téma eurokomunismu legálně otevřel. Co já si z celého období normalizace pamatuji, tak největším nepřítelem Komunistické strany Československa byli bývalí členové Komunistické strany Československa. Největší hrůzu měli z lidí, které sami vykopali z partaje. A z eurokomunismu. Tenkrát chodit do hospody nebo zakládat nějaké skupinky mladých křesťanů, to bylo skoro totéž, jako si založit pionýrský oddíl, to byla brnkačka.

Na otázku proč jsem se rozhodl být eurokomunistou, nebo proč jsem se rozhodl pro teologii osvobození, lze odpovědět velmi snadno. Stačí, když si člověk několikrát za sebou přečte Bibli, ani nemusí číst Starý zákon, možná ještě lépe, když si několikrát za sebou přečte první tři evangelia (já nemám Janovo rádo)¹²³. Když to udělá, tak zjistí, že Ježíš neustále dělá věci, které pro dominantní skupinu Židů nejsou košer. Je nenáviděn za to, že říká pravdu. Mě ten jeho příběh, příběh outsidera, který se rozhodl, že prostě lhát nebude, neuvěřitelně fascinoval.

S Tomášem Halíkem jsem na tohle téma měl jednu dlouhou a sofistikovanou debatu. Ne, že bychom byli přátelé, kteří se scházejí každé dva týdny, ale dělal jsem s ním nějaké rozhovory pro časopis, něco pro rádio, no měl mě docela rád a já ho mám rád taky. S neuvěřitelnou chutí se se mnou hádal o mojí tezi, že hlavním předobrazem komunismu je Ježíš Kristus. Vždy jsem mu řekl svůj argument a on mi vždy vysvětlil, že jsem blb. Od toho je také teolog. Každopádně nás to oba bavilo.

Můj první kontakt s eurokomunismem neměl s církví nic společného. Bylo to setkání s normálními lidmi, kteří věřili v to, v co jsem věřil já, ale měli štěstí, protože nebyli součástí státní moci, byli součástí opozice. Mluvím teď o lidech, které jsem potkal ve Španělsku. Samozřejmě, že ve Španělsku to bylo mnohem uvolněnější, než v normalizačním Československu. Tam si člověk mohl říkat, co chtěl, mohl si dělat, co chtěl, ale tady, tady si člověk musel v hospodě dávat pozor na to, co říká, protože v každé hospodě seděl minimálně jeden udavač. Na druhou stranu člověk věděl, že když do té hospody vešel v určitou dobu, vždy tam našel nějakého kamaráda, se kterým si mohl popovídat naprosto otevřeně. Hospoda, to byl takový relax, způsob, jak ze sebe smýt „hnusotu“ všedního dne,

¹²³Poznámka v závorkách přibyla až během autorizace (pozn. autora).

kteřá byla opravdu veliká. Normalizace nebyla obdobím prolité krve, byla obdobím neuvěřitelné nudy a malého strachu. Velký strach měli lidé možná v padesátých letech, ale za normalizace měli lidé strach strašně malinký. Samozřejmě, že jsem měl také kamarády komunisty. Byli to kultivovaní marxisté, vzdělaní, zdvořilí, milí a hádaví lidé, s nimiž jsme se vždy jednou za měsíc scházeli v jednom bytě, a tam si povídali nebo diskutovali o politice, a jak z toho ven.

Když jsem poprvé přijel do Španělska (1976)¹²⁴, do Barcelony, byl tam takový stánek, kde nabízeli pronájem levných pokojů. S jedním Japoncem jsme si koupili ložnici na jednu noc, a protože mě fascinovalo Baskicko a problém ETA¹²⁵, sebral jsem se a vyrazil jsem autobusem do Guerniky. To je to město, na kterém se za španělské občanské války Němci učili kobercové nálety a Picasso o tom namaloval obrovský a slavný obraz. Když jsem tam dorazil, okamžitě jsem zapadl mezi hochy z ETY, kterým bylo úplně jedno, kdo jsem, na rozdíl od funkcionářů Komunistické strany Španělska, kteří si mě prověřovali, jak mohli. Když chtěl člověk tenkrát ve Španělsku dostat přes hubu, stačilo se přidat do nějakého průvodu a už ji měl. Já jsem takhle dostal šutrem do hlavy v San Sebastianu, cestou do Guerniky. Bob Dylan má jednu písničku, která se jmenuje Durango. Jelikož jsem jeho velký ctitel, a jelikož takové město ve Španělsku je, chtěl jsem to město vidět, netuše, že to, o kterém zpívá, je v Mexiku. Přijel jsem tedy do Duranga ve Španělsku a tam nebylo vůbec nic. Chcípl tam pes. Všichni byli v Guernice, což bylo nedaleko, protože tam byl festival lidových písní. Na něm došlo k mému prvnímu kontaktu s Národní gardou.

Bylo kolem jedenácté večer, Guernica žila festivalem, já jsem na náměstí seděl se dvěma třicátníky z ETY, kteří do mě a do sebe lili litry chlastu. Z mého hlediska byla ETA tenkrát legitimní politická organizace, která bojovala proti postfankismu¹²⁶, žádné pitomé atentáty tenkrát neprováděla, ti kluci byli fajn. Smyslem

---

¹²⁴Rok první návštěvy Španělska se objevil až při autorizaci (pozn. autora).

¹²⁵„Euskadi Ta Askatasuna (zkráceně ETA, česky: Baskicko a jeho svoboda) je ozbrojená baskická nacionalistická a separatistická organizace, která se snaží násilím vytvořit nezávislý socialistický stát. Baskicko leží na hranici Španělska a Francie. Podle těchto států, Evropské unie a Spojených států je ETA brána jako teroristická organizace, ačkoliv to takto nebylo vždy. Do roku 1975 byla ETA chápána jako organizace bojující proti totalitnímu režimu generála Franca.“ (Euskadi Ta Askatasuna, 2014) (pozn. autora).

¹²⁶Tato a následující dvě vedlejší věty se objevily až během autorizace. Bohužel neutuším a nikde jsem nenašel, co by mohl označovat termín „postfankismus“ (pozn. autora).

celého festivalu bylo, že v jednom okamžiku, jak bylo domluveno, bude v místním amfiteátru stažena španělská vlajka, a že místo ní bude vyvěšena vlajka baskická. Seděl jsem tam s těmi dvěma hochy a popíjeli jsme. Festival jim byl víceméně putna, ale v jednu chvíli jeden z nich vyskočil a říká: „Už to jede.“ Španělská vlajka zmizela a objevila se baskická. Jak byla nahoře, jeden z těch kluků mi povídá: „Pojď si ještě sednout. . . Dáme si víno, za pět minut jsou tady, a pak něco uvidíš. . .“ Dali jsme si decinku vína, něčím jsme to zajedli, šli jsme ven a Národní garda už tam byla. Obrněné vozy, slzný plyn, gumové projektily, no my, protože jsme byli přio opilí, tak jsme se smáli, a abychom nedostali gumovou kulkou, protože to bolí jak pes, lehli jsme si za takovou kašnu. Když ti hoši z Národní gardy zařídili, aby se místo baskické objevila zase španělská vlajka, tak odjeli. Když byli pryč, Baskové jí zase sundali a dali tam místo ní tu baskickou. Festival pak v klidu pokračoval až do tří do rána. Jeden z těch kluků, co jsem tam s nimi popíjel, mě vzal k sobě domů, a když jsem se ho ptal, kde tam budu spát, tak mi řekl, že s ním v manželské posteli. Trochu jsem se lekl, ne, že bych měl něco proti homosexuálům, ale myslím si, že by mě nebavilo, kdyby mě nějaký španělský homosexuál znásilnil. „Ne ne ne, neboj se, tam je manželka, já ji vyhodim,“ řekl mi. „Ses zbláznil? Budeš vyhazovat manželku z manželský postele jenom proto, že sem tady já? Já si lehnu někde na zem, dyť je teplo.“ oponoval jsem mu. „Jsi můj host, tak buď zticha.“ nařídil mi. Přišli jsme k němu domů a on ji z té postele opravdu vyhodil. Když se manželka ráno probudila, seřvala nás jako malé spratky. Pak jsme šli zpátky do centra, měli jsme oba těžkou kocovinu, a on říká: „Já tu kocovinu z tebe dostanu. . .“ Zašli jsme do kavárny na náměstí, kde jsme včera „bojovali“, a dali si každý tři calda. Caldo to je taková malinkatá miska, ve které je ten nejsilnější vývar, o jakém se člověku může zdát. Dal jsem si tedy tři calda a dvě malá piva a byl jsem úplně fit. Rozloučil jsem se s nimi, že jedu dál, do Bilbaa.

Šel jsem na silnici, zastavil jsem první auto, které jelo. Byli to Katalánci z Barcelony, kluk a dvě holky, kteří jeli do Bilbaa na pláž, kde chtěli přespat. Zeptal jsem se jich, jestli mě svezou a jestli si můžu lehnout na pláži vedle nich. Řekli mi, že ani jedno není problém. Pamatuji si, jak mě cestou hrozně rozbolela hlava. Požádal jsem jednu z těch holek, jestli nemá nějaký prášek, že s tím mám problémy, že mívám migrény už od dětství, a ona mi řekla, ať počkám. Nevěděl jsem na co, ale poslechl jsem ji. Když jsme dorazili k moři, řekla mi, ať si sednu k moři blíž, ale

ne moc blízko, aby na mě nedostříkla voda, stačí dvacet metrů, a ať počítám vlny. „Koukej jenom do rytmu vln a zkus najít nějakou logiku v tom, jak přicházejí,“ řekla a odešla. Udělal jsem, co mi poradila, a hlava mě úplně přestala bolet asi po patnácti minutách. Když jsme se rozešli, šel jsem poprvé – a naposledy v životě – na býčí zápasy. A stalo se něco, co je pro mě typické. Koupil jsem si lístky, šel jsem do arény, dostal jsem polštářek, na který jsem si sedl, a začalo poprchávat. Do arény vešel toreador, jeden z nejznámějších španělských matadorů, se kterým jsem dvě hodiny předtím udělal rozhovor, a který tam měl to odpoledne asi tři býky, a začal zkoušet, jak ten písek drží. Všichni pochopili, o co mu jde, a začali hrozně pískat. Zamával lidem, že není nic ztraceno, ještě chvíli to zkoušel, pak se sebral a odešel. V amplionech v aréně se ozvalo, že to končí, suspendia. Článek, který jsem pak o tom napsal, jsem pojmenoval stejně, suspendia. Žádné vracení peněz. Býčí zápasy nebyly, protože maestro řekl, že nebude riskovat. V tu ránu byly všechny polštářky v aréně. To, co se stalo, je pro mě typické. To, že by byl býčí zápas zrušen, se nestalo asi deset let. V mém životě jsem vlastně vždy prožil něco unikátního, co však většinou bylo v můj neprospěch.

Z Bilbaa jsem se vydal stopem do Zaragozy. Muž, který mě vezl, mě chtěl vzít až do města k nádraží, odkud jsem chtěl jet do Barcelony, ale jelikož jsem byl neuvěřitelně unavený, poprosil jsem ho, jestli by mi nezastavil, že se potřebuji vyspat. Před Zaragozou jsem si tedy lehl do škarpy vedle cesty a probudil jsem se, až když jsem plul. To si nedovedete představit tu průtrž mračen. Plul jsem ve spacáku v korytě vedle silnice. Všechno bylo úplně durch. Neexistovala jediná suchá věc, kterou bych v té chvíli vlastnil. Byla ještě noc, a protože jsem nevěděl, co jiného dělat, vyrazil jsem do města Zaragoza. Šel jsem asi pět kilometrů a najednou uviděl světla. Vydal jsem se tím směrem a zjistil jsem, že to je tiskárna. Španělé mě fascinují. Přijde si tam nějaký hlupák, úplně promočený, zeptá se jich, jestli si tam nemůže dát alespoň kafe a trochu se zahřát a oni ho posadí, dají mu kafe a cigára a jeden z nich ho ještě hodí na nádraží autem. Když jsem si sedl do toho jejich supernového super rychlovlaku¹²⁷, zjistil jsem, že je plný lidí z vyšších vrstev. Moc jsem se tam nevyjímal. Jeden pán si na mě dokonce stěžoval, jestli prý by mě nemohli dát někam jinam, že smrdím. Měl jsem ale lístek přesně do té třídy, jako

---

¹²⁷Superlativa přibyla až během autorizace (pozn. autora).

on, a tak měl smůlu. Když jsem šel na záchod, zjistil jsem, že naproti záchodům jsou police na zavazadla. Vzal jsem svůj ruksak, do těch polic jsem naskládal své prádlo a doufal jsem, že trochu uschne. Udělal jsem si z toho vagonu místo, kde jsem se choval jako doma. Průvodčímu to nevadilo, jen tomu jednomu pánovi¹²⁸.

Když jsme dorazili do Barcelony, něco bylo suché, něco ne. Taxíkem jsem odjel na adresu, kterou mi dala kamarádka, se kterou jsem byl na pláži v Bilbao, která v Barceloně bydlela, a která mě tam pozvala. „No ty vypadáš,“ řekla mi, když mě viděla. Všechno hodila do pračky a všechno, co do pračky nepatřilo, dala sušit. Nakrmila mě, napojila mě, uložila mě, přikryla mě a já jsem spal jako miminko. Byla to hrozně fajn holka. V Barceloně, což je opravdu skvostné město, jsem prožil asi pět dní. Asi druhý den jsem zjistil, že byt, ve kterém se nacházím, je byt komunitní. I když tam normálně bydlelo pět lidí, ta moje kamarádka tam zrovna byla sama. Nejen, že to byl komunitní byt, všichni, kdo v něm bydleli, byli příslušníci Komunistické strany Španělska, toho největšího nebezpečí pro Moskvu a pro mezinárodní dělnické hnutí¹²⁹. Když jsem se probral z mrákot, řekli mi, že večer se jde na nějakou kalbu. Jelikož jsem proti tomu nic neměl, večer jsme si sedli do Volkswagenu, ve kterém nás bylo asi osm, asi si dovedete představit, jak to tam vypadalo, porůznu jsme vyseli z okna. Jeli jsme a žádný policista nás nezastavil. Dokonce jsem jednomu zamával a on mi zamával také. Dorazili jsme do nějaké místnosti, kde byla schůze. Ta schůze ale spočívala v tom, že se všichni sřáli jak zákon káže. Kouřila se tam mařena, hašiš, senzační Komunistická strana Španělska.

Asi po třech nedělích pobytu ve Španělsku jsem se přes Monte Carlo vrátil do Itálie za svým tchánem a svou ženou a dcerou. Spolu jsme se vrátili do Prahy a všechno, co jsem napsal, mi v Mladém světě vzali. Podruhé jsem jel do Španělska vlakem přes Paříž. V Paříži jsem znal adresu jednoho páru, Čecha, zřejmě fízla, který byl ale hrozně hodný člověk, a jeho ženy Francouzky, která uměla česky. Když jsem se na cestě do Madridu ocitl v Paříži, zastavil jsem se u nich. Řekli mi, kde co je, že si můžu dát snídani, a bylo. Protože rychlík mi odjížděl až večer,

¹²⁸Tato věta přibyla až během druhé autorizace (pozn. autora).

¹²⁹„V 60. letech [. . .] opustila [Komunistická strana Španělska] leninistickou linii a přešla k eurokomunismu (ve španělských poměrech to znamenalo respektování liberální demokracie v rámci konstituční monarchie).“ (Komunistická strana Španělska, 2014) (pozn. autora).

ještě jsem si u nich lehl. Když jsem odjížděl, dali mi asi deset knih z nakladatelství Josefa Škvoreckého Sixty-Eight Publishers.

Jelikož jsem do Československa jménem SSM pozval bandu mladých španělských komunistů z Asturie, a ono to kupodivu prošlo, protože oficiálně přijeli jako turisté, na oplátku jsem od nich dostal pozvání k nim, do města Gijón. To byl rok 1977¹³⁰. Většinu času jsem trávil s jednou ženou, která mě protáhla celým komunistickým světem toho města. Jednou se mě zeptala, jestli by mi nevadilo, kdybychom se sešli s fašistou. Potřebovala si od něj totiž půjčit reproduktory na nějakou akci. Šel jsem s ní do kavárny, kde seděl úplně normální kluk, který s ní tak trochu koketoval. Všechno proběhlo úplně v pohodě, oba ještě vtipkovali, že jsou z úplně opačných táborů. Frankisté tedy půjčili reproduktory eurokomunistům. Připadalo mi to velmi sympatické.

Protože jsem nechtěl riskovat, že by mi nějaký celník sebral všechny ty knihy, které jsem měl z Paříže, tak když jsem se vracel přes Madrid a Barcelonu zpátky do Československa, dohodl jsem se s tou ženou z komunitního bytu v Madridu, že si tam ty knihy nechám. Víím, že jsem tenkrát stihnul přečíst pouze knížku o Adině Mandlové, zbytek je tam dosud, pokud ti lidé vůbec žijí a pokud žijí tam, kde žili, což pochybuju¹³¹.

Potřetí jsem byl ve Španělsku v roce 1979. To jsem byl v Andalusii v Seville, kde jsem si pronajal nějaký levný pokoj, šel jsem se navečeřet do první vinárny, na kterou jsem narazil, a už to lítalo. Byli tam hoši z Komunistické strany Španělska, se kterými jsem se až do rána hádal. Spolu jsme šli na nějakou schůzi, kde jsem poprvé uviděl ženu, do které jsem se neskutečně zamiloval. Bylo to jak v Carmen. A ještě se to odehrávalo v Seville. Ona se mnou taky jak Carmen zatočila.

Jsem si zcela jistý, že španělští soudruzi tenkrát věděli, že nejsem blbec, protože jsem měl zastání v člověku, který v té době šéfoval Comisiones Obreras, což byly levicové odbory, co do počtu mnohem významnější organizace, než Komunistická strana Španělska. Jezdil jsem s ním v roce 1977 v Asturii na schůze¹³², a jelikož byl tenkrát nějaký problém, jeho úkolem bylo uklidňovat, spíš než eskalovat. Objížděl jsem s ním doly a hutě, kde říkal lidem: „Ne, teď není čas na to, abychom dělali

---

¹³⁰Časové určení přibylo až během autorizace (pozn. autora).

¹³¹Tato věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

¹³²Místní a časové určení přibylo až během autorizace (pozn. autora).

bordel. Teď by nám to nevyšlo. Žádné stávky teď nebudou.“ Ti hoši, ti dělníci, se s ním moc nepárali. Hrubě mu nadávali, ale on to ustál. Ani jednou se nerozčílil. Byl to politický génius. Půl hodiny mluvil, půl hodiny poslouchal tyhle urážky, a když jsme po další hodině odjžděli, lidé ho líbali, objímali, bylo to krásné. Později se stal šéfem Komunistické strany Španělska.

Seznámili jsme se tak, že jsem si jednou odpoledne, když jsem byl v Asturii, sedl s kamarády do hospody, povídali jsme si tam o muzice, o ženách a podobně, a najednou tam přišel Julio. Všichni se takřka postavili do pozoru, ne že by si to vynucoval, ale byla to zkrátka největší hvězda v Asturii, a asi po pěti minutách koukám, že se rozhodl mě seřvat. Křičel na mě za to, že jsem v Komunistické straně Československa, která umožnila vstup vojsk na naše území. Řekl mi, že ho neuvěřitelně štve, že se mnou musí sedět u jednoho stolu. Bylo to ještě před tou cestou, kterou jsem s ním podnikl po dolech a hutích. Myslím, že jsme se tenkrát viděli teprve potřetí. Netrvalo mi dlouho a pochopil jsem, že mě chce vyprovokovat. Že to je taková finta, jak ze mě chce dostat ještě víc, než o mně ví. Řekl jsem mu, že za situaci, která v Československu nastala, je podle mě tisíckrát víc vinná Komunistická strana Československa, než ruská vojska. Řekl jsem mu, že zatímco dovedu pochopit, že Rusové využili první příležitosti k tomu, aby posunuli svou obrannou linii o nějakých tisíc kilometrů západně, tak nedokážu pochopit stupiditu těch, kteří se chopili moci v KSČ, a všechny normální lidi otamtud vyházeli. Tak jsme se tam s tím Juliem hádali, někteří se postavili na moji stranu, jiní na jeho, a celé to skončilo tím, že se najednou začal hrozně smát a povídá mi: „Ty seš ale blbeček. Ty se hrozně jednoduše necháš vyprovokovat k nerozumnejm věcem.“ V ten moment jsme se skamarádili, v ten moment mě pozval na tu dvoutýdenní cestu. Mezi eurokomunisty ve Španělsku a v Itálii mi zkrátka bylo dobře. Cítil jsem se tam být bratrem Italů, bratrem Španělů, ale rozhodně ne bratrem Gustava Husáka. Připadalo mi logické a správné, že to hnutí není kompaktní, ne jako za Stalina.

Když jsem byl v Andalusii, zjistil jsem, že někde na pobřeží je sjezd Komunistické strany Andalusie. Ne každý španělský stát měl svoji stranu, ale Andalusie ji měla. Byla to jedna z nejsilnějších odnoží Komunistické strany Španělska. Přišel jsem na sekretariát Komunistické strany Španělska, představil jsem se a poprosil je, jestli bych mohl mluvit s někým odpovědným. Někdo přišel a koukal, co tam

dělá ten Čech, kterému asi nevdí okupace Československa sovětskou armádou. Říkám mu: „Potřebuju doporučení od někoho, abych mohl jet s vámi na sjezd.“ „Ses zbláznil nebo co?“ zeptal se mě. „Nezbláznil, slušně tě prosím o to, jestli bych se mohl jako novinář akreditovat na vašem sjezdu,“ odvětil jsem. „Na našem sjezdu nebudou akreditovaní žádní novináři, to je uzavřená společnost a ty tam prostě nebudeš,“ řekl mi. „Víš co, vem telefon a zavolej Juliovi do Gijónu.“ Julio to byl ten šéf Comisiones Obreras a poslední šéf Komunistické strany Španělska, než šla po pádu železné opony do kyttek¹³³. „Zavolej mu, řekni mu moje jméno a zeptej se ho.“ On to udělal, Julio byl naštěstí zrovna u telefonu, tenkrát samozřejmě žádné mobily nebyly, a říká mi: „U mě tady sedí nějaký Čech, kterej tvrdí, že s tebou strávil dva týdny v Asturii, že o tobě dokonce v Československu vydal nějaký článek, o čemž prudce pochybuju,“ to byla chyba, protože já ty články v Mladém světě opravdu vydal a Juliovi jsem je poslal, „a chce s náma jet na sjezd.“ Pak bylo chvíli ticho, on poslouchal, pak to položil telefon a řekl mi: „Tak fajn. Zejtra ráno ve čtyři přijď na autobus.“ Julio mě podržel, řekl, že jsem korektní, že je na mě spolehnutí, a že se jim to vyplatí. Odjel jsem na sjezd a na tom sjezdu už tenkrát byly vdovy po významných levicových generálech z občanské války, které většinu života prožily v exilu v Praze a které na mě nemile zahlížely. Každá řada měla svůj volný mikrofon, a když mě jeden z delegátů představil jako jediného zahraničního delegáta, vzal jsem si jej do ruky a ohradil jsem se, že nejsem delegát, ale novinář. Na to vyběhl nějaký kluk na pódium a začal křičet, že nebude sedět v jednom sále s československým komunistou, který sympatizuje s okupací. Zase jsem si vzal mikrofon a řekl jsem mu, že se mě nikdo nikdy na nic neptal, a že s tím samozřejmě nesympatizuji. V tu ránu vyběhla pódium holka a začala na toho kluka křičet, že není demokrat, ale stalinista. Byl jsem atrakcí prvního dne sjezdu. Ještě jsem jim řekl přes mikrofon, že nebudu mít žádný projev, že tam budu jen sedět, poslouchat, a pak o tom podám svědectví. Zhruba první hodinu sjezdu se vedla bitva o moji přítomnost v sále. Legrace neuvěřitelná. Když sjezd skončil, vrátil jsem se do Sevilly, kde jsem zažil ono citové drama jak z Carmen, a nešťastný jak šafářův dvoreček jsem odjel do Granady. Nějak jsem tam bloumal, a pak jsem se vrátil do Madridu, kde jsem zašel na adresu, kterou mi má Carmen

---

¹³³Tato vedlejší věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

dala, že tam můžu zazvonit a že mě tam nechají přespat. Přespal jsem tam a vrátil jsem se zpátky do Československa. To byla má poslední cesta do Španělska.

Teologie osvobození

K eurokomunismu a teologii osvobození jsem přišel velmi pomalým a zvláštním způsobem. Jsem pokřtěný u Československé církve husitské, jsem tedy evangelík. Mé druhé křestní jméno je František, protože se tak jmenoval můj kmotr, jmenoval se tak ale i můj děda. Jako dítě jsem prožíval přítomnost víry zejména v bytě mých strašnických prarodičů, u nichž jsem občas musel žít déle, než bylo v kraji zvykem. Církvi jsem ale nerozuměl, jenom jsem se každý večer před spaním musel pomodlit. Babička mi seděla v nohách u postele, abych to neodbyl, vlastně jsem to říkal jí. A když jsem to odkecal, tak zhasla a já spal. Když jsem byl starší, to mi bylo tak sedmnáct, osmnáct, začala se ve mně probouzet spíš úcta k marxismu, ne k té jeho současné dehonestované podobě, ale ke skutečnému Marxovi, od kterého jsem kromě druhé části *Kapitálu* přečetl všechno, co tu vyšlo. Fascinoval mě zejména mladý Marx. Mezi křesťanstvím, Ježíšem, jeho ambicemi, a ambicemi party lidí, která vytvořila první internacionálu, jsem vlastně neviděl příliš velký rozdíl. Ten sen, který chtěl emancipovat dělníky a učinit je svobodnými subjekty soutěže, je celý zatemněn tím, že zvítězil jen v Rusku a carské Rusko opravdu nebyla ta neoptimálnější základna pro tento typ snů¹³⁴. I když... Nemám teď sílu pouštět se do fundované protimarxistické disputace, snažím se jen interpretovat sám sebe v čase, kdy mi bylo, osmnáct, dvacet let.

(...)¹³⁵

Marx i Engels se mi líbili, oba se četli skvěle. Troufám si dokonce tvrdit, že Engelsův report o válce Severu proti Jihu je něco, co formovalo můj novinářský styl¹³⁶.

Pokud jde o teologii osvobození, musím říci, že jsem o ní před odjezdem do Nikaraguy téměř nic nevěděl. Samozřejmě jsem četl nějaké svodky, co jsme jako novináři dostávali od ČTK, takže jsem tušil, že vztah mezi Vatikánem a některými latinskoamerickými biskupy je velmi napjatý. Vatikán štválo to, že ti biskupové si vzali džíny a košili, šli do hor a povídali si s lidmi, kteří to potřebovali a vysvětlovali jim, že pokud budou jen sedět na zadku a nic nedělat, že se nic nezmění. Řada

---

¹³⁴V původním přepisu byla druhá internacionála zatemněna jednáním jednoho ruského velíkána. Věta, která následuje, se objevila až v autorizované verzi (pozn. autora).

¹³⁵Zde jsem vyškrtнул šest mimořádně nepřesných řádek o Karlu Marxovi (pozn. narátora).

¹³⁶Tato věta se objevila až během autorizace (pozn. autora).

z nich byla teoretickými zakladateli latinskoamerických guerill, což štvalo Vatikán především. Musíte si uvědomit, že každý latinskoamerický biskup je proti USA. Latinská Amerika nesnáší Severní Ameriku.

Při své první cestě do Nikaraguy jsem s údivem zjistil, že jsem členem alfabetizační kampaně, na kterou se z celé Evropy a Ameriky sjelo šílené množství učitelů. Byli tam Švédové, Finové, Francouzi, Britové, Španělé, Italové a další. Jelikož to vedla socialistická internacionála, všichni kromě mě tam byli socialisti. Mým hlavním velitelem byl trapistický mnich Fernando Cardenal, bratr významného nikaragujského básníka, jezuity a ministra kultury v prvních sandinovských vládách Ernesta Cardenala.

Když se blížil odjezd alfabetizátorů do hor, nechtěl jsem před nimi vypadat jako srab, který nechce jet do hor a trpět, radil jsem se s mně nejbližšími socialisty o tom, jestli bude výhodnější, když budu dělat noviny, nebo když pojedu do hor a budu učit. Jelikož jsem byl nejstarší, umožnili mi, abych se sám rozhodl, co bude lepší, a i když se mé evangelické srdíčko třáslo zlostí, že nebudu trpět, rozhodl jsem se zůstat a dělat noviny. Jednak mi to nakázali sandinovci a jednak jsem to uměl¹³⁷. To, že jsem trpěl já a ne oni, jsem se dozvěděl asi po šesti nedělích, kdy jsem poprosil jednoho kamaráda, kterého jsem měl v tamní armádě, jestli by mě džípem nezavezl nahoru, abych se na ně podíval. Přijeli jsme tam a já koukám, tam bylo dvacet osm, nebo kolik, naprosto šťastných a spokojených lidí. Největším zoufalcem jsem byl já. Vyprávěli mi kdo, s kým a jak, co měli večera k jídlu, kdo bude zítra vařit, jak si perou a podobně. Tam jsem pochopil, jaký jsem byl vůl, že jsem s nimi nešel a obětoval se pro noviny.

Ještě před tím, než jsem se ale rozhodl zůstat v Managui, se jednou v budově, v níž jsem spal a v níž jsme později měli redakci, objevil ten můj šéf, trapistický mnich Fernando Cardenal. Měl velmi moderní brýle, džínsy, kostkovanou košili, baseballovou čepici¹³⁸, byl podstatně starší, než já, prošel atriem kolem mě a poprosil mě, abych mu přinesl kafe. Přinesl jsem mu kafe, kterého tam jako jediného bylo kupodivu dost, on si zapálil cigáro, sedl si ke konferenčnímu stolu, a protože já jsem ho tenkrát ještě neznal, tak jsem se ho zeptal, s čím mu můžu pomoci. On

¹³⁷Tato věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

¹³⁸Bližší popis Fernanda Cardenala se objevil až během autorizace (pozn. autora).

se mi představil a řekl mi, že tam čeká na vedoucí Mezinárodního oddělení Sandinovské mládeže, což byla taková baba, která tam už prý deset minut měla být. Jelikož to nevypadalo, že dorazí, sedli jsme si a začali si povídat. Povíдали jsme si o normálních věcech. Zajímalo ho, odkud jsem, věděl, kde je Československo, kde je Praha, věděl, kdo byl Jan Hus, Karel IV. Vůbec ho nezajímalo, jestli jsem komunista nebo ne. Byl to hrozně příjemný, inteligentní, laskavý a věcný člověk. Pak přijelo to děvče, začali něco řešit a já jsem odešel. Tak si tak jdu a najednou jsem si uvědomil, že to, jak a o čem jsem si před chvílí povídal s Fernandem, se náramně podobá tomu, co jsem měl rád na Československé husitské církvi, tedy že to byla církev neuvěřitelně muzikální, srozumitelná, ve své podstatě veselá. S Kohákem jsem se například na čas spojil pouze díky tomu, že z našich keců o církvi nesmrdělo kadidlo, ale pivo a radost. Mezi lidmi, kteří jsou o církvi a víře schopni se bavit ne jako o něčem fatálním, ale jako o něčem možném a úzce osobním, řadím ještě Tomáše Halíka a Ivana Štampacha. Více jich neznám, i když jsem si jist, že takových, kteří by se mi líbili, je hromada¹³⁹. Ostatně Miloslava Vlka, například, jsem potkal osobně na akci, kterou jsem organizoval, a povíдали jsme si sice jen chvíli, ale o naprostých banalitách a on na mé „vtipné“ poznámky reagoval neuvěřitelně hravě, vesele a s chutí. V Nikaragui takoví byli všichni. Když jste se s nějakým bavili, musel vám říct, že je kněz, protože jinak jste to na něm nepoznali. Teologie osvobození má podle mě v sobě něco z radosti a lehkosti, s jakou vykládají evangelia dobří evangelíci.

Zanedlouho poté jsem se seznámil s Fernandovým bratrem, Ernestem, se kterým jsme řešili poezii, a který mě přinutil, abych obešel asi dvacet básníků a představil nikaragujskou poezii Evropě. Všechno, o co mě poprosil, jsem splnil. Ne v Evropě, ale v Čechách a na Slovensku¹⁴⁰. Když pak přijel do Československa na oficiální návštěvu, vynutil si, abych ho doprovázel já, a tak jsme spolu strávili týden v Čechách. Jeli jsme do Krumlova, na výlov rybníků, chodili jsme po kostelích, a on byl skvělý. V Českém Krumlově nás starosta a šéf stranické organizace pozvali na oběd na zámek. My, tedy Nikaragujci, česká tlumočnice, já a jeden kamarád z ministerstva kultury, jsme seděli na jedné straně stolu a proti nám seděli ti představitelé města a strany, kteří byli v první řadě hrozně oškliví. Měli ošklivé

¹³⁹Tato a následující věta přibyly až během autorizace (pozn. autora).

¹⁴⁰Tato věta přibyly až během autorizace (pozn. autora).

účesy, obleky, byli nezdravě bledí, vlastně jsem za celou normalizaci neviděl jediného opravdu pevně přesvědčeného komunistu, který by vypadal jako normální člověk. Sedíme, povídáme si, až jsme dostali předkrm. Všichni na ten předkrm koukali jak vrány, protože nikdo nevěděl, co to je. Představte si, že Ernesto se mě přes šest lidí zeptal, co to je. Co jsem mu přes těch šest lidí odpověděl, si už nepamatuji, pamatuji si ale, že to mělo hnusnou konotaci. Když to k němu došlo, tak vstal, to jídlo od sebe odstrčil a před těmi papaláši řekl: „Tohle jíst nebudu.“ Když mu vysvětlili, že to je něco jiného, než si myslel, rozhořčeně se ho zeptali, kdo mu to řekl. Byl naštěstí tak loajální, inteligentní a hodný, takže to na mě neřekl.

Privatisimo

V Nikaragui jsem měl dva přátele, se kterými jsem si padl do noty. Jednoho z nich jsem potkal ve výcvikovém táboře, ve kterém jsem před nástupem na severní frontu absolvoval základní vojenský výcvik, druhého jsem pak potkal přímo na frontě. Oba padli. Jejich jména, přestože měli oba vysoké vojenské hodnosti, nikoho mimo tu malou zem nezajímají, neměli takové “pí ár” jako Che¹⁴¹. Vím, jak se jmenují, vím, jak padli, vím, že se chovali až do konce jako Ney u Waterloo¹⁴², vím, že padli v absolutně první linii před celou svou jednotkou, kterou táhli do útoku, ale stydím se o nich mluvit, stydím se vyprávět detaily jejich partyzánského života i detaily jejich smrti v regulární armádě. Je to moje nevyšší privatisimo, jsou to moje slzy, do kterých nikomu nic není.

---

¹⁴¹Tato věta a celý zbytek odstavce přibyly až během autorizace (pozn. autora)

¹⁴²„Michel Ney [...] (10. ledna 1769 – 7. prosince 1815) byl francouzský maršál doby Prvního císařství. Napoleon ho nazýval „le brave des braves“ (nejstatečnější ze statečných)“ (Michel Ney, 2014) (pozn. autora).

Léto 1989

V létě roku 1989 se to na mě všechno sesypalo. Tenkrát byl mým kolegou v práci Radek Bajgar, později jeden z prvních producentů televize Nova, velmi dobrý novinář, a protože já jsem věděl, že je vystudovaný psychiatr, tak jsem mu zavolaal. On ke mně okamžitě přijel, chvíli si povídal s mojí ženou v kuchyni, pak přišel za mnou do pokoje, kde jsem seděl v křesle a byl jsem úplně mimo, a řekl mi: „Jedem. . .“ Žena mi připravila nějaké propriety, kartáček, župan a ručník, a jeli jsme do Bohnic, kde mě svěřil do péče svých kolegů¹⁴³. Součástí léčby byla i tzv. arteterapie. To vám řeknou: „Namalujte, co jste. . .“ Někdo tam namaloval dělníka s lopatou, někdo baletku¹⁴⁴, a já jsem namaloval tu slepou ulici v Libni, ve které jsem se narodil. Namaloval jsem ji jako něco, co mě určuje. Nijak jsem nad tím nepřemýšlel, nijak jsem nespekuloval, jako to udělat, abych jim dokázal, že jsem blb. To oni věděli i beze mě, že jsem nemocný člověk. Slepá ulice, to je pro mě prostě něco nekonečně smutného. Nic tam neprojíždí, nikdo tam nechodí.

Pokud jde o negativní důsledek mé první léčby, pojí se s tím, že jsem kapačkou dostával takové porce antidepresiv, že jsem se doslova vznášel. Byl jsem neuvěřitelně šťastný, nic mi nechybělo. Když jsem měl po čtrnácti dnech vycházku, jel jsem do centra, koupil jsem si kytaru, kterou jsem nadržel v ruce zhruba dvacet let, sehnal jsem si zpěvník a začal jsem cvičit. Za tři neděle jsem bez jakýchkoliv problémů složil asi deset písniček. Vždycky jsem večer usínal, do hlavy mi vletěla nějaká melodie a já si řekl: „Když se ti tam udrží až do rána, tak to stojí za to. A když ne, tak je bezcenná. . .“ Byl jsem tak v pohodě a „vysmátej“, že jsem v září, asi po šesti nedělích pobytu v Bohnicích, na vlastní žádost odešel. Zažádal jsem o revers, oni mi ho dali a řekli mi, že kdyby mi bylo špatně, ať se vrátím. No a mě špatně nejdřív nebylo, ale čekal mě šok¹⁴⁵. S ženou a dětmi jsme se rozhodli, že pojedeme na chalupu. Tak jsme jeli do Zahrádek a tam se u mě z ničeho nic projevil absták. To je takový stěhovavý pták. On se vám usadí někde, aniž by tam byl jakýkoliv fyzický problém, a tam škodí. A mě se usadil u stydké kosti a močového

¹⁴³Jan zde během autorizace vyškrtl tři věty, v nichž popisuje tehdejší praxi ubytování pacientů v Bohnicích (pozn. autora).

¹⁴⁴Tato vedlejší věta přibyla až během druhé autorizace (pozn. autora).

¹⁴⁵Zde Jan vyškrtl tři věty, v nichž popisoval důvody, kvůli nimž měla jeho léčba svéráznou podobu (pozn. autora).

měchýře. Ta bolest, to si nedokážete představit. Já si myslel, že umřu. Druhý den těch šílených bolestí jsem si zkusil dát pivo, že mi třeba pomůže alkohol, ale nepomohl. Víím, že jsem ležel před barákem na tzv. spartakiádním lehátku zabalený v dekách. Nemohl jsem moc křičet bolestí, protože by mě všichni slyšeli, ale přišlo mi lepší křičet venku, než vevnitř. Lidé si alespoň nemysleli, že mě vraždí žena. Ta pak šla za mým kamarádem Vlád'ou, který bydlel o tři chalupy výš, a měl auto, já v té době ještě žádné auto neměl, a poprosila ho, aby mě odvezl do České Lípy do špitálu na pohotovost. Tak mě naložil a já jsem celou cestu autem prokřičel. Řekl jsem mu ale, ať se nebojí, že si tím křikem ulevuji od bolesti. On to pochopil a na magnetáku vyhulil Toma Waitse. Já řval, Waits řval taky, a když jsme dojeli do České Lípy, tamní doktoři si mě hned vzali na paškál, mj. i proto, že jeden můj známý, manžel mé bývalé kolegyně z *Mladého světa*, byl (a je) významným českolipským doktorem. Když zjistil, že jsem v nemocnici a co se se mnou děje, zavolal těm doktorům a řekl jim, že nejsem blázen a pokud říkám, že mi je tak hrozně špatně, je to pravda.

Tak mě vyšetřovali a vyšetřovali, až jeden z nich zmáčkl nějaký bod a ono to přestalo bolet. A pak to zmáčkl jinde, a ono se to zase rozjelo, a pak se to zase uklidnilo. Tak na mě chvílku koukali a najednou mi jeden z nich povídá: „Vy berete drogy?“ Já jsem mu řekl, že ne. Ale ptal se mě dál: „A nemůžou to být abstinenční příznaky? Co jste dělal poslední tři měsíce?“ Tak jsem mu poctivě řekl, že jsem ležel v Bohnicích a že do mě v litrech lili kapačky antidepressiv a on na to: „No já předpokládám, že je užíváte dál ve formě tablet. . . “ Na což jsem mu odpověděl, že ne. Na to mi řekl, že se zkrátka nedá nic dělat, že to budu muset prořvat. Zeptal se mě, jestli znám film *Francouzská spojka* a tu pasáž, kdy se Hackman chce dostat z abstinenčních příznaků, je měsíc sám v pokoji a rozbíjí si hlavu o zeď, tak že něco takového mě čeká. Řekl mi, že to bude bolet, ale že to prostě musím vydržet, protože na psychosomatickou bolest není žádný lék. Vlád'a mě pak odvezl zpátky na chalupu, a když jsem řekl své ženě, že mám abst'ák a že to holt budeme muset vydržet, odpověděla mi na to: „Nemusíme. . . Já jedu s dětma pryč a ty si tady řvi sám.“ Tak jsem si tam řval sám. Sám jsem si vařil, nakupoval, no a postupně to nakonec přeci jenom přešlo. Vrátil jsem se do Zahrádek, když už mě nic nebolelo,

jen s malým Kubou, který byl od malička tvrdý a otrlý¹⁴⁶. Měl jsem novou kytaru, nahrávali jsme spolu na magneták písničky, bylo to příjemné.

Když jsem se vrátil do práce, odešel jsem ze všech novinářských funkcí. V té době jsem byl tajemníkem redakce týdeníku *Tvorba*, což byly noviny, které sice vydával ÚV KSČ, ale přesto byly od nástupu Gorbačova velmi neortodoxní. Jaksi ÚV natruc.

(...)¹⁴⁷

Odešel jsem ze všech funkcí, protože jsem si řekl, že nemám zapotřebí se někam pořád honit, politika mě rozčilovala, chtěl jsem jenom psát. Domluvil jsem se s šéfredaktorem *Tvorby*, že budu mít ve třech číslech stránkový a ve čtvrtém měsíčním čísle pětistránkový rozhovor, a že nic víc dělat nebudu. Poprosil jsem ho ještě, aby navrhl mé vyloučení ze strany, protože člověk se z ní sám dostat nemohl, ale on mi sdělil, že jsem vůl. No ono to pak stejně už nebylo nutné. Zkrátka na všechno jsem se vykašlal a opravdu jsem jenom seděl doma a připravoval rozhovory. Pamatuji si, že na první ten dlouhý rozhovor jsem si objednal Jiřího Muchu, spisovatele, dobrodruha a syna Alfonse Muchy, který zemřel v roce 1991, a ještě jsem chtěl udělat rozhovor s Václavem Havlem. Na oba jsem měl nepřímé kontakty a oba mi přes ty nepřímé kontakty sdělili, že pokud to nebude cenzurované, tak že mi rozhovor poskytnou. Ale jakou cenzuru měli na mysli? Copak byla nějaká cenzura? Cenzor jsem byl já. Každopádně oba mi řekli, ať s tím ještě chvíli počkám. Mucha říkal, že zrovna jede do Paříže a vrátí se asi za tři neděle, Havel mi přes prostředníky vzkázal, že by to rád nechal až na začátek ledna. No, a pak přišel 17. listopad, a už to bylo zbytečné.

V blázinci jsem skončil mj. i z hrůzy, kterou jsem měl z tehdejší politiky. V červnu 1989 jsem byl v Moskvě a tam jsem prožil tolik svobody, kolik jsem předtím nikde a nikdy na světě neviděl a asi už nevidím. Víím, že moje měřítko svobody jsou krapet jiná, než měřítko, která v sobě mají úplnou svobodu ekonomickou, ale pokud jde o kulturu obecně, o politickou kulturu, o nepopsatelnou kvalitu a svobodu stovky nových malých divadel, pokud jde o šílené tempo

---

¹⁴⁶Tato věta, společně s větou následující, se v textu objevila až během autorizace (pozn. autora).

¹⁴⁷Zde jsem vyškrtнул osm řádek, kde jsem příliš aforisticky a nepřesně popisoval metody tajemníka ÚV KSČ Jana Fojtíka při práci s novináři (pozn. narátora).

ve vydávání dříve zakázaných a mimořádných knih, pokud jde o svobodu tzv. sdělovacích prostředků, bylo to nepopsatelné¹⁴⁸. Pamatuji si, jak jsem v televizi sledoval přímý přenos z nové dumy a fascinující, téměř hodinovou hádku Gorbačova se Sacharovem.

Když jsem tedy vylezl z blázince, překonal problémy s abstraktem, o kterých už jsem mluvil, a dohodl se s šéfredaktorem *Tvorby*, že odcházím ze všech pozic a zůstávám jen na pozici redaktora, zažádal jsem si, aby mě vyškrtili ze strany. Chtěl jsem se už na partaj vykašlat. Co jsem mohl udělat jsem udělal, co jsem mohl zachránit jsem zachránil, co jsem mohl zpackat, jsem zpackal. Nikomu jsem neublížil, ale oni mi řekli, že to nejde. Prý na to, aby mě vyškrtili, bych musel něco udělat. Až později jsem zjistil, že stačilo, abych přestal platit stranické příspěvky¹⁴⁹. Paradox navíc spočívá v tom, že v té době jsem zjistil, že ti hoši, kvůli kterým jsme my, skutečný proletariát časopisu, dělali užitečné idioty, že ti, kvůli kterým jsme do té partaje zalezli, abychom Mladý svět „zachránili“, že ti si zažádali o vstup do strany v září a říjnu 1989. Oni byli tak neuvěřitelně hloupí, že je ani ve snu nenapadlo, že režim už skoro dva roky neexistuje. Nenapadlo je to ani přes to, že jsem jim v červnu 1989, když jsem se vrátil z Moskvy, doslova řekl, že je konec. Věděl jsem to, jelikož mi to těsně předtím řekl Gorbačovův poradce, manžel mé nejlepší kamarádky, se kterým jsem prochlatal hodně vodky. „Kaniec.“ řekl. Odezva žádná.

Pikantní je, že jistý vlivný pražský politik si podal žádost o vstup do strany 17. 11. 1989 dopoledne. Svrchovanost blbosti v tomto národě byla ukrutná.

Pravda, vzpomínám si, že jelikož jsem se dostal v *Tvorbě* do tzv. nomenklatury městského výboru strany, na jaře 1989 jsem měl nárok na velký družstevní byt¹⁵⁰ někde u Kačerova v takových pěkných domech. Jelikož jsme ale měli dobrý byt na Vinohradech, chtěl jsem to odmítnout. Manželka mi ale řekla, abych ten poukaz někomu dal. Šel jsem tedy za jedním klukem, Láďou, se kterým jsem rád dělal, a dal jsem mu ho. Aby ho ale mohl využít, musel se stát členem strany. Šel jsem tedy za vedoucím naší stranické organizace v *Tvorbě* a poprosil ho, jestli by z Láďy neudělal straníka. Udělal z něho kandidáta a bylo. Když bylo po převratu, tak ten

¹⁴⁸Tato a následující dvě věty přibyly až během autorizace (pozn. autora).

¹⁴⁹Tato věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

¹⁵⁰Velikost bytu se během autorizace zmenšila (pozn. autora).

byť prodal asi za milión korun. Jeden milión tenkrát bylo tolik, kolik je dneska pět.

Nebyl jsem hrdina, na všem, co jsem udělal, nebylo nic statečného. Ani na tom být členem Charty nebylo, pro mne, nic statečného. A to říkám přesto, že minimálně dva z mých vrstevníků, a před rokem 77 přátel, kterým se podařilo v roce 77 Chartu podepsat, byli státní bezpečností tvrdě šikanováni a oba po převratu vysoudili satisfakci¹⁵¹. V této zemi zkrátka byla tak neuvěřitelně hustá nuda, že cesta do Španělska a konfrontace s Národní gardou v Guernice a v Barceloně, nebo několik cest do Nikaraguy a konfrontace s válkou, bylo pro mě něco neuvěřitelně formativního. Tady se nedělo nic. Nuda. Všichni jsme se stýkali, komunisti, nekomunisti. Měli jsme partu, každých 14 dní jsme se sešli v nějakém bytě, kde jsme si povídali, pili víno a nadávali na režim. Nikdy nikdo, kromě jedné skvělé doktorky z oddělení akutní resuscitace na Strahově, mi za to, že jsem komunista, nevynadal. Snažil jsem se jí to vysvětlit tak, jako jsem to vysvětloval vám. Ona mi ale řekla: „To mě ale absolutně nezajímá. To jsou pseudo argumenty. Prostě kdybys nechtěl, tak tam nebudeš.“ A měla pravdu. Protože co jsem zachránil? Nějaký Mladý svět, který pět let po převratu přestal fungovat, protože to nikoho nezajímalo? Nevím. Nedovedu to posoudit. Jediné co vím, je, že tři z nás, kteří jsme byli v *Tvorbě* kamarádi a v partaji, jsme hrozně dlouho váhali, jestli odejdeme, nebo zůstaneme. Čekali jsme na jednu věc. Na Mlynáře, protože jsem měl informace, že se stane generálním tajemníkem partaje a vykope všechny ty blbečky, přejmenuje to na Stranu práce a začne znovu. V tom případě bych neodešel¹⁵². Jelikož se to nestalo, my tři jsme ze strany odešli někdy v únoru 1990.

---

¹⁵¹Tato věta přibyla až během autorizace (pozn. autora).

¹⁵²Zde Jan během autorizace vyškrtnul větu, v níž uvedl ještě jednoho člověka, kvůli němuž by ve straně zůstal (pozn. autora).

Listopad 1989

Listopad 89 byl pro mne chvalitebný¹⁵³. Kdybych byl tenkrát moudrý, jako že nejsem moudrý až doteď, pochopil bych, o co jde. Stejně rozčarování z převratu už jsem zažil ve Španělsku, v Nikaragui, v roce 1968 v Čechách. Já, který měl za sebou tři cesty k iluzi a tři odchody z iluze, jsem si neuvědomil, že se všichni vezeme na vlně štěstí, a že až ta vlna vyprchá, přijde prudká deziluze. Přes všechno, co jsem si předtím slíbil, jsem se znovu vrhl do práce. S dalšími dvěma kolegy jsme v *Tvorbě* vytvořili triumvirát, každý z nás měl právo veta, a vznikly tak absolutně nezávislé noviny, do kterých mohl psát kdokoliv¹⁵⁴. Pravdou je, že to byly noviny spíše od středu doleva, než od středu doprava. To ale nebylo proto, že bychom ty od středu doprava nechtěli tisknout. On tenkrát od středu doprava nikdo nebyl. Všichni byli šťastní, že skončila vedoucí úloha strany, že zřejmě navazujeme na šedesátý osmý rok. Takřka nikdo neměl veřejně vizi, která by to přesahovala. Postupně se vyprazdňovaly některé pojmy a bylo třeba je něčím nahradit. A nejagilnější byli v té době hoši okolo Václava Klause. A už to jelo. Takže já blbeček jsem do toho vlaku nastoupil zpátky. Byli jsme slušné noviny, myslím si, že se nemáme za co stydět, ale vydrželo nám to jen rok a půl, protože jsme udělali jednu chybu. Osobně si myslím, že jsme udělali dobře, že jsme tu chybu udělali. Alespoň já mám kvůli tomu čisté svědomí. Někteří kolegové novináři v některých denících a časopisech, nechci je jmenovat, protože zasvěcení vědí, o čem mluvím, si z novin, v nichž pracovali, udělali akciovou společnost, a přestože je nevytvořili, většina deníků existovala čtyřicet, padesát let, rozdali si akcie. Kdo náhodou dal výpověď, nebo šel do jiné práce den před daným rozhodnutím, tak měl prostě smůlu, i kdyby tam pracoval třicet let. My v *Tvorbě* jsme něco takového rezolutně odmítli a tím pádem jsme skončili. Najednou měl nad námi moc šéf vydavatelského domu Delta,

---

¹⁵³Jan zde během autorizace vyškrtl odstavec, v němž popisoval svou publikační činnost během listopadových dnů 1989 v týdeníku *Tvorba*. Pátral jsem v archivu Národní knihovny a zjistil jsem, že poslední článek, který v *Tvorbě* Janu Kašparovi vyšel, byl otištěn v *Tvorbě* č. 46 z 15. listopadu 1989 (titulní strana viz. G.1, článek viz. G.2) a minimálně do 6. prosince 1989, kdy vyšlo čtyřicáté deváté číslo *Tvorby*, jsem žádný článek, jehož by byl autorem, nenašel. Nenašel jsem ho ani v redakční radě (pozn. autora).

¹⁵⁴Z archivů Národní knihovny vyplývá, že v nové redakční radě, který byla ustavena někdy před 6. prosincem 1989, a jejíž složení je uvedeno na titulní straně čtyřicátého devátého čísla týdeníku *Tvorba* (viz. I.1), byl Oldřich Daněk, Miroslav Holub, Jaromil Jireš, Vladimír Kadlec, Milan Lukeš, Vojtěch Mencl a Petr Tučný (pozn. autora).

později Delta Press, a když se do jeho čela dostal pan Košťál, bývalý technik bývalého vydavatelství Rudé právo, později šéf Občanského fóra, majitel Sparty a ten, který ze všech regionálních novin udělal „německé dcery“, skončili jsme. Řekl, že nevyděláváme, tak ať jdeme třeba na vlak.

Takže jsem zase selhal a já když selžu, tak je to katastrofa. Já nesmím selhat. Šel jsem opět do špitálu, doktorovi jsem jasně řekl, jak mi bylo po minulé návštěvě blbě, a že nechci takové porce antidepresiv, že chci jenom uklidnit a nějakým způsobem si to srovnat v hlavě. Byl jsem tam jen dva týdny a nastoupil jsem zpátky do akciové společnosti Mladý svět, kde jsem vydržel do roku 1995. Pak jsem začal pracovat v Salonu, literární příloze Práva. Byli jsme kulturní příloha, která měla stejný náklad, jako deník. Nutno říct, že když jsme začínali, Právo mělo ještě velký náklad. Teď to jde všechno tak trochu do pytle. Do Salonu přispívali úplně všichni; v té době totiž už byla zformovaná pravice. Pravda, i my jsme měli určité ideové bariéry, např. extrémní pravici bychom nakopali do zadku. Byli jsme na to dva a chtěli jsme být naprosto objektivní a svobodní šéfové, kteří tisknou vše, co je dobré. A bylo nám úplně jedno, kdo to napsal. U nás se po mnoha a mnoha letech vrátil k psaní Karel Kosík, Václav Bělohradský, a s tím, jak začínal Klaus zpochybňovat odboj za bolševika, jak se začínal Chartě smát a říkat, že se jim vlastně nic nedělo, stali jsme se de facto platformou středolevého spektra Charty 77. Byly chvíle, kdy jsme tiskli jenom bývalé chartisty, protože neměli kam psát.

Nedlouho po převratu jsem vrátil stranickou knížku a vstoupil do Uhlovy Levé alternativy, také jsem kolaboval s anarchisty, ale moje aktivita v tzv. reálpolitice skončila přesně v den, kdy vyšlo Cibulkovo Rudé Právo se seznamem agentů. Když jsem se tam našel, přestala mě denodenní politika zajímat, přestala mi patřit. Věnoval jsem se chalupaření, dětem. Léčil jsem si své tvrdé procitnutí a rozčarování. Dodnes jsem Cibulkovi za jeho čin vděčný, přestože ho mám rád jak osinu v prdeli¹⁵⁵.

V roce 1999 to se mnou prásklo na záchodě. Žena mi zavolala sanitku, která mě odvezla na neurologii do nemocnice Na Františku. Tenkrát jsem pil. Nepil jsem hodně, ale pil jsem každý den. Dělal jsem to tak, že jsem nepil do deseti večer, pak jsem vzal psy na procházku, nechal jsem si do velkého džbánu nalít čtyři piva

¹⁵⁵Celý tento odstavec přibyl až během autorizace (pozn. autora).

a do velké placatice dva velké rummy. Pak jsem šel domů, sedl si k psacímu stroji a psal jsem, dokud jsem to nevypil. Takhle jsem to dělal každý den. Potřeboval jsem alkohol ne jako něco, co mi přinese potěšení, ale jako benzín, bez něhož bych nemohl v práci podávat takové výkony, jaké jsem podával. Měl jsem ten zvyk, že jsem vždycky všechno dělal na poslední chvíli. Osmdesát procent všech svých článků jsem dělal v noci na ten den, kdy jsem je měl odevzdat. Celou noc jsem nespál, článek jsem dodělal, běžel jsem na Starostrašnickou, chytil taxíka, nechal se odvézt do Panské – to bylo v časech, kdy jsem pracoval v Mladém světě v prvním období, za bývalého režimu – tam jsem článek odevzdal a upadl jsem do nejbližšího křesla, v němž jsem si tak hodinu, dvě pospal. A na konci druhého tisíciletí jsem zjistil, že už nemám vůbec žádnou motivaci, že mě má práce vlastně vůbec nezajímá. V nemocnici mi dělali všechny možné testy, na hlavu mi dali takovou tu čepici; zkoumali, jestli nejsem epileptik. Od zdravotní sestry jsem věděl, že mě čeká pohovor u psychiatra, a tak jsem se na to opravdu sofistikovaně připravil. Cílem veškeré mé přípravy bylo, aby mi ten psychiatr nezakázal pít alkohol. Měl jsem to v hlavě sesumírované naprosto dokonale, byl to projev, za který by se nemuseli stydět ani politici ze starého Říma. Tak jsem k němu šel a říkal jsem si, že to zvládnou. Přišel jsem do ordinace, seděl tam chlap asi o deset let mladší, tak jsem se nadechnul a on mi říká: „Já od vás nechci vůbec nic slyšet. . . Sedte a mlčte.“ Koukal se na anamnézu, nechal si poslat kopii mého spisu z Bohnic, pak ji zavřel, podíval se na mě a řekl: „Takže máte dvě možnosti. Buď umřete, anebo přestanete pít. Pokud chcete umřít, tak pijte dál, pokud nechcete umřít, tak okamžitě přestaňte, já vám dám tahle antidepresiva a nashledanou.“ Celý dům mého projevu, který jsem si připravoval, byl najednou v troskách. Neměl jsem možnost cokoliv říct, jenom jsem vytřeštěně koukal. Ten den, 15. 3. 1999, jsem skutečně přestal pít a vydrželo mi to velmi dlouho.

Útěk do Spojených států

Jako jsem měl boží vnuknutí k mesianismu, tak stejným způsobem jsem spáchal jednu ze svých největších, ne-li vůbec největší blbost v životě, kterou byl útěk do Spojených států. V té době jsem byl absolutní abstinent, duševně naprosto zdrav, bez jakýchkoliv léků, v práci mi to šlo, a přesto jsem to udělal.

(. . .)¹⁵⁶

11. září 2001 jsem se v jednu hodinu ráno vrátil z pracovní cesty do Izraele. Když jsem vylezl z letadla, chytil jsem taxíka, dojel jsem domů a lehl si do postele, protože ráno jsem šel do práce. To jsem ještě pořád pracoval v Salonu Práva, jehož redakce byla minutu pěšky od mého bytu, ideální zaměstnání. Když jsem se vzbudil, šel jsem do práce. Tam na mě byli všichni hodní, já byl hodný na ně, měl jsem práci, a tak jsem pracoval. Najednou mi na pevnou zavolal kamarád. Říkám mu: „Ahoj, Oldo. . .“ Myslel jsem si, že se mě bude ptát, jak bylo v Izraeli. Olda na to: „Nic nechci, hele, já to teď okamžitě položím, ty si jenom zapni televizi. Máte v práci televizi?“ „Máme, co se stalo?“ zeptal jsem se ho. Řekl mi, ať si zapnu televizi, a položil telefon. Tak jsme zapnuli televizi. Zapnuli jsme jí těsně před tím, než to vlítlo do druhého dvojčete. Všichni jsme z toho byli vytřeštěný. V té době jsem si už delší dobu formálně psal s jednou ženou, českou emigrantkou v USA. Celý měsíc jsem byl nejlépe informovaný člověk v republice, co se události ve Spojených státech týče, protože ona mi každý den, naprosto svědomitě a z vlastní volby, psala svodky z amerických novin. Takže to, co se u nás lidé dozvěděli pozdě večer z rádia nebo až druhý den z novin, jsem věděl už den předtím ráno. Tak jsme se s tou ženou sblížili, já jí ještě poslal básničku, kterou jsem napsal 12. září, a která byla určená Ludvíkovi Kunderovi, protože ode mě chtěl nějakou básničku do nejúspěšnější knihy, která mu kdy vyšla a která se jmenuje *Piju čaj*. Já jsem mu původně poslal takovou dosti blbou, ale protože byl ještě čas, tak jsem mu poslal jinou, tu z 12. září, která se jmenuje *Den poté*¹⁵⁷. Tu jsem poslal i jí, a protože ona je výtvarnice, udělala z toho koláž, poslala mi ji nazpět, a tak to začalo. Začal jsem být virtuálně nevěrný. Trvám na tom, že když si člověk za zády

¹⁵⁶Zde jsem škrtnul pasáž, v které popisují psychickou proměnu alkoholika v abstinenta, ale na někom jiném než na sobě (pozn. narátora).

¹⁵⁷Upřesnění, kterou že básničku Jan Ludvíkovi Kunderovi poslal, přibylo až během autorizace (pozn. autora).

své ženy píše s jinou ženou a baví se s ní o všem možném, o podstatných věcech nebo i o takových, jako jsou vztahy a city, a posílají si pusy, je to nevěra. A já nevěru prožívám ukrutně blbě. Ona mi zorganizovala první cestu do Spojených států, připravila mi itinerář, dohodla mi sedm akcí, jednu lepší než druhou. Právo mi zaplatilo letenku a dalo mi na tři neděle poloviční diety. První návštěva byla skvělá, protože jsme opravdu makali. Přivezl jsem do Čech sedm reportáží a pět z toho jsem vydal, už si ani nepamatuji kde. Při prvním pobytu jsme se sblížili opravdu. Řekl jsem jí, že se vrátím natrvalo, ale že s ní nechci bydlet v jejím domě. Ona měla na pozemku tři domy. Jeden nový, ve kterém bydlela. Pak tam byl malý srub, který postavila se svým bývalým manželem. Byla to spíš lovecká chata. Jejím bývalý muž si tam vyráběl broky, byla tam kvanta pušek, arzenál. A pak tam byl ještě jeden menší dům, který pronajímala. Nechtěl jsem s ní bydlet v domě, protože byla lehce dominantní, a když nebylo po jejím, zuřila. Byla zvyklá vést lidi, na konci své kariéry pracovala na významné pozici v Hollywoodu. Po Formanovi to byla zřejmě nejúspěšnější Češka ve městě snů, ale nikdo o tom nevěděl, nikoho to nezajímalo. Forman ji chtěl dokonce vzít s sebou, když v Praze točil Amádea. Chtěl, aby mu dělala hrubý sestřih denních prací, ale Češi jí nedali vízum. Pak se nějak chytla s manželem, vykašlala se na Hollywood, a koupila si obrovský pozemek, na němž bydlela se synem¹⁵⁸. V době, kdy jsem se tam objevil, trávil syn většinu času studiem na univerzitě, takže jsme ho skoro neviděli. Ale když se tam náhodou vyskytl, tak jsem odcházel do lesa, protože na něj jsem nervy neměl. Jen tak pro parádu jsem si s sebou nosil jednohlavňovou brokovnici, mimořádně kvalitní italskou zbraň. Taky jsem měl psa. Byl její, ale silně si na mě zvyknul a rád se mnou chodil. Bylo to krásné. Chodil jsem po lesích, po loukách, tam je tolik prázdného prostoru, že si to Evropan nedovede představit. Široko daleko nebyla vidět žádná jiná usedlost, a přitom je tam všude vidět zhruba na tři kilometry. Dal jsem si za úkol, že z jejího lesa, který byl velký, udělám do konce života normální evropský les. Ne nějaký přepychový, chtěl jsem tam udělat stezky, vykloučit špatné stromy, pár dobrých prodat na dřevo, stával se ze mě lesník. Když jsem tam byl poprvé, nějak jsem se s ní pohádal a řekl jsem jí, že půjdu do té Tonyho chaty, dám si tam kamna, našel jsem totiž jedny fungl nové litinové v garáži, ani nevěděla, že

¹⁵⁸Během autorizace zde Jan vyškrtl větu, v níž blíže popisuje chování syna své tehdejší přítelkyně (pozn. autora).

je tam má, postel tam byla, stůl tam byl, televize tam byla, co víc jsem si mohl přát. Řekl jsem jí, že když bude tak hodná a pozve mě na jídlo, tak že přijdu, no a když mě nepozve, tak se nic nestane. Protože už zjistila, že jsem takový trochu solitér, tak na to přistoupila, a tak jsem tam měl i svůj sroubek s verandou. Měla na pozemku malý rybník plný pstruhů, které jsem krmil, občas jsem dva, tři vytáhl, snědli jsme je, a tak jsme si tam žili.

Ve Spojených státech amerických jsem se naučil pít „red beer“, což je takové demokratické pivo. Je to pivo smíchané s tomatovou šťávou. Šťáva zbarví jakékoliv pivo do červena, takže nikdo neví, co pijete. Nutno říct, že ve Spojených státech, když vám svítí všechna světla a jedete rovně, tak vás nikdo nezastaví. Mě to demokratické pivo hrozně vyhovovalo. Když jsem tam občas jel na pivo, třeba když jsem se porafal s ženou, na jejímž pozemku jsem bydlel, byla to česká emigrantka, která mluvila dokonale anglicky i česky, nechal jsem si to red beer namíchat tak, že tam skoro žádné pivo nebylo. Na baru bylo asi patnáct píp, a mohli jste si dát jak pětiprocentní blemc, který pijí Američani, a o kterém jeden můj známý říkal, že to chutná jako voda, když s ní umyjete schody, tak kvalitní pivo. Ti frajeři, kteří tam chodili, do sebe třeba koplí dvě kanadské osmnáctky, jednu dvojitou whisky, a jeli domů. Zpočátku jsem si dával kolu, ale všichni ti chlapi, ti dřevorubci, co tam byli, se na mě tak jako divně koukali. Byl jsem tenkrát v dobré kondici, protože jsem od rána do večera pobíhal po lese s motorovkou, a dával jsem si kolu. Jednou jsem tam tak seděl, zase jsem si chtěl dát tu kolu, a koukám, v celý hospodě jenom jedno pivo. Všichni ostatní měli něco červeného. Když jsem se vrátil domů a zeptal jsem se, co je to červené, co pijí chlapi v hospodě¹⁵⁹. A má milá na to: „To je „red beer“, to si řekneš hospodskému, jaký chceš pivo, kolik ho chceš do sklenice a on ti zbytek dolije tomatovou šťávou. Nikdo tak neví, jaký pivo piješ. . . “ Neuvěřitelně demokratická věc, jedna ze dvou věcí ve Spojených státech, která se mi doopravdy líbila. Tou druhou věcí byla práce v lese. Jinak se mi tam nelíbilo vůbec nic. Zejména lidi jsou tam divný. Když jsem se podruhé a definitivně vrátil do Čech, přivedl jsem do rozpaků mnoho výčepáků, když jsem po nich chtěl, aby mi pivo míchali s tomatovou šťávou. Nicméně obvykle jsem uspěl a začal jsem tím bavit české lidi po hospodách. Takhle jsem pil až do roku 2006.

---

¹⁵⁹Při druhé autorizaci zde Jan vyškrtнул větu, v níž blíže popisoval náтуру své tehdejší přítelkyně (pozn. autora).

Návrat do Čech

Díky tomu, že jsem za sebou při odjezdu do Států spálil všechny mosty, nemohl jsem v Praze najít práci, a tak jsem začal pracovat v továrně. Pálení mostů je pro mě typické, nutím se tím, abych opravdu uskutečnil to, pro co jsem se rozhodl. Všechny jsem při svém odjezdu tak naštvál, že když jsem se vrátil, nikdo se mnou nemluvil. Před odjezdem jsem byl novinářské eso, ale po návratu po mně z principu nikdo ani neštěkl. „Co já se jich budu doprošovat,“ řekl jsem si a šel jsem do tiskárny na noční balit noviny¹⁶⁰.

Můj útěk měl sice svou dobrou dohru, ale až po tolika letech, že mi za to už nikdo není vděčný. Když jsem se vrátil, žena mě nejdřív nechtěla vzít domů, ale pak se nade mnou slitovala. Zprvu se mnou vůbec nemluvila, ale po nějaké době jsme spolu začali mluvit a fungovat, ale bez lásky, bez vztahu. Jako pragmatická rodina jsme fungovali od roku 2003 do roku 2007. S mou druhou ženou nebyl lehký život. Byla tvrdá na sebe i na ostatní, ale byla ideální partnerkou v tom smyslu, že člověk na ní mohl delegovat všechno a být jenom vykonavatelem jejích rozhodnutí. Teď, když žiji sám, zjišťuji, jaká je to dřina, si ten život ukočírovat. Po deseti letech, co jsem od ní odešel, mi poděkovala, že jsem od ní odešel, protože si konečně mohla najít normálního muže. Teď s ní vycházím jako s dobrou kamarádkou.

Svou druhou ženu mám pořád rád, ale bohužel jsem se s ní díky své vlastní blbosti po pětadvaceti letech manželství, během něhož jsme dali život dalším dvěma dětem, dvěma klukům, rozvedl. Abych byl přesnější, rozvedla se se mnou ona. Kdo by taky chtěl žít s takovým imbecilem.

Tvrdím, že páchat dobro je stejně špatné, jako páchat zlo. Mezi tím vlastně není žádný rozdíl. V obou případech lidem ubližujete. A nejvíc ubližujete sobě. Manický altruista podle mě pomáhá jiným, aby nemusel být sám se sebou, aby nikdy nebyl jen on, aby nikdy nemohl přemýšlet o sobě jako o člověku, který je plný chyb a vin. V roce 1972, když jsem se jednoho rána probudil jako nový člověk a vecpal jsem do sebe mesiášský komplex, v tu chvíli jsem se vědomě rozhodl, že budu páchat dobro, čímž jsem se dopustil toho nejhoršího, co člověk může udělat. Začal jsem být pyšný, což je vůbec nejhorší vlastnost, kterou může člověk mít.

---

¹⁶⁰Během autorizací zde Jan vyškrtнул větu, v níž popisoval jeden svůj tehdejší každodenní rituál (pozn. autora).

Když musíte pomoci Karlovi, Frantovi, Pepovi, tomu s diplomkou, tomu odvozit prkna na chalupu, tomu sehnat místo, toho ochránit před výpovědí, tak na sebe prostě nemáte čas. A všichni vám samozřejmě za takové věci děkují a všichni o vás říkají: „Takový to je slušný člověk, nikoho nepodrazí. . .“ No jo, ale ten slušný člověk neexistuje, je to jenom obraz člověka. Člověka, který dělá vše, co může, aby nemusel být sám se sebou, protože sám se sebou není schopen vyjít.

Vůbec nejtěžší v životě je smířit se sám se sebou. Smířit se s tím, jaký člověk je.

Poznámka narátora č. 1

Za „protože jsem se opět zamiloval“ končí autorsky redigovaná zpověď narátora a začíná, z narátorova hlediska, chaos, za který si může sám¹⁶¹.

Nevím (nevím dnes, 21. 8. 2014, kdy „autorizuji“ celý zbytek textu), jak kolega Špetlík naloží se zbytkem, tedy s 37. 286 slovy.

Důvody mého (narátorova) selhání mohou působit legitimně, ale co je komu do toho. Když se jeden k něčemu zaváže, má to splnit, i kdyby na chleba nebylo.

Chci říct: vyviňuji Radima Špetlíka ze všech trampot, které jsou s touto bakalářkou spojeny. Vše jde za mnou, ke všemu za učitelem, který žánr životopisná zpověď učí. Snad bude mít svůj hlubší smysl i (z mého hlediska) bastard, který nabízím. Proč si myslím, že to bude mít hlubší smysl, vysvětlím později.

Nyní tzv. seznam objektivních důvodů, které mi nedovolily chovat se jako narátor-profesionál.

1. Začali jsme natáčet na jaře loňského roku přes *Skype*, přes *Skype* bez obrazu, protože jsem na tom trval¹⁶². Dnes už nevím proč a nechápu to, protože to je zcela v rozporu s mými zásadami (za každou cenu face to face).
2. V dubnu 2013 jsem se sesypal, když jsem zjistil, že moje tehdejší manželka si (bez mého vědomí, natož souhlasu) vypůjčila celkově 750.000,- korun a není je sto splácet, takže jde značná částka za mnou (tehdy ještě manželem), a že když se na splácení nebudu podílet, půjdu do exekuce. Tehdy jsem už bydlel sám v malém sklepním bytě ve Strašnicích, ale pár věcí, o které bych nechtěl přijít, jsem měl. Princip „zklamávání“, o kterém se výše v mnou redigované části zmiňuji, mne naprosto ochromil a moje životopisná zpověď mi byla vzdálená jak Pluto.

---

¹⁶¹Toto rozdělení textu, na autorsky redigovanou zpověď narátora a na chaos, nedává dle mého soudu smysl. Text, který jsem dal Janovi k autorizaci, nebyl chronologicky uspořádaný. Dohodl jsem se s ním, že z přepisů, které jsem mu poskytl, pouze vyškrtná to, co nechce, aby se dostalo na stránky mé práce, ale že veškerou redakci, včetně chronologického uspořádání textu, provedu já. Když jsem tedy při závěrečné redakci provedl chronologické uspořádání autorizovaného textu, „chaos“ se stal „zpovědí“ a věta „protože jsem se opět zamiloval“ změnila své místo. Vzhledem k tomu pozbývá na platnosti i několik následujících odstavců (pozn. autora).

¹⁶²Pokud se správně pamatuji, Jan netrval na tom, že chce se mnou vést pouze audiohovory, nýbrž tvrdil, že doma nemá webkameru (pozn. autora).

3. V červenci 2013 jsem se za pomoci právníka srovnal, přestal panikařit a začal se chovat efektivně + a) koupil jsem si psa, takže jsem nebyl sám, b) začal jsem splácet ty části dluhu, které mne mohly ohrozit – nakonec to bylo „pouhých“ 250.000,- korun. Myslím, že někdy v té době (srpen 2013) jsme s Radimem Špetlíkem dokončili nahrávání slavnostním způsobem – face to face v hospodě¹⁶³.
4. 1. září 2013 jsem dostal mrtvici, lehkou naštěstí, ochromila mi jen levou ruku, takže po sedmi týdnech cvičení a prášcích jsem se srovnal. V průběhu téhož září mi kolega Špetlík poslal přepis mnou řečeného – a já se zhrozil. Vylekaly mne moje žvásty, mé hyperboly, mé nepřesnosti, celkový chaos mé výpovědi. Zůstal jsem v klidu, jist si tím, že mám dost času vše upravit, upřesnit, narovnat. To nebyla práce Radima Špetlíka, to byla práce moje, práce narátora, který je navíc učitelem tohoto žánru – a profesionál. Říká se tomu autorizace¹⁶⁴.
5. Při pro mne banálních kontrolních testech, které byly nutnou součástí doléčení zářijové mrtvičky, mi na echu srdce zjistili tzv. „dilatační kardiomyopatii – těžkou systolickou dysfunkci – 25 procent“. Tak složitě zní anamnéza, která ve skutečnosti říká, že mám nemocné srdce, že levá komora je na tom blbě a že mi ze srdce místo 75 procent krve z té, která do srdce vtéká, vytéká pouze 25 procent. To se stalo v říjnu 2013 a od listopadu téhož roku jsem se stal štamgastem motolské nemocnice. Byl jsem tam dlouhodobě čtyřikrát, aniž bych měl sebemenší chuť přerušit výuku, která na to, podle mého, tak jako tak trochu doplatila – byl jsem často nucen přejít na e-learning, jednou jsem dokonce vyučoval celou hodinu přes hlasitý odposlech mobilu. Ale studenti naší fakulty jsou výjimeční lidé (někteří určitě), takže jsem zimní semestr 2013 i letní semestr 2014 odučil, v prvním případě oznámkoval, v druhém tak učiním první zářijový týden¹⁶⁵.

---

¹⁶³Poslední nahrávku jsme opravdu pořídili v srpnu 2013, ale nikoliv v hospodě, nýbrž každý u svého počítače, přes komunikační program *Skype* (pozn. autora).

¹⁶⁴Můj a Janův výklad toho, co znamená „autorizovat“ text, se liší. Blíže jsem o tom pojednal v druhé kapitole této práce (pozn. autora).

¹⁶⁵V první autorizaci uvedl Jan časnější termín (pozn. autora).

6. Od ledna podnes jsem absolvoval tři operace srdce. Měl bych být v září naprosto fit. O velikonocích jsem pro změnu strávil dva týdny v nemocnici Na Vinohradech, protože mi odešla páteř a já musel chodit po čtyřech. Sblížil jsem se se psem, ale bolelo to. Skončil jsem po dalším srdečním selhání na JIP a poté na nekonečných prohlídkách, které zjišťovaly příčiny páteřního defektu. Bezvýsledně. Nyní již diagnózu znám, je v podstatě banální a léčím to.
7. Po celou tu dobu jsem si říkal, že do konce června moji životopisnou zповěď zredigovat stihnu. Říkal jsem si, tak jsem to odhadoval, že stačí deset dnů a vše bude mít stejné kontury a řád jako první krátká, ale hotová část. Stačil jsem se mezitím i přestěhovat ze strašnického sklepa do suché a pěkné garsoniéry na Vinohradech. Měl jsem, zkrátka, všechny podmínky pro to, abych práci dokončil.
8. Den poté, co jsem si k práci sednul, mi pod auto vběhla (večer, v Nuslích) jedenáctiletá dívka a já ji (bez ohledu na to, že z její viny) zdevastoval. Otok mozku, podezření na zlomeninu spodiny lebeční, otok plic, otok jater, nefunkční ledviny, zlomeniny pánve a stydké kosti, zlomená pravá ruka v předloktí. Nehodlám Vás unavovat popisy pojmu šok a psychického stavu nevinného viníka. Krátce: čtyři dny jsem nespál, ona spala v umělém spánku. Vyklubala se z ní zázračná bytost s neuvěřitelnou regenerační schopností, s obrovskou vnitřní silou, bojovnice. Za tři týdny půjde (pokud nenastanou komplikace) domů. Nyní má „jen“ dvakrát našťápnutou pánev, jednou stydkou kost, ruku v sádře a občas ji pobolívá hlava. Snáší to se stoickým klidem a s humorem. Byl jsem v nemocnici podívat se na ni (se souhlasem rodičů). Jsem nyní strejda Honza a ona moje nová neteř Bětka¹⁶⁶.
9. Když se Alžběta probudila z umělého spánku a já začal spát, napadlo mne, že to je vyšší moc, že pánbůh docela prostě nechce, abych své bezbřehé skypové

---

¹⁶⁶O tom, že srazil dívku, mě Jan informoval na našem posledním osobním setkání 13. 8. 2014. Když jsme se sešli, zhruba třicet pět minut mi líčil své plány na léto, na mou otázku, zda je již autorizace hotova, odpověděl, že vše je v pořádku, a pak teprve mi řekl, že před několika dny srazil svým autem dívku. Na závěr mi řekl, že autorizace opět hotova není (pozn. autora).

výlevy moc neupravoval, že to musím nechat tak, jak jsem to napovídal, ať už z toho vylezu jako sebevětší blb. A u toho zůstalo.

10. V úvodu jsem napsal, že, snad, bude mít svůj hlubší smysl i bastard, který nabízím. Řekl jsem též, že vysvětlím, proč si myslím, že to bude mít hlubší smysl. Inu: důvod mého optimismu spočívá v tom, že z mého hlediska má špatná životopisná zповěď svou cenu pro své zřetelné chyby. Už se těším na seminář, kde budu studenty za své chyby tvrdě peskován. Víím, že si tuto dlouhou poznámku mohu dovolit proto, že nejsem obyčejný narátor, ale učitel žánru, v kterém jsem selhal. Nechť je mi toto privilegium prominuto.
11. Nevím, po pravdě řečeno, co bude následovat za touto poznámkou. Znáím jen materiál, který má kolega Špetlík k dispozici. Jediné, co s ním udělám, aniž bych změnil chronologický chaos, svá hyperbolická hodnocení, tu své sebe-mrskáčství, tu své vychloubání, je to, že vyškrtám – a Vy díky značce (...) to poznáte – ta místa, která by (mj.) snadno mohla být předmětem žaloby na ochranu osobnosti – zároveň za každou značkou (...) zmíním přibližný obsah toho, co jsem vyškrtнул, aniž bych zmínil jména¹⁶⁷.

Jan Kašpar, 16. 7. 2014

---

¹⁶⁷Značky (...) jsem v textu ponechal, ale nástín obsahu toho, co bylo vyškrtnuto, jsem přesunul do poznámek pod čarou (pozn. autora).

Poznámka narátora č. 2

1. Ve své zpovědi jsem opomněl zdůraznit fenomén Skaut, Sokol a jedináček. Všechny tři pojmy souvisejí s tím, že moje výchova nebyla výchovou privilegovaného dítěte bez sourozenců, ale naopak. Právě proto, že jsem sourozenec neměl, měli moji rodiče obavu, aby se ze mě nestal prominentní vůl, takže přitvrdili.
2. Připravil jsem si jako přílohu pro tento text mnoho citátů, abych jinými nahradil sebe. Nejvíce jich bylo z deníků Alberta Camuse, které považuji (ctitelé A.C. ať prominou) za jeho nejlepší a nejpoctivější texty. Jeho popisy jsou v těchto Denících úchvatné. Ani jeden citát zde nenajdete, protože jsem se v čase autorizace stěhoval, a všechny knihy mám dosud ve sklepě. Dostat se k nim je v podstatě nemožné.
3. Chtěl jsem také zmínit (jako formativní skutečnost) rychlosti proměn ve 20. století, jehož druhou polovinu jsem prožil na vlastní kůži, a tu první přes paměť prarodičů. Nemyslím, že by existovala epocha, která by takovým tempem, jakým jsme to prožili my, změnila vše základní (kromě člověka). – šílené tempo proměn vypadalo jako „pokrok“, ale myslím, že mělo kontra-produktivní účinek. Není možné adaptovat se ve zralém věku na tento trysk bez následků. Vysvětlit však tento fenomén beze zbytku na tak krátké ploše v podstatě nelze. Je to téma na obsáhlý a poměrně složitý text.
4. Ze stejných důvodů jsem vyškrtl i závěrečnou nahrávku. Takovou porci tak těžkých témat (mé postupné smiřování se s novými popřevratovými mýty a nepravdami – povznesení se nad ně) + vpravdě shakespearovské (a tragikomické) drama mého útěku do USA, mého vztahu k L.S.? a mého nenávratu k ní, nesvedu „odvyprávět“ bez zjednodušování a anekdotických zkratk, což je přesně to, co si tato témata nezaslouží.
5. Pokud by někdo mohl nabýt dojmu, že svoji spolupráci se Státní bezpečností bagatelizuji a ospravedlňuji, chci jednoznačně říci – považuji toto své selhání za, v podstatě, neomluvitelné.

6. Ve svém tzv. „oficiálním“ životopise (následující poznámka) se zmiňuji o hledání „třetí cesty“. Stručně: dnes vím, že žádná třetí cesta neexistuje, že neexistují ani dvě cesty, že existuje jen jedna jediná – žít v míru sám se sebou, nebát se a nelhat.
7. Když po sobě svoji fragmentární zpověď čtu, zjišťuji, že jsem zbytečně kritický ke svým rodičům. A navíc dost pitomě. Jedním dechem je trestám a zároveň ospravedlňuji jejich chování ke mně jakýmsi kontextem doby. Ve skutečnosti jsem jim už dávno odpustil vše, co mě bolelo. A jsem jim vděčný za to, že mě vychovali tak, jak mě vychovali.
8. Je mi jedno, pokud bude někdo následující větu chápat jako nemístnou servilitu. Píšu ji s chladnou hlavou a jist si jejím obsahem. Děkuji Janu Sokolovi, Zdeňku Pincovi, Láďovi Benyovszkému, Josefu Kružíkovi a . . . (je jich na naší fakultě hodně) za to, že mohu na stará kolena dělat práci, za kterou se nestydím a kterou mám rád.
9. Ve své zpovědi nezmiňuji třetí cestu do Nikaragui (1984), kde jsem mj. česal kávu (s brigádou dobrovolníků SSM) a opět sbíral básničky. Nedělo se při tom nic nad rámec mých předchozích dvou zkušeností, byla občanská válka, ale naším plantážím se vyhnula. Za tuhle cestu jsem dostal třetí zlatý odznak Julia Fučíka (veřejně), čtvrtý jsem dostal za svoji hyperaktivitu okolo kampaně Paměť, to už bylo v čase sovětské perestrojky, a já toho chtěl využít (soudruzi řekli zneužít) pro lehce reformní pohled na československé dějiny po druhé světové válce. Neprošlo mi to. Čtvrtého Fučíka jsem dostal opět inkognito, ale ne na záchodě, ale poštou, protože jsem tenkrát jsem definitivně nasral soudruha Fojtíka. Nevím o žádném pitomci, který má čtyři zlaté odznaky Julia Fučíka, z toho dva „ilegálně“. Nevadí mi to. Fučíka mám rád. Byl to skvostný provorepublikový děvkař a výborný novinář a za německé okupace věděl, co dělá a jaké to bude mít důsledky. Udělal to, nebyl práškač (jak nám bylo desítky let neoficiálně vnucováno), a umřel, jak se sluší, pod sekyrou.
10. Zdeněk Pinc mi napsal jako dedikaci do své knížky *Ovád obce* větu (necituji přesně, protože kniha je ve sklepě pod hromadou jiných knih): „Mám rád

lidi, kteří, ač Havel, si říkají Kašpar.“ Myslím, že tato věta inspirovala mě i kolegu Špetlíka k názvu této zpovědi¹⁶⁸.

11. Myslím, že červenou linkou mé zpovědi je moje celoživotní fascinace „dobrou smrtí“, moje neustálá a podvědomá snaha vyhledávat ji a doufat v ni. Moje žena měla pravdu, když mi u pomníku v Újezdu nad Lesy připomněla rozporuplnost mého osudu: chtít dobře žít (v pravdě) a zároveň (a v podstatě ve stejnou chvíli) dobře umřít (v pravdě). Vyprávěl jsem, že Honza Plecháček umřel zbytečně, protože proti takové přesile kreténů se nedalo vyhrát, ale není to pravda. Honza „umřel dobře“, protože to alespoň zkusil.

---

¹⁶⁸Podle mého soudu by měl být název práce co nejinformativnější. Osobně bych se spokojil s názvem „Životopisná zpověď Jana Kašpara“ (pozn. autora).

Poznámka narátora č. 3

Přikládám svůj „oficiální“ životopis, který vyšel zhruba v roce 2007 jako součást několikaleté literární encyklopedie na pokračování v týdeníku *Salon*. Tato encyklopedie byla koncipovaná jako záplata na díru v oficiální literární encyklopedii Literárního ústavu AV, která řadu autorů z řady důvodů opomněla. Že opomněla mě (prý autora „nejvýznamnější básnické sbírky pro dospívající 80. let“) mi je lhostejné. Že opomněla ale např. Karla Kosíka, nejpřekládanějšího českého filosofa všech dob, autora skvělých filosofických črt, psaných básnivou a mimořádně kompaktní a jedinečnou češtinou, které vyšly po převratu v knihách *Století Markéty Samsové, Jinoch a smrt* a *Předpotopní úvahy*, mi hlava nebere¹⁶⁹.

---

¹⁶⁹Vzhledem k tomu, že v podstatě identický životopis je uveden ve druhé kapitole této práce, rozhodl jsem se životopis podruhé již neuvádět (pozn. autora).

Poznámka narátora č. 4

Za čtyřicet let psaní mi vyšla spousta rozhovorů se spoustou lidí. Ty, které i dnes stojí za zmínku, se vejdou na prsty dvou rukou. Za nejdůležitější z nich považuji rozhovor s již zmíněným Karlem Kosíkem, protože vypovídá nejen o narátorovi (Kosík), ale i o mně (tazatel). Je to jediný takto koncipovaný rozhovor, kterého jsem se v životě dopustil, ale zde má své opodstatnění, protože moji životopisnou zповěď podtrhuje.

Karel Kosík: Čest demokratů je v poctivosti

Jan Kašpar

Karel Kosík je významný český filosof. Narodil se v roce 1926 v Praze, v roce 1945 absolvoval reálné gymnázium ve Slovenské ulici na pražských Vinohradech, v roce 1944 byl zatčen gestapem pro odbojovou činnost v ilegální organizaci Předvoj a strávil více jak půl roku v Terezíně, po válce studoval na univerzitách v Praze, v Moskvě a v Leningradu. V roce 1968 byl jedním z hlavních protagonistů Pražského jara, v roce 1969 byl politicky a publicisticky umlčen, v roce 1975 se jako jeden z prvních zavržených vzbouřil a napsal otevřený dopis Jeanu-Paulu Sartrovi, který vyšel v pařížském deníku Le Monde. Po převratu v roce 1989 přednášel necelý rok na Filozofické fakultě Karlovy univerzity, od roku 1991 sedí u psacího stolu v Nerudově ulici nebo pod červeným slunečníkem na chatě ve Všenorech a píše politické a filosofické eseje, které vycházejí zejména v literární příloze Práva Salon. Knižně publikoval mj. velkou studii Česká radikální demokracie (1958), svůj základní filosofický text Dialektika konkrétního (1963) a soubory filosofických črt Století Markéty Samsové (1992) a Jinoch a smrt (1995). Sešel jsem se s ním pro následující rozhovor mezi 25. říjnem a 17. listopadem čtyřikrát. Magnetofon dvakrát odmítnul a dvakrát připustil jako tolerované zlo: obával se formulačních nepřesností v mluveném slově, přiznal, že všechna jeho dosavadní interview (tuzemská i zahraniční) byla psaná. Při prvním setkání byl vlídný, vyprávěl o svém sokolském a fotbalovém mládí, o mamince, o předválečných Vinohradech, o svém

pozdním přátelství s filosofem Janem Patočkou, o tom, že mu maminka na stará kolena vyčítala, že jí nikdy tak pěkně nepoděkoval za štrůdl jako Patočka; nahrávat jsem nesměl. Při posledním setkání byl mrzutý, na rozloučenou mi řekl: „Gestapo mě zatklo 17. listopadu 1944. Dneska je to 55 let. Také tehdy byl nevlídný podzim, ale teprve dnes mne přepadá smutek. Mělo to všechno vůbec smysl, ptám se?“. Doufám, že mělo. Omlouvám se čtenářům, že v tomto rozhovoru je Kašpara více než je v Salonu běžné. Není to exhibice. Je to proto, že s Karlem Kosíkem nelze vést interview, jen rozhovor (či dialog, řekl by K.K.).

... žil jsem s maminkou poté, co se rozvedla s tatínkem, ve Slezské ulici číslo 11 v pátém patře. Z toho domu mě odvedlo v roce 1944 gestapo. Byt měl balkon do ulice, v domě byl výtah, ale ne centrální topení. Tatínek se vyučil ševcem a žil ve Vršovicích. Nebyli jsme s maminkou proletářská rodina, která žila v bídě. Byli jsme rodina, která byla odkázaná na práci matky-švadleny, jež byla odkázaná na zákaznice. Pamatuji se, že v době krize byly chvíle, kdy matka neměla práci... Vylíčit atmosféru Raisovy školy ve Slezské ulici mohu, řekněme, přes vzpomínku na jarní den, kdy paní učitelka Miličová otevřela okno do Čechových sadů a my jsme zpívali Přijde jaro přijde. Paní učitelka měla naprostou autoritu a já ji zbožňoval. Z odstupu let si uvědomuji, v čem byla noblesa, patrně ne jenom její: malý človíček, žáček, nepostřehl a nevěděl, že i ona má lidské problémy, viděl v ní zcela spolehlivého člověka, ke kterému mohl mít naprostou důvěru. Človíček věděl, že má pro něho čas, nemusel se bát, že jí ho bere. Ten pocit jistoty se týkal i maminky. Věděl jsem, že i ona má na mě čas vždycky. Ne, že si ho udělá. Udělat si čas a mít čas je něco jiného. Udělat si čas je cosi, čím se vám dává na vědomí, že je vám udílena milost. Učitelka a matka si pro mě nedělaly čas, ony ho vždycky měly. Tato atmosféra, tato jistota, že dospělí mají vždycky čas, je pro výchovu dítěte rozhodující... Nebo Sokol. Nejdůležitější na něm bylo, že umožňoval dětem z nejrůznějších sociálních vrstev chodit do cvičení, že ve svém provozu stíral rozdíl mezi chudými a bohatými, že si tam byli všichni rovni. Nemajetné děti měly velké slevy, aby se i ony mohly zúčastnit letních táborů. Jezdil jsem do Plané nad Lužnicí a mým vedoucím, mým starším „bratrem“, byl mladý inženýr, který pracoval ve stejné ulici, kde jsme s maminkou bydleli, ve Slezské, jenom o trochu níž, v tom červeném domě u náměstí Míru, kde byl, a myslím stále

je, zemědělský ústav. . . Jmenoval se Jiří Hanzelka. Tohle všechno se odehrávalo v atmosféře občanského nepolitického života. Politika jistě do výuky ve škole zasahovala, ale způsobem nesmírně delikátním. Věděli jsme, že jsme republikáni, a byli jsme hrdí na naši minulost, na Husa, na Havlíčka, na Masaryka. První setkání s politikou jsem prožil 28. října 1939, kdy jsem byl fascinován demonstrací lidí, kteří provolávali hesla Ať žije svoboda!, Pryč s Němci!, zpívali hymnu, procházeli Prahou s vlajkami a trikolórami na čepicích. To bylo moje politické probuzení. Politické probuzení v revoltě. Bylo mi třináct let, šel jsem v průvodu s otcem, držel jsem se ho za ruku a nechtěl jsem, aby ten průvod skončil. Nepřál jsem si, aby skončil, protože jsem v té demonstraci, v první demonstraci po okupaci Československa, vycítil, co je touha po svobodě, co je lidská odvaha, a bylo mi v ní dobře.

Vy jste v té době byl ale výtečný gymnasta a ambiciózní fotbalista - pravé křídlo žáků AC Sparta. Hrál jste na Letné, kde tehdy měla stadion i Slávie a německý klub DFC. Snil jste o tom, že se dostanete do fotbalové reprezentace. . . Když jsme se k tomuto rozhovoru sešli poprvé, vyprávěl jste mi - teď se to pokusím shrnout pod stříšku jednoho slůvka - o laskavosti světa maminky, laskavosti světa paní učitelky Miličové, o laskavosti světa Sokola, o samozřejmém a laskavém přátelství s Jiřím Hanzelkou, o samozřejmé - a laskavé - solidaritě účastníků sokolských táborů na Lužnici, vyprávěl jste mi - laskavě - o svých dětských ambicích být dobrým pravým křídlem. . .

Nejlepším. Mým ideálem byli Puč a Bican. Škoda, že se můj sen nesplnil. Vlast přišla o vynikajícího fotbalistu.

Dobře, ale proč citově nefrustrovaný kluk s naprosto přehlednými sportovními ambicemi se nechává ve svých třinácti letech vykolejit potřebou revolty, sport hází za hlavu a stává se embryem budoucího filosofa?

Líbí se mi vaše slovo laskavost. Opravdu jsem byl do roku 1939 vychováván v laskavém prostředí. V laskavém prostředí, jehož páteří byla slušnost. To nebylo laskavé prostředí hýčkání a zhýčkanosti, ani prostředí, kdy v mladém člověku vzniká zpupnost. Vy se ptáte, jak došlo k té přeměně. Tak, že náhle splynul jeden privátní osud a osud společnosti. Já v roce 1939, protože jsem byl člověk patrně vnímavý, viděl, co se stalo. Přišli Němci. Laskavost skončila. Viděl jsem poprvé v životě, že existuje její opak. Přejít, který se tehdy udál, nebyl obvyklou vržeností do

neznáma a cizoty, kdy laskavá ochrana končí a každý se musí postarat o sebe a dokázat, co umí. Do země vtrhla dosud neznámá brutalita - a zavládl strach. Měl jsem dvě možnosti: nevzít okupaci na vědomí a žít dál po svém, nebo otevřít oči a vnímat realitu. Tato realita mne odpuzovala. Vzal jsem ji na vědomí a urážela mě. Urážela mě, protože paní učitelka nám přece vždy vykládala, že základem našich dějin je zápas o svobodu. Můj postoj nebyl uvědomělý, to ve třinácti letech jistě nejde, bylo to spíše prozření, bezděčná jistota, že teď je důležité číst básničky a ne hrát fotbal. Nelaskavost patrně s sebou nese touhu pochopit, co se kolem vás vlastně děje. Když do časů laskavosti, kterou vás obklopuje matka, učitelka, Sokol, náhle vpadne brutalita s vulgaritou a nelaskavost ne pomalu a nenápadně, ale prudce a znenadání jako blesk z čistého nebe, má zřejmě i vaše proměna rysy nepopsatelné, nesnadno vysvětlitelné, tak trochu iracionální. Dětství bývá vždy spojeno s laskavostí. Někdo vás chrání, někdo nad vámi bdí, nikdo vám neubližuje a kdyby vás chtěl někdo ranit, víte, že rodič vás nedá. Ano, v každém dětství nastává chvíle, kdy se dítě z laskavosti probudí a vidí, že svět laskavý není. To je zákonité. Otázka je, v jakém historickém rámci toto probuzení proběhne. Důležité je, zda ke změně dojde náhle či pozvolna, zda dítě je schopné tu změnu postřehnout a zda má sílu orientovat se v ní. Jestli jsem na příchod nelaskavosti reagoval vzpourou a nikoliv ponížením a kolaborací, pak centrální roli v mém postoji rebelském, nepodlézavém, sehrály moje matka, moje učitelka, Sokol. To znamená, že jsem vlastně už byl připraven k tomu, že přijde-li brutální nelaskavost, nesmírím se s ní. Ani moje matka, ani paní učitelka nebyly hrdinky, o nichž se píše. Byly neznámé, anonymní, dennodenní a prosté. Jenže nebýt těchto neznámých, kteří nejsou v učebnicích, svět by zašel na úbytě. Oni udržují elementární slušnost, bez níž se vše rozpadá. A dělají to bez nároku na odměnu, protože pro ně je slušnost samozřejmostí. V létě roku 1938 jsme šli z Plané do Tábora pěšky po silnici a zpívali jsme vlastenecké písně. V červených košilích! Když si podrobněji prohlédnete ústrojí Sokola, je naprosto demodé. Ty čabraky. Hrůza! Ale to sokolské Přeskoč, přelez, ale nepodlez! platí pořád a srovnává mi páteř. Když chci ironizovat současnost, zase parafrázuji sokolské Ni zisk, ni slávu, a říkám, že naše vrchnost chce i zisk, i slávu. Sokol hrál ohromnou roli - a dneska je mrtvý. Proč? Český bolševismus se pokusil Sokol oživit a nabídnul bývalým sokolům, aby se přelili z euforie sletů do euforie spartakiád.

Dneska jsou mrtvé spartakiáda i slet. Je něco namísto toho? Ne. Je to dobře nebo je to prázdnota?

Myslím, že to je dobře, a myslím, že to je prázdnota. Co je slušnost?

Slušnost v normálním životě znamená držet slovo, nepodvádět, nešvindlovat, nebýt křivák. Bez takové slušnosti by se společnost zhroutila. Se slušností souvisí poctivost. Parafrázuji Havlíčka: Pro aristokracii byla základní ctností čest a ti lidé byli ochotni pro ni zemřít. Někdy to byl donquijotismus, někdy fanfaronství, ale tu vrstvu to udržovalo. Když aristokracie mizí, ekonomicky i politicky, je třeba zachránit, co na ni bylo cenného, tedy kázeň, přesahování - čest demokratů je v poctivosti. Čeština to dokonce cítí etymologicky shodně. Pro moderní dobu, kterou chápeme jako osvobození, by poctivost měla být základní ctností, na níž moderní politický život spočívá. Je zde ovšem jedna velká otázka. Poctivost a slušnost v každodenním životě je rozeznatelná, řekl bych, pouhým okem. Co ale znamená poctivost a slušnost v politice? Stačí být slušný a poctivý, abych v politice obstál, abych byl dobrým politikem? Ne. A tady začíná drama. Buď je moderní politik slušný a poctivý a kromě toho má ještě něco navíc, nebo považuje poctivost a slušnost za veličiny zanedbatelné, které, když se mu to hodí, může odložit, a jednat nepoctivě a neslušně, aby dosáhl úspěchu. V politice vznikají situace, kdy lidi po politikovi ani tak nežádají, aby byl poctivý a slušný, ale aby byl schopný, aby je vyvedl z krize, aby dovedl šanci, která se vyskytla, využít. S tím souvisí selhání. Politici jsou často postaveni před zkoušky, v nichž buď obstojí nebo neobstojí. Mám samozřejmě na mysli klíčové momenty české - československé - politiky, tedy roky 1938, 1948, 1968 a také 1992 a 1999, kdy politici náhle neobstojí a selžou. A ne jedinec, ale celá politická reprezentace. Selhala politická reprezentace v roce 1938, protože něco slibovala - přísahala věrnost Masarykovi, to znamená udržení republiky jako celku a jako demokratického státu -, ale nebyla toho schopná a kapitulovala, svou kapitulaci si omlouvala, vysvětlovala, ale neuměla, nemohla ji vysvětlit stasisicům mužů, kteří chtěli bojovat. Druhé politické selhání je rok 1948. Nastala příležitost pro komunistickou stranu, aby dokázala činy, že komunismus přináší větší svobodu, větší demokracii, lepší - větší - morálku. Ale jakmile se komunisté dostali k moci, neudrželi tíhu vítězství - a tlak z metropole - a stali se z nich politikáři, kteří dováděli do radikálních důsledků běžné politikářské metody těch vrstev, které odsuzovali. Pak přichází rok 1968, kdy politická reprezentace,

kteřá měla v srpnu dokázat, že stojí za ideály pražského jara se vším všudy, tedy i životem a smrtí, tak, až na Františka Kriegla, selhává. Za selhání polistopadové reprezentace považují rozbití federace. Neptali se národa, udělali to shora. Za ještě větší selhání pokládám, že vládnoucí politická reprezentace zavelkla národ do špinavé války proti Jugoslávii. Co je morálka v politice? Co je slušnost a poctivost? Srbové - je jich deset miliónů stejně jako nás - při nás stáli v našich nejzávažnějších chvílích. Stáli nám po boku v roce 1938 a v roce 1968. Znamená to, že v politice neexistuje vděčnost? V politice neexistuje paměť? To je pro mě ta nejzávažnější otázka v souvislosti s vaším dotazem na slušnost a poctivost. Je toto slušné?

Není.

Ano, ale oni budou argumentovat tím, že jsou okamžiky, kdy to, co se běžně nazývá slušností a poctivostí, musíme obětovat ve jménu něčeho důležitějšího, ve jménu strategických cílů, to znamená: Tím, že jsme se zúčastnili té války, zajistili jsme si pevné místo uvnitř NATO, dokázali jsme, že jsme spojenci spolehlivými a věrnými a tím jsme si připravili budoucnost ve světě, který bude NATO obhospodařovat. Mám právo říci, že celá vládnoucí reprezentace jednala neslušně? Že se zachovala bíději než garnitura z roku 1968? Dubčeka a spol. odvěkli do Moskvy jako zajatce, ale našel se mezi nimi jeden člověk, který kapitulaci odmítl. V roce 1999 nevidím jediného z mocných, který by řekl: Já svou funkci pokládám, proti této válce protestuji, tato válka není dobrá, není správná, není slušná.

Když se vrátíme k Masarykovi a jeho praktické politice, zjistíme, že nebyla vždy blankytně, čítankově čistá. Máme-li na mysli jeho velikost, rozumíme tím to, že něčeho dosáhl. Vybudoval Československo, které sahalo od Chebu po Podkarpatskou Rus. Když budeme posuzovat Churchilla jako politika, zjistíme, že v jeho činech je plno lží, nepoctivosti a krve, a přesto říkáme, že byl velký. Češi vyčítají politikům nedostatek poctivosti, protože jim nemůžou vyčítat nic jiného. Česká politika je malá ve své podstatě. Velkou politikou by bylo, kdyby se polistopadová garnitura o jednotu Československa rvala. Velkou politikou by bylo, kdyby Beneš - byť za pomoci lží, nepoctivosti a krve - v roce 1938 nekapituloval. Byl by poctivým politikem. Tím, že se zachoval „poctivě“, stal se malým. Vraťme se však k té slušnosti, slušnosti v nižších patrech obce, kterou jste měl podle mého soudu na mysli, když

jste před časem připomněl, co slušnost - aidos - znamenala v antickém Řecku: „Slušnost je základní princip demokracie“. Už Cicero říkal - a našel jsem ten citát v záhlaví městských novin, v obci o necelých dvou tisíci hlavách -, že rodina a národ jsou ty nejpřirozenější pilíře člověka, že Řekové jim říkali politikon. Lidé ještě umějí bránit rodinu, nejčastěji na úkor jiných rodin, ale národ už bránit neumějí, protože pojem národ se vyprázdnil, případně z vulgarizoval do nacionalistických nebo fašistických hesel. Podle mého soudu realistické, havlíčkovské, řekněme, není vzlykat nad hrůzou v nejvyšších patrech obce, nýbrž trvat na tom, aby se každý pokusil být slušný v rámci té zóny, kterou může ovlivnit.

Přesto se ptám: Proč se slušnost a poctivost vypařují? Protože slušnost a poctivost - ona čest aristokratů - znamenají, že jsou určité meze, které nesmím překročit. Jestliže je nerespektuji, sám se ze slušnosti vyřazuji. My žijeme v době, která žádné meze a hranice neuznává - je ovládaná představou pokroku jako bezmezného zdokonalování, bezmezného růstu, bezmezného zvyšování životní úrovně. Agitace politických stran je založena na slibech obyvatelstvu, že jeho životní úroveň se za deset let zvýší řekněme o pět procent, že si budou moci koupit ne jeden, ale tři automobily těch nejlepších značek. Moderní život, tedy to, co se nazývá globalizace, je strháváním jakýchkoliv hranic. Tím dochází k strašlivé záměně: co vytváří slušnost, co vytváří morálku - že určité meze nesmíš překročit, nechceš-li propadnout zlu -, se považuje za omezenost, za provincialismus, za hloupost, za nemodernost. Jedině bezmezné prosazování sama sebe - uvnitř bezmezného systému - platí za modernost. Tím vzniká zdánlivý paradox: nemorálnost moderní doby je zaštitěna tím, že musíme všechny meze, všechny zdi, všechny hranice odbourat, zrušit, abychom uvolnili cestu bezmeznému pokroku.

Já myslím, že existuje ještě jeden paradox. Mínil jste, že to, co jste pojmenoval jako bezohlednost - absence hranic, mezí, všeho -, jakoby nám bylo říkáno, alespoň tak jsem vás pochopil. Ale nám to říkáno není. Kdyby nám to říkáno bylo, tak je aspoň s čím polemizovat. Já jsem však nepostřehl - když se sneseme na český dvorek - v jediném projevu prezidenta, v jediném projevu předsedy vlády, v jediném projevu předsedy Sněmovny verbální a jednoznačný pokyn Obohacujte se! Zde

není strana, která by chtěla uskutečnit - či slibovala, že uskuteční - to, co vy nazýváte bezmeznou bezohledností. Ten „můj paradox“ spočívá v tom, že prezident dokonce mluví o stejném jako vy - o nebezpečí globalizace. Takzvaný skutečný život, ve kterém též neexistují pravidla slušnosti, má však svůj vlastní řád. A lidi víc uráží ten mnou načrtnutý rozpor než vědomí skutečné hrozby. Zeman řekne, že ho děsí krvavé oči stoupenců bombardování Jugoslávie, ale neřekne, že sama ta válka je krvavá a nesmyslná. Havel byl v tomto ohledu přehlednější, řekněme slušnější. Řekl, že souhlasí s bombardováním v Jugoslávii - a lidé to ve velké většině odmítli. . . Ještě se vraťme. Co znamenala ona antická, řecká slušnost - *aidos*?

Já nevím, jestli nám její definice pomůže. Starořecká slušnost byla naprosto vázána na jiné určení, a sice na spravedlnost. U všech řeckých filosofů, ať patřili k tomu či onomu směru, najdete jedno: Zkázou obce je zpupnost, arogance, pýcha - *hybris*. Tedy překračování hranic. Člověk je bytost konečná a o této konečnosti musí vědět. Hérakleitos v jednom svém zlomku říká, že zpupnost, *hybris*, se musí hasit jako požár, protože obec ničí. Buďme ale přesní. Kdybychom chtěli řeckou obec sociologicky vysvětlit, musíme vzít v úvahu, že hospodářská základna antického Řecka byla založena na otrocké práci - otroci nebyli součástí obce-*polis* - a byla tradiční, stacionární. Tím se odlišuje od moderní doby. Moderní dobu charakterizuje naprostý dynamismus - čeho je dosaženo dnes, je už překonané tím, co ve výzkumných ústavech dnes vědí, že je připraveno pro zítřek.auta, kterými jezdíme dnes, jsou už dnes překonaná modely, které se budou vyrábět za deset let. To znamená, že každý okamžik se stává vlastně provizóriem. Není nic stabilního, ani dokonalého. Dokonalost, což byla další antická meta - krom slušnosti a spravedlnosti - v umění, v osobním životě, dnes neexistuje. Dokonalost byla nahrazena zdokonalitelností. Všechno je zdokonalitelné. Proto nám vzpomínka na antické Řecko nepomůže. My ho nemůžeme s moderní dobou srovnávat, protože moderní doba je jiná. Má své vlastní problémy a v antickém zrcadle si může jenom uvědomovat, co by slušnost v moderní době mohla být. To znamená v době, která nezná a neuznává otroctví, která nezná a neuznává nevolnictví a je založena na naprostém a čirém dynamismu.

Přesto trvám na tom, že tím, že jsme koneční, já i vy, je naší povinností prožít svůj vlastní život co možno nejpřesněji. Vždyť nejen pýcha obce, i pýcha jednoho člověka, mě, může vést k pro mě zničující - požární - myšlence, že jsem schopen změnit něco, co schopen změnit nejsem. Posledních deset let kráčím k sobě. Připadá mi to podstatnější než planost předchozích dvaceti let, kdy jsem se - pyšně - domníval, že jsem schopen otočit ?Zeměkouli. Filosof vytváří své universum, ze svých pojmů vytváří svůj vlastní vesmír. Proto s jedním z nich - s Karlem Kosíkem - chci mluvit o šancích, jaké dává on - Karel Kosík a jeho universum - lidem v tomto daném globálním světě, který je takový, jaký je. Jaké možnosti má člověk, aby v něm zůstal slušný?

Já vám rozumím. Na začátku jsem se dovolával Havlíčka, protože poctivost znamená zůstat sám sebou a vědět, že jsou určité meze, které JÁ nikdy nesmím překročit. Věděli to předcházející generace, pokud byly spjaté s řemeslem nebo s rolnictvím, tedy s takovým druhem obživy, kde poctivost byla podmínkou přežití. Když nějaký švec, nebo truhlář, nebo kovář nebyl v řemesle poctivý, dočkal se úpadku. Když rolník, místo aby obdělával pole, seděl v hospodě, ztroskotal. Moderní doba (naopak) vytváří profese, kde je švindlování možné či nutné, například v reklamě, nebo kde hraje vabank: při burzovních spekulacích. Lež reklamy nás prostupuje tak dokonale, že její tvrzení bereme za své dokonce bez vlastního vědomí...

Ještě se vraťme. Zhruba před týdnem jsem se občansky rozčílil, v noci nemohl spát a převaloval se v úvahách, jak vyzrát na nejvyšší patra moci. I napadlo mě, že založím stranu, která bude mít v programu naprostou ignoraci voleb do Sněmovny a Senátu a mohutnou agitaci voleb komunálních, tedy v zóně, kde lidé znají každého, každý kámen, a že po drtivém úspěchu tohoto projektu vznikne nezbytnost návrhu nové ústavy schvalované referendem, že vítězové této komunální smršti si ze svého středu sami zvolí kdykoliv odvolatelné zástupce do národní reprezentace, a že tito celostátní zástupci budou pouhými úředníky, vcelku anonymními, protože základním stavebním kamenem nového uspořádání bude nejnižší článek řetězu - obec... Usínal jsem - opět - na vavřínech pýchy-hybris. Když jsem se ráno probudil, zjistil jsem, že musím zavřít

na zimu chalupu, očesat poslední jabloň, vydělat peníze na novou spojku do auta, vydělat peníze na synův zájezd na hory - i došlo mi, že mám dobré starosti, a svou pýchu, svou nenarozenou stranu, jsem poslal k šípku. Jak krotí svou pýchu Karel Kosík? Není starost o růže na vaší chatě ve Všenorech důležitější než vaše rozhořčení nad neslušností mocných?

Předně nevím, zda souhlasím s tím, co jste řekl již předtím, že těch vašich tzv. dvacet planých let je významově nižších než deset následujících, že je výrazem slušnosti vzdát se své pýchy - touhy po nápravě světa. Nevím. Naplňuje mne hrůzou, že se tady, v Česku, mluví o demokracii, demokracie se považuje za samozřejmost, přestože dennodenní zkušenost lidí učí, že je polovičatá a občan je naprosto bezmocný. Nikdo ze zdejších politiků, politologů a ideologů neřekl, co mám jako občan dělat, abych ovlivnil veřejné záležitosti, abych si nepřipadal jako páté kolo u vozu. Vzkazují mi jen, že mám-li námitky, nechť je projeví za čtyři roky ve volbách. To je absurdní. Oni se mi do obličeje nestydí říci, že musím čekat, a setrvat několik let v bezmocnosti. Tato skutečnost se zde ukázala v letošním roce dvakrát. Přestože většina společnosti odmítla válku v Jugoslávii, vládnoucí skupina ji akceptovala. Přestože většina společnosti s opovržením shlíží na mocenské tanečky vládnoucí vrstvičky na téma superkoalice, vrstvička v tanci pokračuje. Mínění, že v oněch minulých dvaceti letech sovětské okupace tady byla mlčící většina a uvědomělá opoziční menšina, se dnes proměňuje, a ukazuje se, že většina národa je politicky vyzrálejší a moudřejší než politická elita, že odmítá válku proti Jugoslávii a že odmítá tento způsob demokracie jako tajtrlictví. A já jsem povinen, protože jsem získal určité vzdělání a mám čas, abych četl knihy, pojmenovat, co každý občan této země ví. Musím říct: Ano, co tady existuje, je demokracie, ale demokracie polovičatá, demokracie, která občana z rozhodování vylučuje. Musím přemýšlet, zda je možná demokracie integrální, úplná, kde občan bude mít možnost do politiky tím či oním způsobem mluvit. Druhá věc je ještě závažnější: globalizace. Probíhá jako fatalita a pohlcuje vše, je to proces, který už nezávisí na vůli lidí, lidé jsou do něj zaplétáni. Proti této fatalitě je třeba se postavit a říci NE na všech úrovních. Jak politické, tak každodenní. A tady jsme u té slušnosti. Stávám se spoluvíníkem fatality, která vede ke katastrofě, jestliže chci být zbohatlíkem, kariéristou, slavným, jestliže se pokouším nějakým způsobem dostat do vedoucích

špiček, které s tím procesem jedou. Jestliže nechci být vinen, musím říci NE. Vy se ptáte, jak vypadá slušnost v každodenním životě. Vypadá tak, že já, třebaže ONI kradou, jsou zbohatlí, chovají se arogantně, JÁ určité meze překročit nesmím, pokud nechci pohrdat sám sebou. To znamená: jednám tak a pokouším se chovat ke svému okolí tak, aby bylo zřejmé, že považuji slušnost za neodmyslitelný živel své existence. Kdybych slušnosti pozbyl, musel by mne polít stud. Vy i já kolem sebe vidíme stovky lidí, kteří slušní jsou. A otázka zní: Co mají dělat? Založit si vlastní stranu, stranu slušných, a zesměšnit se? Nebo musejí projít dlouhou, trnitou, bolestivou zkušeností, která je počátkem poznání v čem je hlavní nebezpečí a jak z něho ven?

Vy jste, shrnu-li to, řekl v podstatě: Já nemůžu neříct NE, protože bych si připadal jako neslušný a zároveň: Já se nemůžu chovat neslušně, protože bych se musel stydět sám před sebou. Mně připadá to druhé významově důležitější než to první, neboť se nedovedu zbavit dojmu, že ono první NE je ve skutečnosti alibismus. Ted' nekritizuji vás, jen vzpomínám na sebe v 70. a 80. letech. Na své NE českému provinciálnímu a odjezd do Latinské Ameriky, kde jsem se chtěl chovat jako alfabetická puška Ernesta Che Guevary, na své putování po krajině eurokomunismu. Teprve nedlouho vím, že jsem tyto „velké činy“ dělal pro slast vlastního svědomí, pro nasycení jakéhosi politického snobismu ve mně, že se to vůbec nedotýkalo ani mé rodiny, ani mého národa, ani té nejmenší obce v nás... Existuje jeden Brechtův bonmot, který je v Latinské Americe velmi populární: Jsou lidé, kteří bojují jeden den, a jsou dobří, jsou jiní, kteří bojují jeden rok, a jsou lepší, jsou jiní, kteří bojují mnoho let, ti jsou velmi dobří, ale jsou takoví, kteří bojují celý svůj život - ti jsou nenahraditelní. Ctil jsem tento výrok, dodnes mu rozumím, ale od jisté chvíle mě více trápí neočesaná jablka na naší jabloni a bordel u nás v ulici než špína globalizace. Nepléduji za „sobecké měšťáctví“. Pléduji za to snést válku proti neslušnosti na takové patro, kde ji můžu opravdu vést. Rozumíte mi?

Rozumím. Myslím, že velkým uměním a štěstím by bylo spojit mé globální NE s vaším NE neočesaným jabloním.

Před rokem jste na těchto stránkách vzpomněl na Tatarkovu potřebu nalézat bohy ve svých přátelích, na jeho chuť scházet se s nimi u ohně, ohřát se v jejich přítomnosti a nic po nich nechtít - jen mít je. Nedávno jsme si o tom znovu povídali. Že je třeba pokusit se rehabilitovat Slavnost, upozornit lidi, že - například - 1. máj je svátek jejich práce, ne účast na slavnosti mocných. Že Velikonoce jsou svátek příchodu jejich jara, že 28. říjen je svátek zrodu jejich hranic, bez nichž by nemohli jako národ existovat, že Vánoce nejsou konzumním, vyprázdněným a státním svátkem církve, ale jejich Tatarkovým ohněm, protože mými bohy sice nemohou být Tatarkovi přátelé, ale mohou jimi být, jsou jimi moji nejbližší: žena, děti...

Ano, slavnost je schopnost těšit se, že zasednu k ohni nebo za jeden stůl s lidmi mně blízkými, s těmi, s nimiž mi bude dobře. Aby mi s nimi bylo dobře, musí mezi námi být nějaké vnitřní pouto, něco, co mě s nimi svazuje - že si máme co říct. Slavnost je vyprávění o tom, co je jejím účastníkům společné. Dnešní lidé, když se sejdou, si nemají co říct, a aby se z této trapné situace dostali, dívají se na televizi. Slavnost je vzájemnost, která spočívá v tom, že mám dost času vyslechnout příběh toho druhého. Sezení kolem ohně či kolem stolu je vyprávění příběhů, přesněji - jednoho příběhu lidského života, jak ho prožívají různí lidé. Slavnost je čas, kdy se lidé uvolní od zaměstnanosti.

Vzpomínáte, jak jste hovořil o rozdílu mezi pojmy mít čas a udělat si čas? Slavnost není udělat si čas, slavnost je mít čas. Nejvyšší dar je být pohromadě, ne udělat si čas na to, abych mohl dát dárky a sníst kapra. Toto poselství nepřináší ani reálný socialismus ani reálný kapitalismus - to je poselství nerůstu. A ještě: Ve společnosti bohů nemusíte ani vyprávět, to je jediné místo, kde můžete mlčet a být šťastný - na schůzi nemůžete mlčet a být šťastný, ani mluvit a být šťastný. „Ohništěm“ reálného kapitalismu je správní rada, „ohništěm“ reálného socialismu je fronta na maso. Mohl by být slavností 21. století tichý kruh kolem Tatarkova ohně?

Rozdíl mezi všedností a slavnostností mizí. Tak zní obsah dnešní mizérie. Lidský čas je rozdělen, měl by být rozdělen, musí být rozdělen, aby neztratil svůj řád, mezi všednost, každodennost - kdyby toto nebylo, umřeli bychom hlady - a svátečnost.

Hrůza nastává, když se tyto časy smísí. Žít Vánoce jako by byly jen přestávkou všednosti, je smutné. Považovat práci za přestávku slavnosti je hloupé. Slavnost je výjimečnost. Jen průrva do všednosti dává každodennosti smysl, a otvírá prostor pro slavení.

Tento text vyšel v literární příloze deníku *Právo Salon* v roce 1999. V roce 2003 Karel Kosík zemřel.

Poznámka narátora č. 5

Nabízím své tzv. *Teoretické minimum*. Ne proto, abych se vychloubal tím, jak mizerný jsem teoretik, ale proto, abych jasně řekl, co způsobilo chaos při tazatelově práci se mnou. Vše, co je v onom Teoretickém minimu na tomto místě podtržené, považuji při výuce za klíčové. A přesně to jsem kolegovi Špetlíkovi neumožnil, protože jsem považoval naši spolupráci za formalitu, kterou já, pan učitel, zvládnou ve výsledku vyřešit. Udělal jsem z něj v podstatě mikrofon. Moje chyba, můj omyl, moje pýcha. Víc se bičovat nehodlám.

Smysl rozhovoru a úskalí jeho přepisu (oral history?)

Orální historie je stará jako dějiny samy. Vyprávění o událostech, při nichž byl vypravěč přímým účastníkem či svědkem či je znal z doslechu, bylo běžným způsobem mezilidské komunikace již v dobách, kdy ještě nebylo známo písmo. Je proto překvapivé, že se o orální historii často mluví jako o nejmladší historické výzkumné metodě. Tento rozpor spočívá v asi dvě stě let staré potřebě označit postupy, jak se touto cestou dobrat k informacím za metodu a povýšit ji v očích veřejnosti a legalizovat ji pro odborné a badatelské využití.

Pojem orální historie byl poprvé použit roku 1863 v USA. Ujal se tento název, ač je silně kontroverzní: konečný výsledek orální historie není orální a není historie. Je jím přepis, toho, co osoba sdělila.

Pouze tzv. orální historie umí postihnout „malé dějiny“, dějiny jednotlivce, který žije a má paměť. Nelze vyzpovídat Napoleona. Lze vyzpovídat paní Mayerovou, která přežila holocaust, komunistický lágr v padesátých letech a byla vyloučena ze strany (KSČ) v roce 1970, a prožila své „malé dějiny“ ve velkém stylu. Automaticky to však neznamená, že její výpověď o jejím všedním životě bude zajímavější a podnětější, než výpověď stejně staré paní Vomáčkové, která prožila stejnou epochu upoutána k dětem, k domácnosti a později k invalidnímu vozíku (např.).

Zázrak neučitelného vědění

Tzv. funkční gramotnost je schopnost znát věci podstatné = vyznat se ve světě. Funkční gramotnost je největší slabinou našeho školství. Čeští středoškoláci a vy-

sokoškoláci dosahují v tomto ohledu pouze jedné šestiny úrovně svých vrstevníků v západní Evropě (info. z roku 1999, takže dnes nepřesné). Studenti se učí informace, aby obstáli při zkouškách – a aby na tyto informace vzápětí zapomněli. Několik hodin (v lepším případě několik dnů) znají ten nejsložitější matematický vzorec, aniž by uměli srozumitelně odpovědět na otázku Co je vzduch? Obsah a struktura vzdělanosti se radikálně mění. Děti začínají mluvit jiným jazykem než jejich rodiče. Nečtou naše knihy a my nečteme jejich.

Mezi generacemi přestává existovat společné. Už téměř není o čem si povídat. Ale: o něčem si povídat je smyslem kulturního života! V hlavách současníků je přebytek „základních“ informací (ve skutečnosti zbytných) a nedostatek toho, co není pro něco a co je (proto) smysluplné. Zpředmětnění všeho je výhodné pro aritmetiku, ne pro plný život. Člověk není předmět, nýbrž síť vztahů, jedinečná osoba. Staří Řekové znali rozdíl mezi tím, co je důležité pro to, aby člověk obstál ve škole a pro to, aby obstál v životě. Tento rozdíl nazývali učitelným věděním a neučitelným věděním. Stručně řečeno: učitelného je přebytek, neučitelné schází.

Být laskavý, být zvědavý, být taktní, být tvrdohlavý

1. Pracovat ve formátu Oral history (pro mne je tento pojem již bezcenný, zužuji svou výuku pouze na žánr životopisná zpověď, tedy na autorizovaný přepis, pozn. 2013), tzn. ve formátu subjektivní interpretace osobních i „veřejných“ dějin, znamená čelit dvěma základním úskalím: a) je důležité vytvořit si ke zpovídanému nadstandardní vztah, který se podobá přátelství, b) je ještě důležitější nepodlehnout iluzi, že zpovídaný (lépe: vypravěč, váš „přítel“) dovede být, bez ohledu na běžná autokritická prohlášení, sám k sobě do té míry přísný, aby osobní i „veřejné“ dějiny necedil přes své (vždy přirozeně ješitné) ego.

Jako praktika (a řemeslníka) tohoto žánru mě (v případě, že neznám ani zpovídaného, ani toho, kdo zpovídá) baví při četbě výsledného tvaru jakékoliv zpovědi odhadovat míru energie (a empatie), kterou musel vynaložit tazatel a míru přijatelné „lži“, kterou zapleveluje výpověď vypravěč (odb. narátor).

2. Dělat dobře toto řemeslo – zaznamenávat vyprávění jiných – znamená mít jednu důležitou vlastnost: ctižádost být druhý, nenápadný, ten vzadu. První

je vždy ten, kdo vypráví, ne já, ON.

Jeho řeč musí plynout jako řeka a nezastavovat se o kameny zbytečností, jimiž jsou mé mnohomluvné a sebeprosazující otázky. Zaznamenávat vyprávění druhých není investigativní žurnalistika, ale spolupráce.

Dělat toto řemeslo dobře, znamená být trpělivý, mít nadprůměrnou porci empatie, mít „plechový“ zadek, protože většina práce se odehrává u nekonečného přepisování nahraného, a ono nahrané je třeba přepsat tak, aby při autorizaci dotazovaný uvěřil, že čte skutečně to, co řekl, či říci chtěl – a že to má smysl. Často se stává, že ve zpovědi toho, kdo vypráví, náhle zajiskří kamínek nové pravdy, který ON i vy slyšíte poprvé. ON prostě nikdy předtím nebyl nucen uvažovat tak, aby se k tomuto kamínku dostal, a vy jste první, kdo ho slyší a kdo ho k němu dovedl. Aby k těmto chvilkovým zázrakům došlo, musí být mezi tím, kdo naslouchá a ptá se, a mezi tím, kdo vypráví, vybudovaný zvláštní vztah důvěry, který nemá mít nic společného s láskou, který se podobá spíše vztahu pacient-lékař v psychoanalýze. Vybudovat takový vztah je to nejtěžší a zároveň to, co je ve výsledku nejméně vidět. Je možné (a většinou jisté), že ten kdo vypráví, určité věci z řady důvodů nezmíní (ostatně i my musíme z jeho výpovědi některé pasáže vypustit, protože rozměňují řečené). Protože nemluvíme o investigativní žurnalistice, ale o životopisné zpovědi, nejdeme vypovídajícímu „po krku“, ale necháváme ho budovat si svůj příběh sám podle předem domluvených „kapitol“. Můj Lustig, např. je „Lustig o Lustigovi“. Nic víc. A tak to má být. Ti, co v životě Lustiga nespatriili, jej musí poznat, vtisknout si do hlavy jeho jazykový znak, jeho dikci, jeho charakter. A když jim někdo poví: To dělal Kašpar, mají odpovědět: Jaký Kašpar? Kdo to je? Velkým problémem tohoto řemesla, je přepis z mluveného slova do slova psaného. Převést mluvené slovo ze záznamu na papír dobře, znamená vytvořit tomu, který vypovídá, de facto nový jazyk. To je druhá nejtěžší věc v této řeholi. Mluvená čeština je přesycená zájmeny, opakováním slov, ukazovacími zájmeny, slovy plevelnými, má mizernou syntax apod. Doslovný přepis z ní činí blábol. Mluvím-li o „novém jazyce“, mám na mysli takový jazyk, který je vlastní spíše češtině psané a z mluvené si ponechává taková znamení, která činí z výpovědi věc jedinečnou

proto, že dává „novému jazyku“ tvář toho, kdo vypráví. Nad celým textem pak musíme smět říci: Ano, takhle mluví Lustig.

Tři přepisy

Doslovný (až vulgárně doslovný a polopatický) přepis (spisovatel Alexandr Kliment) Já jsem napsal jednu takovou povídku, která se jmenuje... éhm... Hodinky s vodotryskem. Stručně: éé... jeden člověk se zamiluje do prodavačky v obuvnictví a chce jí udělat radost, éé... tak jí něco koupí, ale nesmí... éé... ta žena to nesmí vědět, řečeno jednoduše. A tam je taková věta v té povídce: „No, vlastně nik... nikdo neví, kdo se nám prochází v naší hlavě...“ Tím chci říct: ééé... Lidé, kteří mě ovlivnili, já o tom možná ani nevím, možná, že to jsou lidi, kteří se se mnou setkali, éé... řekli pár vět, podívali se mně do očí, a cosi podstatného... éééé... z nich ve mně zůstalo. Ale kde jsou ti lidé? Možná, že si na mě někdy vzpomenou, já už o tom ani nevím.

Špatný přepis Často nás lidé ovlivní, aniž bychom o tom věděli. O tom mluví jedna věta z povídky, kterou jsem napsal a která se jmenuje Hodinky s vodotryskem: Nikdo neví, kdo se nám prochází v naší hlavě. V té povídce se jeden člověk zamiluje do prodavačky v obuvnictví a chce jí udělat radost, ale ta žena o tom nesmí vědět. Někdy člověk se potká s lidmi, kteří s ním prohodí pár vět, podívají se mu do očí a v člověku z nich něco podstatného zůstane. Ti lidé na něj potom třeba vzpomínají, a on už o tom ani neví.

Dobrý přepis Napsal jsem povídku, která se jmenuje Hodinky s vodotryskem. Stručně: jeden člověk se zamiluje do prodavačky v obuvnictví a chce jí udělat radost, takže jí něco koupí, ale ta žena to nesmí vědět, řečeno jednoduše. A v té povídce je věta: „Nikdo vlastně neví, kdo se nám prochází v naší hlavě...“ Tím chci říct, že možná ani nevím, kteří lidé mě ovlivnili. Možná jsou to ti, kteří se se mnou setkali, řekli pár vět, podívali se mi do očí, a cosi podstatného z nich ve mně zůstalo. Ale kde jsou ti lidé? Třeba si na mě někdy vzpomenou, ale já už o tom nevím.

Jan Sokol o tlachání

Řekli jsme, že argumentující rozhovor se podobá hře. Jak by vypadala její pravidla? Musí v ní předně o něco jít; za druhé, každý z účastníků musí brát ty ostatní vážně, uznat, že i jejich výpovědi si dělají nárok na platnost, a že je tedy přinejmenším stojí za to poslouchat. Každý musí, za třetí, porozumět, co říkají ostatní, a za čtvrté se s nimi shodnout, že hovoří o téže věci. Konečně za páté, že argument má jen takovou platnost, jakou mu sami účastníci přiznají. Nemusí (a často ani nemohou) vědět, který je správný nebo nejlepší, musí však bezpečně rozlišit, který je lepší – tak jako horolezec nemusí vidět vrcholek, ale musí poznat, kdy jde nahoru a kdy dolů. Za těchto podmínek – možná spíš etických než logických – může být rozhovor místem, kde se ukazuje pravda a nepravda.

Rozhovory druhého typu se liší hlavně tím, že nemají žádný předem stanovený účel a cíl, že „strany“ se v nich teprve tvoří (a zase zanikají) a o nějakém výsledku těžko hovořit. Rozhodně tu nebyvají vítězové ani poražení a tak se podobají spíše kooperativním hrám. Obvyklý rozhovor druhého typu si nedělá žádné ambice a má funkci spíše sociální: je to nahodilá, běžná „řeč“ na chodbě, v autobusu, v čekárně. Jde v ní hlavně o to, potvrdit a posílit společenské vztahy, případně navázat nové - být chvíli spolu (Eibl-Eibesfeld 1998:172). Moralizující čeština pro to má jen snižující, hanlivé výrazy: tlachat, kecat, drbat, Karel Poláček říká „vést řeči“. Anglický gossip znamená totéž, lépe ale oceňuje skutečný význam této základní formy volného lidského společenství, v němž se jen jaksi mimochodem také šíří informace, tvoří skupiny a „veřejné mínění“. Zvláště významná je tam, kde se děje na veřejném místě a kde se k ní může připojit kdokoli: G. K. Chesterton kdysi napsal, že si neumí představit demokracii ve společnosti, která by neznala hospody. Ostatně každý antropolog ví, jak je každá společnost charakterizována právě tím, jak, kdy a kde v ní lidé tráví společný čas tím, že „tlachají“.

I zde se tedy – díky řeči – během hovoru cosi děje, co žádný z účastníků nemohl předvídat. Protože tu chybí předem stanovené cíle, nechávají se účastníci tím víc vést řečí samou: „slovo dalo slovo“. Když se příležitost vydaří, vynoří se i téma, které pak hovor soustředí a vede. V takové řeči se může objevit něco, co si sem nikdo z přítomných nepřinesl a vzniklo teprve zde společným a více méně anonymním úsilím. Přesně na tuto možnost spoléháme, kdykoli voláme po „otevřeně

diskusi“ ve vědě, v politice, v osobních problémech, s nimiž si sami nevíme rady. Může se stát, že v rozhovoru tohoto druhého, neúčelového typu se taková rada najde. Snad právě tuto zkušenost má na mysli Platón ve slavné pasáži Sedmého listu, která se zřejmě týká filosofie: „Ode mne jistě o tom není žádného spisu a také nikdy nebude; neboť to nijak nelze povědět jako jiné nauky, nýbrž z hojného soubytí a soužití oddaného té věci najednou, jako plamen vznícený od vylétlé jiskry, vznikne to v duši a pak se již samo živí.“ (EP, List sedmý, 341c.)

Jan Sokol o čase

Jak jsme vůbec mohli mluvit o čase ve vědách a obejít přitom tu, jejímž vlastním tématem je právě čas? Což není právě historie tou pravou a vlastní vědou o čase, tou vědou, do jejíž kompetence přinejmenším minulý čas nepochybně patří? Ano i ne. Právě proto, že čas je tím živlem, v němž se historie pohybuje a z něhož žije, má s ním svoji hlubokou a důvěrnou zkušenost v mnoha ohledech, možná však také právě proto jí chybí ten nezbytný odstup i prostředky, aby k němu sama mohla říci to podstatné. Její vztah k času je ostatně možná složitější, než by se na první pohled zdálo.

Než však přistoupíme k bližšímu ohledání poměru historie, to jest historického bádání, k času, musíme se zastavit u druhé nesnáze. Podle slavného výměru Aristotelova je věda zkoumáním obecného – „věda není o jednotlivém“. Hlavní látkou historického bádání však je vždycky jednání jednotlivých lidí, označené určitým datem a většinou dokonce i vlastními jmény. Proto se historie mezi vědami objevuje až poměrně pozdě, a teprve v 19. století se dostává na jedno z předních míst mezi nimi. Stává se vědou teprve tehdy, když si začala klást složitější cíle než jen zaznamenávat, co se přihodilo, a teprve v prostředí, jež jí umožnilo hledat a nalézat pevnější souvislosti mezi jednotlivými událostmi. Je tedy vědou jen za předpokladu, že se svým časovým materiálem zachází tak, jako by jej měla najednou před sebou a kdykoli k dispozici, porovnávala a poměřovala, a nakonec v něm shledávala cosi, co už není „jednotlivé“. Aby této podmínce vědeckosti vyhověla, je historie v neustálém pokušení pošilhávat po jiných vědách a předstírat, že pracuje podobně. Proto se zároveň často snaží zastírat své podezřelejší příbuzenství s oblastmi zhora nevědeckými, jako je vyprávění, literatura, nebo dokonce mýtus – ač

je každému jasné, že právě odtud vzešla. Mnozí z nás jsou dokonce přesvědčeni, že odtud také plyne její legitimita a vlastní hodnota: kdyby historie přestala vyprávět, byla by ještě k něčemu? Proč by se jí pak ještě měly učit děti ve škole?

Historie jako vyprávění o významné minulosti vznikla daleko dříve, než se zařadila mezi vědy. Stalo se tak ve chvíli, kdy začala mezi skutečnými událostmi hledat souvislosti a zpětně nacházet jejich smysl. Tak se důrazem na skutečné odlišila od mýtu a literatury, zdůrazněním souvislosti od pouhých letopisů a kronik. Uvidíme ještě, jak se to projevilo na jejích vztazích k času. Na rozdíl od jiných věd, jež svůj předmět mohly dlouho pokládat za nečasový a neměnný (některé, jak jsme viděli, se s touto představou nemohou dodnes rozloučit), bylo u historie od počátku zřejmé, že se v ní o nic jiného než o dění, proměnu, případně vývoj jednat ani nemůže. Bude to však nutně dění lidské, jednání, a v tom je už zahrnut i smysl. Také tím se historie liší od většiny jiných věd, že se otázce smyslu nemůže nikdy vyhnout. A to nejen smyslu svého vlastního počínání, nad nímž by se měl asi zamýšlet každý dobrý vědec, ale smyslu jako patrně nejvýznamnějšímu rysu samotné látky, svého materiálu. Smyslu historického dění jednak pro ty, kdo v něm jednali – a pak ovšem i jeho smyslu pro nás. Právě ten je totiž, jakožto „závažnost“ či „významnost“, podstatným kritériem při výběru toho, čím se historik vůbec může a má zabývat.

Neboť ze samé povahy věci si každý historik vybírá nejen své vlastní téma, ale vybírá si navíc – ze všeho toho, co mu je nebo by mohlo být dostupné – svůj materiál: to, co pokládá za „významné“. Tím se v jeho každodenní praxi stále potvrzuje, že jeho věda je přece jen o jednotlivém. Proto si ani naléhavý požadavek věcnosti nemůže historik usnadnit stereotypním obecným pravidlem a musí se stále vystavovat riziku, že mu nedostojí. Tím spíš, že hledá smysl – a ten se mu může ukázat jen tehdy, když se k němu obrací nejen s pochopením a otevřeností, ale v jistém smyslu dokonce se zaujetím. Zůstane jen na jeho poctivosti, svědomí a dobrém vkusu, zda výsledkem tohoto zaujetí bude dílo, schopné zaujmout i čtenáře – což by se bez něho stát nemohlo –, nebo zda se nechá strhnout k tomu, aby místo významného vybíral a předkládal jen to, co se právě hodí, a umlčoval, co se nehodí.

Příloha B

Svět práce, č. 41 (II.), 1969

Obrázek B.1: Titulní strana

Příloha D

Mladý svět, č. 43 (XV.) , 1973

Obrázek D.1: Titulní strana

President Salvador Allende, ubitý brutální silou junty, se stal hrdinou chilského lidu. Byl oblíben mezi nejširšími lidovými vrstvami, zejména u mládeže. Na snímku s mladými v hornickém městě Lota

CHILE-

NADĚJE, KTERÁ NEUMÍRÁ

Tou naději je železná vůle Chileců změnit svět, v němž žili po staletí. Lid, který se přesvědčil o správnosti zvolené cesty, se nedá zlomit terorem ani zastrašit vojenskou přesilou. Tři roky Allendovy vlády přinesly této latinskoamerické zemi začátek sociálních změn: znárodnění monopolů, výšost cizího kapitálu, vyvlastnění latifundií. A nekonečné perspektivy revolučního vývoje. Tři roky upevnily v chilském lidu názor, že spravedlivá je cesta revoluce. ■ Několik týdnů běsnění vojenské junty obrátilo ulice chilských měst v dým a požáry, řeky přijaly desítky mrtvých těl zavražděných. Stadióny se změnilly v koncentrační tábory. Ale tisíce lidí se zvedly k odporu. Aby daly průchod rozhořčení, aby se zorganizovaly k bojům, aby se připravily na budoucnost. Protože vláda pučistů je děsivou epizodou v historii Chile. Jen epizodou! Než přijde den, který dá za pravdu naději, jež neumírá.

PŘIPRAVIL PETR KOUDELKA / FOTOGRAFIE JAN SLOVAK A TISKOVÉ AGENTURY

CHILE - země třídního zápasu

Na otázky Mladého světa odpovídá ing. VACLAV MARHOUL, vedoucí odboru mládeže Úřadu vlády ČSR.

MŠ: Procestoval jsi desítky zemí a zažil v zahraničí sám řadu „šavých“ událostí. Dnes prožívá Chile nejkřutější zkoušku svých dějin. Je to boj, v němž utrpěla přechodnou porážku revoluce. Vojenská junta a její fašistické metody, vraždy a pronásledování

dělnických vůdců, razie v dělnických čtvrtích, to jsou nejvzrušenější formy třídního boje, v němž jde o všechno.

MARHOUL: Chile může sloužit opravdu jako příklad. Soustředily se zde a vyvrcholily obecné zákonnosti třídního boje při plném respektování zvláštnosti latinskoamerické situace. Podstata zákonnosti třídního boje, jak je formulovali Marx a Lenin, platí i v současných mezinárodních i vnitřních podmínkách. Žádný z filosofů, třídních odpůrců marxismu, se neodvážil nepřiznat velikost a ucelenost Marxova myšlení – říkají pouze, že to, co platilo před sto a padesáti lety, už dnes neplatí, že se kapitalistický svět

změnil. Mění se však jen konkrétní politické, ekonomické a sociální okolnosti v té které zemi, obraz světa je sice jiný na prvý pohled, ale základní rozpory mezi prací a kapitálem „mezi proletariátem a buržoazií“ a další zůstávají, a s nimi i zákonitosti společenského pohybu. V mezinárodních podmínkách k nim dnes patří zásadní rozpor mezi dvěma společenskými soustavami.

Chile bylo už od dob conquistadorů v ohnisku pozornosti. Francis Drake, známý anglický pirát, na jedné z prvních cest, které pomáhaly šířit slávu britského impéria, vypálil v druhé polovině 16. století Valparaiso. Země se vyvíjela v našem století

jako průmyslový stát, podmínky pro vznik proletariátu tu byly lepší než v jiných jihoamerických zemích a na rozdíl od nich nebyly v Chile převraty na denním pořádku. Vývoj se tu v posledních desetiletích ubíral buržoazní ústavní cestou. Díky početnosti dělnické třídy a jejímu rostoucímu vlivu v zemi mohly v Chile legálně působit dělnické strany, socialistická a komunistická a vytvářely se tak podmínky k řešení nejjihlavějších sociálních, ekonomických a politických problémů.

MŠ: Můžeme hovořit v případě Chile ve světle událostí posledních let a měsíců o klasické podobě třídního boje?

MARHOUL: Co je to klasická

forma? Třídní boj zůstává třídním bojem a nabírá na sebe v určitých historických podmínkách různé podoby. Například v některých kapitalistických státech se projevuje nyní v jistém útlumu, především v boji za sociální otázky. Politické požadavky dělnické třídy jsou dočasně utlumeny, ale se vzrůstajícím sociálním bojem se rozpory zostřují. Pak už nejde o boj za zlepšení sociálních podmínek, ale za uchování toho, co bylo dosaženo, o holou existenci. Dělnická třída si začíná uvědomovat, že bez zásadního řešení politických otázek není schopna řešit sociální problémy. To je i případ Chile.

V odlihu revoluční vlny, v útlu-

Obrázek D.2: Článek „CHILE - Naděje, která neumírá“, aurore: Petr Koudelka

Příloha F

Mladý svět, č. 27 (XVI.) , 1974

Obrázek F.1: Titulní strana

Příloha G

Tvorba, č. 46, 15. listopadu 1989

Obrázek G.1: Titulní strana

Kritériem pravdy je praxe

Socialistické země jsou v pohybu. Probíhají v nich procesy revolucí, evolucion, retardací a různě. Na hladinu vyplovají staré otázky, přidávají se nové a každý hledá jinou odpověď. Pojmy, ještě před časem «namáhavé», dosávají novou, někdy staronovou tvář. Orientovat se v současnosti je těžší než v bludštině. Dnes se o to pokusíme s profesorem JIŘÍM HÁJKEM, členem předválečné Mladé kultury, poté členem IV. ilegálního ÚV KSČ, později dlouholetým šéfredaktorem Plamene, poté šéfredaktorem Tvorby (1969–1976) a dnes vedoucím divadelního kabinetu Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV.

Zdá se, že marxismus je opět na kritizovat. Jedni jej staví na nohy, aby jeho prosřednictvím popohli současnost. Druzí jej odsouvají do filozofické knihovny jako fosilii platnou pro etapu, v níž se již nenacházíme. Mohl byste našim čtenářům pomoci se v této mezi situací zorientovat?

To, co se odehrává před našima očima a za naší účastí v druhé polovině osmdesátých let, není nic jiného než neúprosně tvrdá a často krutě bolestná kritická sebereflexe revolučního hnutí, která ve všech společenských a duchovních dimenzích analyzuje, v čem se realita socialismu odchýlila od jeho nejvladnějších historických cílů. Tato kritická sebereflexe není aktem sebezničení (či agónie, jak tvrdí někteří teoretici na Západě i Východě), ale tvrdou a riskantní, nicméně nezmenitelnou podmínkou obrody socialismu. Chci připomenout výrok Lence Novomenského z roku 1968, kdy řekl, že kdyby poznal hlubší a přesnější koncepti světa a skutečnosti, než jakou mu poskytuje marxismus, že by o ní rád hovořil, ale že prostě žádná «lepší» alternativa neexistuje. Dnes jsme v podobné situaci. Místo útoku od marxismu se musíme vrátit k jeho kořenům. Příčiny toho, že marxismus nemožně rychlejší rozvoj výrobních sil než kapitalismus, nejsou v Marxově ekonomické teorii, ale v tom, že jsme se jí v reálné společenské praxi přestali řídit. Chtěl bych v této souvislosti připomenout článek Otto Lince, který vyšel v pátém čísle sovětského časopisu Znamja a který se jmenuje Historie jedné opravy. Článek dokazuje, že se Stalin v roce 1928 tvrdě rozešel s Leninovou koncepcí ekonomického vývoje a vrátil se ke koncepci válečného komunismu, kterou Lenin definitivně opustil v roce 1921, kdy vytvořil teoretické základy pro politiku NEP. Tato politika nebyla politikou dočasněho ústupu, jak jsme se to kdysi učivali, nýbrž dlouhodobou perspektivou, rozprostíranou možná na víc desetiletí, která se opírala o tržní mechanismy a nejrůznější formy družstevního vlastnictví a otevírala cestu skutečnému rozvoji výrobních sil. Naše pokusy o návrat k trhu proto nelze chápat jako retardací trend či obrát k anarchii, nýbrž jako přizpůsobení tzv. reálného socialismu základním ekonomickým zákonům. V roce 1948 jsme se domnívali, že jakmile uchopíme moc, přestanou tyto zákony platit. Ale oni platí tvrdě a neměnně a kdo je nerespektuje, doplatí na to. Základní rozpor kapitalistické výroby (společenská výroba, individuální přivlastňování) je třeba řešit, ale ne zakřivat volutariistickými frázemi, které jen memé zkrášlují skutečnost, že spo-

lečenské přivlastňování realizujeme de facto v podobě státního kapitalismu a v takové politické praxi, která odděluje člověka od moci. Na to jsem nepřišel já, ale Michail Gorbačov. Nejde však jen o ekonomii. I ve filozofii, ideologii, kulturní politice a politické praxi musíme uslovat o návrat k marxismu ne jako k soustavě vědně platných pouček, nýbrž jako k metodě co nejpřesnější, žádnými dogmaty a poloprávami a fikcemi neomezeného poznání skutečnosti. Musíme si položit otázku, proč tato mladá, buřičská a totálně nekonformní filozofie přestala zajímat mladé lidi, kteří dnes hledají jistotu v tradičních, konzervativních a konformních kánonech. Myslím si, že to je naprosto a bez výhrad důsledek de-

kladní poučení, že kritériem pravdy je pro marxistu pouze (a bez výhrad) praxe, mělo by to pro naši budoucnost význam zásadní. A z našich? Samozřejmě Jan Šverma. Tvorba vytvořila před časem (v rozhovoru s Věrou Holou) dobrý předpoklad k tomu, abychom nad odkazem tohoto politika přestali vzpomínat a začali přemýšlet. Dále bych chtěl jmenovat trojici dílem zapomenutých, dílem nepřesně kritizovaných a nepřesně fetišizovaných marxistů z období předmnichovské republiky. Jsou to Bohumír Šmeral, Josef Guttmann a Závist Kalandra. Kalandrově osud je rozporuplný a tragický, avšak Guttmann, pokud vím, se provinil pouze tím, že měl pravdu v posuzování tzv. německé otázky, a Šmeralův mýtus je

Jiří Hájek

Snímek Jaroslav Kratochvíl

generace marxismu, která způsobila, že byl redukována na svůj ekonomický obsah, jenž byl navíc hrubě zkreslen a postaven na hlavu. Marxismus je ve skutečnosti filozofií individua, které hledá naději v kolektivní emancipaci. My jsme však oddělovali tzv. «mladého» Marxe od Marxe-ekonomy. Mladého Marxe se tedy chopili lidé, kteří v šedesátých letech začali mladým Marxem portrét Marxe «stareého». Dnes je třeba definitivně tento vykonstruovaný protiklad překonat a naše teoretická fronta se musí vrátit k Marxovi i k Leninovi jako k jediným duchovním energiím všech skutečných Marxových následovníků. Mám na mysli např. Rosu Luxemburgovou, Myslím na Kameněva a na Bucharinův odkaz, který je třeba chápat ve vývoji a v úhrnu, protože cesta od «levého» Bucharina prvních revolučních let k pozdějšímu «pravému» Bucharinovi je více méně křížovou cestou našich pochyb a našich nadějí. Chtěl bych připomenout i Györgye Lukáče, což není pouze literární vědec, ale také významný marxistický filozof, jehož finální období jsme u nás vlastně vůbec nezaregistrovali. V této souvislosti bych chtěl s velkým důrazem vzpomenout i Antonia Gramscioho, který byl ve svém nejpřednějších obdobích poněkud paradoxně ušetřen vlivů stalinismu, protože seděl v italské fašistické base. Kdybychom si z něj vzali jenom to zá-

zakrytí tolika vrstvami legend, až zapomínáme, že to byl jeden z mála našich politiků, který měl vlastní osobitou koncepci světa i české otázky. Všechny zdroje, které jsem zmínil, nám mohou být užitečné, pokud v nich nebudeme hledat poučky, ale metodu myšlení. A ani k této metodě nesmíme přistupovat nekriticky. Odkaz marxistické teorie a praxe musíme posuzovat vlastníma očima, vlastním rozumem a v konfrontaci s reálnými problémy politického vývoje naší společnosti. A hlavně: musíme přestat zaměřovat myšlenkovou strnulost a nehybnost s ideologickou principiálností. Dneska potřebujeme odpovídat na obrovské množství otázek, které jsme na počátku sedmdesátých let odstanili a založili ad acta, protože si je položilo i vedení strany z roku 1968. To, že jsme odmítli jejich likvidátorské tendence, bylo správné, ale otázky zůstaly jen tím, že se na ně pokusíme pravdivě odpovědět, si můžeme získat autoritu podstatně větší než generace, té části, kterou nezájmá plně teoretizování a exaltované výřivky, ale skutečnost. A této skutečnosti nepochybně prospěje verifikace marxismu jako filozofie lidské praxe.

Na počátku května 1969 otiskla sovětská Pravda stať V. Legostajeva, který rehabilituje komunisto-intelektuála a požaduje jeho návrat (bez pejorativních přídomků) do iniciálních struktur strany. Jaký je váš názor na toto dilema?

Legostajevův článek upozorňuje na

vážný problém, který se týká naší Přestavba není jen soubor hlubokých ekonomických reforem a reforem politického systému, nýbrž má i duchovní a duchovní obsah: chce uvolit nový potenciál socialismu, který se v letech stagnace nemohl se svým způsobem limitován a nemohl se plně uplatnit. Musíme proto uvažovat rozdílně a nepředpojatě o otázce humanistický orientovaného intelektuála a o otázce tvůrčí inteligence v obecně prognostiky a řízení. Nejde o morálně intelektuál nad masami, jak to bylo chápáno v roce 1968. Jde o to, aby intelektuálové byli schopni reflektovat situaci a potřeby těchto mas a tyto tyto masy vedli k sebeuvědomění. Nejde tedy o žádné výsadní postavení intelektuála uvnitř revolučního procesu, nýbrž o uplatnění a realizaci jeho nejvladnějšího poslání. Legostajev ukazuje, jak se nedlouho po listopadu smrti rozvíjely tradice stalinistického intelektuálistu (v sovětském Rusku) pod náporom nvladního státního systému, který později podléhl podtlivě všech komunistů a národnímu rozumu a duchovní osobnosti. Legostajev má pravdu, když ukazuje, jak se KSSS zřekla svých intelektuálních pozic a pustila z rukou intelektuální iniciativu. Obdobným problémem jsme se setkali i u nás, ale se z nejručnějších příčin stal na začátku období existenciální nespokojenosti. Zdá se, že tato krajní hodnota je již za námi. Musíme se s ní odhodlativně vyrovnat, jestliže chápeme přestavbu jako všestranné obnovení a rozvoj duchovního života společnosti. Kulturní «nadstavba» není v žádném případě přepych nebo ozdoba fasády. Je to hybná síla, která může uvést (nebo může neuvést) do pohybu lidský faktor přestavby, bez něhož je morální obroda naší společnosti v duchu základních etických hodnot socialismu v podstatě nemyslitelná. Je ovšem třeba najít nástroje a formy k rozvoji duchovního potenciálu humanitní a tvůrčí inteligence, který se zatím projevuje jenom velmi náhražkově a občas pervertuje v různých politických a podpisových paměťových doktrínách. Je třeba uvolit prostředí pro tvůrčí myšlení i tvorbu tím, že zbavíme přežívajících prohibičních etických a dogmatických kritérií posuzování toho, co je (ne)vhodné v umělecké tvorbě) naší společnosti prospěšné, a co nikoliv. Pořád nás jsme zcela neproblematičtější, než se zpravidla se musí šetřit, protože z větších dávek by mohla být smrtelná a mohla by naši společnost zavléct do zkázy. Myslím, že neohrožuje spíše nedostatečné poznání reality a nedostatečná kritická sebereflexe dosavadního vývoje, zejména v kulturní oblasti, neboť v ekonomice jsme první kroky už udělali. V době historického přelomu, kterou prožíváme, bychom se měli opět o duchovní a morální odkaz velkých revolučních umělců, kteří i v době stalinistických deformací hájili humanistickou historickou misi socialismu a stali se obětí těchto deformací, byli obdivováni, jako Gorkij a Maňkovskij, nebo fyzicky likvidováni, jako Mejerchold a desítky dalších osobností sovětské kultury. Nešlo o sovětskou, nýbrž o celou sovětskou kulturu 20. století, v níž humanistický socialismus jednou provždy vyjel a obhájili lidé jako Rolland, Druha, Picasso, Bartók, Brecht, Vallada, Guillén, Pablo Neruda, Peter Weiss a další. Myslím, že kromě vysokých uměleckých fašistů není nikdo, kdo by chtěl změnit jména skrtnout z dějin v našem programu vymýšlení komunismu, to, že naše socialistické umění na počátku tohoto století přinášelo závazný a v mnohém ještě nedostatečný vklad do tohoto programu. Mnoho největších hodnot však zůstává nám dnesší zápas dosud nevyčerpaným. Myslím, například, na odkaz Františka Halasa. Tuto velkou básnickou tvůrčí pravdivě vyjádřil všechny tragédie naší doby, se pro moji generaci a pro všechny následující generace, když nepřestal bojovat o naději, nikdy se s tragikou našeho věku nenútil. Dodnes však na něm ipi nesmíme stín jakési problematičnosti a konformní viny.

Obrazek G.2: Článek „Kritériem pravdy je praxe“, autor: Jan Kašpar

Příloha H

Tvorba, č. 48, 29. listopadu 1989

Obrázek H.1: Titulní strana

Příloha I

Tvorba, č. 49, 6. prosince 1989

Cena 3 Kčs
6. prosince 1989

tvorba

První číslo Tvorby vydal 15. října 1925
F. X. ŠALDA

NOVÁ REDAKČNÍ RADA:
Oldřich Daněk,
Miroslav Holub,
Jaromír Jirěš,
Vladimír Kadlec,
Milan Lukeš,
Vojtěch Mencl,
Petr Tučný

49

TÝDENÍK PRO LITERATURU, POLITIKU, KULTURU A UMĚNÍ

PADESÁTÁ LÉTA SKONČILA V LISTOPADU 1989

(takto vypadal podstavec Stalinova pomníku v Praze dne 26. listopadu)

SNÍMEK JAROMÍR CEJKA

6. prosince 1989
PRAHA
R. XL 89

Nepřítelovy kalhoty

(pokus o esej)
ALEX KOENIGSMARK

Mnohokrát jsem radil Novotnému: proveďte obnovu, odhajte zločiny, sáň, že u vás byla, byl jsem sám sádkem Stalinových instrukcí Československa. Novotný se hněval a říkal: Soudruhu Chruščově, a nás nic takového nebylo. Řekl jsem mu: Když to neuděláte vy, udělají to jiní a vy se octnete ve velmi nezdolné situaci. Nu, neposlechl, a každý ví, kam to vedlo jeho i jeho zemi.

N. S. Chruščov:
Vzpomínky, Ogoňok, 1989

Začnu anekdotou. Jinak to už nedobře bylo. V interiéru kdysi na střední v sousedstvu školních kádrů skulala sama ochota je kvalifikovala, ale jsem má teď jen jeden. To byl takový mladý člověk, který evi-
Růžali jsme mu Bulíku, tajně se
Bulík přý kdysi nadějně
pak ale se mu už nic ne-

povedlo, nač sáhl, to pokazil; ženy
měl postupně tři a všechny mu rychle
utekly, byl chudý a osamělý, ale
zároveň si byl naprosto jist, že nikdy
neudělá žádnou chybu a nikdy se
nemýlí. Jeho zmaršný život, to bylo
dílo okolností a spiknutí nepřátel.
Kdyby jich nebylo... Přesto nelituji,
tvrdil. Ale občas, neobčejně zřídka,
tak jednou za rok, obvykle o váno-
cích (byl ateista, ale vánoce jsou
vánoce), se Bulík opil a pak si pro-
hlížel se slzami v očích staré fotky.
Dívali jsme se na něj oknem vycho-
vatelské vachimry a smáli jsme se
mu. Děti jsou kruté, mají jednoduchá
kritéria. Bud je svět bílý, nebo černý,
buď mají rády, nebo ne. Bulika jsme

nemilovali, jeho slzy nás jen bavily.
Později Bulíka náhle sesadili z funkce
vedoucího vychovatele a na jeho
místo dosadili jiného, takového ma-
lého, protivného. Ukázalo se, že malý
protivný měl nějaký malér na odboru
školství a tak pro něj potřebovali
místo. Bulík udělal zrovna hloupost
— později se k ní dostanu — a tak
nahrál na směch. Jelikož si myslel, že
internát je smyslem jeho života, ura-
zil se a zatrpkl.

Bulík, který též vyučoval občanské
nauce, či jak se ten předmět zrovna
jmenoval, a žádal, abychom mu říkali
„soudruhu profesore“, se vášnivě
věnoval boji proti džinšm, říkal jim
„hnusné kovbojské kalhoty“ a viděl

v těch kalhotách skrytého západního
nepřítele a jeho ideologii. Osobně za-
týkal na ulicích studenty v takových
nohavkách a vedl je řediteli ku po-
trestání. Ve třídě — to byla ale jedi-
ná výhoda jeho ideologické bádlosti,
neboť oš víc mluvil na téma plíživě
působení nepřítelových kalhot, o to
méně mohl vyučovat — strávil hodně
času přednáškami o ohavnostech,
kterých se našel džinš must časem
logicky dopustit. (Podobal se Antro-
ninu Novotnému, který také kdysi
řekl, že coca-cola a volkswagen mu
nesmí do republiky.) Cola, brouk
a džinšy nezmizely, nosí je dnes i Bu-
líkoví potomci (má-li jaké, nejsou
stejně jeho, obávám se) a on sám
chudák byl nakonec chycen při
krádeži v samoobsluze (ukradl něja-
kou pitomost, snad bonbony, asi
v roztržitosti, rozhlížeje se po ne-
náviděných výrobcích firmy Levi's) a
jeho fotka vystavena ve výloze.
Tehdy byl sesazen z vedoucí funkce,

Pokračování na str. 12

Obrázek I.1: Titulní strana

Literatura

- [Assassination of Robert F. Kennedy 2014] *Assassination of Robert F. Kennedy*. http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Assassination_of_Robert_F._Kennedy&oldid=620001680. Version: August 2014. – Page Version ID: 620001680
- [Bayardo Arce Castaño 2014] *Bayardo Arce Castaño*. http://es.wikipedia.org/w/index.php?title=Bayardo_Arce_Casta%C3%B1o&oldid=75911769. Version: Juli 2014. – Page Version ID: 75911769
- [Bobbio u. Cameron 1997] BOBBIO, Norberto ; CAMERON, Allan: *Left and Right: The Significance of a Political Distinction*. Chicago : University of Chicago Press, 1997. – ISBN 9780226062464
- [Bárta u. Ústav 2008] BÁRTA, Milan ; ÚSTAV, pro studium totalitních r.: *Oběti okupace: Československo 21.8.-31.12. 1968*. 1. vyd. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. – ISBN 978-80-87211-01-4
- [Carlos Fonseca 2014] *Carlos Fonseca*. http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Carlos_Fonseca&oldid=607347398. Version: August 2014. – Page Version ID: 607347398
- [Eurokomunismus 2014] *Eurokomunismus*. <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Eurokomunismus&oldid=11393392>. Version: Mai 2014. – Page Version ID: 11393392
- [Euskadi Ta Askatasuna 2014] *Euskadi Ta Askatasuna*. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Euskadi_Ta_Askatasuna&oldid=11695184. Version: August 2014. – Page Version ID: 11695184
- [Gadamer 1994] GADAMER, Hans-Georg: *Problém dějinného vědomí*. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 1994 (Parva philosophica 6). – ISBN 80-7007-062-5
- [Interhelpo 2014] *Interhelpo*. <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Interhelpo&oldid=10851853>. Version: August 2014. – Page Version ID: 10851853

- [Jan Drda 2014] *Jan Drda*. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Jan_Drda&oldid=11782466. Version: August 2014. – Page Version ID: 11782466
- [Kim Ir-sen 2014] *Kim Ir-sen*. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Kim_Ir-sen&oldid=11674211. Version: August 2014. – Page Version ID: 11674211
- [Klimeš 1998] KLIMEŠ, Lumír: *Slovník cizích slov*. 6. přeprac. a dopl. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1998 (Odborné slovníky). – ISBN 80–04–26710–6
- [Komunistická strana Španělska 2014] *Komunistická strana Španělska*. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Komunistick%C3%A1_strana_%C5%A0pan%C4%9Blska&oldid=9948485. Version: Mai 2014. – Page Version ID: 9948485
- [Konopásek 1994] KONOPÁSEK, Zdeněk: Biografie a sociologie (The easy teenage New York version). In: *S-Obzor* 3 (1994), Nr. 2, S. 32–47
- [Krejčíř 1995] KREJČÍŘ, Jaroslav: *Dějiny české: chronologický přehled*. Dubicko : INFOA, 1995. – ISBN 80–901005–7–0
- [Krekovičová 1996] KREKOVIČOVÁ, Eva: Etnokultúrne tradície a sociálna pamäť. In: *Etnologické rozpravy* 3 (1996), Nr. 1
- [Le Goff 2007] LE GOFF, Jacques: *Paměť a dějiny*. Vyd. 1. Praha : Argo, 2007 (Historické myšlení sv. 36). – ISBN 978–80–7203–862–6
- [Michel Ney 2014] *Michel Ney*. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Michel_Ney&oldid=10656945. Version: August 2014. – Page Version ID: 10656945
- [Munich massacre 2014] *Munich massacre*. http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Munich_massacre&oldid=619835670. Version: August 2014. – Page Version ID: 619835670

- [Pernes 1999] PERNES, Jiří: *Československo 1946-1992*. Praha : Albatros, 1999. – ISBN 80-00-00730-4
- [Petrušek 2006] PETRUSEK, Miloslav: *Společnosti pozdní doby*. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006 (Knihnice Sociologické aktuality sv. 12). – ISBN 978-80-86429-63-2
- [Proces se Slánským 2014] *Proces se Slánským*. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Proces_se_Sl%C3%A1nsk%C3%BDm&oldid=11671741. Version: August 2014. – Page Version ID: 11671741
- [Revoluční odborové hnutí 2014] *Revoluční odborové hnutí*. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Revolu%C4%8Dn%C3%AD_odborov%C3%A9_hnut%C3%AD&oldid=11674435. Version: August 2014. – Page Version ID: 11674435
- [Sandinisté 2014] *Sandinisté*. <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Sandinist%C3%A9&oldid=10961232>. Version: August 2014. – Page Version ID: 10961232
- [Simón Bolívar 2014] *Simón Bolívar*. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Sim%C3%B3n_Bol%C3%ADvar&oldid=11703845. Version: August 2014. – Page Version ID: 11703845
- [Singer 2004] SINGER, Jefferson A.: Narrative Identity and Meaning Making Across the Adult Lifespan: An Introduction. In: *Journal of Personality* 72 (2004), Nr. 3, S. 438–460
- [Socialistický svaz mládeže 2014] *Socialistický svaz mládeže*. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Socialistick%C3%BD_svaz_ml%C3%A1de%C5%BEe&oldid=11674277. Version: Juli 2014. – Page Version ID: 11674277
- [Somozové 2014] *Somozové*. <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Somozov%C3%A9&oldid=10114993>. Version: Juli 2014. – Page Version ID: 10114993

- [Stanley 1993] STANLEY, Liz: On Auto/Biography in Sociology. In: *Sociology* 27 (1993), Nr. 1, S. 41–52
- [Teologie osvobození 2014] *Teologie osvobození*. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Teologie_osvobozen%C3%AD&oldid=11158699. Version: Mai 2014. – Page Version ID: 11158699
- [Vaněk 2004] VANĚK, Miroslav: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004 (Hlasy minulosti sv. 1). – ISBN 80–7285–045–8
- [Vaněk 2007] VANĚK, Miroslav: *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. – ISBN 978–80–7285–089–1
- [Vaněk 2008] VANĚK, Miroslav: *O orální historii s jejími zakladateli a protagonisty*. Praha : Centrum orální historie Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, 2008 (Hlasy minulosti sv. 4). – ISBN 978–80–7285–107–2
- [Česká společnost pro politické vědy 1994] VĚDY Česká společnost pro p. (Hrsg.): *Politologická revue: diskuse - zprávy - recenze*. Praha : SWL ofsetová tiskárna, 1994
- [Yuri Gagarin 2014] *Yuri Gagarin*. http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Yuri_Gagarin&oldid=620710412. Version: August 2014. – Page Version ID: 620710412
- [Ústřední výbor Komunistické strany Československa 2014] *Ústřední výbor Komunistické strany Československa*. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=%C3%9Ast%C5%99edn%C3%AD_v%C3%BDbor_Komunistick%C3%A9_strany_%C4%8Ceskoslovenska&oldid=11213493. Version: April 2014. – Page Version ID: 11213493
- [Československý svaz mládeže 2014] *Československý svaz mládeže*. http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=%C4%8Ceskoslovensk%C3%BD_svaz_ml%C3%A1de%C5%BEE&oldid=11193783. Version: Juni 2014. – Page Version ID: 11193783